HJALMAR SÖDERBERG

SKRIFTER

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

S6813

SKRIFTER

AV

HJALMAR SÖDERBERG

TREDJE DELEN

MARTIN BIRCKS UNGDOM

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/skrifter0304sder

MARTIN BIRCKS UNGDOM

BERÄTTELSE

AV

HJALMAR SÖDERBERG

FEMTE UPPLAGAN

17/8/2
29/5/22

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1921.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1921

DEN GAMLA GATAN.

I.

Martin Birck var ett litet barn, som låg i sin säng och drömde.

Det var sommarafton och skymning, en tyst och grön skymning, och Martin gick vid sin moders hand genom en stor och underlig trädgård, där skuggan låg mörk i alléernas djup. På båda sidor om vägen växte sällsamma blå och röda blommor, på smala stänglar vajade de av och an för vinden. Han gick och höll sin moders hand och såg förvånad på blommorna och tänkte på ingenting. Du får bara plocka de blå blommorna, de röda äro giftiga, sade modern. Då släppte han hennes hand och stannade för att plocka en blomma åt henne, en stor blå blomma ville han plocka, som satt och nickade tungt på sin stjälk. En sådan underlig blomma! Han såg på den och luktade på den. Och åter såg han på den med stora, förvånade ögon: den var ju icke blå, utan röd. Den var alldeles röd! Och så otäckt, giftigt röd! Han kastade den elaka blomman på marken och trampade på den som på

ett farligt djur. Men då han vände sig om, var modern borta. Mamma, ropade han, var är du? Var är du, varför gömmer du dig för mig? Martin sprang ett stycke nedåt allén, men han såg ingen, och han var nära att gråta. Allén låg tyst och tom, och det mörknade mer och mer. Äntligen hörde han en röst helt nära: Här är jag, Martin, ser du mig inte? Men Martin såg ingenting. Här är jag ju, varför kommer du inte hit? Nu förstod Martin: bakom fläderbusken, det var därifrån rösten kom, att han inte hade förstått det genast... Och han sprang dit och tittade; han var säker om att hans moder hade gömt sig där. Men bakom fläderbusken stod Frans från Långa raden och gjorde en otäck grimas med sina tjocka, såriga läppar, och så räckte han ut tungan så långt han kunde! Och en sådan tunga han hade: den blev längre och längre, ja den tog aldrig något slut, och den var full med små gulgröna blåsor.

Frans var en liten buse, som bodde i "Långa raden" snett över gatan. Förra söndagen hade han spottat på Martins nya bruna klädesjacka och kallat honom snobb.

Martin ville springa sin väg, men stod som fastspikad vid jorden. Han kände, hur benen domnade under honom. Och trädgården och blommorna och träden voro borta, och han stod ensam med Frans i en mörk vrå av gården därhemma, vid soptunnan, och han försökte skrika, men det kändes som om strupen varit hopsnörd...

II.

Men då han vaknade, stod hans moder vid bädden med en ren vit skjorta i handen och sade:

— Upp med dig, du lilla sjusovare, Maria har redan gått till skolan. Och kommer du inte ihåg, att päronträdet på gården skall plundras i dag? Du får skynda dig, om du skall få något med!

Martins moder hade blåa ögon och brunt hår. Och på den tiden var blicken ur dessa ögon ännu leende och ljus.

Hon lade skjortan på sängen och nickade åt honom och gick ut.

Maria var Martins stora syster. Hon var nio år. Hon gick i skolan och visste redan vad många saker hette på franska.

Men Martin hade ännu sömnen i ögonen och drömmens virrvarr i huvudet och kunde icke komma sig för att stiga upp.

Gardinen var uppdragen, och solen sken rätt in i rummet. Dörren till köket stod på glänt. Lotta låg i köksfönstret och pratade med någon; det var

visst med Häggbom, portvakten. Till sist började Häggbom sjunga nere på gården, med sin supiga röst:

"Om jag nu vore som Salomon rik
och hade pengar i stycken,
skulle jag fara till Turkit
och köpa mig hundra flickor."

— Vad skulle Häggbom göra med så många? frågade Lotta. Häggbom, som inte kan sköta sin madam en gång.

Martin kunde inte höra vad Häggbom svarade, men Lotta började skratta med full hals.

— Häggbom har ingen skam i sig, sade hon.

Nu kom visst portvaktarmadamen också ut på gården; det lät som om hon slog ut en balja diskvatten. Så började hon gräla på Häggbom, och på Lotta också. Men Lotta skrattade bara och smällde igen fönstret.

Martin låg halvvaken och stirrade på sprickorna i taket. Det var en spricka, som var alldeles lik madam Häggbom, om man såg på den på det rätta sättet.

Klockan slog nio i Ladugårdslandskyrkan, och då den hade slutat att slå, började klockan i salen. Martin hoppade ur sängen och sprang till fönstret för att se, om päronen sutto kvar i trädet.

Päronträdet på gården var kärt för husets kattor och barn. Det var gammalt och stort, och många

av dess grenar voro redan torra och döda; men de andra skänkte ännu blom och grönska varje vår och frukt var höst.

Häggboms pojkar sutto uppe i trädet och kastade ned päron, sedan de först hade stoppat sina fickor fulla, och nedanför slogs den övriga barnskaran om vart päron, som kom ned ur trädet. Mitt i flocken stod fru Lundgren, bred och högröstad, och ville skipa rättvisa; men, det var ingen som brydde sig om henne. Ett stycke ifrån stod lilla Ida Dupont med stora ögon och händerna på ryggen; hon vågade sig icke in i tumultet. Och fru Lundgren skaffade henne icke något päron, ty hon var ovän med herr Dupont, som var violoncellist i hovkapellet.

Martin blev ivrig, kastade på sig kläderna i flygande hast och kom ned utför trapporna.

Lotta skrek efter honom:

— Skall han inte tvätta och kamma sig först —

Men Martin var redan på gården. Fru Lundgren tog honom genast under sitt beskydd.

— Kasta ner ett päron åt Martin, John — håll upp mössan, lilla barn, så får han ett päron —

Det kom ett päron i mössan. Men nu stod Martin och kunde inte hitta rätt på sin pennkniv; han ville skala päronet.

— Tag hit päronet, jag skall skala det åt dig, sade fru Lundgren.

Och hon tog päronet, bet i det med sina stora, gula tänder och rev bort ett stycke av skalet. Martin

gjorde stora ögon och blev mycket röd. Nu ville han inte alls ha något päron.

Herr Dupont låg i sitt fönster i skjortärmarna och rökte pipa med en röd kalott på huvudet. Nu böjde han sig ut och skrattade åt fru Lundgren.

Fru Lundgren blev misslynt:

— Det är ett bortskämt barn, sade hon.

Nu höll John triumferande upp det sista päronet, och barnen hurrade och skreko, men John stoppade päronet i sin byxficka. Men så hittade Ville ännu ett, och det var det allra sista; han fick se Ida Dupont stå med tårarna i ögonen borta vid väggen, och så kastade han ädelmodigt sitt päron i hennes förkläde. Så hurrades det igen; päronträdet var plundrat.

Men nu kom madam Häggbom ut:

— Gud i himmelen ett sånt oväsen, och Häggbom som ligger för döden! Ner med er ur trädet, lortungar!

Häggbom hade för en tid sedan legat sjuk, och madamens fantasi vände ofta tillbaka till denna jämförelsevis lyckliga tid.

Pojkarna hade kommit ned ur trädet; hon fick John i håret och Ville i örat och skulle leda in dem. Men fru Lundgren kände sig en smula stucken; hon hade ju på sätt och vis presiderat vid uppträdet. Hon var dessutom road av gräl och försummade därför icke att med en viss skärpa förehålla madam Häggbom det olämpliga i hennes uppträdande. Madamen släppte sina pojkar för att kunna sätta

händerna i sidorna, och det blev stor träta. Åhörare strömmade till, och alla köksfönster slogos upp på vid gavel.

Till sist bröt en röst genom grälet:

— Sch! Kanslirådet!

Det blev alldeles tyst; kanslirådet Oldthusen hade den största våningen och var husets finaste hyresgäst. Han var klädd i en lång, åtsittande livrock, och under armen bar han en sliten skinnportfölj. När han hade kommit nedför trappan, stannade han och tog en pris snus. Därefter gick han långsamt ut genom porten med tankspridd och bekymrad statsmannamin.

Martin och Ida smögo ut på gatan, hand i hand. De vågade sig ett par steg utanför porten; så stannade de mitt på gatan och blinkade mot solen.

Gatan var kantad av trähus och tegeltak och gröna träd. Huset, där Martin bodde, var det enda stora stenhuset vid hela gatan. "Långa raden" snett emot låg i skuggan: en låg, smutsgrå huslänga. Där bodde bara riktigt fattigt folk, sade Martins mor. Bara patrask, sade fru Lundgren. I färgeriet litet längre ned på gatan var det ingen brådska; färgaren stod i sin port i tofflor och vit linnerock och pratade med frun på magasinet. Till och med utanför krogen i hörnet var det tyst. En bryggarkärra höll därutanför; hästen stod med bundna framfötter och åt havre ur en påse, hängd om hans mule.

Klockan slog tio i Ladugårdslandskyrkan.

Ida pekade nedåt gatan:

— Där kommer getgumman.

Getgumman kom med sina båda getter; den ena ledde hon i ett snöre, den andra gick lös. Kanslirådets lilla dotterdotter hade kikhostan och drack getmjölk.

— Ja; och där kommer lumpgubben.

Lumpgubben kutade in genom porten med sin påse på ryggen och sin svarta, smetiga käpp. Man sade, att han hade sett bättre dagar.

Två fulla kommo ut från krogen och vinglade gatan fram, arm i arm. En poliskonstapel i vita linnebyxor gick av och an; "Fäderneslandet" stack upp ur backfickan. En flock höns tågade ut från Långa radens gård, med tuppen i spetsen; polisen stannade, tog upp ett halvt franskt bröd ur bakfickan och började mata dem.

— Vad ska vi göra? frågade Ida.

— Jag vet inte, svarade Martin.

Han såg mycket hjälplös ut.

— Vill du ha mitt päron?

Ida tog upp sitt päron ur fickan och höll det under näsan på Martin. Det såg mycket frestande ut.

— Vi kan dela, föreslog Martin.

— Ja, vi kan ju dela.

— Men jag har ingen kniv att skära med!

— Det gör ingenting. Bit först du, så biter jag sen.

Martin bet, och Ida bet. Martin glömde, att han ville ha päronet skalat.

Nu var det någon som ropade på Martin, och i nästa ögonblick kom mormor ut och tog honom vid handen.

— Vad i Herrans namn tänker Martin på i dag? Skall han inte kamma sig och tvätta sig och äta frukost? Fanken besitta, en så'n pojke...

Mormor skulle föreställa ond, men Martin skrattade bara.

I portgången mötte de Häggbom; han gick redan litet osäkert. Han vek undan med en lång lov och tog mycket hövligt av sig mössan, medan han sluddrade på sin visa:

"skulle jag fara till Turkit
och köpa mig hundra flickor."

På gården hade det blivit stilla. Madam Häggboms feta röda katt låg på soptunnan och spann med halvslutna ögon, och nedanför kilade råttorna ut och in.

III.

En grå oktoberförmiddag fick Martin tillåtelse av sin mor att gå ner till Ida Dupont och leka.

Herr Dupont hade två små rum en trappa upp. Vid denna tid på dagen var han på repetition i hovkapellet; Martin och Ida voro ensamma.

Det var en mörk och mulen dag. Det inre rummet låg i halvskymning med en hög spånjalusi för fönstret. När man vek undan ett litet hörn av jalusien, såg man mellan två gråa husgavlar ett stycke av Ladugårdslandskyrkans stora svarta kupol. Bing bång, sade klockorna.

Ida visade Martin ett tittskåp med färglagda tavlor. Där funnos vita slott och trädgårdar med kulörta lyktor i långa glimmande rader, gula och röda och blå. Där funnos främmande städer med kyrkor och broar, och ångbåtar och stora skepp på en bred flod. Och där funnos festligt upplysta salar med strålande ljuskronor, men det som såg ut som ljuslågor var bara små hål, utstuckna med knappnålar. Och det blev alltsamman så stort och så levande, när man såg det i tittskåpet. Det nästan rörde sig, det var visst något trolleri...

— Det har jag fått av min mamma, förklarade Ida.

— Men var är din mamma?

— Hon är borta.

Martin såg undrande ut.

— Hur då borta?

— Hon har rest bort med en främmande herre. Men ibland skriver hon brev till mig, som pappa läser för mig; och ibland får jag vackra saker av henne, som hon skickar.

Martin blev mycket nyfiken. Han ville gärna veta mera, men han visste inte riktigt om han borde fråga.

Men Ida tog Martin om båda axlarna och såg mycket viktig ut:

— Vet du vad vi ska göra nu? frågade hon. Nu ska vi klä ut oss.

Hon drog ut en byrålåda och började plocka upp röda liv av sammet, sidensars och rips, med snören och rosetter i oändlighet; sidenskor, handskar och silkesstrumpor och långa slöjor av tyll — skära, vita, blå.

— Det här har jag också fått av min mamma ... när hon var vid baletten.

Hon tog en tunn, ljusblå slöja med silverpaljetter och svepte den om huvudet på Martin. Så fick han ett rött liv, ett skärp av silverskir, en vit kjol.

— Så lustig du ser ut, sade Ida. Alldeles som en flicka.

Martin såg sig i spegeln, och de skrattade båda.

— Kom hit, sade Ida, så skall jag sota mustascher på dig.

Martin tyckte inte att det passade med mustascher, när han skulle vara flicka. Men det brydde Ida sig inte om: hon sotade en kork över ett ljus och ritade stora, svarta mustascher på Martin, och hon passade också på att svärta ögonbrynen på sig själv — så tittade de i spegeln igen och skrattade.

— O, så vackert att ha svarta ögonbryn, sade Ida. Tycker du inte att jag är vacker?

— Jo, sade Martin.

Ida hittade på allt möjligt:

— Om du nu vill vara riktigt snäll, så ska vi hålla kalas.

Hon gick till ett skåp och letade fram en halvutdrucken vinbutelj och ett par gröna glas. Så dukade hon upp på toalettbordet och slog i.

Martin gjorde stora ögon:

— Törs du det för din pappa?

— Ja då. Jag törs allt vad jag vill för min pappa. Min pappa är snäll han. Är din pappa snäll?

— Ja, svarade Martin.

Och de skålade och drucko. Det var ett sött och gott vin, och det lyste så grant och så dunkelrött i de gröna glasen.

Ute hade det börjat snöa. Det var stora, tunga flingor; fönsterblecket var redan alldeles vitt. Det var den första snön som föll; och kyrkklockorna ringde i den svarta kyrkan: bing bång, bing bång. Martin och Ida lågo på knä på en stol med armarna

om halsen på varandra och näsorna tryckta mot rutan.

Men Ida slog i mera vin och skålade med Martin. Och sedan tog hon ned en gammal fiol från väggen och började spela på den, och medan hon spelade, dansade hon också och svängde med en vit slöja. Det lät mycket besynnerligt, då Ida spelade fiol. Martin höll för öronen, skrattade och sjöng och skrek. Men så började det klia på ryggen på Martin. Då kom han ihåg, vad hans mamma hade sagt, att Ida Dupont hade loppor.

— — — Martin var inne i sängalkoven och tittade. Längst inne i halvdunklet satt en madonnabild bakom två halvbrända vaxljus; och nedanför hängde ett krucifix.

Martin stirrade förvånad.

— Vad är det? frågade han.

Ida blev mycket allvarsam och svarade lågt, nästan viskande:

— Det är vår religion.

Herr Dupont var katolik.

— Vänta, sade Ida, sätt dig därborta och var tyst, så ska jag lära dig vår religion.

Ida svepte in sig i skärt tyll med guldpaljetter. Så gick hon fram och tände vaxljusen under madonnan: två stilla, klara lågor. På en liten hylla under krucifixet tände hon en rökgubbe. I långa, blåa skyar ringlade röken fram under alkovens gardin, och luften blev tung av en stark, kryddad doft.

Madonnan strålade som en teaterdrottning, i rött, blått och guld; och stjärnorna på hennes mantel blinkade och tindrade i skenet från vaxljusen.

Martin frös av förtjusning.

Men Ida föll på knä framför madonnan. Hennes tjocka, mörkröda fläta lyste som blank koppar i ljusskenet. Hon mumlade något som Martin icke förstod, och hon gjorde besynnerliga åtbörder med händerna.

— Vad är det? frågade Martin. Varför gör du så?

— Tst! Det är vår religion.

Och Ida fortsatte inne i alkoven. Hennes stora, svarta ögon hade en tindrande glans. Men Martin kände sig så besynnerligt tung i huvudet.

— Kom hit och var med, bad Ida. Tycker du inte att det är vackert?

Martin satte sig på sängkanten och försökte göra efter Idas åtbörder. Men snart började han nicka. Huvudet blev så tungt, så tungt.

... Ute snöade det alltjämt, och kyrkklockorna ringde: bing bång, bing bång...

När herr Dupont kom hem, lågo barnen insomnade på sängen. Vaxljusen hade brunnit ned.

IV.

Hösten gick fram över jorden, och i staden, där Martin bodde, stodo husen gråa och svarta av regn och rök, och dagarna blevo kortare.

Men då eftermiddagen kom och skymningen föll på, satt Martin Bircks fader ofta vid brasan och såg in i elden. Han var icke längre ung. Han hade ett slätrakat ansikte med skarpa markerade drag, som en skådespelare eller en präst; och han hade ett sätt att le för sig själv utan att säga något, som ingav respekt och en viss känsla av osäkerhet. Men då han log på detta sätt, gällde hans löje i själva verket icke alls någon svaghet eller dårskap hos hans medmänniskor, ty det fanns ingenting satiriskt i hans lynne; han log bara åt en anekdot, som han läst i tidningen på morgonen, eller åt ett par hundar, som hade skällt på lejonen kring Karl XIII:s staty, då han på middagen gick genom torget på väg hem från sitt ämbetsverk. Ty Martin Bircks fader var tjänsteman. Och ehuru hans lön icke var stor och han icke heller hade någon enskild förmögenhet, förstod han likväl att ställa det så, att han med sin familj kunde föra en jämförelsevis sorgfri till-

varo; ty han hade endast smak för oskyldiga och enkla nöjen, och ingen fåfänga drev honom att söka umgänge med dem, som stodo över honom i förmögenhet eller rang. Han var son av en hantverkare; och då han någon gång tänkte över sin lott i livet, jämförde han den icke med sina förmäns eller sina förmögnare kamraters, utan erinrade sig i stället det fattiga hem, ur vilket han utgått. Och han fann då, att han var lycklig, och önskade blott, att den lycka han ägde aldrig skulle förmörkas. Han höll av sin hustru och sina barn och älskade ingenting i världen så högt som sitt hem. Då han var ledig från sina ämbetsgöromål, arbetade han gärna med sina händer. Han lagade bristfälliga möbler, och han förstod att nödtorftigt reparera den gamla köksklockan, som hade blomstermålningar på urtavlan och stora mässingslod på kedjor. Han förfärdigade också lustiga och sinnrika leksaker åt sina barn och små nätta prydnadsting åt sin hustru till hennes födelsedagar. Bland dem var ett litet tempel av vit kartong. Det var sirat med smala guldlister, och bakom en halvkrets av smärta kolonner fanns ett spegelglas, som tycktes fördubbla pelarnas antal. Till templets krön, som omgavs med en balustrad av marmorerat papper, ledde en spiraltrappa, också den av kartong och klädd med marmor; men i det nedersta trappsteget fanns det en liten låda, som kunde dragas ut. Och i denna låda hittade Martins moder varje år på sin födelsedag en hopvikt sedel eller ett litet smycke.

Han älskade också musik och sång. Han sjöng gärna Gluntar med en gammal studentkamrat, farbror Abraham, som stundom kom på besök; och han kunde fantisera vid pianot och efter gehör spela några stycken ur sina favoritoperor.

Men han läste sällan något annat än sin tidning.

Martin Bircks moder satt ofta, när skymningen föll på, vid pianot och spelade och sjöng. Hennes röst lät vackrare än alla andra röster. Hon sjöng visor, som ingen sjunger mera. Då stodo Martin och Maria bakom hennes stol och lyssnade förtjusta, och stundom försökte de sjunga med. Det var en visa om en soldat, som gömde en fältflaska, ur vilken han hade givit en döende prins att dricka på slagfältet. "Och prinsen drack ur den." Det var omkvädet. Och det var en annan visa om en herdeflicka, som vallade sin hjord i en dalgång mellan branta alper. Det hördes ett brak av en lavin, och flickan skyndade på sin hjord: "Spring på, spring på, mina lamm!" Och medan modern sjöng, gledo hennes händer över pianots gulnade tangenter; strängarnas klang hade en spröd glastimbre, och det suckade och klagade i pedalen. Men i basen låg en sträng brusten och surrade till då och då.

Och det kändes så ödsligt, då hon hade slutat att sjunga.

Martin drev av och an. Det var som om rummen bleve större och mera tomma, när skymningen föll på.

Till slut vände han sig till mormor, som satt vid fönstret och läste i Dagbladet.

— Snälla mormor, tala om en saga, bad Martin.

Men mormor kunde ingen ny saga. Och de gamla hade Martin redan hört så många gånger. Mormor fortsatte att läsa i tidningen med glasögonen långt ner på näsan.

— Kors i herrans namn, sade hon plötsligt och såg upp över tidningen, har ni sett att en fröken Oldthusen är död?

— Nej, är hon död? sade Martins fader. Kunde det vara en syster till kanslirådet?

— Nej, herregud, det var hans faster, sade mormor. Hon hette Pella; Pella Oldthusen. Jag minns henne mycket väl, jag träffade henne i Vaxholm för många år sen. Det var en förbaskat kvick och rolig gumma; men hon hade tjyvorgan. Hennes bekanta brukade säga: "Kära ni, låt ingenting ligga framme i kväll, för Pella Oldthusen kommer hit!" Och så hade hon en flicka, som hon hade tagit upp. När den flickan skulle styras ut till sin första nattvardsgång, då stal fröken Oldthusen sin gamla jungfrus linneunderkjolar, som hängde i samma garderob som hennes egna kläder, och lät sy om dem åt flickan. Ja, det är Guds klara sanning, jag har själv hört det av en fru, som hade mycket väl reda på henne och hela släkten. "Kära fröken," sade jungfrun sedan, för hon hade tjänat hos fröken i många år och kände till hennes egenheter, "kära fröken, det har varit tjyvar i garderoben! Och tänk så led-

samt: de ha stulit alla mina underkjolar, men inte frökens, fast de hänga alldeles bredvid." — "Kan man tänka sig såna kanaljer," sa Pella. "Det var fasligt ledsamt; men jag kan ingenting göra åt den saken." Emellertid gav hon jungfrun pengar till nytt linne en tid efteråt, för hon var förmögen och inte snål heller; men flickan fick gå till herrans heliga nattvard i de stulna kjolarna.

Martin och Maria lyssnade med vidöppna munnar. Så hade mormor ändå till slut berättat en saga. Och sådana sagor kunde hon många.

Fadern hade tänt en cigarr och flyttade sin stol närmare elden. Så vinkade han åt Martin och Maria:

— Kom, barn, nu ska vi leka.

Brasan hade nästan brunnit ner. Fadern bröt sönder två eller tre tomma tändsticksaskar, och av spillrorna byggde han ett hus längst fram i kakelugnen. Han satte också in en mängd tändstickor till pelare och bjälkar, och slutligen vek han en strut av ett stycke styvt papper; det var ett torn. I strutens spets klippte han ett hål till skorsten. Det blev ett ståtligt slott med pelargångar och spiror och torn, alldeles som Stockholms gamla slott i Dahlbergs Svecia. Och när det var färdigt, satte fadern eld i alla hörn.

Det fräste och gnistrade och brann.

— Nej se — å se, så det brinner! — Nu tar det eld i det bortersta hörnet. — — Nu brinner östra

valvet, nu störtar det in! — — Och tornet brinner — tornet ramlar. — —

— — — Nu är det slut.

— Om igen, pappa, bad Martin, å, om igen! Bara en gång till!

— Nej, inte en gång till, sade fadern. Det är inte roligt andra gången.

Martin tiggde och bad. Men fadern gick bort till pianot och strök sin hustru över håret.

Martin blev sittande framför brasan. Det brände på kinderna, men han kunde icke slita sig därifrån. Det låg och glödde så grant där längst inne. Det glimmade och glödde och brann.

Till slut kom mormor och sköt spjället och stängde luckorna. Då gick Martin till fönstret.

Solen var längesedan borta. Det hade klarnat upp för en stund, men ännu drevo mörka skymassor fram i brutna led över himmelens tunna och glasaktiga blå. Långa raden låg i djup skymning. Trädgårdarnas lönnar och körsbärsträd stodo avlövade, och här och var glimmade redan ett ljus i ett fönster fram ur det dunkla kvistnätet. Nere på gatan gick lyktgubben och tände; han var gammal och krokig och hade en skinnluva, som gick långt ner i pannan. Nu kom han till lyktan mitt för fönstret, på andra sidan av gatan: när han tände den, lyste hela rummet upp. Den vita spetsgardinen tecknade sitt brutna mönster mot taket och väggen, och kallor, fuchsior och agapanthus målade fantastiska skuggor.

Det mörknade mer och mer.

Man kunde se så långt bort där uppifrån — långt bort över de låga gamla kvarteren med trähus och trädgårdar. Man kunde se Humlegården med taket av rotundan mellan de nakna gamla lindarna. Och längst bort i väster reste sig en grå kontur; det var Observatoriet på sin kulle.

Oktoberhimlens djupa och tomma blå blev mera djupt och mera tomt. Och i väster skiftade den i ett rött, som tycktes smutsigt av dimma och sot.

Martin ritade figurer med fingret på rutan, som började imma sig.

— Är det jul snart, mormor?

— Å, det dröjer, barn...

Martin stod länge med näsan tryckt mot rutan och stirrade på himmelen, en tungsint skymningshimmel med blekrött mellan gråa moln.

V.

Men då lampan var tänd och man satt kring det runda bordet, var och en med sitt arbete, sin bok eller sin tidning, då gick Martin bort och satte sig i en vrå. Ty han hade plötsligt blivit sorgsen, utan att han visste varför. Där satt han i mörkret och stirrade in i den rundel av gult ljus, inom vilken de andra sutto tillsammans och arbetade eller pratade, och kände sig utanför och övergiven och glömd.

Och det hjälpte icke, att Maria letade fram en gammal årgång av "När och Fjärran" för att visa honom Garibaldi och kriget i Polen och kejsar Napoleon med spetsiga mustascher; han hade sett det alltsamman, många gånger. Det hjälpte icke heller att hon gav honom ett stycke papper och lärde honom att vika saltkar, kråka och två båtar i lås; ty Martin längtade blott, utan att veta det, efter att någon skulle säga eller göra något, som kunde komma honom att gråta. Därför satt han butter och tyst och lyssnade till regnet, som piskade mot rutan; ty det hade börjat regna på nytt, och blåsten skakade fönsterglaset.

— Ja, hörde han plötsligt fadern säga till modern, du har kanske rätt i att vi borde försöka sälja pianot och köpa ett pianino i stället, på avbetalning. Det håller ju inte stämning i fjorton dar; och ett pianino är också en vackrare möbel.

Martin spratt till vid orden: sälja pianot. Han visste icke riktigt vad ett pianino var, men han trodde icke att det kunde vara ett riktigt piano; han föreställde sig snarare någonting med en vev. Och han trodde icke, att något annat instrument kunde låta så vackert som deras piano. Han var god vän med varje buckla och varje rispa i det röda mahognyfaneret, ty han hade själv gjort de flesta av dem, och han kände igen nästan varje tangent på dess särskilda färgton. Sälja pianot! Det lät för hans öron som någonting omöjligt. Det var nästan som om han hade hört föräldrarna i lugn ton sitta och tala om att sälja mormor och köpa en tant i stället.

Martin började gråta innan han själv visste av det.

— Mamma, sade Maria, Martin gråter!

— Varför gråter du, Martin? frågade modern.

Martin snyftade bara.

— Han är trött och sömnig, förklarade mormor. Det är bäst att han får gå och lägga sig.

Medan Martin snyftande gjorde sin rond för att säga godnatt, kom Lotta in med tebrickan. Hon hade en mycket högtidlig min, då hon sade:

— Nu kan jag tala om för herrskapet att Häggbom är död.

Det blev alldeles tyst i rummet. Martin slutade upp att gråta.

Mormor knäppte ihop händerna.

— Nej, har han verkligen slutat nu, gick det så hastigt... Herregud, har han slutat? Ja, det brännvinet... Men det var nog bäst för honom att han fick dö, fast det blir smått för madamen; han var ju portvakt i alla fall och försörjde hustru och barn.

— Han dog precis klockan sju, sade Lotta.

Men då ingen svarade något, gick hon ut i köket igen.

— Det är kanske så gott att man skickar ut en lista bland grannarna och ställer till en liten insamling, sade modern.

Martin skickades i säng. Modern satt på sängkanten och läste bönerna med honom; han slapp med Gud som haver, ty han var så trött. Eljest brukade han också läsa Fader vår och Herren välsigne oss.

Martin låg länge vaken och lyssnade till regnet, som plaskade mot fönsterblecket; ty han var icke alls sömnig, han hade bara sagt så för att slippa läsa de långa bönerna, som han icke förstod. Ty det är omöjligt för ett litet barn att förbinda någon som helst föreställning med vändningar sådana som "helgat varde ditt namn" eller "tillkomme ditt rike".

Han låg och tänkte på Häggbom och undrade, om han kunde komma till himmelen. Han luktade ju alltid brännvin.

Martin var mörkrädd. Då Lotta kom in med ett tänt ljus för att ordna något i rummet, bad han henne att låta ljuset stå.

— Martin skall sova, sade Lotta, annars kommer Häggbom och biter honom.

Och hon gick ut och tog ljuset med sig.

Martin började gråta på nytt. Blåsten visslade i fönsterspringorna, då och då slog en port igen med en skräll, och en hund tjöt därute. Innan modern drog ned gardinen, tyckte Martin att det var ett rött sken på himlen. Kanske elden var lös på Söder....

Det var buller och bråk ner på gatan. Fulla människor, som kommo ut från krogen — — slag och skrik. — — Tunga steg mot gatläggningen, någon som sprang och någon som förföljde — och rop på "polis, polis!"

Martin drog täcket över huvudet och grät sig i sömn.

VI.

Den vita vintern kom med bjällerklang och snö och isblommor på rutan. Det är döda sommarblommor, som gå igen, sade Martins mor. Granskogarna där ute på landet drogo från mörkret och ensligheten in till stadens gator och torg, och då julens klockor ringde in helgen, stod där också i Martins hem en mörk och försagd gran och doftade av skog, tills kvällen kom, och den stod tindrande av ljus, vita ljus och färgade ljus, och full av röda vinteräpplen och konfekt med deviser, som voro så dumma att till och med Martin och Maria kunde förstå hur dumma de voro. All julens härlighet drog förbi, det var som att vända bladen i en bilderbok, och då nyårsnattens stjärna brann över de vita taken och man sade varandra godnatt och tack för i år, tänkte Martin med en frysande känsla på den rad av gråa vinterdagar som väntade och som han icke kunde se något slut på; ty det var så ändlöst långt till sommaren, och ännu längre till nästa jul. Nyårsmorgonen väcktes han, medan det ännu var mörkt, för att gå i ottan. Yrvaken kravlade han genom snön vid sina föräldrars sida, och då man

kom förbi hörnet stod Ladugårdslandskyrkan där som en jättestor lykta och sken ut över det vita torget, där människorna från alla håll krälade fram över snön. I kyrkan var det orgelbrus och sång och många tindrande ljus, och Martin kände sig lycklig och god och tänkte, att detta just var rätta sättet att börja det nya året; och då prästen började predika, somnade han strax. Men då han vaknade, sken redan gryningens bleka dager in genom fönsterna i kupolen, och modern ruskade på honom och sade: — Nu ska vi gå hem och dricka kaffe.

Så gick man då hem med hjärtat fullt av de vackraste föresatser; ty Martin förstod av sig själv, att det var någonting sådant prästen hade predikat om. Och fram på förmiddagen skickades Martin och Maria omkring på nyårsvisiter till morbror Janne och moster Lovisa och till tanter och farbröder och blevo bjudna på kakor och vin och konfekt ur julgranarna. Men hos farbror Abraham fanns det ingen julgran, ty han var änkling och hade inga barn utan bodde ensam med en gammal hushållerska. Farbror Abraham var doktor och hade många gånger kurerat Martin och Maria för mässling och scharlakansfeber och ont i bröstet. Han hade ett svart skägg och en lång, krokig näsa; ty han var jude. Han hade också en papegoja, som kunde svära på franska, och en svart katt. Denna katt hette Kolmodin; och han var den klokaste katt i världen, ty då han stod utanför tamburdörren och ville komma in, jamade han icke som andra kattor

bruka, utan reste sig på bakbenen, spände klorna i klockströngen och drog i den mycket hårt.

Då Martin och Maria denna nyårsdag kommo för att önska farbror Abraham ett gott nytt år, satt han ensam med en flaska vin på bordet och spelade schack med sig själv.

Rummet var stort och halvskumt och fullt av böcker. Ute föll snön i stora flockar. Farbror Abraham stoppade deras fickor fulla med namnam och lät papegojan svära på franska och var mycket vänlig; men han sade icke mycket, och framför elden, som glödde i kakelugnen, satt katten Kolmodin och stirrade dystert på sin herre. Martin och Maria sutto tysta och sågo på varandra och kände sig beklämda. Ty de hade mer än en gång hört föräldrarna säga, att farbror Abraham icke var någon lycklig människa, och att han aldrig var riktigt glad.

VII.

Så var då det nya året inne. Den almanacka, som Martin hade givit sin far i julklapp, hade röda pärmar, medan den gamla hade blå. Och Martin fann med förundran och missräkning, att detta var den enda skillnad han kunde se mellan det nya och det gamla året, att dagarna gingo som de förr hade gått, med klockringning och snö och mulen himmel, med leda vid de gamla lekarna och de gamla sagorna och med längtan efter att bli stor. Den tiden längtade han efter, men fruktade den också. Ty modern hade så ofta pekat på lumpgubben, som hade sett bättre dagar, och sagt, att om Martin inte ville äta upp sin välling eller sin ölsupa och eljest vara en snäll och duktig gosse, så skulle han komma att bli just en sådan lumpgubbe när han blev stor. Men när modern talade så, då snördes hans bröst samman, och han såg sig själv i skymningen smyga in genom porten med en påse på ryggen och peta i soptunnan med en svart käpp, medan far och mor och syster och mormor sutto tillsammans kring lampan som förr. Ty det föll honom aldrig in att tänka, att hans hem kunde upplösas och skingras.

Det föll snö, mycket snö. Drivorna växte, och det blev gnistrande kallt. Martin fick hålla sig inne med abcbok och multiplikationstabell, med färglåda och sprattelgubbar och alla de redan vissnande härligheter som julen lämnat efter sig. Men bland sprattelgubbarna fanns det en, som hette Röda Turken, och som han höll mera av än de andra, ty farbror Abraham, som hade givit honom den, hade sagt, att det var den lustigaste sprattelgubbe i hela världen. "Ser du," hade han sagt en kväll, "i och för sig är det ju varken lustigt eller märkvärdigt, att en pappgubbe sprattlar, när man rycker i trådarna. Men Röda Turken är inte någon vanlig pappgubbe, han kan tänka och tycka alldeles som vi. Och när du nu rycker i trådarna och han börjar sprattla, då säger han till sig själv: Jag är en varelse med fri vilja, jag sprattlar alldeles som jag vill och uteslutande för mitt eget nöje; hejsan, det finns ingenting så roligt som att sprattla! Men när du slutar upp med att rycka i tråden, då tror han att han är trött och säger till sig själv: Jag ger katten att sprattla mera, det skönaste som finns är att hänga på en krok på väggen och vara alldeles stilla. — Ja, det är den lustigaste sprattelgubbe i världen!

Martin förstod icke mycket av detta, men han förstod att Röda Turken var rolig och satte mera värde på honom än förut.

Så gingo dagarna, och med Trettondagen började de små familjebjudningarna med julgransplund-

ringar och skuggspel och dockteater och laterna magica med brokiga bilder på ett spökaktigt vitt lakan. Men på hemvägen gnistrade stjärnorna, och fadern pekade på himmelen och sade: Där är Vintergatan, och där är Karlavagnen.

VIII.

Men en morgon, då Martin vaknade, såg han att himlen lyste med ett ljusare blått än den gjort på mycket länge och att det droppade från taken och från päronträdets nakna kvistar. Och medan han satt upprätt i sängen och såg ut mot detta ljusa blå, kom Maria in med ett ris, som tycktes blomma i hundra färger, men det var icke blommor, det var brokiga fjädrar, och hon smällde på honom med riset och dansade och sjöng att det var fettisdag och att hon hade lov från skolan, hurra! Och att det skulle bli semlor med mandelmassa inuti till middagen.

Och de togo fjädrarna ur riset och klädde ut sig med dem och lekte indianer och vita; men de voro indianer bägge två.

Men riset tog modern, och hon satte det i fönstret i en kruka fylld med vatten, mitt i solskenet. Ty kammaren låg åt öster, och där var morgonsol. Och se, det gick icke många dar, innan det kom fram små brungröna knoppar här och där på kvistarna, de svällde och blevo större, och en dag hade de slagit

ut och förvandlats till veckiga, ljusgröna blad, hela riset grönskade, och nu var det vår.

En eftermiddag föll det en strimma sol in i salen, som låg åt väster.

— Se solen, barn, sade modern. Det är vår första eftermiddagssol i år.

Solstrimman föll på ljuskronans slipade glasbitar, den bröts och strödde regnbågsfärgade fläckar runt omkring i rummet, på möbler och tapeter. Fadern gick just genom salen; han satte de trekantiga glasbitarna i rörelse med ett litet slag av sin hand. Det blev ett virrvarr och en dans kring väggarna av de brokiga fläckarna, en dans som av fladdrande fjärilar. Martin och Maria började en jakt efter dem. De sprungo sig röda och varma och slogo händerna mot väggarna, och när de sågo en solfläck teckna sig mot handen i stället för mot tapeten, skreko de i förtjusning: — Nu har jag honom!

Men i nästa sekund gled han undan, solstrimman bleknade efter hand, och fjärilarna tröttnade att fladdra och lysa och blevo borta — Martin såg den sista av dem slockna på sin hand.

Men nej, det var icke vår ännu.

Åter föll det snö, våt snö som smälte strax och strax var smutsig, åter ringde klockorna i den svarta kupolen under en grå himmel, och det var Långfredag. Martin och Maria voro i kyrkan, men de

fingo icke sitta hos sina föräldrar, ty deras föräldrar sutto långt borta i koret bland en mängd av svartklädda och allvarliga människor; de voro också svartklädda själva, fadern i frack och vit halsduk, och allt var svart: det röda på predikstolen och altaret var borta, och det var svart i stället, prästerna hade svarta mässkåpor, ett svart kors reste sig hotande ur altartavlans blyfärgade moln längst borta i korets skymning, och svartgrå låg himlen och stirrade in genom kupolens valvfönster. Martin kunde icke somna som vanligt, ty allt var så hemskt, koralen klagade och kvidde, prästen såg dyster och elak ut och talade om blod, och en hund tjöt därute på kyrkogården ...

Martin var förtjust över allt detta, ehuru han icke visste det.

Nej, våren, den riktiga våren ... Den kom först när de kungliga körde ut till Djurgården i guldspann och plymascher. Hur sken icke allt den dagen, hur lyste det icke av blått och sol och vår kring skorstenarna och taken, kring tuppen på kyrktornet! På Martins gata blommade redan lönnarna, och över de lutande planken svävade skyar av vit blom, körsbärsblom och hagtorn. På torget och Storgatan vimlade det av folk, hela staden var ute i ljusa och brokiga kläder, och framför Livgardeskasernen stodo de ljusblå livgardisterna, som Martin älskade och vördade, på post med dragna sablar. De kungliga körde förbi i en sky av plymer och guld, folket hurrade och Martin hurrade med, och så gick man ut på Djurgården för att dricka saft och vatten

på Bellmansro. Runt omkring gnällde fioler och positiv, och Martin kände sig fullkomligt lycklig. Men på hemvägen stannade man ett ögonblick för att se på Kasperteatern. Det började redan skymma över slätten, men ännu skockade sig folket samman kring dockteatern, där Kasper just höll på att slå ihjäl sin hustru. Martin tryckte sig hårt intill sin mor. Han såg munnar öppna sig till breda skratt runt omkring, i halvskymningen, han förstod ingenting, men ljudet av träpåkens slag mot dockans huvud skrämde honom — skrattade man åt att den elake mannen därborta slog sin hustru? Så kom fordringsägaren, också honom slog Kasper ihjäl, polisen och djävulen hanterade han lika illa, tills äntligen Döden narrade honom ner i sin kittel, och det var slut. Martin kunde icke skratta och icke heller gråta, han endast stirrade häpen och skräckslagen in i denna nya värld, som var så olik hans egen. På hemvägen var han frusen och trött. Solen var borta, och det mörknade mer och mer; kungen hade för längesedan åkt hem till sitt slott, fulla människor knuffades och skrålade runt omkring. Vitsipporna, som Martin hade plockat i skogskanten, voro vissna, och han kastade bort dem att trampas ned i smutsen.

Men då man äntligen var hemma och det var natt och Martin låg i sin säng och sov, drömde han, att fadern slog modern i huvudet med en stor påk.

IX.

Sommarhimmel och sommarsol, ett vitt hus mellan gröna träd...

I det vita huset hade Martins föräldrar hyrt några låga rum med rankiga vita möbler och med de blåaste rullgardiner i världen för de små fyrkantiga fönstren. Tätt förbi dessa fönster strök kronans landsväg fram. Här drogo ständigt forbönder och vägfarande från Mälaröarna fram på väg till och från staden, och alla stannade de här för att betala bropengar, ty det vita huset var brovaktarens hus och låg just vid landfästet till Nockeby bro. Och brovaktaren satt varje kväll på sin förstukvist, som var omslingrad av humlerankor, och drack toddy och räckte fram sin sparbössa åt de vägfarande och pratade och ljög, ty han hade varit sjökapten och rest i många främmande länder. Men nu var han en liten vithårig gubbe och hade i många år haft bron på arrende och var en välbärgad man.

Men på aftonen första dagen, då packlårar, koffertar och klädkorgar ännu stodo huller om buller i rummen, som sågo en smula främmande ut ännu, men där varje skåp och stol och varje blomma i

tapeten tycktes säga: vi bli väl snart bekanta — och medan kvällsvarden med smör och ost och några små stekta fiskar stod dukad vid fönstret, satt Martin tyst på kanten av en kista och betraktade den främmande och nya tavlan: den grå landsvägen med telegrafstolparna, i vilka vinden sjöng, och hästarnas, kärrornas och böndernas mörka skuggfigurer mot den grönblå västerhimlen. Men snett över vägen, ett stycke åt sidan, var det en backe med en grupp av ekar, vilkas grönska stod mäktig och tung i sommarkvällens skymning, och bland dessa ekar var det en, som stod naken och svart och icke kunde grönska som de andra, och i dess grenar hade kråkorna byggt bo.

Martin kunde icke taga sina ögon från det svarta trädet med kråkboet mellan grenarna. Han tyckte att han kände detta träd, att han hade sett det förr, eller hört en saga om det.

Och han drömde om det på natten.

Sommarhimmel, sommardagar. Gröna ängar, gröna träd...

Ängarna stodo fulla av blommor, och Martin och Maria plockade dem och bundo dem till buketter åt sin moder. Och Maria sade till Martin: Akta dig för ormarna! Om du trampar på en orm, så tror han att du har gjort det med flit, och så biter han dig. Då trampade Martin så försiktigt han kunde i det höga gräset. Och hon lärde honom också, att det var en stor synd att plocka den vita

smultronblomman, ty det var den som det blev smultron av. Och de kommo överens om att den som först fick se en smultronblomma skulle säga: Fri för den! — Och den som hade sagt "fri" för en blomma skulle få plocka bäret när det blev moget. Men när de kommo till ekbacken, då var där alldeles vitt av smultronblom under ekarna; Maria var den första som såg det, och hon ropade strax: — Fri för allihop! Men då hon såg att Martin inte längre såg riktigt glad ut, föreslog hon strax att de skulle dela skatten; och så drogo de i tanken ett streck från ett träd till ett annat och delade på så sätt hela ekbacken i två delar. Till höger om strecket var det Marias smultronställe, och Martins var till vänster. Därefter satte de sig ned under en ek i skuggan och ordnade sina blommor så som de tyckte att det passade bäst; och Maria lärde Martin att sticka in det fina hjärtformiga darrgräset överallt bland prästkragar och smörblommor och att binda ihop buketten med långa strån. Men Martin tröttnade snart på sina blommor, ty han hade glömt att han hade plockat dem för att ge dem åt sin moder, och han lät dem ligga i gräset och lade sig själv på rygg mitt ibland dem och såg på skyarna, som drevo fram över den blå himlen högt över hans huvud. De liknade vita hundar; små lurviga, vita hundar. Det var kanske också små hundar. Då människorna dö, komma de ju till himmelen; men hundarna, som inte ha någon riktig själ, kunna väl inte komma så högt upp. De få springa utanför

och leka med varandra. Men deras herrar komma nog ut till dem ibland, och då hoppa de små hundarna upp på sina herrar och slicka dem och bli så glada ...

Vita skyar, sommarskyar.

Men det roligaste av allt, det var den långa bron och sjön och alla ångbåtarna, som blåste redan på långt håll för att bron skulle öppna sig och släppa dem igenom. Martin lärde sig snart att känna igen dem alla: Fyris och Garibaldi, Brage, som aldrig gjorde sig någon brådska, den vackra, blåa Tynnelsö och den bruna Enköping, som kallades kaffebrännaren, emedan den puttrade som då man bränner kaffe. Varje båt hade för honom sitt särskilda ansiktsuttryck, så att han på långt håll kunde skilja dem från de andra. De hjälpte honom också att hålla reda på tiden. Då Tynnelsö låg i brohålet, var det tid att gå hem och äta frukost; och då Runan blåste med sin hesa hals, då var Brage inte långt borta, och med Brage kom pappa från staden. Så var det också bogserbåtarna med sina långa rader av pråmar; dessa pråmar brukade ofta fastna i brohålet, och ingenting i världen var så roligt som att då höra pråmkarlarna svära. Men de dagar då sjön gick grön med vitt skum och vågorna stänkte högt upp över bron, då kunde inga ångbåtar tävla med rospiggarnas skutor om första platsen i Martins hjärta. I varje skutskeppare såg han då en hjälte, som trotsade vågorna och stormen för att nå något

okänt och hemlighetsfullt mål; ty det föll honom aldrig in att tro, att de bara seglade till Stockholm för att sälja den ved, det hö eller de lerkärl som de hade ombord. Dessa saker behagade honom likväl icke riktigt, ty han kunde icke hindra att de mot hans vilja ingåvo honom en dunkel misstanke om en eller annan lumpen biavsikt hos skepparen, och han tyckte i djupet av sitt hjärta mest om de skutor, som kommo tomma från staden. De dansade också käckast över vågorna, och de styrde bort mot trakter, där Martin aldrig hade varit, långt förbi Tyska Botten och Blackeberg — och där gick gränsen för den kända världen.

Där var det också solen gick ned varje kväll i ett rött och skimrande förlovat land. Martin var fullkomligt viss om att det var just där den gick ner, strax bakom udden, och inte på något annat ställe. Han såg det ju så tydligt. Likväl föreställde han sig icke, att de som bodde där borta fingo se solen på riktigt nära håll, eller att de behövde vara rädda för att få den i huvudet. Om en annan gosse hade kommit till honom och sagt honom något sådant, skulle Martin ha tyckt att han var mycket dum. Ty det är med barnen alldeles som med de vuxna: de göra sig ofta de besynnerligaste föreställningar om världen; men om någon kommer och drar ut konsekvenserna av deras idéer, säga de att han är mycket dum, eller att det är opassande att skämta om allvarliga saker.

Sommartiden, smultrontiden ...

På den tiden var sommaren annorlunda än nu. Den var en lycka, som fyllde dagen och aftonen och trängde ända in i nattens drömmar, och morgonen var lyckan själv. Men en morgon vaknade Martin tidigare än vanligt, och då han hörde en liten fågel kvittra i ligusterhäcken utanför fönstret och såg att solen sken, reste han sig upp i bädden och ville klä på sig och gå ut. Då kom hans moder och sade, att han skulle ligga stilla ännu en liten stund, ty det var hans födelsedag, och Maria höll på med någonting därute, som han inte fick se förrän det var färdigt. Och hon kysste honom och sade, att han fyllde sju år och att han skulle vara riktigt flitig och snäll i sommar, så att han inte skulle behöva skämnas för de andra gossarna i höst, när han skulle börja skolan. Men då Martin hörde ordet s k o l a n, glömde han fågeln, som kvittrade i häcken, och solen som sken, och han kände det så trångt i halsen som om han måste gråta; men han behärskade sig och grät icke. Han visste inte riktigt klart vad en skola ville säga; men det lät så elakt och hårt. Hans moder höll visserligen skola med honom och Maria, men det var bara en liten stund var dag nere i trädgården, i syrenbersån, och där fladdrade fjärilar, både gula och vita och blå, och humlorna surrade, medan hans moder berättade sagor för honom om Josef i Egypten och om kungar och profeter och lärde honom att forma bokstäver efter en förskrift. Och

han förstod att en riktig skola måste vara något helt annat. Men medan han var bekymrad i sitt hjärta över att han skulle börja skolan på hösten, kommo de alla in och gratulerade honom för att det var hans födelsedag, pappa och mormor och Maria, och Maria gjorde sig till och neg och sade: Jag har den äran att gratulera! Men Martin skämdes och blev röd i ansiktet och vände sig mot väggen.

Då lämnades han ensam. Men det dröjde inte länge förrän mormor stack in huvudet och ropade, att kungen kom ridande med femton generaler för att gratulera Martin, och i detsamma hörde han ett mullrande över bron som om åskan gick. Då sprang han ur sängen och kastade på sig sina kläder, men bullret kom närmare, det stod en sky av damm över vägen, hästarnas hovar dånade mot marken och bron, och det blixtrade av blanka vapen. Då han kom ut på verandan, hade de främsta redan hunnit långt förbi, men Martins moder tröstade honom med att kungen inte var med. I stället var det nästan hela hans krigshär, ty det skulle vara fältmanövrer i Drottningholmstrakten. Det var husarer och dragoner och hela artilleriet från Stockholm, och artilleristerna skakades som potatissäckar på sina kärror och voro gråa och svarta av damm och smuts. Men Martin beundrade dem ännu mera på det sättet och undrade för sig själv, om det inte var ännu bättre att vara artillerist än att vara skutskeppare.

Men krigsmakten drog förbi och blev borta, det kom en frisk vind från sjön och tog med sig den lukt av smuts och svett som den hade lämnat kvar, och då Martin vände sig om, stod där bredvid frukostbordet ett särskilt litet bord dukat åt honom, och Maria hade klätt det med blommor och gröna blad. Då skämdes han återigen och blev röd, men han blev också mycket glad, ty mitt på bordet stod en kaka, som hans mor hade bakat åt honom, och en stor tallrik full med smultron, som Maria hade plockat under ekarna, och en tjugufemöring från pappa och ett paket med strumpor som mormor hade stickat. Men av allt detta tyckte Martin mest om tjugufemöringen. Ty han hade redan lärt sig förstå att ett par strumpor, det är ett par strumpor rätt och slätt, och en kaka är en kaka; men en tjugufemöring, det är ett obestämt antal uppfyllda önskningar i vilken riktning som helst inom en viss gräns, och hur trång den gränsen var hade erfarenheten ännu icke lärt honom.

Och Martin gick omkring och tackade alla och smakade på kakan och smultronen och såg att strumporna voro rödrandiga och vackra och gömde tjugufemöringen väl i en tändsticksask, som han hade till kassaskrin, och där det låg ett par gamla kopparslantar förut och några små stenar, som han hade letat ut i sanden och gömt, därför att de voro så vackra.

Så blåste Brage vid Tyska Botten, och pappa måste fara till staden; men Martin fick gå med

mamma och mormor och Maria till Drottningholm. Där låg kungens vita sommarslott och speglade sig i den blanka viken, och träden i parken voro större än alla andra träd, och skuggan under dem var djup och sval. Och över dammarnas och kanalernas mörka vatten gledo de vita svanarna fram med stelt sträckta halsar, och Martin trodde icke att de bekymrade sig om någonting annat i världen än sina egna vita drömmar.

Men mormor hade ett franskt bröd med sig, och hon bröt det i smulor och matade dem som man matar höns.

Sommardagar, lyckodagar, blåklint i den gula rågen . . .

Det var nära vid skördetiden, och Martin gick på vägen med sin moder, Maria gick på hennes andra sida och tog då och då en blåklint ur rågen. Men modern hade en skär klänning och en halmhatt med stora brätten, och hon talade med dem om människorna och världen och om Gud.

— Ser du, Martin, sade hon, där står just det tunga och det lätta axet, som vi läste om här om dagen i bersån. Du minns, det fulla axet, som böjde sitt huvud så djupt mot jorden, därför att det hade så många sädeskorn att bära på. Men sädeskornen mal man till mjöl i kvarnen, och av mjölet bakar man bröd, och brödet är gott att äta när man är hungrig. Men det tomma axet är till ingen nytta; bonden kastar bort det eller ger det åt sin häst att

tugga på, och det blir hästen inte fetare av. Och ändå reser det sig så stolt i höjden och ser ned på de andra axen, som stå och bocka sig runt omkring.

Och modern bröt av det stolta, lätta axet och visade Martin att det var alldeles tomt.

— Sådana äro många bland människorna, sade hon. Det kommer du att få se när du blir stor. Då får du också se människor, som gå och hänga med huvudet för att man skall tro, att de höra till de fulla axen. Men de äro just de allra tommaste.

Men ni skall också komma ihåg, barn, att det inte tillhör er att avgöra, varken nu eller när ni bli stora, om en människa hör till de fulla eller de tomma axen. Sådant kan en människa aldrig riktigt veta om en annan. Det vet bara Gud.

Då modern talade med Martin om Gud, kände han sig på en gång högtidlig och litet generad, ungefär som en liten hund, då man försöker prata med honom som med en människa. Ty när han hörde sin mor berätta om paradiset och Noaks ark, då kunde han mycket väl följa med och såg det alltsammans så tydligt för sina ögon, både äppelträdet och ormen och alla djuren i arken; men vid ordet G u d kunde han icke föreställa sig någonting bestämt, varken en gammal gubbe eller en medelålders herre med mörkt skägg. Högst uppe i det blå valvet i Ladugårdslandskyrkans kupol satt ett stort, målat öga, och modern hade sagt att det var en sinnebild av Gud. Men det ensamma ögat

föreföll Martin så hemskt och sorgligt; han vågade knappt se på det, och det hjälpte honom icke alls att förstå, hur Gud i verkligheten såg ut. Han hade också fått lära sig utantill de tio buden, som Gud hade skrivit upp åt Moses på Sinai berg. Men de kunde blott styrka hans hemliga misstanke om att Gud var någonting som egentligen bara angick de fullvuxna. Aldrig kunde det vara till Martin som Gud talade, då han sade: "Du skall inga andra gudar hava för mig." Martin visste varken hur en avgud såg ut eller hur man skulle göra för att dyrka honom. Att han skulle hedra sina föräldrar föll ju av sig självt. Han kände icke heller någon frestelse att dräpa, eller att stjäla, eller att begära grannens jungfru, oxe eller åsna. Och han visste inte alls hur han skulle bära sig åt för att göra hor; men han föresatte sig att försöka akta sig för det i alla fall, för säkerhets skull.

— Gud vet allt, både det som nu sker och det som kommer att ske. Han har själv bestämt det alltsammans. Och när du ber till Gud, Martin, skall du inte tro, att du med dina böner kan förmå honom att ändra en prick i sina beslut. Men Gud tycker ändå om att man ber till honom, och därför skall du göra det. Du skall aldrig sluta upp med att läsa din aftonbön var kväll innan du somnar, om du blir aldrig så stor och förståndig. Men när du blir stor och skall reda dig på egen hand i världen, då får du aldrig glömma, att du först och främst måste lita på dig själv. Gud hjälper bara

den som hjälper sig själv. Och om det en gång i livet händer dig, att det är någonting som du rätt innerligt önskar dig, så att du tycker att du aldrig kan vara glad mera, om du inte får det — då skall du inte be till Gud att han ger dig det. Försök hellre att skaffa dig det själv; men om det är omöjligt, så bed honom om styrka att försaka det du önskar. Han tycker inte om andra böner.

Så talade Martin Bircks moder, medan de gingo på vägen. Och sommarens vind susade omkring dem och strök fram över fälten, och säden gick i vågor.

Men brovaktaren, gubben Moberg, hade en dräng vid namn Johan. Johan var fjorton eller femton år och blev snart Martins bästa vän. Han skar pilbågar och barkbåtar åt Martin, och Martin hjälpte honom att veva upp bron. Om kvällarna, då han var ledig, brukade han också leka "dunk" eller "ingen rövare finns i skogen" med Martin och Maria och några andra barn. Men det var varken för barkbåtarnas eller lekarnas skull som Martin höll så mycket av Johan och beundrade honom så gränslöst. Det var för att Johan alltid hade så mycket underliga saker att berätta om, saker som pappa och mamma och mormor aldrig talade om. Det var i synnerhet i mörkningen Johan brukade bli meddelsam, då Martin och han sutto tillsammans på en bjälke vid brohålet och väntade på en ångbåt, som skulle komma, och vars lanternor förr eller senare sköto fram bakom udden, den gröna först och sedan

den röda. Då kunde Johan tala om både ett och annat. Än var det om gubben Moberg, som brukade se små, små djävlar hoppa upp och ner i toddyglaset, upp och ner; och det var dem han pratade med, när han satt och muttrade för sig själv och rörde om i glaset. Men med prästen i Lovö var det ännu värre fatt. Se han var riktigt god vän med hin onde, det visste hela socken. Det kunde man ju också förstå av sig själv, om man tänkte rätt på saken; hur skulle han annars kunna stå i predikstolen och predika som han gjorde i en hel timme, var fick han alla sina ord ifrån? För resten hade Johan en gång haft ett ärende till honom och varit ända inne i hans rum, och han hade med sina egna ögon sett, att det var proppfullt med böcker från golv till tak. Ja, nog var den i kompani med fan! — Eller han berättade om en som hade blivit mördad på landsvägen för tre år sedan, alldeles där i närheten, och han beskrev stället så noga: Det var just där skogen står så tät på ena sidan, och på den andra står ett pilträd bredvid en telegrafstolpe. Det var en kväll i november det hade skett, och gick man förbi det stället vid den rätta tiden, då kunde man tydligt höra hur det jämrade sig i diket. — — — Men de fick aldrig fatt på den som hade gjort det.

När Martin hörde sådant, klämde han sig hårt fast vid Johans arm, och han kände sig lättare om hjärtat, då ångbåtens lanternor lyste fram ur mörkret och närmade sig och då han hörde maskinens dunk-dunk och kaptenens kommandorop och

de måste skynda sig att veva upp bron. Och när de följdes åt hem över bron, voro de bägge upphetsade av tankar på spöken och mord, och Johan sade till Martin:

— Hör, han är visst efter oss!

Martin visste inte om h a n var mördaren eller den mördade, men han trodde sig höra steg på bron och tordes inte vända sig om. Men Johan, som hade ett glatt lynne, skingrade hans rädsla genom att stämma upp en lustig visa, och han sjöng på melodien "det satt en kärng på Konhams torg":

"Jag går mot döden vart jag går,
killivillivippombom!"

Och Martin stämde i och sjöng med.

Men när de kommo fram till brovaktarens hus, tystnade Johan, och Martin sjöng ensam med full hals:

"Jag går mot döden vart jag går,
killivillivippombom!"

Men brovaktaren, gubben Moberg, satt på sin förstukvist, som var omslingrad av humlerankor, och drack toddy med två bönder vid skenet av en rund kinesisk lykta. Och han var en gammal man och drack toddy varje kväll, och man sade, att han inte kunde ha lång tid kvar. Men han ville så ogärna dö. Och om han hörde någon tala om sjukdom och död, var det som om man hade sagt någonting oanständigt, eller det var mycket värre, ty oanständigt tal sårade icke alls hans öron, utan kryade upp

hans humör. Men då han nu såg Martin komma på vägen och hörde honom sjunga en dödspsalm på en fräck gatvisas melodi, då reste han sig och gick med vacklande steg ett stycke fram på vägen och stannade framför Martin. Martin stannade också och tystnade strax och såg sig om efter Johan, men Johan var försvunnen.

Men gubben Moberg hade blivit blåblek i ansiktet, och han darrade på rösten då han sade:

— Och det där skall vara ett bättre mans barn! Jag får säga, att det är besynnerliga tider.

Därefter gick han in i huset utan att varken dricka ur sin toddy eller säga godnatt åt bönderna och gick till sängs.

Men Martin stod ensam kvar på vägen, och det hade med ens blivit så tyst omkring honom. Han hörde bara ljudet av böndernas käppar, som de stötte hårt mot vägen, medan de gingo bort i mörkret utan att säga något.

Men Martins föräldrar hade hört alltsammans från verandan på sidan av huset.

— Martin, kom in!

Martin var så röd som hans halslinning var vit. Nu skulle han redogöra för vem som hade lärt honom att sjunga så där. Men han sade, att han hade hittat på det själv. Fadern förklarade för Martin, hur förskräckligt illa han hade burit sig åt, och Martin grät och skickades till sängs. Hans mor grät också, då hon läste bönerna med honom. Hon var upprörd och förskräckt. Ty barnens brott

bedömas, liksom de fullvuxnas, mera efter den skandal de ha gjort än efter deras egen inre beskaffenhet; och Martins brott hade gjort en förskräcklig skandal.

Sommarens vackraste dagar hade gått. Om dagen var det regn och blåst, och sjön gick grön. Och i skymningen flaxade kråkorna kring ekbacken med det nakna trädet.

När det regnade, fick Martin läsa "Biet och duvan" och "En padda såg en tjur, vad hände". Och han läste också om "Litens resa till Drömmestad":

"Små guldfiskar, en långan rad,
vimla i silvervatten.
Liten åker till Drömmestad,
kommer nog fram till natten.
Snart, snart
drömmarnas hus
skimra i månskenskvällen.
Klart, klart
tindrande ljus
skymta på tusen ställen.
Slupen glider, det går mot land,
lyktorna hela raden
stå bland vimmel och sorl på strand,
klockorna slå i staden."

— — — — — — — — — —

— — S t a d e n. Martin fick tårar i ögonen. Han hade ofta tänkt på staden den sista tiden och undrat om allting var sig likt därhemma. Ty om vintern längtade Martin efter sommarens gröna gräs och smultronen i skogen; men då en rad av sommar-

dagar hunnit gå och grönskan icke längre var ny och maskrosorna på gräsplanen stodo gråa av landsvägens damm, då drömde han åter om stadens tindrande lyktrader, om julen och snön och om vinterdagens gråskymning framför den tända brasan.

X.

Årets hjul det rullade runt, och det blev åter höst. I staden var det så mycket nytt. "Långa raden" var borta med sina trädgårdar och skjul; i stället reste sig där ett stort tegelhus i höjden, högre för varje dag, och skymde bort både Humlegårdens lindar och Observatoriet på sin kulle. Överallt rev man ned och byggde upp, och i Ladugårdslandets berg och backar knallade dynamiten varje dag; men Ladugårdslandet skulle nu heta Östermalm. Och madam Häggbom hade blivit fru. Om någon kallade henne madam, svarade hon hövligt men bestämt: Det dammar inte!

Martin gick i skolan; men det var en liten beskedlig skola och inte alls så farligt som han hade trott. Det var bara att lära sig sina läxor, så gick det ju bra. Och Martin kände med stolthet sin kunskap om världen vidgas med varje dag. Rummet och tiden flyttade dagligen sina gränsmärken allt längre ut under hans ögon: världen var mycket större än han hade drömt och så gammal att tanken hisnade inför årens mängd. Såg man framåt, då hade tiden inga gränser, då löpte den bara ut i en svindlande blå oändlighet; men följde man den tillbaka, då fanns det åtminstone där långt borta i mörkret en begynnelse, en punkt där man måste stanna: fyra

tusen är före vår frälsares födelse hade Gud skapat världen. Det stod tydligt och klart i Martins bibliska historia, på första sidan.

Och på sex dagar hade han skapat den. Men läraren sade, att dagarna voro längre på den tiden.

Men om också skapelsedagarna kanske voro litet längre än andra veckodagar, så var det i stället alldeles tvärtom med Methusalems niohundrasextionio år. Se, på den tiden räknade man inte så långa år som nu, sade läraren.

Det var så mycket nytt att lära och förstå, och skolan hade i verkligheten inga av de fasor, med vilka Martin hade styrt ut den i sin fantasi.

Men till gengäld var vägen dit och därifrån uppfylld av alla slags faror och äventyrligheter. De illasinnade varelser, som kallades busar, och som kallade Martin och hans kamrater snobbar, kunde stå på lur bakom varje gathörn. De värsta bland dessa busar voro de grymma och farliga träskbusarna, som då och då brukade lämna sina dystra hemvist i trakten mellan Humlegården och Roslagstorg — "Träsket" — för att ge sig ut på krigståg, och om vilka man sade, att de begagnade daggar med blykulor. Men mer än dessa träskbusar, som Martin aldrig hade sett och på vilkas tillvaro han icke ens var fullt säker, fruktade han den förskräckliga busen Frans, som hade bott i "Långa raden" och som ännu bodde kvar på samma gata. Ty denna buse riktade alla sina krafter och all sin håg på att

förbittra Martins liv om dagen och förföljde honom ända in i nattens drömmar.

Men en dag, då Martin var på väg hem i frukostlovet, fann han två av sina kamrater i slagsmål med Frans i ett gathörn; och de hade redan övervunnit honom och kastat omkull honom och bultade på honom med knytnävarna. Martin hade vid denna tid börjat läsa indianböcker, och han såg strax i Frans ett ämne till ett ädelt rödskinn och ville icke försumma ett så gynnsamt tillfälle att göra honom till sin vän och bundsförvant mot andra busar. Därför gick han fram och förehöll sina kamrater, hur fegt det var att vara två mot en, att Frans bodde på hans gata och var en ganska hygglig buse, och att de skulle låta honom vara i fred. Och medan han på detta sätt drog kamraternas uppmärksamhet till sig, lyckades Frans komma på benen och sprang sin väg.

I stället fick Martin allt det puckel, som var ämnat åt Frans. Därtill måste han länge lida smälek av sina kamrater för att han var god vän med en buse. Och då han nästa gång mötte Frans på gatan, utanför färgarens port, satte denne genast krokben för Martin, så att han föll i rännstenen, slog hans näsa i blod och rev sönder hans böcker, svor förskräckligt och sprang sin väg.

Ty han hade icke förstått, att han skulle vara ett ädelt rödskinn. Men denne Frans var icke heller en liten buse som många andra; utan han var en alldeles förskräcklig buse.

XI.

Martin kom i elementarskolan.

Där var allting så främmande och kallt. Gråa väggar, långa korridorer.

Och skolgården, den var som öknen Sahara. Då klockan ringde till den första rasten, smög Martin sig bort till avträdet för att slippa ifrån sina nya kamrater. Men under nästa rast samlade de sig omkring honom i en ring och betraktade honom en stund under tystnad, tills slutligen en liten rödhårig pojke med bred skalle öppnade munnen och frågade:

— Vad är du för en djävel?

Martin hade vid dessa ord en dunkel känsla av att det var ett nytt skede i hans liv, som nu tog sin början. Han hade varit lycklig som en ört på marken, liksom varje litet barn med goda föräldrar och ett gott hem. Nu slogos dörrarna upp till en helt ny värld, en värld där man inte längre kunde reda sig med samma enkla hjälpmedel som dem hans far och mor hade lärt honom: att vara hövlig och vänlig mot alla och aldrig gå andras rätt för nära. Här gällde det att snabbt och säkert kunna bedöma, i vilka fall man borde använda knytnävarna

och i vilka man skulle taga till benen, och under vilka omständigheter man kunde ha gagn av list och förställning. Det dröjde icke heller alltför länge innan Martin fann sig till rätta. Han erinrade sig plötsligt diverse svordomar och fula ord, som han hade hört av brovaktarens dräng på landet, och han försummade icke att passa in dem här och där i sina samtal med kamraterna, där han trodde det vara lämpligt. På detta sätt blev han fortare bekant med dem, och de upplyste honom till gengäld om mycket som en nykomling kunde ha nytta av att veta: vilka bland lärarna som brukade slåss och vilka som bara brukade ge anmärkningar; att den värsta av alla var magister Sundell, som hade speglar i glasögonen, så att han såg allt vad man gjorde bakom hans rygg, och som alltid gick med guttaperkagaloscher för att man inte skulle höra när han kom i korridoren; att Korvkakan var hygglig, fast han var snål på betyg, men att Loppan var en förbannad stövel.

XII.

Så lades år till år, och nytt fick begrava gammalt, medan Martin långsamt övades i livets dubbla konst, att lära och att glömma. Ty liksom spelaren för att kunna hålla ut tills det sista myntet runnit bort ur hans darrande hand måste kunna glömma sina förluster för den vinst, om vilken han yrar, så är också för människan, den tvungne spelaren, konsten att glömma den största och den på vilken det hela hänger.

Och Martin glömde. Röda Turken, som längesedan hade tröttnat att sprattla, var så glömd som om han aldrig hade funnits till. Och farbror Abraham, som hade givit honom den och som hade hängt sig i ett spjällsnöre en regnig dag, då han icke fann det mödan värt att leva längre, var snart glömd också han, om han än då och då dök upp i Martins drömmar som en mörk och oroande gåta. Men medan han glömde, lärde han. En tredjedel av sanningen skänktes honom av lärarna, och en annan tredjedel bjöds honom av kamraterna, som snart hjälpte honom att lyfta på den slöja, i vilken det sjätte budet och allt vad därtill hörde låg höljt.

De begagnade sig därvid gärna av den heliga skrift. De förklarade noggrant, vad det var Absolon gjorde med sin faders frillor på palatsets tak inför allt folket, och de frossade med Hezekiel i Ahalas och Ahalibas bottenlösa synd. Men om än bägge dessa tredjedelar skänktes honom uppblandade med villfarelser och lögner, och om än sanningens sista tredjedel, som kanske var den viktigaste och som det ålåg honom att söka själv en gång, ännu icke hade börjat sysselsätta honom, så vidgades likväl dagligen luckorna, som erfarenheten rev i de spindelvävshäckar av saga och dröm, med vilka vänliga händer hade omgärdat hans barndoms täppa, och allt oftare gapade genom rämnorna det stora, tomma hålet, som kallas världen.

DEN VITA MÖSSAN.

I.

Då Martin Birck hade fått den vita mössan, var hans första omsorg att gå in i en cigarrbod för att köpa en käpp av kanelrör och en bunt cigarretter. Den unga flickan, som stod i butiken, hade svarta ögon och en tjock lugg. Hennes yttre motsvarade endast ofullständigt hans drömmars ideal, som låg i en ljusare och mera Gretchenartad sfär; men då hon vänligt lyckönskade honom till hans vita mössa och samtidigt betraktade honom med en blick, full av godhet, oaktat han aldrig förr hade varit inne i hennes bod, kände han det plötsligt helt varmt om hjärtat, fattade hennes smutsiga hand, som låg utsträckt över diskens lager av Cameo och Duke of Durham, och kysste den ömt. Han ångrade sig likväl nästan strax. Han hade kanske uppfört sig illa. Visserligen trodde han icke att den unga flickan var alldeles oskyldig, hon hade nog en älskare, eller kanske flera; men därför hade ju inte vem som helst rätt att komma in från gatan och kyssa henne på handen utan vidare. Han stod förlägen och visste icke vad han skulle säga eller göra, tills han äntligen kom sig för att välja ut en käpp, tända en cigarrett, betala och gå.

Drottninggatan sken ännu våt efter den sista regnskuren, små damer med guppande turnyrer lyfte på kjolarna för att hoppa över vattenpussarna, som speglade blått, eleganta herrar med smala rutiga ben och med likadana kanelrör som Martins svängde sina cylinderhattar till gravitetiska hälsningar och blottade därvid skallar så tättklippta, att huvudsvålen lyste igenom. Över de grå husens skyar i fladdrande hast, och längst ner i gatans fond skorstenar och tak ilade vårdagens oroliga vita skälvde solljuset kring kyrkor och torn. Martin stannade framför vartannat bodfönster för att spegla sin vita mössa. Han kunde icke förstå, hur han hade blivit student. Han hade ända in i det sista trott att han skulle bli kuggad. Så mycket gladare var hans överraskning, då han fick sitt studentbetyg liksom de andra, och isynnerhet då han kom till slutraderna: "På grund härav har bemälde M. Birck befunnits i avseende på den mogenhet, som en fullständig elementarundervisning avser att bibringa, förtjäna vitsordet M e d b e r ö m g o d k ä n d." Dessa ord kommo hans hjärta att svälla av rörd tacksamhet mot lärarkollegiet; ty visserligen ansåg han sig själv tämligen mogen, men det var långt över hans förväntan att finna denna uppfattning delad av hans lärare. Under de sista terminerna hade han sällan kunnat sina läxor. Ofta hade han icke ens kunnat förmå sig att läsa över dem i tiominuterslovet före lektionens början eller att smyga ett par lösrivna blad ur läroboken in i bibeln för

att studera dem under morgonbönen, medan lektorn i teologi stod i katedern och pratade strunt, en resurs som eljest även de lataste bland hans kamrater icke brukade försumma att anlita. Likväl skulle han gärna ha velat glädja sina föräldrar med vackra terminsbetyg, om han än icke för egen del hade någon stark ärelystnad i den riktningen; men det hade under de senaste åren kommit över honom en dov apati för allt vad som rörde skolan, mot vilken han ingenting förmådde. Han hade så svårt för att taga den på fullt allvar. Om han någon gång mot vanligheten hade utmärkt sig i ett eller annat ämne, skämdes han nästan inför sig själv som över en platthet. Så ofta han skulle dyka ned bland dessa tarvliga detaljer, i vilka läroböckerna hade sin lust, kände han sig nästan lika löjlig som mannen, vars hus brann och som räddade eldgaffeln.

Och nu, då eldgaffeln verkligen var räddad, var han likväl så glad att han hade velat sjunga, och han kände sig lycklig och fri och skyndade hemåt med sin vita mössa, hem till sin barndoms blommande gata. Men gatan var icke längre densamma som förr. Från en enda liten täppa sträckte ännu körsbärsträden sina grenar ut över ett mossigt plank — resten var stora röda tegelhus och små gemena läsarkapell. Och busen Frans kunde icke längre störa den smula idyll som ännu fanns kvar, ty han hade vuxit upp och blivit stor, också han, och satt för längesedan på Långholmen.

II.

Hemmet var tystare och mera tomt än förr. Maria, Martins syster, var gift sedan ett år med en läkare i en avlägsen landsort, och mormor fanns icke mer.

På kvällen skulle Martin och hans kamrater ha studentsexa på Hasselbacken. Martins fader gav honom fem kronor att offra åt ungdomsglädjen, och hans moder tog honom avsides och sade:

— Martin, Martin, nu måste du lova mig att vara försiktig i kväll och inte låta narra dig till några galenskaper. Du skall inte bry dig om att dricka ur ditt glas var gång någon vill skåla med dig, då blir du alldeles yr i huvudet. Det allra bästa vore om du bara ville låtsa som om du drack. Och så måste jag säga dig, Martin, att det finns ett slags förskräckliga kvinnor, som inte tänka på någonting annat än att försöka störta unga män i fördärvet. Dem måste du isynnerhet akta dig för. Lilla Martin, om jag bara visste att du höll dig till Gud och tänkte på honom, skulle jag inte vara orolig för dig; men det vet jag ju att du inte gör. Till och med deras andedräkt är giftig; och om du bara

stannar på gatan och talar med en sådan kvinna, kan du sedan få de allra hemskaste sjukdomar, som ingen läkare i hela världen kan bota.

— Lilla mamma, svarade Martin, det där har du alldeles fått om bakfoten.

Och han tog sin vita mössa och sade adjö och gick.

Modern följde honom med bekymrade ögon, och då han var borta, satte hon sig ned i en mörk vrå och grät. Ty hon kände, att hon skulle komma att förlora honom, som mödrarna alltid förlora sina söner.

III.

Martin tänkte på sin moder, medan han gick utför Storgatan på väg till Djurgården.

Hur hade förhållandet mellan dem kunnat bliva sådant det var? För henne var han alltjämt ett litet barn. Då han först började tala med henne om sina religiösa tvivel, låtsades hon tro, att det var något som han hade fått utifrån, från elaka kamrater eller ur någon dålig bok. Sedan hade det gått därhän, att han icke längre kunde tala med henne annat än om de vardagligaste ämnen, om skjortor och strumpor och knappar som skulle sys i. Om deras samtal någon gång kom in på ett allvarligare område, behandlade de varandra ömsesidigt som små barn. Och utan att han ville det eller märkte det förrän det redan var för sent, kunde han därvid få något överlägset i tonen, som sårade henne, så att det efter ett sådant samtal stannade en tagg i hjärtat på dem bägge.

Hon låg ofta vaken om nätterna och grät och sörjde över hans otro. Likväl hörde hon själv med alla sina tankar och förhoppningar och med hela sin varelse jorden till. Hon trodde visserligen på

helvetet, ty hon trodde på bibeln; men hon kunde aldrig på allvar föreställa sig, att hennes son eller över huvud taget någon av dem som hon kände och umgicks med skulle kunna komma till ett så förskräckligt ställe. Därför var det egentligen icke för hans själ hon sörjde mest, utan för hans framtid här på jorden; ty hon hade märkt, att det icke brukade gå väl i världen för dem som föraktade Gud och religionen. Några kommo i fängelse, andra lämnade landet för att leva bland främlingar, alla väckte ovilja och misstro hos hederligt folk. Hon fruktade att hennes son skulle kunna bli som en av dem, och det var detta som höll henne vaken om natten och gjorde hennes ögon förgråtna. Hon hade ingen kärare dröm än att han skulle bli "som andra", som folket är mest, om möjligt bättre och framför allt lyckligare, men dock i det hela taget som de. Hon kunde väl föreställa sig att hennes son skulle kunna bli poet, och hon kunde till och med önska det, ty hon älskade poesi, och hon fick tårar i ögonen då han läste någon av sina dikter för henne; men hon tänkte sig då, att han skulle sitta i ett ämbetsverk om vardagarna och bara om söndagarna eller eljest på lediga stunder skriva några verser om solnedgångar och skicka in dem till Svenska akademien och få dem prisbelönta och bli på en gång en stor skald och en aktad ämbetsman med säkra inkomster. Och hon trodde på fullt allvar, att han också skulle bli mera ansedd bland poeterna, om han sutte i ett ämbetsverk och hade

en titel, än om han bara skrev. Så hade det ju varit med alla riktiga skalder. Tegnér var ju egentligen biskop, och till och med Bellman hade åtminstone haft en befattning vid nummerlotteriet. Och som ett exempel, vilket Martin särskilt borde taga till efterföljd, brukade hon nämna en skald, som hon hade känt då hon var ung och som nu var revisor i kammarrätten och skrev vers om allt stort och skönt, om havet och solen och kungen, och hade vasaorden. Ett sådant liv fann hon ädelt och eftersträvansvärt, och då hennes drömmar om sonens framtid gingo allra högst, var det något sådant hon tänkte sig.

Men Martin drömde andra drömmar. Han ville bli diktare. Han skulle skriva en bok, en roman eller en diktcykel, eller allra helst ett idédrama på samma versmått som "Brand" och "Peer Gynt". Han skulle ägna sitt liv åt att söka efter sanningen och att giva människorna vad han fann eller trodde sig finna av den. Och han skulle också bli berömd och en stor man och förtjäna mycket pengar, han skulle köpa ett litet hus åt sin far och en ny sidenklänning åt sin mor, ty den gamla var sliten och vänd och alltför ofta begagnad. Han skulle bli avundad av männen och eftersträvad av kvinnorna, men av alla kvinnor i världen skulle han icke älska mer än en, och denna enda älskade en annan. Denna olyckliga kärlek skulle giva hans tanke bitterhet och djup och hans dikt vingar. Men han kände dunkelt, att medan han sökte efter sanningen, skulle han endast

finna sanningar, och medan han skänkte dem åt människorna på vers, underbarare än någon musik, eller på en klar och kall prosa med ord som vassa tänder, skulle han förakta sig själv för att han skördade ära och guld av de smulor han händelsevis hade funnit medan han sökte efter något annat. Och detta självförakt skulle fräta på hans själ och göra honom till ett tomt skal. Men han skulle inte låta världen märka något, han skulle måla sina kinder med smink och sina ögon med tusch och bära sitt huvud upprätt, och just i det ögonblick, då han själv djupast föraktade sin diktning och satte den lägre än det lägsta hantverk, skulle den hänföra människorna mest, och han skulle bli invald i Svenska akademien efter Wirsén. Och med ett ansikte, orörligt som en mask, skulle han hålla det vanliga blomsterströdda talet över sin företrädare. Aldrig mera skulle han sedan sätta en penna till papperet. I ett underligt brokigt och förvirrat liv skulle han söka döva sin förtvivlan. Ingen last skulle vara honom främmande, på ljusa dagen skulle han åka i droska genom gatorna med gycklare och skökor, och med spel och drickande skulle han få natten att gå. Tills han en dyster oktoberkväll trättnade på sitt vansinniga och tomma liv, gjorde upp eld i sin kakelugn och brände sina papper, tömde ett glas dunkelrött vin, kryddat med en underlig krydda, och somnade för att icke vakna mer...

Eller det var kanske inte nödvändigt, att hans liv måste sluta så tragiskt. När han tänkte närmare

på saken, föreföll det honom till och med en smula banalt. Han kunde ju lika gärna flytta till en småstad, till Strängnäs eller Gränna. Där kunde han hyra ett hus och leva ensam med en papegoja och en svart katt. Han kunde också ha ett akvarium med guldfiskar. Bakom stängda fönsterluckor skulle han drömma bort sin dag, men då natten kom, skulle han tända ljus i alla rummen och gå av och an, av och an, och grubbla över allts fåfänglighet. Och när stadens borgare gingo förbi hans hus på hemväg från sin aftontoddy på stadskällaren, skulle de stanna och peka uppåt hans fönster och säga:

— Där bor Martin Birck. Han har lärt som en vis och levat som en dåre, och han är mycket olycklig.

Detta och en del annat tänkte Martin Birck, medan han gick utför Storgatan över Djurgården på väg till Hasselbacken.

IV.

Orkestern intonerade de första takterna av "Mefistofeles".

Martin satt ute vid balkongräcket med Henrik Rissler. De lyssnade till musiken och sågo ut över terrasserna och talade icke mycket. Henrik Rissler hade en jämn och vit panna och lugna, klara ögon. Hans blick var sökande och lång och tycktes halka över de närmaste föremålen för att snabbare nå fram till de mera avlägsna. Han var den ende av kamraterna, som sökte Martins umgänge utom skolan. De brukade gå hem till varandra om eftermiddagarna och prata och röka cigarretter, och emellanåt gingo de långa promenader tillsammans, ofta i regn och snö och blåst, utåt Djurgården eller Ladugårdsgärdet, och talade om allt det som sysselsätter unga människor, om flickor och Gud och själens odödlighet. Eller de gingo i gasskenet på gatorna med en känsla av att de kastade sig i världsvimlet, de stannade framför kopparsticken i bokhandelsfönsterna, och framför alla andra beundrade de en litografi med titeln "Don Juan aux Enfers" och med ett motto från Baudelaire:

> Mais le calme héros, courbé sur sa rapière,
> regardait le sillage et ne daignait rien voir.

Denna bild satte deras fantasi i rörelse, hjärtat klappade fortare, när de sedan i människoströmmen snuddade vid en vacker flickas arm, och de trodde sig uppleva ett helt äventyr var gång en gammal sminkad näringsidkerska kastade till dem en varm blick.

Men den första orsaken till deras vänskap var den, att de bägge hade läst Niels Lyhne och älskade den mer än andra böcker.

Därinne pratade och skrattade man kring bålarna och bildade grupper och kotterier. De flesta grupperade sig av gammal vana efter de sociala och intellektuella likheter och olikheter, som redan på skolbänken hade förenat några och skilt dem från andra: Gabel och Billfelt — Jansson och Moberg — Planius och Tullman. Andra gingo omkring litet surmulna och talade om sammanhållning.

Josef Marin knackade i bålen och utbragte en skål för det ontologiska beviset. Den dracks under tämligen lam tillslutning. Man var så utled vid skolsakerna, att man icke ens fann det mödan värt att skämta med dem.

Josef Marin skulle bli präst; men han var ännu icke riktigt befästad i tron.

Musiken spelade studentsånger, "Stå stark" och "Sjungom studentens lyckliga dag". Det började skymma över trädens kronor, över stadens skorstenar och tak och södra bergens höjder, vårkvällens bleka skymning, som förtunnar allt och lyfter allt och gör det svävande och overkligt som dröm-

mens länder. Mängden, som skålade och drack nere på terrassen och som ännu helt nyss kunde tydligt urskiljas till sina beståndsdelar, löjtnanter och studenter, gardister och flickor och borgarfolk med hustrur och barn, hade nu i skymningen smält ihop till en oredig massa, och liksom av en oförklarig nyck tystnade plötsligt sorlet, så att man en sekund hörde vattnets plask i fontänen och de sista sömniga fågelpipen från träden. Och i väster flammade redan en stark och ensam stjärna.

— Se Venus, sade Henrik. Så hon tindrar!

Martin satt i tankar och ritade på bordet, och strecken formade sig under hans hand till en kvinnas armar och bröst.

— Säg, frågade han plötsligt — han kände att han rodnade — säg, tror du att det är möjligt för en man att leva kysk, tills den riktiga kärlekslyckan kommer? Det är ju ändå det man helst skulle vilja. Att vara tillsammans med kvinnor, som man inte kan känna någonting för, som höra till en annan ras och ha smutsigt linne och säga fula ord och bara tänka på betalningen, det måste vara otäckt.

Henrik Rissler blev också en smula röd.

— Möjligt, sade han, ja, för några är det väl alltid möjligt. Människorna äro ju så olika. Men så mycket vet jag redan om mig själv, att det knappast kommer att bli möjligt för mig. Då får åtminstone den stora kärleken inte låta vänta på sig stort längre . . .

De sutto tysta och stirrade mot stjärnan, som tindrade allt starkare i det mörknande blå.

— Venus, mumlade Martin, Venus. Det är en stor och vacker stjärna. Men jag förstår inte varför hon skall ha ett namn. Hon kommer i alla fall inte om man ropar på henne.

Martin hörde plötsligt en främmande röst bakom sin stol.

— Mycket sant, sade rösten, mycket sant! Hon kommer inte om man ropar på henne. En lika vemodig som träffande anmärkning!

Martin vände sig om förvånad. Den främmande var en vårdslöst klädd man i studentmössa, med ett smalt och blekt ansikte och en svart mustasch, som hängde ned över munnen, så att det icke var lätt att se om han log eller var allvarlig. Ansiktet såg litet gammalt ut till den vita mössan, och den var icke heller alldeles ren.

En av Martins kamrater stod bredvid och presenterade honom: doktor Markel.

Doktor Markel hade kommit dit i sällskap med en äldre bror till Billfelt. De hade kommit från Uppsala samma dag, ätit middag på Hasselbacken och därefter inviterat sig själva att deltaga i studentsexan. Den äldre Billfelt höll just ett tal därinne. Martin hörde något om "Uppsala" och "alma mater".

Doktor Markel slog sig utan vidare ned hos Henrik och Martin.

— Två unga skalder, inte sant? frågade han. Jag

vågar anta det, efter herrarna sitta här för sig själva, avsides från den profana hopen, och tala om stjärnor. Törs man fråga vad herrarna ha för lifsåskådning? Tror ni på Gud?

Henrik Rissler betraktade förvånad den främmande, och Martin skakade på huvudet.

Doktor Markel såg fullkomligt allvarlig ut, det låg bara en lätt dimma över hans ögon, som voro stora och sorgsna.

Några av de andra hade kommit till och lyssnade till samtalet. Planius och Tullman satte upp samma läraktiga ansikten, med vilka de under lektionerna hade vant sig att lyssna till lärarens förklaringar. Gabel smålog sarkastiskt med sitt fina adelsansikte, och bakom honom trängde sig Josef Marin fram. Josef Marin var liten och svagt byggd, och han såg blek och förläst ut. De två eller tre glas punsch han druckit hade redan gjort honom litet uppsluppen; men då han nu hörde en allvarlig fråga framställas och icke kunde finna att det låg något skämt under, inföll han med allt det allvar han i en hast kunde samla ihop:

— Jag tror på Gud. Men jag uppfattar honom inte som ett personligt väsen.

Doktor Markel föreföll angenämt överraskad.

— Å, ni är panteist, charmant! Det måste ni också bli — han vände sig till Martin — ni som skall studera till skald. För skalder och för dem som vilja förföra flickor, och det vill alla skalder,

kan jag inte nog varmt rekommendera den panteistiska världsuppfattningen. Ingenting kan vara mer ägnat att kollra bort en flickunge än det panteistiska svammel varmed Faust besvarar Gretchens enkla fråga: tror du på Gud? Om han då hade svarat, enkelt och flärdlöst som hon frågade: nej, mitt barn, jag tror inte på Gud — så var övertygad, att flickan hade gjort korstecknet och sprungit in till sig, ins stille Kämmerlein, och vridit om nyckeln två varv i låset. I stället svarar han, att han både tror och inte tror, vilket gör intryck av djupa själsstrider, och att Gud egentligen är namnet på den känsla, som två älskande erfara när de ligga i samma säng. Detta säger han med mycket patos och på ett vackert språk, så att det inte sårar hennes blygsamhet, tvärtom, hon tycker att han talar som en präst, och resten vet vi. — Och för en skald... Men tillåt mig först som äldre student...

Doktor Markel lade med lätthet och världsvana bort titlarna med alla som för tillfället befunno sig inom räckhåll för en brorskål och fortsatte därefter:

— För en skald är panteismen ett rent fynd, en sann guldgruva. Om han är kyrkligt troende, får han visserligen Karl XIII:s orden och goda inkomster, men blir bara läst av mamseller och förlöjligas i de liberala tidningarna, som ju i alla fall ha den största publiken. Om han är ateist, blir han ansedd för en flack och ytlig natur och en elak människa och får svårt att låna pengar. Nej, en skald bör tro på Gud; men på en gud, som är nå-

gonting alldeles extra och noch nie dagewesenes, aldrig förr visad på någon cirkus, och som man aldrig riktigt kan komma underfund med, ty då vore ju skämtet genast slut. Panteismens gud är just det råmaterial, som behövs till en sådan. Det är idealet för en gud. Honom kan var och en skära till på sin egen fason, han fattar aldrig humör, han straffar aldrig och belönar visserligen inte heller, han tar det hela med ro, och det kommer sig därav att han saknar en liten egenskap, som även den enklaste bland Stadsgårdens busar till en viss grad består sig med: personlighet. Detta är just det fina hos honom. Till en personlig gud måste man stå i ett personligt förhållande, det vill säga vara läsare. Att vara läsare är förträffligt, om man nyss har kommit ut från Långholmen och behöver rehabiliteras. Eljest är det onödigt. Ni ser vart jag vill hän, mina herrar: att hålla sig med en personlig gud medför en mängd onödigt besvär; att vara alldeles utan är för riskabelt. Därför måste man ha en opersonlig gud. En sådan gud sätter fantasien i rörelse och tar sig bra ut i poesi utan att till gengäld medföra några förpliktelser. Med en sådan gud blir man av allt bildat folk ansedd för en upplyst och ädelt tänkande person och kan bli ungefär vad som helst, från ärkebiskop till radikal tidningsredaktör.

I högtidlig stil kallas han Allfader, i vardagslag Vår herre. Egentligen behöver han inte något namn, det är nämligen med honom som med stjärnan där-

borta: han kommer i alla fall inte, om man ropar på honom.

Den gest, med vilken doktor Markel sökte stjärnan och liksom vinkade henne till sig, fann blott en mörk och mulen rymd, ty det hade dragit upp stora moln, stjärnan var borta, det hade blivit skumt som på en höstkväll, och några stora regndroppar började redan falla mot barriären.

Doktor Markels uppträdande gjorde icke lycka. Josef Marin, som under hans tal hade druckit mera punsch och blivit ännu blekare än förut, mumlade något om att man borde smocka honom på käften. Andra stodo i grupper och rådslogo om att bryta upp.

Den äldre Billfelt uppfattade stämningen, ringde på kyparen och rekvirerade champagne. Han höjde sitt glas och tackade i vackert rundade vändningar för den vänlighet, med vilken han och hans vän, doktor Markel, representanter för Uppsala och alma mater, hade blivit mottagna av blivande alumner. Därefter betalade han champagnen och försvann med Markel.

— Din bror är en gentleman, sade Gabel till Billfelt.

Det regnade som om himmelen varit öppen. Man trängde ihop sig på en spårvagn för att fara in till staden och dricka kaffe. De flesta förordade Hamburger börs.

Martin, som alltid hade trott, att Hamburger börs var ett ställe där Stockholms tyska köpmän samlades för att göra affärer, trädde med förvåning in

i ett kafé, som tycktes honom stråla av en sagolik lyx. Här och där i sofforna sutto några av hans förra lärare och en del gamla farbröder och höjde glasen och nickade gemytligt.

Det kom in kaffe och likörer. Man talade om sina framtidsplaner. De flesta skulle bli jurister och ämnade använda sommaren till att läsa på prillan. Stämningen steg, och man avgav oförsiktiga löften att hålla ihop och inte glömma bort varandra. Vid den ena bordsändan svuro Gabel och Billfelt varandra evig vänskap, vid den andra tolkade Jansson sina känslor för Moberg. Josef Marin kunde endast med möda avhållas från att profetera. Då Josef Marin profeterade gick det så till, att han läste upp långa ramsor av likgiltigt innehåll, giftermålsannonser ur Dagens Nyheter blandade med stycken ur Tegnérs Svea och Norbecks teologi; och allt detta föredrog han i samma sjungande och högtidliga ton, i vilken han föreställde sig att Elias bestraffade Achab och Hezekiel spådde Israels och Judas undergång. Klockan blev ett och närmade sig två, och en och annan sade redan godnatt och bröt upp, isynnerhet de som på fullt allvar hade för avsikt att läsa på prillan. Publiken glesnade runt omkring, det elektriska ljuset var längesedan släckt, endast ett par gaslågor brunno ännu, och kyparna stodo med martyrminer och längtade efter sömnen och drickspengarna. Det var ingenting annat att göra än att bryta upp.

Ute började det redan dagas kring gatorna och

torgen, det regnade icke mer, men luften kändes fuktig och kall och disig, och genom dimman lyste Jakobs urtavla som en måne ur Fliegende Blätter.

Man hade svårt att skiljas och drev ett stycke ned åt stråkvägen förbi operan. Från Lagerlunden kommo skalder och tidningsmurvlar, och Martin betraktade dem med vördnad och undrade, om det någonsin skulle förunnas honom att bli som en av dem. Studentmössorna lyste vita i natten, det kom nattfjärilar fladdrande från höger och vänster och smögo sina armar under de unga männens och frestade dem med löften om livets högsta lycka, och under muntert glam och oskyldigt skämt följdes man åt ner i Karl XII:s torg, ty Josef Marin hade fått för sig, att han måste profetera för Karl XII. Men medan han profeterade, tog Gabel den vackraste flickan om livet och började en vals med henne kring statyn, Moberg följde exemplet och trådde dansen med en åldrig bachantinna, och Martin stod med klappande hjärta och stirrade på en liten blek olycka med ögon som svarta kol och undrade, om han skulle våga närma sig henne, men medan han undrade, lade Planius armen om hennes liv och skumpade i väg, och Martin stod ensam och såg dem virvla om i dimman, par om par. Men över söder började morgonbrisen redan lätta på dimmorna, över strömmen drevos de fram som vit rök, och korset på Katarinas kupol brann likt morgonstjärnan i den första gryningsstrimman.

En polis skymtade fram nere på kajen och när-

made sig långsamt, en av flickorna utstötte ett litet varningsrop, och skaran skingrades åt alla håll. En tjock nymf tog utan vidare Martins arm och följde med honom.

— Jag måste hålla dig under armen, min sockergris, sade hon, annars kommer bylingen och tar mig. För resten kan du gärna följa med hem till mig, vad? Jag har riktigt trevligt hemma hos mig, skall du få se. Jag har en stor, skön säng, och lakana har jag själv broderat. Jag sitter för det mesta och broderar om förmiddagarna, något måste man ju ha för sig, och jag står inte ut med att sitta och spela mariage med mamma dag ut och dag in som de andra flickorna, och så svär di och lever och bär sig tarvligt åt. Jag tycker inte om sånt där, jag tycker mest om snälla och hyggliga gossar som du. Och om du är riktigt snäll och kommer och hälsar på mig ofta, skall jag brodera en nattskjorta åt dig till minne. — Jaså, du har inga pengar, fy fan, det var ett par andra galoscher. Då får du komma igen när du har några. Fråga bara efter Hulda. Men säg, är det sant att det finns en flicka i Uppsala som kallas för Karl XII?

— Jag vet inte, svarade Martin.

— Ja, adjö då...

Det var icke alldeles sant att Martin inte hade några pengar; han hade ännu några kronor kvar av honoraret för ett poem, sam han hade fått tryckt i "Hemvännen", och han hade bara sagt så för att icke såra hennes känslor.

V.

Martin låg länge vaken och kunde icke sova. Det var den lilla bleka och svarta, som icke lämnade honom någon ro. Hon hade stått så blek och stilla och ensam, hon hade icke tagit någons arm och icke skrattat och pratat som de andra. Vem var hon, och hur hade hon kommit dit där hon var? Hon hade väl blivit förförd och övergiven, hon hade kanske ett litet barn, som måste svälta och frysa, om hon inte skaffade det mat och kläder genom att sälja sin kropp. Hur han skulle kyssa henne, om han nu hade henne i sina armar, hur han skulle smeka henne och giva henne de ömmaste namn och försöka komma henne att glömma vem hon var, en allmän glädjeflicka, och vem han var, en tillfällig, betalande kund som alla andra! Vem var hon nu tillsammans med, kanske med Planius? Vad kunde Planius vara för henne? Han var inte vackrare än Martin, och han var dum som en braxenpanka. Han hade varit en av de värsta plugghästarna och ändå bara fått "Godkänd" i mogenhetsbetyg. Varför skulle hon just välja honom? Men hon hade naturligtvis inte gjort något val, hon hade bara tagit den första bästa. Martin förstod det och fann det naturligt. Hon hade en gång givit bort sitt hjärta och sin själ och hade icke längre något att ge annat än sin

kropp, och varför skulle hon neka den åt någon, då det nu en gång var hennes yrke att sälja den och då hon redan hade kommit så djupt ned i smutsen som en människa kan komma? Men kanske ändå, om Martin kunde träffa henne och hon lärde känna honom, kanske hon ändå kunde komma att hålla av honom och börja ett nytt liv. För henne skulle han offra allt, alla drömmar om diktarära och hela sin framtid skulle han offra henne, han skulle välja något yrke med vilket han strax skulle kunna förtjäna sitt och hennes uppehälle, de skulle gifta sig och leva långt borta från människorna, i ett litet hus vid en sjö djupt inne i skogen. De skulle ro tillsammans i en liten båt i vassen och drömma bort timmarna, de skulle gå i land på en holme, och där skulle de vara tillsammans hela natten, medan stjärnorna brunno över deras huvuden. All sorg och alla mörka minnen skulle han kyssa bort från hennes panna, och hennes lilla barn skulle han hålla av som om det hade varit hans eget — — —

Men medan Martin fantiserade på detta sätt, förstod han samtidigt fullkomligt klart, att det under alla dessa drömmerier icke låg något annat än b e g ä r e t, en ung mans hunger efter en kvinnas vita kropp. Och ju längre det led på natten, medan han låg vaken och stirrade på det grå dagsljuset, som sipprade in bakom rullgardinen, desto bittrare ångrade han att han hade sagt nej åt den andra, den tjocka.

VI.

När någon frågar en ung man, som nyss har tagit studentexamen: vad skall du bli? så kan han icke svara: diktare. Då skulle människorna vända bort huvudet och hålla för munnen. Han kan svara: jurist, eller målare, eller musiker; ty till alla dessa yrken kan man låta utbilda sig vid statsläroverk, och redan under lärotiden har man en liten hylla i samhället att sitta på, ett fack att hålla till i, och man är redan något: studerande vid universitetet, eller elev vid konstakademien eller konservatoriet. Det är icke mycket, men det är dock alltid en liten sockerbit att kasta i gapet på de närgångna och en någorlunda begriplig framtid att peka på för de välvilliga. Men den, som skall bli diktare, är ingenting alls annat än ett åtlöje för Gud och människor, förrän han redan blivit erkänd och berömd. Därför måste han under alla de långa läroåren hänga en falsk skylt över sin dörr och låtsas sysselsätta sig med något som människorna anse aktningsvärt.

Detta förstod Martin och fann, att det var fullkomligt naturligt och icke kunde vara annorlunda; och då hans far frågade honom vad han ville bli,

svarade han icke att han ville bli diktare, utan att han ville gå in som extra i något ämbetsverk. Och fadern fann behag i detta svar och såg däri ett tecken att hans son skulle bli lika förståndig och lycklig som han själv. Han hade fruktat, att Martin möjligen skulle vilja resa till Uppsala för att läsa estetik, och han kände med sig själv, att han icke hade kunnat säga nej; men han darrade för alla de utgifter och bekymmer som det för en fattig familjefar medför att hålla en son vid universitetet. Därför blev han förtjust över det svar, han nu fick, och hade ingenting annat att anmärka, än att Martin borde söka inträde icke i ett ämbetsverk, utan i så många som möjligt; och på aftonen bjöd han honom med sig till "Blanchs kafé" för att höra på musik och dricka toddy.

Men redan nästa dag satte han sig i rörelse och talade med sina bekanta i de olika verken och hjälpte Martin att skriva ansökningar.

VII.

Men hos chefen för det ämbetsverk, till vilket Martin huvudsakligen ämnade förlägga sin verksamhet, måste han personligen göra sin uppvaktning klockan åtta på morgonen i frack och vit halsduk. Frusen och hungrig, ty han hade icke hunnit äta något, gick han uppför trapporna i ett tyst hus vid en förnäm gata och ringde på generaldirektörens dörr. En betjänt med guldkanter anmälde honom och öppnade dörren till ett skumt kabinett med blott till hälvten uppdragna gardiner. Alla slags klädesplagg lågo kringströdda här och där på stolarna, på toalettspegeln hängde ett stort grönt ordensband, och vid tröskeln stod ett nattkärl som han var nära att snava över, men han hejdade sig i tid och blev stående med en stum bugning. Mitt i rummet stod en vördnadsbjudande gammal gubbe i en purpurröd sammetsnattrock, gestikulerande med en rakkniv och med hakan intvålad, och ur den röda sammeten och den vita tvålen höjde sig en röst och sade:

— Herrn har ett vackert studentbetyg; men glöm inte bort, att ärlighet och flit är och förblir det förnämsta i statens tjänst. Herrn blir antagen och kan

infinna sig i morgon för att börja sin tjänstgöring, om det finns något att göra. Framför allt: var ärlig! Farväl.

Martin antog, att detta ohövliga tilltal stod i överensstämmelse med gammal hävd, och lät icke avskräcka sig. Han kom till ämbetsrummet, han fick en plats vid ett bord och en tjock räkenskapsbok att granska. Han räknade igenom kolumn efter kolumn. Om summorna stämde, skulle han sätta kråkor i kanten; om de icke stämde skulle han göra anmärkning. Men de stämde alltid. Martin fick småningom den övertygelsen, att det aldrig förekom några fel i dessa räkenskaper, och när denna övertygelse en gång hunnit bli rotfast hos honom, slutade han alldeles upp att räkna och satte bara kråkor. Och emellanåt såg han upp från sitt verkliga eller låtsade arbete och lyssnade till flugornas surrande och regnets plask mot fönsterblecket, eller till de äldres samtal och gräl, eller till en blind man, som spelade flöjt på gården.

Och han sade till sig själv:
— Detta är alltså livet.

VIII.

Men för Martin var detta icke livet. För honom var det ett gömställe, en asyl, i vilken han hade sökt sin tillflykt för en tid, som han hoppades kunna göra kort.

Han läste och tänkte. Han sökte i böckerna och i sina egna tankar det, som man så ofta söker i ungdomen för att på ålderdomen glömma att man någonsin har bekymrat sig om det: en tro att leva på, en stjärna att styra efter, ett sammanhang i tingen, en mening och ett mål.

*

Martin hade varit kristen till sitt sextonde år. Det är naturligt, att ett barn tror, vad de äldre säga vara sant. Och han hade trott allt och icke tvivlat, och om söndagarna hade han gått i kyrkan med sina föräldrar. Om prästen var en vältalare och en charlatan, kände han sig uppbyggd och rörd och önskade, att han själv kunde bli en sådan präst; men om det var en anspråkslös hedersman, som predikade så gott han kunde utan att väsnas och gestikulera, somnade han vanligen. Men då han var

sexton år, gick han och läste. Religionen hade dittills varit en detalj i skolarbetet, sidoordnad med andra detaljer; nu blev den med ens det väsentliga, det som dagligen tog tiden och tankarna i anspråk, och den nöjde sig icke med tankarna: den ville också lägga an på känslan, ty det var brukligt att gråta, då man "gick fram", och den utvecklade öppet sitt krav på att vara det högsta av allt, den ledande makten i livet, det enda viktiga. Och Martin kunde icke undgå att finna, att om religionen var sanningen, då hade den rätt även i detta, och framför allt i detta; då måste han ägna den alla sina krafter och hela sin själ, då måste han bli läsare. Men om den icke var sanningen, då måste han söka sanningen var han kunde finna den, då måste han alltså bli fritänkare. Vad som var däremellan, kristendomen av vana och bruk, sådan den bekändes och troddes av mängden, det var för honom tanklöshet och platthet. Det var en utväg, som föreföll honom naturlig för de flesta bland hans kamrater; men det föll honom aldrig in att tro, att den kunde stå öppen för honom. Han stod vid skiljovägen och måste välja.

Men en natt, då han låg vaken och grubblade över detta och icke kunde sova, emedan månen sken rätt in i rummet och tankarna trängdes i hans huvud, stod det med ens klart för honom att han icke trodde. Det föreföll honom som om han redan länge hade förstått, att den kristna religionen var något som egentligen ingen kunde tro på, om

han ville vara uppriktig mot sig själv. Det blev tydligt för honom, att problemet om kristendomens sanning var något, som han redan hade kommit förbi, och att det egentligen var en helt annan gåta, som nu oroade honom: hur var det möjligt, att de andra kunde tro på detta, och icke han? Och med "de andra" menade han icke blott sina kamrater, ty de tycktes icke bry sig något vidare om sådant, och han visste för övrigt att man kunde få dem att tro på litet av varje, utan sina föräldrar, sina lärare, alla de fullvuxna, som måste veta mera om livet och världen än han. Hur var det möjligt att han, Martin Birck, som ännu inte hade fyllt sexton år och låg i en liten järnsäng i sina föräldrars hem, kunde tänka annorlunda om de högsta och viktigaste tingen än de gamla och erfarna, och att han kunde ha rätt och de orätt? Detta tycktes honom vara ett nästan lika svindlande vanvett som själva den tro han nyss hade förkastat. Här stod allt stilla för honom, han fick ingen klarhet i detta. Han steg upp ur bädden och gick till fönstret. Snön lyste vitt på taken, det var mörkt i husen, och gatan låg tom. Månen stod högt på himlen, men det var en gråvit vintermåne, liten och förfrusen och oändligt avlägsen, och i måndiset blinkade stjärnorna sömnigt och matt. Martin stod och ritade med fingret på rutan. — Giv mig ett tecken, Gud! viskade han. Och han stod länge vid fönstret och frös och stirrade på månen, han såg den glida in och gömma sig bakom

en svart fabriksskorsten, och han såg den krypa fram igen på andra sidan. Men han fick intet tecken.

I djupet av sitt hjärta önskade han icke heller något; ty han kände, att en övertygelse var något som man icke kunde och icke borde få till skänks genom ett underverk. Att söka efter sanningen och att i sökandet vara uppriktig mot sig själv, det var den enda ledtråd han kunde finna.

Martin trodde, att konfirmationen och den första nattvardsgången voro plikter, föreskrivna av lagen, och som man icke kunde undandraga sig. Hans far visste icke heller annat, eller om han visste det, sade han det icke, ty han hyllade valspråket: Tala är silver, tiga är guld. Därför gick Martin till nattvarden med de andra läsbarnen. Det var en vårdag med sol och späd grönska i kyrkogårdens gamla träd, och då Martin hörde klockorna dåna och sjunga och orgeln tog upp ingångspsalmen, fick han ögonen fulla av tårar och sörjde i sitt hjärta över att han icke var som de andra och icke kunde tro och känna som de. Och då han såg kyrkan full av allvarliga människor och hörde lärarens röst, som från predikstolen förmanade de unga att stadigt hålla fast vid fädernas tro, kände han oro och förvirring längst inne i själen, och åter var gåtan där och ängslade honom: hur är det möjligt, att alla dessa kunna tro, och icke jag? Det är ju ett vanvett att tänka, att jag ensam kan ha rätt mot dem alla och mot alla de döda, som sova i gravarna därute och som levde och dogo i den tro jag för-

kastar. Det är ett vanvett, ett vanvett! Jag måste övervinna mitt förnuft och lära mig att tro. Men då han kom till själva ceremonien och såg prästerna i sina kåpor röra sig av och an framför altaret, medan de sysslade med brödet och vinet och buro handdukar över armen liksom kypare, kände han svindel och äckel och kunde icke förstå, att han hade låtit narra sig med på detta. Och ehuru han visste eller trodde, att dessa präster, som tassade omkring därborta i skumrasket, i det borgerliga livet voro ungefär så hederliga som folket är mest, föreföllo de honom i detta ögonblick som skamlösa bedragare.

Tron på en Gud och på ett liv efter detta var vad Martin vid denna tidpunkt hade kvar av sin barndoms tro. Men hans gud var icke längre en faderlig gud, som lyssnade till böner och nickade bifall till dem, om de voro nyttiga och förståndiga, eller skakade på huvudet, om de voro barnsliga och dumma. Hans gud hade blivit iskall och avlägsen som den måne han hade stått och stirrat på en vinternatt, och han slutade upp med att läsa sin aftonbön, ty han trodde icke att det fanns någon som hörde den. Och slutligen kom den dag då Martin förstod, att det som han på sista tiden hade kallat gud var något till vilken en människa icke kunde träda i något som helst förhållande varken av kärlek och lydnad eller av motsatsen, och som icke kunde få namn av gud annat än genom en lättfärdig lek med ord och ett missbruk av språkets

ofullkomlighet. Och då han granskade sin odödlighetstro, fann han snart, att han hade kommit mycket långt bort från sin barndoms blåa himmelrike. Han hade märkt, att alla, som på någon annan grundval än uppenbarelsens försvarade tron på ett liv efter detta, också förutsatte ett liv före detta, och han fann det naturligt och logiskt. Evigt är blott det, som alltid har funnits till. Det som en gång har blivit till, skall en gång upphöra att vara till: sådan var lagen för allt varande. Men Martin hade intet minne av någon tidigare tillvaro, och han hade icke heller läst eller hört talas om någon, som med något sken av sannolikhet hade uppgivit sig minnas något sådant. Visserligen fanns det människor, som påstodo sig minnas sin præexistens; men de uppgåvo sig då i regeln ha varit någon historisk personlighet, om vilken de i sin nuvarande tillvaro hade läst i böcker: Julius Cæsar, eller Gregorius VII. Endast sällan kunde någon erinra sig ha varit slav eller kypare eller bodbetjänt. Denna omständighet föreföll besynnerlig. I alla händelser var det tydligt, att mängden av människor, och bland dem Martin, icke hade det ringaste minne av någon föregående tillvaro. Han slöt därav, att han i ett kommande liv icke heller skulle kunna erinra sig något av det nuvarande, ja, att han icke ens skulle kunna konstatera sin egen identitet; och han fann att om man kallade en sådan förtvaro odödlighet, då var det åter, liksom nyss i fråga om Gud, en svaghet i tanken och en lek med språkets ofullkomlighet

och ingenting annat. Och ännu mera bisarrt föreföll det honom att giva ett sådant namn åt den döda kroppens uppgående i den levande naturen, i växter och djur och luft och vatten. Han hade icke sinne för dylika ordlekar.

På detta sätt gick det till, att Martin trädde ut i livet utan någon annan tro än den, att han skulle växa och åldras och dö som ett träd på marken, liksom hans fäder före honom, och att den gröna jorden, som han såg med sina ögon, var hans enda hem i världarna och det enda rum, inom vilket det var honom givet att leva och verka. Och bland de många drömmar han diktade om sitt liv var också den, att han skulle bli som ett stort och vackert träd vid vägen och grönska rikt och skänka svalka och skydd åt många. Han ville skapa lycka och skönhet omkring sig och skingra villfarelserna; och han skulle tala och skriva så att alla genast måste inse att han hade rätt. Visserligen var han icke fullt säker på att sanningen i och för sig kunde skapa lycka; men historien hade lärt honom, att villfarelsen skapade olycka och brott. Som farsoter hade de olika religionerna dragit fram över världen och han häpnade, då han tänkte på all den ödeläggelse, med vilken kristendomen hade betecknat sin väg genom tiderna och folken. Men han trodde med full tillförsikt, att dess dagar nu voro räknade. Han tyckte sig känna, att han levde i gryningen till

en ny tid, och han ville vara med om att i tanke och dikt bana väg för det som skulle komma.

På den tiden, då Martin trodde och tänkte så, föreföll det honom ännu som om livet, hur kort och vanskligt det var, likväl hade ett slags mening. Han kände sig stadd i utveckling och växt, och det gick dagligen upp nya sanningar för hans tanke och ny skönhet för hans sinnen under hans långa ensamma vandringar bort åt stadens utkanter eller i skogen när det började våras. Och våren... På den tiden var våren ännu en verklig vår — icke en sjukdom, ett rus, en feber i blodet, i vilken all gammal halvglömd saknad och längtan flyter upp och säger: se här är jag, känner du igen mig, jag har sovit länge, men jag är inte död! Icke något sådant; men ett uppvaknande, en morgon, ett sus i luften och en klingande sång. Och på den tiden voro de tusen otillfredsställda begär, som han bar inom sig, lika många skimrande förhoppningar och halvutsagda löften, ty inga långa år av tomhet och besvikelse hade ännu hunnit slipa dem till vassa knivar, som sargade och revo i själen. Och om han än icke på allvar trodde, att alla dessa förbindelser skulle infrias av livet, eller ens de flesta av dem, så funnos de likväl där som bestickande möjligheter, som en hävstång till drömmar utan mål och gräns, och även i de ögonblick, då den bok han höll i handen eller den erfarenhet han under dagens lopp hade gjort viskade varningar i hans öra och rådde honom att icke tro på lyckan, flöto de tillsamman

i en längtan utan bitterhet och ett vemod, ljust som vårskymningen.

Och likväl kommo dessa varningar allt tätare, och allt oftare hände det att han mitt i de drömmar ett ungt blod föregycklade honom grep sig själv i att lyssna till den andra rösten, den röst, som trängde upp ur de äldsta tidernas djup och gav eko i dagens nyaste böcker, den underliga rösten, som intet av de hundra nya evangelier, vilka periodiskt som vårstormarna hade blåst genom människornas sinnen, förmått bringa till tystnad mer än för ett kort ögonblick, den röst som sade: allt är fåfänglighet, och det finns ingenting nytt under solen. Varför levde han, och vad var meningen med det hela? Han upphörde icke att göra sig själv dessa frågor, ty han begärde ännu alltjämt av det liv, som han såg med sina ögon, att det skulle ligga något under, något som kunde kallas: livets mening. Ty det mesta både av den lycka, som han såg människorna äga, och den, som han såg att de strävade efter, tycktes honom liksom trollguldet i sagan egentligen vara vissna löv, eller de föreföllo honom som lustiga leksaker och något som man icke kunde taga allvarligt. Och om han vände blicken till sitt eget liv, sådant han levde det från dag till dag, kunde han icke undgå att finna, att det i sig självt var eländigt och tomt och att dess enda värde låg i det ovissa hoppet, att det icke alltid skulle förbliva sådant. Men vad han hoppades var icke att uppnå något som man kunde närma

sig steg för steg, med arbete och tålamod och hundra små försakelser — välstånd och anseende och liknande, som andra hade uppnått före honom — det som han hoppades och väntade på var något obestämt och osägbart; en soluppgång, en islossning, ett uppvaknande ur en pinsam och meningslös dröm.

Ty som en pinsam och förvirrad dröm föreföll honom hans liv, då han såg på det med vakna ögon och fann det uppfyllt av fattig glädje, av tarvliga sorger och ignobla bekymmer. Han skrev då och då några poem och noveller för att förtjäna litet pengar och för att pröva, hur långt hans ord kunde följa hans tankar, men varje nytt år föreföll honom allt vad han hade skrivit under det gamla barnsligt och värdelöst, och det ville icke bli till något, som helt kunde fylla honom med skapandets lycka. För övrigt utförde han i det närmaste automatiskt den summa av handlingar eller rättare gester, som i allmänhet brukar utmärka en ung man i verken eller som omständigheterna eljest kunde föranleda. Han gick till sitt ämbetsrum så sent på dagen som möjligt, och han lämnade det så tidigt anständigheten medgav. Han gjorde bekantskaper bland kamraterna i verket och deltog i deras nöjen. Han drack punsch och åt sexor och besökte billiga glädjeflickor; han älskade musik och satt ofta på operan bland femte radens sotarmurrar och musikentusiaster, och han sjöng kvartetter och recipierade i Par Bricole, där en gammal skolrektor med fader-

ligt välsignande händer hängde den gyllene blecktratten i rosenrött band om hans hals.

Och han sade till sig själv:
— Nej, jag drömmer. Detta är icke livet.

IX.

Det gick år.

— — — Martin drev omkring i skymningen. Gatorna och torgen lågo vita, snön föll mjukt och tyst. En man gick framför honom i sicksack och tände en lykta här och en lykta där.

Martin drev omkring utan mål, han visste knappt var han gick.

Plötsligt märkte han, att han gick och grät. Han förstod icke rätt varför. Han hade eljest icke lätt för att gråta. Det måste ha fastnat några snöflingor i ögonhåren, och han hade blivit våt i ögonen... Han vek in på en sidogata och kom till ett stycke park, han snuddade förbi ett halvt insnöat par på en soffa och gick längre in mellan träden, där det var ensamt och tomt och grenarna slokade tunga av våt snö.

... Besynnerligt. Ett kyffe i en gränd; en rykande lampa. Två nakna armar, som böjdes och sträcktes framme vid fönstret, och ljudet av gardinen som rullades ned. Och flickan, som gnolade på sista varietévisan medan hon långsamt och likgiltigt häktade upp sitt röda livstycke — han gnolade med

för att slippa tala — var hon vacker eller ful? Han visste det icke, han hade knappt sett på henne. Det var dock icke henne han längtade efter.

Han hade suttit hemma i skymningen, marseftermiddagens isiga blå skymning, och vridit och vänt på en gammal dikt, som aldrig ville bli riktigt färdig. Så hade han med ens kommit att tänka på en kvinna. Han hade mött henne på middagen då han kom från sitt verk, och han hade känt det som ett plötsligt rus. Hon gick mitt i solskenet, och många män vände på huvudet efter henne där hon gick fram. Men hon tycktes ingenting märka eller ana. Hon var helt ung, aderton eller kanske tjugu år. Hon var varken rikt eller fattigt klädd, men hon bar huvudet sorglöst och lätt och kanske också litet stolt, och smärt och rak gick hon sin väg fram med det bruna håret lysande i solskenet och log emellanåt för sig själv. Han följde henne på avstånd, hon gick upp åt Östermalm och försvann till sist i en port.

Så hade hon kommit för honom igen i skymningen, då han satt i gungstolen och letade efter rim, och hon lämnade honom ingen ro, han kastade pennan och gick ut. Det var icke solsken längre, det snöade. Han kom till det stora grå huset, där han hade sett henne gå in, han gick av och an på trottoaren mitt emot och såg det lysa upp i ett fönster här och ett fönster där. Vem var hon? Han erinrade sig att han hade sett henne hälsa på en herre som han kände. Han gick upp i trapporna

och läste namnen på dörrarna, och till sist fann han sig själv barnslig och dum, fällde upp rockkragen och gick åter ut i snön. Den första flicka, som gav honom en menande blick, tog han under armen och följde henne hem.

Nu stod han där i hennes kammare, han stod stel och tyst och betraktade henne, medan hon löste upp sina kläder och pratade och gnolade. Han frågade sig knappt om hon var vacker. Han visste blott, att hon kunde ha varit vackrare utan att därför fresta honom mera och fulare utan att därför fresta honom mindre. Hon var märkt av sitt yrke. Hon var ung ännu, och likväl såg man att hon för länge sedan hade tröttnat att välja och rata bland sina kunder. Med samma vana rörelser av sin hand, en arbeterskas grova hand, häktade hon upp sitt tarvliga snörliv för vem som begärde det av henne, för löjtnanten och bokhållaren, justitierådet och kyparen, och hon gjorde ingen åtskillnad emellan dem om icke möjligen den, att hon i sitt hjärta föredrog kyparen, emedan han var mindre högmodig än de andra och förstod henne bättre. Var kom hon ifrån? Kanske från en bakgård med soptunna och avträden, kanske från ett torp i skogen. Det senare föreföll sannolikast, det fanns ännu något av skogstjärnet i ögonen. Glad bland andra glada barn hade hon sprungit barbent i backarna och plockat smultron. Redan tidigt hade hennes jämnåriga lärt henne att bita i den förbjudna frukten. Så hade hon kommit till staden, och det

hade gått henne som många andra. Det var kanske ingen nödvändighet i och för sig, hon kunde också ha blivit en arbetares hustru om hon hade velat, men hon fann deras lott hårdare och hon hade utan att tänka mycket gått den väg, som låg bäst jämnad för hennes fot. Med litet mera förstånd och bättre tur kunde hon väl också ha blivit en borgarfru, som går på torget med sin jungfru och prutar på pepparrotsköttet...

— Nå, sade hon, skall du inte klä av dig?

Han stirrade stelt på henne och förstod plötsligt ingenting av alltsammans, varför han hade kommit och vad han ville henne. Han mumlade något om att han inte mådde bra, lade några kronor på kommoden och gick. Hon blev icke ond, hon såg blott förvånad ut och kastade icke något glåpord efter honom i trappan.

Det snöade alltjämt. Skulle den då aldrig ta något slut, denna vinter? Det led ju mot slutet av mars, och träden dignade av snö och det var bittert kallt...

Martin var trött, han satte sig på en soffa under ett av de vita träden och lät snön lägga sig i drivor på hatten och skuldrorna.

— Vad göra vi med vårt liv, vi människor?

Det liv han levde, den fattiga glädje han sökte och stundom också fann, föreföll honom i detta ögonblick som en dårhusfantasi. Och likväl var detta liv det normala. De flesta män han kände

levde så. Han var tjugutre år. I fyra eller fem år hade han redan varit med i leken, han borde ha hunnit vänja sig...

Nej, han förstod icke människorna, och han förstod icke heller sig själv. Han lyssnade ofta till sina kamraters och umgängesvänners samtal om dessa ting. Han hade märkt, att de flesta aktningsvärda unga män, och de gamla för resten också, trodde på två sorters kärlek, en ren sort och en sinnlig sort. Unga flickor av bättre familj skulle älskas med den rena sorten, men det betydde förlovning och giftermål, och det hade man sällan råd till. I regel var det därför bara förmögna flickor, som kunde inspirera en ren kärlek, eljest hörde denna känsla mera hemma i lyrisk poesi än i verkligheten. Den andra sorten däremot, den sinnliga, kunde och borde en normal ung man ägna sig åt ungefär en gång i veckan. Men hela denna sida av tillvaron ansågs icke ha någon allvarlig betydelse, det var icke något som kunde göra en människa lycklig eller olycklig, det var enbart komik; ett stoff till roliga historier och en lika angenäm som hygienisk förströelse, när man hade lyft sin avlöning och druckit en halva punsch. Men på mellantiderna sysselsatte hela det sexuella livet endast föga de aktningsvärda och hyggliga bland männen; de funno dess funktioner osköna och oanständiga, eller som de helst sade svinaktiga, emedan de icke kunde utföra dem utan att känna sig som svin.

Denna uppfattning var den härskande överallt i samhället, och sådana förhållandena nu en gång voro förklarades detta sätt att leva vara det sundaste och klokaste, visserligen icke i prästernas predikningar, riksdagsmännens tal och tidningarnas ledande artiklar, men i det upplysta omdömet man och man emellan inom alla kretsar. Det ansågs nödvändigt för att de unga männen skulle kunna bevara hälsa och gott humör och för att de unga flickorna av bättre familj skulle kunna få behålla sin stora dygd. Och de unga männen drucko punsch och besökte glädjeflickor och blevo feta och rödblommiga och lyckades icke blott uthärda med detta liv som med ett eländigt surrogat, utan det tilltalade dem i så hög grad, att de ofta nog icke ens som gifta försmådde att göra utflykter till gamla ställen, som blivit dem kära. Och de unga flickorna av bättre familj fingo behålla sin stora dygd och tillfrågades för övrigt icke om sin mening, men för några av dem blev den dyra klenoden i längden för tung att bära...

Vad ha vi gjort med vårt liv, vi människor?

Lyckan, ungdomsglädjen, vart tog den vägen? Livet är inrättat för de gamla, därför är det en olycka att vara ung. Det är inrättat för de tanklösa och slöa, för dem som taga falskt för äkta eller till och med föredraga det falska, därför är det en sjukdom att tänka och känna, en barnsjukdom som man måste gå igenom innan man blir man...

En kvinnoskugga gled långsamt förbi soffan där han satt, och knappt hunnen förbi stannade hon, vände på huvudet och fäste på honom två stora mörka ögon.

Han reste sig, skakade av sig snön och gick sin väg.

Han gick fort, ty han frös.

Han tänkte på livet och böckerna. I hans uppväxtår hade en ny litteratur brutit sig fram, som stod i strid mot den härskande samhällsmoralen och arbetade på att förändra den. Nu hade den tystnat. Det var dock så litet uträttat, nästan ingenting, och redan släppte man taget. Det man hade kämpat för och för vars skull man hade tagit och givit så vassa hugg, det befanns nu plötsligt vara "åttiotal" och som sådant en gång för alla slutrannsakat och dömt, vägt på en våg och befunnet för tungt. Runt omkring honom doftade i stället poesiens blå blomma som aldrig förr. Åter en gång klingade de gamla orden som nya; jorden blev ung på nytt, åter fylldes skogarna och vattnen av centaurer och nymfer, riddare och jungfrur lustvandrade i solnedgången, och åter en gång stod Visan själv med vidöppna ögon, klara av den långa sömnen, i folkets mitt och sjöng som hon icke hade sjungit på hundra år. Martin älskade denna poesi, dess rytmer och ord smögo sig in även i de vers han själv satt och petade med i skymningen, och likväl var honom allt detta så besynnerligt främmande. Världen var ju likväl den-

samma som förut, allt gick sin vanliga gång, och ingen seger var vunnen — var tiden inne att sjunga? Det är sant, när han såg närmare efter, fann han väl också i den nya diktningen idéer på grunden, och också dessa idéer stodo i uppenbar strid mot den gängse moralen. Men det märkte endast få, och nästan ingen fäste något avseende vid det. Det var ju vers!

Det var vers; och som forum för idéer var och förblev poesien ungefär jämnställd med kungliga operan. Också där kunde barytonen vråla mot tyranner utan att därför befara att gå miste om vasaorden, också där spelades förförelsescener i bengalisk belysning utan att någon tog anstöt; det som i det borgerliga livet av borgarfolk kallades svinaktigt, uppfattades i Faust och Romeo och Julia av samma människor som poetiskt och nätt och fullkomligt passande för unga flickor. Och på samma sätt i poesien. Idéer, inlindade i vers och vackra ord, voro icke längre kontraband; man märkte dem icke ens.

Skulle det icke ännu en gång kunna komma en man, som icke sjöng, utan talade, och talade tydligt!

...Han hade kommit utåt Strandvägen. Isen i Nybroviken var nyss uppbruten, en bogserbåt banade sig stönande väg mellan isflaken. Till vänster tornade några nybyggda millionärbaracker upp sig i snödiset, i en av dem lyste det redan av elektriskt

ljus och slipade glasprismor ur en lång fil av rum, och i en stor sal rörde sig en vitskimrande härva av dansande par bakom gardinernas muslin.

Några ensamma vandrare hade stannat i en grupp och stirrade som fastnaglade mot paradiset där uppe. Martin stannade också en minut och gick vidare i tankar. Ett par takter av valsen hade trängt till hans öra, det var "Donauwellen"; han gick och gnolade på den och fick den icke ur huvudet.

O Eros, Eros. Skökans kammare, och festsalen däruppe... I bägge templen dyrkades samma gud, och i bägge templen dyrkades han av samma män. Men kvinnorna...

Han dansade icke, och likväl älskade han baler. Han höll av att stå i en dörröppning och se de andra virvla förbi. Vad var det för en stämning över dessa ungdomens fester, som förtrollade honom och gjorde honom grubblande och sjuk av längtan efter det omöjliga? Se kvinnorna... Tätt tryckta i männens armar, med halvslutna ögon och munnarna öppna, svävade de oskyldigaste unga flickor förbi i dräkter, som blottade eller framhävde deras unga flämtande bröst. Vad tänkte de på, vad drömde de om? Där funnos väl de som tänkte på ingenting och drömde om strunt och icke hade någon annan längtan än att röra på benen och få litet motion, riktiga unga flickor efter mödrarnas och tanternas sinnen. Men sådana voro väl icke alla. Så oerhört hade icke människornas döttrar kunnat förändras sedan den icke alltför avlägsna

tid, då ynglingar och jungfrur buro fallosbilder i procession, sjungande heliga sånger. Vad tala de om, de unga flickorna, när de sitta tillsammans och viska i en vrå? "Den är hemligt förlovad med den"; "han är kär i henne, men hon tycker om en annan". Vad handla böckerna om, som de läsa? Om detsamma: om några som äro kära i varandra, och hur det sedan gick, och vilka som fingo varandra. Att "få" varandra, vad betyder det? Det får man veta på bröllopsnatten.

Men åren gå, och bröllopet, det låter kanske vänta på sig. Den unga flickan blir tjugufem år, hon närmar sig trettio, och hon dansar ännu på balerna med halvslutna ögon, men munnen är icke längre öppen, hon vet nu att det ser opassande ut, och hon håller den krampaktigt sluten, ett blodrött streck. Kommer det då aldrig, det stora, underbara? Hennes blick är en drunknandes. Rädda mig, jag sjunker, jag går under. Ungdomen är så kort, se, min hy bleknar redan, min barm sjunker in och min unga blomma vissnar. Hon försöker med att vara utmanande och djärv, hon är rädd att hon har varit för blyg förut, det var kanske inte det rätta sättet... Men herrarna skratta redan åt henne i smyg, när de skåla med varandra vid punschen, och några håna henne öppet. Andra förstå henne bättre och tänka för sig själva, att hon skulle kunna bli en god hustru och en varm älskarinna. Men de ha icke lust att gifta sig, och att förföra en familjeflicka är för resten också en vidlyftig historia, och

när de gå från balen kunna de ju lätt och utan vidare bråk hitta vägen till sitt gamla ställe, till kammaren med den rykande lampan, eller med en röd ampel från Leja i taket.

— Vad göra vi med vårt liv, vi män, och vad göra vi med d e r a s?

Martin vände tillbaka inåt staden.

I ett gathörn träffade han en poet, som gick och frös i en tunn gulgrön ulster. Han var ett par år äldre än Martin och redan en smula berömd, ty han skrev med en fabelaktig lätthet de allra vackraste vers om vad som helst, mest om flickor och blommor och om juninätterna på den skånska slätten, som han kom ifrån. Han hade ett blekt ansikte och ett tunt rött skägg; och när han mötte en yrkesbroder, fingo hans stora barnögon ett vilt och stirrande uttryck, som om han lade råd med sig själv och sade: skall jag mörda honom, eller skola vi gå in någonstans och förtära alkohol?

De gingo upp på Anglais och drucko grön chartreuse.

Poeten talade om sig själv. Han anförtrodde Martin, att han var dekadent. Han dyrkade allt som var statt i upplösning och förruttnelse och dömt att gå under. Han hatade solen och ljuset — och han knöt förbittrad näven mot gaskronan i taket — han älskade natten och synden och alla spritdrycker som skiftade i grönt. Han hade de flesta kända veneriska sjukdomar, och dessutom agora-

fobi. Ingenting i världen skulle kunna förmå honom att gå snett över Gustav Adolfs torg. Denna sjukdom beredde honom en alldeles särskild glädje, ty han betraktade den som ett förebud till paralysie générale. Och paralysie générale, det var den stora sömnen, det var Nirvana.

Martin lyssnade tankspritt. Ljuset är gott, sade han till sig själv, och mörkret är också gott. Men stundom är mörkret ont, och ljuset också ont...

— Men hur kommer det sig, frågade han, att dina dikter egentligen inte i något väsentligt hänseende skilja sig från dem som bruka få pris i akademien?

Vid dessa ord förmörkades skaldens blick, och hans läppar blevo plötsligt tunna och smala. Han tog upp en smutsig slidkniv ur fickan, drog ut den till hälften och lade pekfingret på den blottade klingan.

— Hur långt tål du kallt stål? frågade han.

— Du missförstår mig alldeles, sade Martin och lade lugnande sin hand på hans arm. Jag älskar dina dikter. Men jag ser bara inte riktigt sammanhanget mellan dem och ditt eget inre liv, som du nyss skildrade det...

Skalden log.

— Det var roligt att höra att du älskar mina dikter, sade han. Det som jag hittills har låtit trycka är nämligen bara skit. Det kan duga åt packet. Se här...

Och han tog upp ett tidningsurklipp ur fickan,

en recension över hans senaste diktsamling, undertecknad med en känd signatur. Den ansedde kritikern beklagade milt att några av dikterna icke kunde frikännas från en viss anstrykning av sensualism, som verkade obehagligt. I andra åter anslog skalden renare toner, ägnade att giva rika löften för framtiden.

— Jaha, det var ju vänligt, svarade Martin sedan han läst det.

— Vänligt? Skalden gjorde åter ett krampaktigt grepp i den ficka där kniven låg. Vänligt, säger du? Borde inte en sådan som han krypa i stoftet för de uslaste av mina dikter?

— Jo, sade Martin, jo, naturligtvis; men när det nu en gång inte brukas av äldre folk gent emot yngre ...

Skalden teg och drack och teg länge.

Martin drack också. Den starka gröna drycken brände i hans gom och hans hjärna. Och åter var kvinnan från förmiddagen där, hon som gick i solskenet och log. Sov hon kanske nu, drömde hon, log hon i drömmen? Eller vred hon sig sömnlös på sitt läger i längtan efter en man?

Om han skulle skriva till henne. Han kunde ju lätt få veta vad hon hette. Nej. Hon skulle bara visa brevet för sina väninnor, och de skulle fnissa och skratta ...

Kafét var nästan tomt. Längst inne i ett hörn satt en ensam stamkund gömd bakom en tidning. I en spegel på andra väggen skymtade en gammal

gentleman med vita polisonger och en röd silkesnäsduk stickande upp ur bröstfickan. Han betraktade skänkfröken stilla och allvarligt. Hon var fet och röd och vit, röd av naturen och vit av puder, och hon stödde bröst och armar mot disken och liknade en sfinx.

Skalden utstötte en suck. Martin betraktade honom — ett barns ansikte under den rödskäggiga rövarmasken — han kom att tänka på att han kanske hade sårat honom nyss, och han kände ett behov av att säga honom något vänligt.

— Vet du vad, sade han, om du rakade av dig skägget skulle du säkert komma att se ut som en ytterst liderlig munk.

Poeten lyste upp.

— Det har du kanske rätt i, sade han och sökte med blicken efter sin bild i spegeln. Jag har för resten skrivit dikter, som lutar åt katolicismen. Du borde en gång läsa mina dikter, de riktiga, de som inte kunna tryckas.

— Ja, sade Martin, var bor du?

Poeten förklarade, att han inte bodde någonstans. Han hade icke haft någon bostad på tre veckor, och han behövde ingen. Han skrev sina vers vid kafébordet och sov hos flickor, och hos en av dem hade han sin grönrandiga nattsäck med några löskragar och Verlaines dikter, och där funnos också hans egna manuskript.

Martin började bli verkligt imponerad, men han fann intet uttryck för sina känslor, och tystnaden

bredde sig åter mellan de två, som slumpen hade drivit tillsammans i ett gathörn.

Klockan slog tolv, gasen skruvades ner till hälften, och skalden kände inspirationen närma sig med mörkret och började skriva vers på bordet.

Martin sade godnatt.

Stureplan låg vit och tom. Det snöade icke längre, månen var uppe, och det var ännu mera bittert kallt. I öster öppnade sig en ny gata utan hus, som ett stort hål i en vägg. Åt väster bredde sig i måndimman ett insnöat gytter av gamla kåkar och murgavlar, och ur en av de syndens gator, som smögo sig fram mellan dem, genljöd kvinnoskratt och ljudet av en port, som öppnades och slogs igen.

X.

Det var sent, då Martin kom hem, och han var trött intill döden men kunde icke sova. Det fladdrade svarta fjärilar för hans ögon, och tankar och rytmer kommo för honom, där han låg och stirrade ut i mörkret. Han reste sig i bädden och tände åter ljuset på nattduksbordet, där papper och penna lågo tillhands som alltid. Han kände ingenting av feber och överhetsning, blott en djup trötthet som väl smärtade men icke bedrog; han såg klart var tanken sviktade och behövde stödet av en rytm, ett stycke melodi; han ändrade och strök över, och det blev till sist en dikt.

Du däruppe,
som är döv och stum!
Du däruppe,
som kramar med din högra hand
det Godas doftande och friska frukt
och med den vänstra pressar
det Ondas maskbo, tungt av giftig stank,
och som till båda ser
med lika välbehag!

Du däruppe,
vilkens blick är skum
av all rymdens tomhet
— jag har en bön till dig.

En bön, en enda,
som du ej höra kan
och ej kan fylla:
lär mig,
lär mig att glömma,
att jag har mött din blick.
Ty se,
i unga dagar
jag danade mig själv en gud,
i min liknelse,
en varm och levande och stridbar gud,
och jag gick ut en vårdag
att söka honom genom värld och himmel.
Ej honom fann jag,
men dig.
Ej livets gudom,
men dödens fann jag, under livets mask.

Tag minnet av din åsyn bort,
förskräcklige! Det minnet är
en lönnlig sjukdom, är en mask som tär
mitt lifsträds rot.
Jag vet det väl, med varje ödslat år
och varje dag som fåfäng rinner
den gnager närmare mitt väsens nerv.

Den gnager och den tär
allt det i mig, som är av mänsklig adel,
allt det som vågar, det som vill och verkar,
och skonar ej
det själens underbara, sköra ur
som visar Gott och Ont.

Säg, du däruppe,
är det din vilja
att dana om mig efter ditt beläte?
Var detta tydningen du gav åt ordet:
den Gud har sett, han måste döden dö?
Förskräcklige,
tvekar du ej att smitta
mig, människobarnet,
med dina gudalyten?

XI.

Eftermiddagssolen föll in över skrivbordet och förgyllde allt, skrivtyget och böckerna och orden, som han skrev på papperet. Röken ur skorstenarna steg rak och stilla mot himlen, och i ett fönster mitt emot lekte en ung judinna med sitt barn.

Martin skrev till sin syster.

"Kära Maria, tack för ditt brev. Mamma är dålig som vanligt, kanske litet bättre de sista veckorna. Pappa är sig lik, han blir bara tystare för vart år. Det är alltså rätt stillsamt här hemma, ty som du vet är jag heller inte den, som älskar fåfängligt tal. Tiga är guld! Morbror Janne, moster Louise etc. leva tyvärr ännu och ha hälsan, och det gör för resten ingenting, eftersom vi i alla händelser inte lära få ärva dem. Men de reta mig alltid genom att fråga mig om mina utsikter i verket, om pappa inte är i tur att få vasaorden snart, om det är sant att din man begagnar morfin o. s. v. Eljest är det ju ingenting ont med dem.

Du frågar om jag skriver mycket nu för tiden — nej, mycket litet, men jag har däremot haft ett långt förordnande som amanuens, och i natt

drömde jag så tydligt och klart, att pappa och jag fick en vasaorden ihop, emedan kungen inte hade råd att ge oss var sin.

Tack för inbjudningen att komma till er i sommar, men det lär väl inte kunna bli av — mitt förordnande kommer nog att räcka sommaren över. Tråkigt att din man är så nervös. Roligt att din lilla gosse mår bra. Alla hälsa.

Din bror Martin.

Han kuverterade brevet och lade det åt sidan. Han satt och tänkte på sin syster.

Är hon lycklig? frågade han sig själv. Och han nödgades svara: nej, hon är icke lycklig. Hon vet kanhända icke av det själv. För sex år sedan var hon mycket lycklig, då hon blev gift och doktorinna och fick ett eget litet hem på landet att styra med, just vad hon mest hade drömt om. Och hon har icke gjort något plötsligt fall från lyckotinnarna sedan dess. Hon har bara helt sakta glidit utför, som det brukar gå med åren. Hennes man är älskvärd och begåvad och en skicklig läkare, men han stöter sig ofta med de rika i sin trakt och har mest praktik bland de fattiga. Därför är det stundom ont om pengar. Dessutom är jag rädd att hans hälsa är undergrävd, och hans lynne är emellanåt litet bittert. Likväl var han vid rätt gott humör när han senast var häruppe ensam, utan henne. Han roade sig så gott han kunde, och jag fruktar att han var henne litet otrogen.

En sällsynt fågel, lyckan...

Martin hade under dessa tankar åter börjat skriva. Han skrev långsamt och halvt på lek, en mening då och då, utan att rätt veta vart han ville hän.

"Du känner mig icke. Jag mötte dig en dag i solskenet. Det är veckor, ja månader sedan dess. Du gick på den sidan av gatan, där solen sken, du gick ensam med sänkt huvud och log för dig själv.

Det var en av de dagarna, då snön började smälta på gatan och trottoaren sken våt och blank. Du stannade i ett gathörn och hälsade på en gammal fru och talade med henne. Den gamla frun var mycket ful och mycket dum, och jag tror också att hon var litet elak, som dumma människor bruka vara. Men när du såg på henne och talade med henne, blev hon strax mindre elak och mindre ful.

Litet längre upp på gatan var det en herre som hälsade på dig, och du böjde på huvudet och hälsade tillbaka. Jag kände hur mitt hjärta blev bittert av avund, och jag följde honom med blicken, då han gick utför gatan. Men man kunde icke se på honom, att han nyss hade hälsat på dig. Man kunde snarare tro att han var en löjtnant, som nyss hade hälsat på en major.

Jag har mött dig ofta sedan dess. Du känner mig icke, och det är icke sannolikt att du någonsin får veta vem jag är. Du går i solskenet, jag

går för det mesta i skuggan. Jag är likadant klädd som många andra män, och jag undviker alltid att betrakta dig så att du ser det. Nej, du kan icke få veta vem jag är.

Du har en lampa med en gul skärm. I går stod du länge vid fönstret i det gula skenet, sedan du hade tänt lampan, och såg på stjärnorna. Du gick till fönstret för att rulla ned gardinen, men du glömde dig kvar en liten stund. Mitt för ditt fönster stod en stjärna, som brann klarare än de andra. Jag kunde icke se den, där jag stod inklämd i en liten svart port mitt emot huset där du bor; men jag vet att den nu om vårkvällarna står just så, att du måste se den från ditt fönster. Det är Venus.

Du känner mig icke, och jag känner icke heller dig annorlunda än jag känner de kvinnor, som stundom göra mig den stora glädjen att besöka mig om natten i mina drömmar. Det är därför jag kallar dig du. Men bland dessa kvinnor är du sedan en tid den enda, de andra ha övergivit mig, och jag känner heller ingen längtan efter dem.

Läs detta brev och bry dig icke om det; bränn upp det om du vill, eller göm det nederst i din lilla lönnlåda, om du vill. Läs det och bry dig icke om det, gå som förut i solskenet och le i dina egna lyckliga tankar. Men du skall icke visa det för dina väninnor och låta dem fnissa och fnittra åt det. Om du gör det, skall du tre

nätter å rad icke kunna sova för onda drömmar, och en liten djävul ifrån helvetet skall sätta sig på din sängkant och se på dig från kvällen ända till morgonen.

Men jag vet att du icke gör det, du visar det icke för någon. God natt, min älskade. God natt!"

Martin satt länge med detta brev i handen. Vad kan det leda till om jag skickar av det? frågade han sig själv. — Till ingenting, förmodligen. Det sätter hennes fantasi en smula i rörelse, hennes unga flicklängtan får kanske en liten stöt i riktning mot det obekanta och nya. Hon kommer kanske att visa brevet för sina väninnor, eftersom tron på djävlar numera är i avtagande; men hon kommer icke att bränna det. Hon gör sig kanske lustig över det, och hon anser det måhända till och med för sin plikt att känna sig förnärmad. Men i verkligheten kommer det att göra henne glädje, och om hon en gång efter naturens ordning blir gift och får barn och åldras i hushållsbekymmer och med vart år sjunker djupare ned i tillvarons tröstlösa enahanda, då kommer hon att erinra sig detta brev och undra vem som skrev det och om det kanske var där det rätta lyckofröet låg gömt. Och hon kommer icke ens att minnas, att det någonsin har förtörnat henne. I verkligheten innehåller det heller ingenting som med rätta kan såra henne. Det visar henne bara att hon är åtrådd av en man; och då

hon är tjugu år och från huvud till fot en synnerligt skön och härlig naturens skapelse, måste hon redan förut ha märkt att männen åtrå henne. Och detta gör henne alldeles icke förargad, utan tvärtom lycklig och glad, och det är därför hon går i solskenet och ler.

Under dessa tankar satt han likväl länge och vägde brevet i sin hand, som om det hade varit ett människoöde, tills han äntligen fann sin tvekan löjlig, lade in det i ett kuvert av tjockt och ogenomskinligt papper och skrev utanskriften med en tunn och intetsägande flickstil för att den icke skulle väcka någon nyfikenhet hos hennes anhöriga. Han hade utan att lägga i dagen något påfallande intresse lyckats få veta hennes namn. Hon hette Harriet Skotte. Hennes far hade en egendom på landet, inåt Mälaren, och hon bodde nu över vintern i Stockholm hos några släktingar för att lära sig någonting; franska eller konstvävnad eller något sådant... För att bli förlovad, kort sagt...

Harriet Skotte. Han upprepade detta namn för sig själv och sökte göra sig reda för det intryck det framkallade. Han tog förnamnet särskilt och mumlade: Harriet, Harriet. Men det gav honom intet intryck av hennes väsen, det väckte blott en obestämd föreställning om något engelskt och blekt och blont, en sensation av teångor och välgörenhet och utkylda sovrum med fernissade golv som på ett sjukhus. Tillnamnet åter ledde blott tanken på släkten, på en farbror, som var kommerseråd, och

en kusin, som var löjtnant på trängen. Men om han viskade hela namnet för sig själv: Harriet Skotte — då kom det in ett nytt element, som alldeles trängde ut de andra, då var det något helt annat och nytt, då kände han det som om hon själv gick genom rummet med det bruna håret lysande i solstrimman . . .

Han spratt till vid en ringning på tamburklockan, han hörde hur jungfrun gick och öppnade och hur en välkänd röst frågade om han var hemma. Han stoppade brevet i fickan, i nästa ögonblick öppnades dörren och Henrik Rissler stod på tröskeln och blundade mot solen, vars kopparröda strålar nu föllo vågrätt in i kammaren.

XII.

Henrik Rissler hade kommit ned från Uppsala. Han hade nyss blivit färdig med sin licentiat och skulle nu om ett par veckor anträda en tur ned i Europa innan han skrev sin gradualavhandling "Om den romantiska ironien". Han hade ingen förmögenhet, men hans farbror — bankofullmäktigen, politikern, millionären — hade erbjudit sig att bekosta hans resa. Detta visste Martin redan av Henriks brev. Men innan han reste, skulle han vila ut några veckor. Han var litet överansträngd, ty han hade arbetat mycket för att så fort som möjligt komma lös från Uppsala, och han hade likväl fått tid över att skriva ett par kritiska studier i en tidskrift och därigenom blivit litet känd bland det tjugutal människor, som intresserade sig för sådant.

Martin väntade honom sedan ett par dar och hade en flaska vin och en ask cigarretter i beredskap.

Henrik skuggade med handen för ögonen mot solen:

— Här är allt sig likt, sade han. Här har tiden stått still.

— Ja, i det närmaste, svarade Martin. De ha

bara byggt upp en stor fabriksskorsten där mitt över. Den har varit mig till rätt mycken förströelse i ensamheten. En tid arbetade jag i kapp med murarna, men jag blev efter. Jag började på en dikt, när de nyss hade börjat på skorstenen; nu är skorstenen färdig, men inte dikten. Den är vacker för resten, skorstenen nämligen. Isynnerhet i skymningen, som silhuett. Röken bolmar inte längre, man glömmer ändamålet; det är inte en skorsten, det är ett pelartorn, byggt av någon kaldeisk furste och präst, som stiger dit upp, när det blir natt, och mäter stjärnornas gång.

— Ja, sade Henrik, man glömmer ändamålet; och då först blir den vacker!

— Nej, svarade Martin, den blir inte vacker därför att man glömmer ändamålet, utan därför att man diktar om det till ett annat, som har förmånen av gammal och vördnadsvärd poetisk tradition. Eljest höra fabriksskorstenarna redan i och för sig och utan all omdiktning till de vackraste bland moderna byggnader. De lova mindre än de hålla, och de äro åtminstone inga maskeradfigurer varken i gotik eller renässans.

Henrik smålog.

— Åttital! sade han.

Henrik Rissler satt på sin gamla plats i soffhörnet, Martin satt i gungstolen vid skrivbordet. De drucko vin och talade om Uppsala, om böcker och kvinnor och om en ny filosof vid namn

Nietzsche. Och medan de talade, blev solstrimman, i vilken dammet dansade som röda gnistor, allt smalare och snedare och mera övermättat röd.

Martin betraktade Henrik. Han fann honom förändrad; ansiktet var magrare, starkare och mera manligt modellerat. Varför hade han sagt: Här är allt sig likt, här har tiden stått still? För honom hade tiden alltså inte stått stilla. Han hade upplevat något, men vad? Han var kär, förmodligen, han skulle kanske rent av förlova sig — med vem? Var det hans kusin Anna Rissler, hon tyckte om honom, det visste han — nej, det var det nog inte — var det Maria Randel, eller Sigrid Tesch?

— Det är eget, sade Henrik, har du känt detsamma? — hur pinsamt det är att söka gamla stämningar och inte finna dem. Att läsa om en bok, som man har hållit av, eller höra en opera, som man förr kunde lägga in allt möjligt i och litet till — och sitta tomhänt och undra, vart det tog vägen.

— Ja, sade Martin, det är en underlig och beklämmande känsla. Man känner det som om man hade förpliktelser att hålla mot sitt förflutna, som om man beginge en trolöshet... Och man kan inte göra något åt det. Varför är det egentligen så pinsamt, är det kanske därför att det inte finns någon kärandepart i målet, inga bestämt formulerade krav att bemöta? Ty käranden, det är inte den bok eller den musik, som man har förlorat greppet på, inte stämningen som viker undan —

käranden, det är ens eget gamla jag, och det är ju dött och begravet, det är upphävt och vederlagt av det nya, det har ingen talan att föra och likväl för det ett slags talan — där ligger motsägelsen, och det finns ingenting så pinsamt som en motsägelse, när den inte är komisk.

Henrik fortsatte tråden:

— Ja, du har rätt, det är mellan det gamla och det nya jaget striden står, och så länge det finns ett nytt, som är starkare, kan man ju alltid få bukt med skuggorna. Det är en ständig växling. Det gamla går, och nytt kommer — ja, det gamla går, det är egentligen det enda säkra, men hur länge kan man vara viss om att det kommer nytt i stället? Om tillförseln stannar en dag, om ingenting under solen vill vara nytt längre och man bara blir fattigare med vart år och var dag som går!

— Ja, sade Martin, sådant händer ibland. Och det finns exempel på att man då vänder på fjärdingen och får upp det allra äldsta, det allra dödaste och mest vissna och börjar dyrka det på nytt utan att se karikatyren. Det är nästan det värsta av allt. Hellre då det kända receptet: fattig, men stolt.

De sutto tysta några ögonblick. Solen var borta, och likväl var det icke skymning ännu. Det var nästan ljusare i rummet än nyss, allt därinne hade bara plötsligt blivit blekt.

Henrik bröt tystnaden:

— Ja, sade han, det känns vemodigt att växa

ur sig själv och sina gamla stämningar — men vad gör det, så länge man växer! Och vad är för resten vemod om inte vad busen sade om tandborsten: ett nytt njutningsmedel som överklassen har hittat på. Men vemodigt är det också bara så länge, som det blott rör sig om stämningar och musik och idéer. Egentligen är det något annat jag hela tiden har tänkt på. Jag har tänkt på kvinnorna och på kärleken. Kommer man in på det gebitet, då är det inte bara vemodigt längre, nej, så billigt kommer man inte ifrån det. Man är kär i en kvinna. Man vill att hela oändligheten skall ligga i den känslan. Och likväl kan man inte komma undan reflexionen som säger en, att den känslan måste vara underkastad samma växlingens lag som allt annat i världen, och att man en dag skall tröttna på den man älskar, som man har tröttnat på månskensmusiken i Faust. Jag har inte upplevat många kärlekshistorier, men tro mig, jag har aldrig, inte ens i min fantasi, börjat den leken annat än med den tysta bönen: måtte h o n bli den första som tröttnar, och inte jag!

— Jag är rädd att den bönen i allmänhet inte blir hörd, sade Martin. Nog kan både en älskare och en äkta man bli bedragna, men det händer visst sällan när de önska det.

— Och likväl blygs jag för den bönen, ty jag vet att den går direkt ur mitt hjärtas stora feghet. Hur långt måste man inte ha kommit bort från det ursprungliga enkla och rättframma grep-

pet på dessa saker för att kunna finna det saligare att bedragas än att bedraga! Och ändå finner jag det så. Vad betyder egentligen kärleken för mig, vad betyder den över huvud taget för en man! Hur skulle det kunna ligga något tragiskt i att en man blir bedragen i kärlek? Tar han det tragiskt så blir han ju komisk. Om en man vid upptäckten att han är hanrej avbryter läsningen av en god bok, så är han värd att vara det. Nej, kvinnorna... Med dem är det något annat.

Henriks blick stirrade ut i det tomma.

— Övergivna kvinnor, sade han, det är något särskilt med dem. Man kommer inte lätt förbi dem. — Jo, om de gräla och bråka och ställa till uppträden, då går det ju strax lättare, då blir det hela burleskt, man skakar det av sig och är fri. Då frågar man sig själv: hur har jag någonsin kunnat älska den där människan? — man övertygar sig lätt om att man aldrig har älskat henne, och så är hon ute ur sagan. Men de andra... som det pinsammaste av allt förefaller det mig vara att tänka mig den som jag älskar vissnad och blekt, undanskjuten, ställd på skuggsidan i livet, medan jag själv lever vidare... Det är en paradox, jag vet det, det kan aldrig inträffa; man kan inte samtidigt handla så och känna det så. Och ändå... Jag mötte nyss en gammal kvinna, här på gatan, strax utanför din port. Hon var gammal och urblekt och litet löjlig. Hon var också rätt fattigt klädd, en pauvre honteuse. Man ser ofta sådana

gamla kvinnor, det var ingenting märkvärdigt med henne, ingenting som skilde henne från många andra hennes likar, annat än att hon med ens, när jag kom henne nära, föreföll mig så lik... Nej, jag kan gärna säga dig det med ens. Det finns en ung flicka, som jag håller mycket av. Jag håller så mycket av henne, att vi komma att gifta oss med varandra, kanske rätt snart. Det var henne hon liknade, trots skillnaden i ålder och i allt annat — det var för resten en sådan där obestämd likhet, som man kan tycka sig finna ett ögonblick och som i det nästa är som borta utan att man vet vad den bestod i. Men det ögonblicket var nog för mig, det gick en kyla igenom mig, en isning som om jag hade sett någonting förfärligt, och det tycktes mig bara värre därför att allting annars var som vanligt, solen sken och det gick folk på gatan... Hon som jag håller av stod för mig, hon gick förbi mig vissnad, undanskjuten, litet löjlig. Det föreföll mig som om inte ens den tanken, att jag själv vore död och låg under jorden, kunde vara någon tröst för mig i detta, den enda föreställning som kunde bringa någon lindring var den, att jag levde lika eländig och förtärd som hon.

De sutto länge tysta.

— Säg, frågade Martin slutligen, vem är hon, hon som du håller av? — Så vida du kan säga det. Känner jag henne?

— Ja, svarade Henrik lågt, du känner henne, och till dig kan jag säga det. Det är Sigrid Tesch.

Sigrid Tesch. Martin såg framför sig en ung och vek gestalt, ett stort mörkt hår, ett fint och regelmässigt ansikte. Han hade träffat henne ett par gånger, helt flyktigt. Han visste att hon hade gjort intryck på Henrik, och också i hans egna skymningstankar hade hon någon gång dragit förbi med ett blekt drömleende.

Så, det var alltså hon, Sigrid Tesch, som skulle bli Henriks brud...

— Ja, sade Henrik, är det inte oförklarligt, att man alls kan våga ge sig in i något sådant som kärleken... Och ändå!

— Ja, sade Martin, och ändå...!

De logo båda.

Henrik Rissler reste sig:

— Det har blivit skumt, sade han, vi se ju knappast glasen, går du med ut? Det är underbart ute i kväll. Så, du skall skriva — nå, vi ses väl snart igen, farväl!

XIII.

Det var skumt nu, nästan mörkt, och Martin satt ännu i gungstolen vid skrivbordet och kunde icke förmå sig att tända lampan. Det var ännu litet vin kvar i buteljen, han slog det i sitt glas och drack. Han hade ställt upp fönstret för att låta röken driva ut, och genom trampet av fötter, som likt ljudet av hundra pickande ur steg upp därnerifrån, hörde han husporten öppnas och falla igen och steg som avlägsnade sig nedåt gatan — det var Henriks. Martin tänkte på hans kärlek och vad han hade sagt om den, och det slog honom strax, hur hans egen förälskelse vid blotta beröringen med denna smula verklighet löste upp sig och blev borta som dimma och dröm. Harriet Skotte ... Han frågade sig själv: om jag i morgon får läsa i tidningen att hon är förlovad, eller gift, eller att hon är död — vad har det att betyda för mig? Ingenting, ingen mistad verklighet, ingen förhoppning ens som går i spillror, bara en stämning som brister och som snart skulle ha brustit ändå.

Han tog upp brevet, som han skrivit, ur fickan, bröt det och läste det igen. Jag bränner det, tänkte

han. — Ja, varför bränna? Jag kanske kan få användning för det någon gång, i en novell.

Han kastade in det i en skrivbordslåda, bland andra manuskript. Och han sjönk åter in i drömmar.

Plötsligt stod modern i dörren. Hon höll en lampa i handen och böjde sig fram och såg på honom.

— Du sitter i mörkret, sade hon. Pappa har gått ut. Får jag sitta en stund här inne hos dig?

Martin nickade. Hon ställde lampan på bordet, gick efter sin lappkorg och sina sysaker och satte sig att sy.

Hon satt länge tyst, böjd över sitt arbete. Till sist lyfte hon upp sina ögon, stora av gråt och vakor:

— Säg, Martin, sade hon, du får inte bli ond; men en dag, när du var ute, kunde jag inte låta bli att dra ut en låda i ditt skrivbord och titta i dina papper. Annars skulle jag aldrig få veta vad du går och tänker på. Och det som jag fick fatt i gjorde mig så ängslig, att jag måste sätta mig ner och gråta. Jag förstod det inte, jag vet inte en gång, om det skulle vara vers, eller vad det nu var, men jag tyckte att det bara var fullt av förfärliga hädelser. Jag blev så rädd, jag trodde nästan ett tag att du inte var riktigt klok. Jag vet ju, att jag inte förstår någonting, men så mycket kan jag ju alltid se, att du inte kan komma någonstans

med att skriva på det sättet. Du kan ju ändå skriva rätt vackert, när du vill!

Martin teg. Vad skulle han svara? Han anade eller trodde åtminstone, att modern i verkligheten hade velat säga något helt annat, och att detta: att han inte skulle kunna komma fram i världen, egentligen bara var en nödfallsutväg, som hon grep efter då tankarna och orden sveko henne. Hon hade nog känt och anat, att dikten, som hon funnit i lådan, var ämnad att uppfattas helt annorlunda än hon nu låtsades tro, hon ville att han skulle förklara sig, att han skulle tala med henne om sina tankar, hon bultade på dörren: släpp in mig, låt mig inte stå utanför, jag fryser, det är så ensamt! Och likväl öppnade han icke dörren, han kunde det icke, han hade aldrig stängt den, den hade gått i lås av sig själv. Vad skulle han svara henne? Hennes ord hade fyllt honom med ett djupt missmod. Om han hade någon ärelystnad var det den att skriva så, att var och en med litet god vilja kunde förstå det. Han hade icke smak för något litterärt frimureri, han ville inte tro på en litteratur för de utvalda, och det hade heller icke undgått honom hur lätt det hände, att ingen ville vara utvald. Nu stod det med ens klart för honom hur hopplöst hans ideal var, det fanns ingen konst för alla och inga tankar för alla, tvärtom, de enklaste idéer i det tydligaste språk blevo blott sällan förstådda av andra än dem, som på förhand voro förtrogna med just den tankekretsen. Hur skulle han

kunna tala med henne om sina tankar, då hennes ordförråd, sådant årens enformighet hade utbildat det, icke ens räckte till att uttrycka vad hon själv längst inne tänkte och kände? Den gud hans dikt handlade om, det var ju Spinozas gud, Världssjälen — men den guden var ju bara ett tankeexperiment, medan hennes, moderns, åtminstone var en fantasiskapelse och som sådan alltid hade en smula mera liv och mera blod. Hur skulle han kunna förklara för henne, att det som hon kallade hädelser icke gällde hennes gud? Hon skulle ha svarat, att det bara fanns en gud. Han visste allt, vad hon skulle svara och säga, därför teg han och såg ut genom fönstret och lyssnade till lördagstrampet av trötta fötter nere på gatan och till regnet, som började falla mot fönsterblecket. Och det som hon hade sagt om hans framtid, vad kunde han svara på det? På det fanns det ju bara ett svar: att göra lycka, att bli berömd. Och det svaret kunde han icke ge. Vinner jag en dag en framgång, tänkte han för sig själv, en framgång som skulle kunna glädja henne, då lever hon väl inte mer. Så är det alltid. Varför skulle jag hoppas på ett undantag för henne och mig? Vad skulle han då göra, skulle han lägga armarna om hennes hals, skulle han stryka henne över håret och kyssa henne? Nej, det skulle inte ha fallit sig naturligt, han höll inte av den sortens bedrägerier och inte hon heller; han kände henne, hon skulle aldrig ha nöjt sig med det.

Hon hade frågat, och det var ett svar hon väntade. Han kunde ingenting svara, och han teg.

Han teg och kände samtidigt, hur tystnaden sved i hans bröst, och då han icke kunde säga något, sökte han i stället med blicken hennes ögon, de ögonen som fordom hade lett så ljust och blått, när de sågo in i hans. Ja, det hände ju stundom ännu någon gång, mitt under middagen eller om kvällen vid tebordet, att hon såg på honom och nickade och log, ljust som förr, liksom mödrarna nicka och le mot sina små barn innan de kunna tala. Kanske hade hon en känsla av att tiden hade gått i cirkel, och att det leendet var den enda uttrycksform hon ännu hade i sin makt, då hon ville meddela sig med sitt barn. Just så skulle han ha önskat, att hon nu hade velat se på honom och nicka med huvudet och le med ett leende långt på andra sidan om allt det betydelselösa, som skilde dem åt.

Men hon log icke nu, hon satt tyst med händerna korslagda i knäet, och ögonen, som eljest hade så nära till gråt, stirrade nu tårlösa in i skuggorna som om de sökte och frågade: Äro då alla mödrar lika olyckliga som jag? Lika ensamma? Lika övergivna av sina barn?

Lamplågan fläktade till för nattvinden. Hon reste sig och sade godnatt, tog lampan och gick.

XIV.

Martin satt ännu länge vid fönstret.

Här hade tiden stått still, hade Henrik Rissler sagt. Ja, han hade rätt. Här stod den stilla, tiden. Det är med förändringarna man mäter tidens gång, jag har ingenting att mäta den med. Jag skulle inte ens veta att det är lördag i dag, om jag inte hörde det på trampet där nere.

Han kom att tänka på en gammal historia. Det var en gång en syndare, han dog en afton i sin säng. Nästa morgon vaknade han i helvetet, gnuggade sig i ögonen och skrek: vad är klockan? Men då stod djävulen vid hans sida och log och höll upp för honom ett ur, som icke hade några visare. Tiden var ute, evigheten var inne.

Evigheten; ingen brådska mer...

Andra människor ha dag och natt, helgdag och vardag, jul och påsk. För mig flyter det alltsammans i ett. Är jag då redan bosatt i evigheten?

Och han tänkte vidare: i morgon är det söndag. Vad betyder det för mig? Det betyder, att jag i morgon är ledig från mitt skenbara arbete, och att jag alltså dubbelt starkt känner kravet från det,

som skulle vara mitt verkliga. Men om vädret är vackert, går jag naturligtvis ut och går... Så blir det i alla fall ingen riktig söndag, hur jag än gör. Vad är det för ett besynnerligt slags arbete jag har tagit för mig, är det inte bäst att avstå, medan det ännu är tid, att underkasta sig regeln, som gäller för de andra. Aldrig blir man färdig med detta, aldrig en känsla av vila och ro. Många frimåndagar, men aldrig en riktig söndag, aldrig mera!

Mitt skenbara och mitt verkliga arbete — hur länge skall jag ännu kunna hålla den illusionen uppe? Sanningen är, att jag är på god väg att få ett permanent förordnande, att jag om åtta eller tio år blir ordinarie, och att jag om fyrtio år får avsked med pension. Min stackars mor skulle kunna spara sig många bekymmer, om hon såg allt detta lika klart som jag nu gör. Men hon tror i sitt hjärtas oskuld, att det som jag skriver på några papperslappar om natten skall hindra min befordran, ty hon har ingen aning om människornas gränslösa likgiltighet för idéer. För att skada min befordran skulle jag vara tvungen att skriva personligt ovett om mina förmän, och varför skulle jag göra det? Det är ju beskedliga människor, och de ha skaffat mig gratifikationer och arvoden, oaktat andra hade förtjänat dem bättre. De ha visst fattat sympati för mig. Jag blir aldrig den, som sätter torpedo under arken, det ha de känt instinktmässigt, och de ha förmodligen rätt.

Han kände, att han skulle komma att försvinna

i mängden. Han kunde icke avgöra, om han i grunden var lik alla andra och om det ödet alltså var hans rättvisa lott, eller om han kanske var för mycket undantag för att ens bland undantagen kunna göra sig gällande — han kände blott, att regeln med var dag höll honom starkare fången, och att han skulle komma att försvinna i mängden. Och det andra, hans diktning, vad var den, och vart kunde den leda? En gång, då han behövde pengar, hade han samlat ihop en bunt av sina dikter och gått omkring till förläggarna. Ett par av dem hade velat trycka dem, men ingen hade velat betala något. Nej, hade han svarat mycket allvarsamt, nej, räkna inte på min ärelystnad! Då han kom hem hade han åter ögnat igenom dessa vers och åter, som så många gånger förr, funnit dem likgiltiga och tomma. De flesta voro skrivna för att omedelbart kunna säljas till en tidning och buro också prägel därav. Och han sade till sig själv: hur tvetydigt blir icke allt sysslande med idéer för den, som icke har sin existens betryggad! Lika behändigt som prästen i en begravningsoration förstår att trolla om likets födkrok till en lifsuppgift, lika raskt och obarmhärtigt vet tillvaron att för den, som icke har några räntor, förvandla lifsuppgiften till en födkrok. Och om den då åtminstone blev en verklig födkrok, men nej, det blir den icke, det kommer avsmak och leda, man tröttnar på alltsammans och sjunker tillbaka, ned i mängden.

Ned i mängden; man gör som de andra, då for-

dras det åtminstone inga trollkonster mera, man får igen sin tidräkning, man har helg och söcken, arbete och vila; verklig vila ...

Nattluften strömmade kall genom fönstret, han frös men kunde icke komma sig för att räcka ut armen och stänga fönsterrutan. Regnet droppade alltjämt, och som ofta, då han var mycket trött, började hans tankar att gå i meter och rim.

Jag sitter ensam i mörkret
och lyss till regnets fall.
Jag hör, hur det plaskar i droppar
mot fönsterbleckets metall.

Mitt bröst blir tungt av en ängslan,
min andedräkt blir kort.
Det är min ungdom, min ungdom,
som rinner i droppar bort.

VINTERNATTEN.

I.

Över Martins bord på ämbetsrummet svängde en elektrisk lampa med grön skärm sakta av och an på sin silkessnodd, som en pendel. Den hade blivit satt i rörelse nyss, då han tände den. Han sträckte icke ut handen för att stanna den, utan avvaktade lugnt den stund, då svängningarna saktade av och domnade bort i det omärkliga. Också över de andra borden skruvades lamporna upp, sex lysande gröna trianglar svängde långsamt av och an i rummets halvskymning, och vid fönsterna trevade magra skrivarhänder efter gardinernas snören för att draga till dem och stänga snön och vintermörkret ute. Martin älskade dessa gröna lampor, som icke hettade och icke luktade illa och vilkas ljus hade ädelstenens rena och kalla glans, och han längtade efter den dag, då det elektriska ljuset skulle bli billigt nog att tränga ända ned till de fattigas hem. Och just här, i detta stora, låga gamla rum med vitmenade väggar, just emedan detta hus var gammalt och hade korsvalv i porten och låga, smårutiga fönster i entresolen, där hans

byrå låg, tycktes honom dessa gröna lampor ännu bättre falla in i stämningen; han såg däri en symbol av utvecklingens kontinuitet, en obruten kedja av händer och viljor, från dem som längesedan tröttnat till dem som ännu lågo i frö, det nya invävt i det gamla... Men där allt är gammalt, där kommer det in en luft av misère och förfall, och där allt är nytt kan bara den trivas och känna sig hemma, som själv är ny från topp till tå, från plånboken till själen.

Och Martin var icke ny, hans kläder voro icke nya och icke heller hans tankar, han tänkte och visste icke stort annat än det, som andra hade lärt honom, några gamla herrar i England och Frankrike, som nu mest voro döda. Och om dessa tankar ännu beredde honom någon glädje, så var det mest därför, att tiden för längesedan tycktes ha glömt dem, som om de varit skrivna i rinnande vatten. Det blåste andra vindar nu, vindar för vilka han helst drog upp kragen över öronen, allt gick igen och alla lik tittade, men han ville inte se dem. Den svängande lampan över hans bord hade stannat, och han återgick till sina räkenskaper. Han nöjde sig icke längre med att sätta kråkor; han granskade samvetsgrant varje post och räknade igenom varje kolumn. Den första ungdomens motvilja mot ett mekaniskt arbete var för längesedan övervunnen, och han hade så småningom märkt, att dessa räkenskaper alldeles icke, som han först hade trott, voro fria från den ofullkomlighet, som

vidlåder allt mänskligt. De voro tvärtom ofta behäftade med oegentligheter och fel; och då han stundom upptäckte ett sådant fel, gladdes han i sitt hjärta, men kände på samma gång en avlägsen dyning av sorg. Han gladdes, emedan han hade fått tillfälle att visa sitt stora nit och emedan han kunde räkna på sin rättmätiga procent av de belopp, som hans vaksamhet räddade åt statskassan; och han kände ett dunkelt minne av gammal sorg, då han erinrade sig att han fordom hade begärt ett helt annan slags glädje av livet. Stundom tänkte han också på den fattiga tjänsteman borta i Landskrona, Åhus eller Haparanda, som hade räknat miste, kanske under inflytande av gårdagens toddar, och som nu fick betala. Men denna tanke lämnade honom kall, ty åren hade lärt honom, att man måste draga gränser kring sitt medlidande.

Det var varmt i rummet, i kakelugnen glödde ännu resterna av en väldig björkvedsbrasa, ty man hade ingen anledning att spara på kronans ved i dessa tider, då man måste knappa in på bränslet hemma; och kammarskrivaren von Heringslake, vilken hade fyra tusen sex hundra i räntor och skötte sin tjänst med den behagfulla lätthet, som följer av en oberoende ställning, satt på huk framför kakelugnen och stekte äpplen på glöden. I hans blanka hjässa, som hans dödsfiende, revisor Camin, påstod vara en frukt av tidiga utsvävningar, men som i verkligheten lyste av den första barndomens oskuld, tindrade den triangelformiga reflexen av

en grön lampa. Doften av stekta äpplen spred sig och stack Martin i näsan, och det grämde honom bittert, att han icke i allt hade samma åsikter om detta livet och det tillkommande som Heringslake, ty då hade han säkert blivit bjuden på ett äpple. Från revisor Camins plats ljöd för hundrade gången det gamla orakelspråket: det blir aldrig hemtrevligt här i landet förrän vi få skottpengar på bönder. Och vid det nedersta bordet, borta vid dörren, där det var dragigt och luktade vått från paraplyer och överplagg, var den yngsta generationen ivrigt sysselsatt med att sätta kråkor och sökte samtidigt viskande återkalla för minnet gårdagsnattens orgier och antalet förtärda punschhalvor.

Martin var ännu ung, ty i statens tjänst åldras man långsamt; men han hörde icke längre till de yngsta och behövde icke sitta i draget vid dörren. Han var bror med de flesta av sina närmaste förmän och äldre kamrater, och han undandrog sig icke heller plikten att i sin tur lägga bort titlarna med dem som voro yngre än han. Dessa ceremonier brukade försiggå på en gemensam sexa i december. Den skulle äga rum nu i dagarna, och anteckningslistan cirkulerade just på byrån; men Martin skrev icke på. Han hade annan användning för sina pengar, och det var bara en bland de nykomna, som han skulle ha velat lägga bort titlarna med, en ung man, som hade sin plats mitt emot honom vid samma bord och hos vilken det fanns något som föreföll honom bekant och väckte hans instinktlika

sympati, den tomma och drömmande blicken och den mekaniska gesten, då han satte kråkor. Martin brukade ofta tala med honom om världens gång och gladde sig, då han stundom fick förnuftiga svar. Då han nu räckte honom anteckningslistan utan att själv skriva på, såg den andre upp och frågade med en ton, i vilken det kanske låg en nyans av besvikenhet:

— Kommer ni inte med på festen?

— Nej, svarade Martin, jag är upptagen på annat håll. Men vi, som stå över fördomarna, kan ju lägga bort titlarna ändå.

Den andre rodnade en smula, och de räckte varandra händerna över bordet.

— Säg, frågade den andre efter en stund, varför vill revisor Camin ha skottpengar på bönder?

— Jag tror egentligen inte att han vill det, svarade Martin, han vet nog rätt väl, att skottpengar på bönder skulle fördyra alla lifsmedel ännu mera än tullarna. Han upprepar bara ett gammalt talesätt, som han har hört i sin ungdom, då han var extraordinarie. Det har slagit an på honom därför att det ger uttryck åt en kollektiv antipati, ett klasshat; och genomsnittsmänniskor ha alltid behov av att hata och älska kollektivt. Giv akt på det, det är ett av de säkraste kännetecknen på en låg ståndpunkt. Han tycker om fruntimmer, ämbetsmän, premiäraktörer och västgötar, ty han är själv västgöte, och han hatar bönder, judar, norrmän och tidningsskrivare. Det är sant, att bönderna litet

väl snålt belöna de tjänster, som han och vi andra här på byrån göra fäderneslandet, och det är mest därför han hatar dem. Men de följa därvid samma grundsats som alla andra arbetsgivare: att betala så litet som konkurrensen tillåter. Om det uppstår brist på ämbetsmän, skola de betala mera.

Kammarskrivaren von Heringslake, som nu hade ätit upp sina stekta äpplen och återtagit sin plats vid bordet närmast Martin, vände sig om på stolen och betraktade honom sorgset.

— Du har inte något hjärta, sade han.

Klockan var över tre, här och där lade man ihop sina papper och bröt upp. Martin reste sig, tog rock och hatt, släckte sin gröna lampa och gick. Han hade sorgflor på hatten, ty hans mor var död.

II.

Han tog vägen genom Västerlånggatan. Snövädersdagar som denna gick han nästan alltid den vägen, i den smala och buktande rämnan mellan de höga gamla husen var man till hälften som inne, i lä för de värsta vindilarna.

— Vinter, kyla ... Besynnerligt, att det finns människor, som påstå sig tycka om detta väder. Heringslake, som har hjärta i bröstet och älskar sitt fosterland, anser köld vara att föredraga framför värme. Men när det är kallt begagnar han alltid päls. Föreställningen om helvetet som ett mycket varmt ställe röjer tydligen sitt ursprung från den heta zonen. Om nordbor hade uppfunnit det, skulle det tvärtom vara ett otäckt draghål, en härd för influensa och kronisk snuva. Men sådant detta klimat nu en gång är, har jag vant mig vid det, och det har kanske också gjort mig viktiga tjänster, som jag inte själv vet av. Man lägger ju matvaror på is, för att de skola hålla sig, allting håller sig längre i kyla, varför inte också människorna. Jag längtade en gång efter att förbrinna i en stor lidelses brand. Den kom aldrig,

antingen jag nu inte var värd en så stor ära, eller vad orsaken var. Men nu efteråt har jag börjat misstänka, att en sådan där eldsvåda kanske snarare är en lusteld för åskådarna än något egentligt nöje för huvudpersonen. Elden är i vart fall tydligen inte mitt element. Kommer det en gång en riktig vårsol in i mitt liv, så ruttnar jag väl strax, av ovana vid klimatet.

Han stannade ett ögonblick framför en juvelerares fönster. De flesta av smyckena voro präglade av en gemenhet i smak, som höll honom skadeslös för att han icke kunde köpa något. En gång, det var just i dag för ett år sedan, hade han likväl köpt en liten ring med en grön smaragd. Och hon, som hade fått den, bar den ännu och ville icke bära någon annan ring. Hon sade, att hon inte ens skulle vilja bära en slät guldring. Nå, en sådan kunde han i vart fall inte bjuda henne ...

Jag är otacksam, sade han till sig själv, det har ju dock till sist kommit in en smula sol i mitt liv, kanske mer än i de flestas. Men jag har frusit för länge, jag har visst inte hunnit tina upp ännu.

Han hade kommit ut på Mynttorget, nordanstormen sopade igen hans ögon med snö, och nästan blind trevade han sig fram mot Norrbro. Han måste åter stanna för att hämta andan vid Looströms boklåda, där dagens berömdheter sutto uppradade i fönstret, Crispi, kung Milan och Taine, och mellan en excellens och en förfalskare upptäckte han ett ansikte, som syntes honom bekant.

Det var en svensk poet, det var dekadenten, som en gång hade utvecklat sin världsuppfattning för honom på Anglais, vid en grön chartreuse. Han satt icke där, emedan han plötsligt hade blivit en stor man, utan emedan han var död.

Martin fortsatte hemåt.

— Äntligen en, som har nått sitt mål. Hans mål var litet ovanligt, och han nådde det icke heller alldeles så, som han hade tänkt sig det; han fick aldrig sina drömmars paralysie générale, ty han dog enkelt och anspråkslöst i lungsot. Men jag tror inte att han höll så noga på den detaljen, i verkligheten ville han bara gå under, likgiltigt på vad sätt. Och han hade kanske rätt, det är ett sådant mål man bör föresätta sig, om man vill hoppas att nå det under sin lifstid. Det är sant, man kan också föresätta sig att bli millionär, eller biskop, eller statsråd, och också det målet kan man vanligen nå, om man på allvar vill det. De, som med en tillräcklig intensitet förstå att samla sin vilja mot ett enda mål, äro så försvinnande få, att konkurrensen knappast blir fruktansvärd. Alla vilja bli rika; men de flesta vilja på samma gång leva så, som om de redan vore det, de vilja ha det litet trevligt, sova middag, dricka champagne med flickor och så vidare, och så bli de aldrig rika, de bli inte statsråd eller biskopar ens. Den som vill stanna här och där på vägen och njuta en smula av livet, innan han har nått målet, han når det aldrig — och de andra, de få oförtrutna resenärerna, vilje-

människorna, som nå fram — vad ha de sedan kvar, när målet är nått? Å andra sidan är det kanske överflödigt att slösa någon särskild energi på det målet: att gå under. Det är ett mål, som helt visst kan nås för billigare pris, det närmar sig ändå, långsamt och säkert. Det bästa är kanske det, som den andre döde därborta i bokhandelsfönstret älskade så högt, medan han levde: ett stort träd och lugna tankar. Ty det är icke alldeles sant, vad messer Guido Cavalcanti sade, då han kände döden närma sig, att det är lika fåfängt att tänka och att handla. På ett sätt är det väl sant, nämligen så till vida, att slutresultatet alltid blir samma svarta grop, och som dödsbetraktelse ha messer Guidos ord sitt värde. Men från en annan synpunkt sett är det tydligt, att den, som är road av att tänka, i denna värld av oberäkneligheter dock alltid är en smula gynnsammare ställd än handlingens män. Ty för honom har minuten sitt värde i och för sig, oberoende av alla ovissa framtidsmål. Den som vill bli serafimerriddare eller påve och offrar allt, både tankens och kärlekens njutningar, för att nå det målet — och det första offret är åtminstone oundgängligt — och sätter ett fiskben i halsen och dör, innan han nått det, hans liv är ett ingenting, en försats utan eftersats. Men den, vars tyngdpunkt ligger i tanken, hans liv kan klippas av när som helst och är dock som ormen i folktron: det lever lika fullt, det har sitt värde också som fragment, ja, det har noga räknat

aldrig givit sig ut för att vilja vara något annat än ett fragment. Ty den, vars tyngdpunkt ligger i tanken, kan icke sätta sig något mänskligt mål före, eller om han stundom gör det, då är det oväsentligt och likgiltigt, och det har ingen betydelse om han når det eller förfelar det.

Martin hade kommit upp åt Östermalm och var nästan hemma, han var hungrig och längtade efter middagen, men han stannade likväl i ett gathörn och såg upp mot ett fönster högt uppe i en fjärde våning.

Ja, det lyste däruppe, hon var alltså hemma, det visste han för övrigt redan och han visste också att hon väntade honom efter middagen. Och på kvällen skulle de gå på teatern tillsammans, de skulle sitta i en avantscen, bakom ett galler, där ingen kunde se dem.

Han hade fått en väninna. Slumpen hade fört dem tillsammans. Hon satt i ett livförsäkringsbolag om förmiddagarna och räknade pengar. Hon arbetade för sitt uppehälle, hon hade visst en gammal far någonstädes borta på landet, en pensionerad jägmästare, som skrev brev till henne tre gånger om året, men hon var självständig och berodde av ingen. Liksom andra unga flickor hade hon länge drömt om en regelrätt lycka och vaktat sin skatt och hoppats bli gift. Hon hade haft tycken och varit förälskad i män, som icke ens hade märkt det. Men dessa små lågor hade slocknat, då ingen

gav dem näring, och om blott en icke alltför löjlig eller motbjudande man hade velat räcka henne sin hand, skulle hon väl med lätthet ha kunnat invagga sig i den föreställningen, att hon älskade honom. Men hon hade sett åren rinna bort, hon hade dansat om vintern och cyklat på sommaren, och många män hade med blickar och halva ord låtit henne gissa, att de gärna ville äga henne; men ingen ville gifta sig med henne, ty hon hade ingen förmögenhet och tillhörde ingen inflytelserik familj. De sparsamma och anspråkslösa bland männen skrämdes dessutom tillbaka av hennes elegans, ty hon hade en fin och säker smak och två flitiga händer, och många nätter satt hon uppe vid sin lampa och sydde av billiga stuvar och gamla lappar ihop dräkter, som sedan för oerfarna ögon gjorde intryck av att ha kostat mycket pengar, och som hos en och annan av de mest skeptiska till och med väckte tvivel på hennes dygd. Likväl var hon icke vacker nog för de män, vilkas känslor bestämmas av deras fåfänga; och hennes väsen hade icke heller något av det ljuva och fåraktiga, som är ägnat att fånga dem, vilka vilja vara herrar i sitt hus eller som bara helt enkelt ha tröttnat på ungkarlslivet och därför se sig om efter en snäll och söt och billig och lydig hustru. Både hennes eget väsen och hennes yttre omständigheter voro sådana, att hon icke hade stora utsikter att bli älskad av någon annan orsak än kärlek, och hon hade småningom börjat ana, att denna känsla, om vilken det talas och skrivs så

mycket, i verkligheten är föraktad och undanskjuten och ytterligt sällsynt. Hon hade tänkt över allt detta, hon hade känt minuterna rinna bort som sand ur sina händer och funnit, att de år hon hade att vänta skulle bli ännu eländigare och värdelösare än de som gått, och att den klenod hon bevakade med var dag förlorade allt mera i värde. Mest av allt hade det skrämt henne, hur hastigt de kvinnor åldras som leva utan män, så vida de icke höra till de lyckliga, som icke känna någon stark åtrå eller saknad. Men hon hörde icke till dem, nej, hon var en verklig kvinna, och hon visste att hon var det. Den åtrå, som i hennes första ungdom bara hade varit en ljuv och obestämd längtan, en dröm om lycka av sällsam och okänd art, den brände nu som ett gift i hennes blod, och av hennes första skygga flickfantasi, som knappast vågade sig längre fram än till en kyss i skymningen, mellan rosenhäckar, hade det med åren blivit en bilderbok mycket värre än den, som John Blund i sagan visar de stygga barnen. Hennes blick blev sökande och spörjande, och hon försökte samla sig till ett beslut. Hon hade nästan uppgivit hoppet om en man, det var en älskare hon sökte, och även honom sökte hon länge förgäves. Icke så, att det icke fanns gott om män, som gärna ville föra henne ut i dansen, det fanns tvärtom många, och hon kunde välja. Hon såg sig om i kretsen, hon flirtade åt höger och vänster. Hon blev mindre rädd om sitt rykte än förr, och hon gick till hemliga möten med män,

som hade kurtiserat henne en afton på en bal. Men de förblevo henne främmande, och var gång det närmade sig till ett avgörande, överväldigades hon av blygsel och blev plötsligt iskall av rädsla och motvilja. Ty var gång, då ögonblicket kom, läste hon i mannens blickar hans hjärtas outgrundliga råhet: hon läste så tydligt, som om det stått skrivet på ett vitt papper, att det som för henne var ett helt nytt liv, kanske undergång, kanske räddning, det var för honom ett galant äventyr; hon läste, att det som hon stod i begrepp att begå i hans ögon egentligen var ett felsteg, som han skulle ha överseende med blott så länge som det beredde honom nöje; och hon läste, att han icke blott ämnade övergiva henne mycket snart, utan att han också hade för avsikt att först lugna sitt samvete genom att visa henne sitt förakt. Hon såg allt detta och tröttnade på leken redan innan den ännu hade begynt, och hon frågade sig själv, om hon icke likväl helst borde följa dygdens väg, som i alla fall tydligen var den bekvämaste, och åldras och vissna utan vilja och utan hopp. Men då hon träffade Martin, blev allt detta annorlunda, och då hon gav sig åt honom, kände hon ingen rädsla mera, ty hon såg, att han hade förstått henne och att hans tankar icke voro som de andras, och hon kände att han älskade henne. Och för honom kände hon ingen blygsel och låtsade heller ingen, ty hon hade redan syndat så mycket i sina tankar, att verkligheten föreföll henne oskyldig och ren. Hon var icke ung

längre, hon närmade sig de trettio liksom han. Hennes hy var redan märkt av den första frosten, och svikna illusioner hade gjort henne bitter i hjärtat och ful i munnen. Men det bittra hjärtat klappade varmt och fort när det vilade mot hans, och de fula orden gjorde icke munnen mindre ljuv att kyssa.

III.

Martin satt ensam med sin fader vid middagsbordet, inom samma rundel av gult ljus, som hade omslutit hans barndoms sömniga vinterkvällar. Martin Birck och hans fader hade sällan något att säga varandra. De tänkte olika om allt, utom om livsmedelstullarna. Denna brist på överensstämmelse var likväl icke något som gjorde dem sorg, de tillmätte den ingen nämnvärd betydelse. De visste båda, att olika släktled tänka olika, och de funno det naturligt. De kände icke heller tystnaden som något pinsamt eller tryckande, den var blott det självklara uttrycket för att ingenting hade passerat, som kunde giva anledning till meningsutbyte. När de pratade med varandra var det mest om befordringar i ämbetsverken och om nya hus. Ty Martins fader intresserade sig för sin stad. Om söndagarna gick han ofta långa promenader till avlägsna stadsdelar och såg, hur nya kvarter sköto upp ur jorden, och tänkte på hur Stockholm hade utvecklats sedan hans ungdom; och han fann alla nya hus vackra, isynnerhet om de voro stora och präktiga och hade många fönster och små torn i

hörnen. Och då Martin hörde fadern tala om alla dessa fula hus och kalla dem vackra, tänkte han på hur orättvist livet är, som just för de bästa och nyttigaste samhällsmedlemmarna så obevekligt stänger vägen till skönhetslandets inre trakter. Ty vägen dit går genom tungsinnet, det finns ingen annan, och det var icke för ro skull den grekiske musikern svarade Alexander: må gudarna aldrig göra dig så olycklig, herre, att du lär dig förstå musik bättre än jag. Men Martins fader hade haft en alltför bekymmersam ungdom och en alltför strävsam och pliktuppfylld mannaålder för att kunna veta något om det svårmod med vilket livet straffar dem, som mera tänka på skönt och fult och gott och ont än på det dagliga brödet.

Också denna dag småpratade fadern om ett och annat vid kaffet och cigarren, han talade om en herrmiddag, som han hade varit med på dagen förut och där han hade suttit och varit generad för sin vasaorden; ty han hade gått med det stora, officiella formatet, som var det enda han ägde, medan de andra herrarna hade haft små nätta miniatyrordnar.

— Och på det sättet, sade han, såg jag ju ut som den största token i sällskapet.

— Ja, sade Martin, skenet var tydligen emot pappa. Men i verkligheten utgjorde de andras miniatyrordnar just det säkra beviset på att deras narraktighet var större, eftersom de för sina ord-

nars skull hade underkastat sig andra utgifter än de strängt nödvändiga.

— Ja, svarade fadern, det var också vad jag tänkte, men jag skämdes i alla fall.

Samtalet domnade bort. Martin hade kommit att tänka på några ordenshistorier, som han hört: om mannen som fick vasaorden, emedan han hade skänkt blommor till Sofiahemmet de dagar, då drottningen skulle komma dit, och om mannen, som fick nordstjärnan för att han köpte ett hus. Men han kom sig icke för att berätta dem, ty då han tänkte närmare efter föreföll det honom möjligt, att dessa historier, som han fann så lustiga, kanske icke skulle göra fullt samma verkan på den gamle, som hade förvärvat sin orden genom fyrtioårigt, torftigt lönat arbete i statens tjänst och som därför knappast kunde undgå att betrakta den med ett visst allvar, om han också skämtade över den i ord.

Tystnaden bredde sig omkring dem, fadern rökte sin cigarr och såg ut i mörkret, som lurade bakom fönsterglasen, och Martin satt i tankar. Han tänkte på hemmets historia, hur det som andra hem hade blivit till och växt och blommat, och hur sedan banden hade brustit, ett efter ett, systern gift, modern död. Den bästa tiden, blomningstiden, det är väl för det mesta den, då barnen nyss ha vuxit upp och de gamla ännu icke äro riktigt gamla. Det är sant, han hade ofta hört gamla kvinnor säga, att den lyckligaste tiden är den, då barnen äro små. Ja, det kan ju så vara, för mödrarna. Men

han erinrade sig de åren, då systern nyss hade vuxit upp och skulle giftas bort. På den tiden var det glatt därhemma, ungdom, vänner, musik. Pianot, som nu var stumt, gömde ännu på de gångna årens valser och operapotpourrier, och ofta, när han låg vaken om natten, hörde han ännu för sina öron de norska visor, som man sjöng den tiden, "Han tvær over Bænkene hang" och "Jeg beder dig ikke om Rosen paa dit Bryst". Sånger, i vilka det ännu levde ett stycke av hans ungdom, och som nu tycktes honom fyllda av all det förflutnas underliga melankoli. Så hade det med ens blivit tyst, tystare med vart år, tills fadern en dag satt ensam med sonen i ett tomt och splittrat hem. Och han betraktade sin far och frågade sig själv: vad kan jag vara för honom? Oändligt litet, måste han svara. Nästan intet. Hon, som han hade älskat ända från ungdomen, låg nu under jorden, under en liten översnöad grå sten, och kunde icke värma hans ålderdom. Elden på härden var på väg att dö ut. Han var den, som borde tända den nya flamman. Han kände, att det är detta de gamla, när livet eljest förlöper normalt, ha rätt att begära av de unga: att få se kedjan fortsättas, ett nytt hem, och barnbarn att gunga på knät. Det är så naturen har anordnat det, den strävar över allt efter att dölja döden med nytt, ungt liv, liksom vi själva dölja liken under blommor, förintelsen blir lättare att nalkas så, vägen stupar väl nedåt, men man går den under lek och pjoller, som då man började

resan. Men på detta enkla och stora krav kunde han ingenting svara. Det är sant, han kunde ett och annat, han trodde icke att det fanns någon art av skönhet till i världen som var honom främmande och ingen tanke eller nyans av en tanke, som han icke kunde följa, och dessutom kunde han granska statens räkenskaper och rita karikatyrer i kanten och dricka rätt mycket whisky utan att mista bruket av sitt förstånd och kanske ännu några andra småsaker. Men han kunde icke bygga ett hem. Ingen möjlighet, ingen tanke ditåt. En hantverkare, en arbetare kunde det, men icke han. Han kunde icke trolla fram de fyra tusen om året, som en fattig familj av medelklassen behöver för att leva. Och om han också en gång kom därhän, och det skulle han väl göra med åren, då var han redan gammal, och fadern död, och hon, som han älskade, vad hade det blivit av henne?

Men det är sant, han visste väl, att den gamle åtminstone icke medvetet ställde något sådant krav på honom. Tvärtom, fadern förstod klart, hur omöjligt det var. Han hade intet hopp att få se en fortsättning av sin stam, att få åldras i en omgivning av framtid och löften och nya skott. Men Martin förstod, att just detta, att han icke ens kunde hoppas, låg över honom som en dunkel sorg och gjorde hans skymning ännu mera grå och tom. Han hade eljest haft sorger nog. Av dotterns giftermål hade han endast haft föga glädje. Hennes

lilla gosse var död, och hon hade nyligen skrivit hem, att hon ville skiljas från sin man.

— — — Elden dör ut på härden. Vem skall tända den nya flamman?

Fadern gick in för att sova middag.

Klockan var fem, och Martin klädde sig för att gå till henne, som väntade honom. Han klädde sig i sällskapsdräkt, oaktat de skulle vara ensamma och osedda. Han hade lovat henne det, ty det var deras bröllopsdag.

IV.

— — — Hon stod vid toaletten, där två smala ljus brunno framför spegeln, hon hade nyss ordnat sitt rika bruna hår, och innan hon fullbordade sin klädsel, for hon ett tag med pudervippan över ansiktet för att dämpa den hetaste rodnaden. Han satt bakom henne i ett soffhörn, men deras blickar möttes i spegeln och fastnade i varandra med ett långt leende. Ljuslågornas darrning och avståndet, som spegeln förlängde, gjorde detta leende hemlighetsfullt och skumt. Och långt inne i det mörka djupet bakom spegelglaset dansade en grön gnista från smaragden på hennes finger.

— Är du färdig snart? frågade han. Klockan är snart halv åtta. Jag är rädd att vi gå miste om spöket.

Det var Hamlet de skulle se.

Hon vände sig om och strök honom över ansiktet med pudervippan, så att han blev vit som en Pierrot.

— Dumma Pierrette, sade han och torkade bort pudret med hennes näsduk, ser du inte, att jag är blek nog ändå.

Hon böjde sig ned, tryckte hans huvud mot sitt bröst och kysste hans hår.

— Jag är så glad, viskade hon, för att det är min bröllopsdag i dag, och för att jag får gå med dig på teatern och sitta i en liten vrå, där ingen ser oss.

Han smekte sakta hennes hand. Han kände ett hemligt styng i hjärtat, då han hörde henne tala så, ty han anade och visste, att om det hade varit någon möjlighet, så hade hon långt hellre velat sitta med honom på en plats, där alla kunde se dem. Men han trodde icke, att hon hade tänkt på detta nyss. Aldrig hade hon under det år som gått låtit undfalla sig en antydan om giftermål, och hon visste ju också alltför väl hur omöjligt det var. Men själv kunde han aldrig upphöra att känna det som en hemlig skam, att det icke stod i hans makt att skänka henne den lycka, som ligger i en aktad och säker ställning och i att icke behöva dölja något för världen. Och han kände det så, icke emedan det i någon vrå av hans själ låg kvar någon föreställning om en plikt att uppfylla eller om något förbrutet som skulle gottgöras, utan emedan han hade fått henne oändligt kär och gärna hade velat göra livet ljust för hennes öga och jämnt för hennes lilla fot, som hade haft så steniga vägar att gå, att det icke var underligt, om den till sist hade trampat litet snett på skon.

Men han slog bort dessa tankar, han ämnade likväl icke fresta det omöjliga, han var ingen stark man, som kunde taga henne i sina armar och bryta väg för dem båda. Och hon hade ju valt

själv. Hon hade också känt starka män, sådana män, om vilka kvinnorna bruka säga: det är en verklig man; och om hon hade velat, kunde hon ha givit sin kärlek åt någon av dem, de skulle icke ha försmått den. Men hennes innersta instinkt hade stött henne tillbaka med spådomar om olycka och skam. Ty, eget nog, just de starka männen handla blott sällan så, som han hade velat handla om han kunnat, de äro starka, just emedan deras känslor alltid till sist, när det verkligen gäller något, gå i förbund med deras fördel, och de veta för det mesta att bättre placera sin styrka. Nej, de hade ingenting annat att göra, de två ensamma och förfrusna, än att tacksamt och utan alla krav på det omöjliga värma sig vid den lycka som fallit i deras händer och välsigna den dag, då de första gången drevos samman av blodets röst, som sade dem, att de passade för varandra och att de skulle kunna vara varandra till glädje. I hemlighet dröjde han likväl ofta och gärna vid den avlägsna drömmen att en gång, om många år, kunna giva henne ett hem. Tanken på att hon vid den tiden redan skulle vara en gammal kvinna skrämde honom icke. Han hade en känsla av att hur tiden ilade, om hon än fick rynkor vid ögonen och grått i håret, aldrig kunde hennes unga, vita kropp bli gammal, den skulle ständigt förbli smärt och ung och varm som nu, och hur åren gingo och vinter efter vinter snöade ned hans ungdom och prickade hans själ och hans tanke med isnålar, alltid skulle hans hjärta som nu

värmas vid hennes hjärtas slag, alltid skulle det, när de båda möttes, slå upp en gnista av den heliga eld, som värmer all världen.

Och medan han tänkte på allt detta, följde han med ögonen varje rörelse av hennes smala vita armar framför spegeln, åter sökte hans leende hennes, hon nickade åt honom med ett skimmer av hemlig lycka över hyn ännu under pudret, och långt inne i dunklet såg han sitt eget ansikte med av ljusskenet maskaktigt skärpta drag nickande till svar som en kinesisk docka.

— Vi ha ju ingen brådska, sade hon. Vi törs i alla fall inte krypa in i vårt lilla hål, förrän ett bra stycke av första akten redan har gått, eljest kunde vi möta några bekanta i korridoren.

— Nej, du har rätt, svarade han.

Han hade för resten också tänkt på det.

— Man måste ha tankarna med sig, när man har det ställt som vi, nickade hon, det är annat än att sitta och hänga med näsan över en bok. Men är det inte nästan ett trolleri, när man tänker efter, att vi verkligen ha fått vara i fred ett helt år, och att ingen vet något! Jag tror till och med att folk talar mindre illa om mig nu än förr. Alla ha blivit så vänliga mot mig, både kamrern och kassörn och flickorna på kontoret. Men det är kanske därför att jag har blivit vackrare än förr — har jag inte? De se visst på mig att jag är lycklig, det stämmer dem milt och gör dem blida och goda mot mig utan att de ana orsaken. Om de finge veta den!...

Martin höll icke av att höra henne tala om sin lycka. Det var något annat att läsa den i hennes ögon och hennes hy och att känna den i hennes kyssar, han trodde på den då, och ingen skrift kunde vara honom kärare att tyda än den. Men då han hörde henne tala om den, kände han det tungt över bröstet av bitterhet och beklämning vid tanken på hur litet han i verkligheten hade att giva henne och hur full av brister och skavanker hennes stackars lycka var, och han visste, att de korta minuter hon tillbragte med honom för henne fingo en så het färg, just emedan hon måste betala dem med långa dagars och nätters ångest, ångesten för att plötsligt mista det, som hon hade vågat så mycket för att vinna, ångesten för att allt med ens kunde vara slut en dag och lyckoguldet vissna blad och hon själv ensammare och fattigare än någonsin förr. Denna ångest lämnade henne egentligen aldrig, han visste det. En gång, det var icke så längesedan, hade de stämt möte med varandra hos honom. Timmen närmade sig, han väntade henne, det ringde på dörren och han skyndade sig att öppna; men det var icke hon, det var en av hans vänner, som kom för att sitta och prata en stund. Han kunde icke svara, att han var upptagen eller att han väntade ett besök, vännen skulle ha mött henne i trappan och förstått alltsammans, han sade i stället, att han just var på väg ut i ett angeläget ärende, han kastade på sig rock och hatt, och de följdes åt. De hade icke kommit långt utan-

för porten innan han såg henne komma på gatan, hon fäste en villrådig och förskrämd blick på honom, och han hälsade på henne i förbigående, artigt och litet främmande, så som han måste hälsa för att icke röja henne. Han vek in på en sidogata för att bli av med vännen, och efter ett par minuter kom han på omvägar tillbaka till sin port. Hon gick därutanför, i regnet och smutsen. Han tryckte sakta hennes hand, och de följdes åt upp. Men då hon kommit innanför dörren såg han, att hon skakade av gråt.

Det behövdes inga förklaringar, hon hade redan förstått sammanhanget, men hans korta och kyliga hälsning i förbigående, medan han pratade med en främmande herre, hade varit nog för att pressa upp den hemliga ångesten i hennes blod, hon måste ha luft, hon måste gråta, och hon grät länge och stilla i hans armar.

Ja, deras stackars lycka, mycket hade den skänkt dem, men ordens klara och torra belysning tålde den icke, den for icke väl av att man talade om den. Det lugn, som följer med ett liv sådant att det kan visas upp för mängden och gillas av den, kunde all hans ömhet icke skänka henne, och den kunde icke hindra henne från att stundom i ensamheten känna blygsel och samvetsagg. Ty emedan livet hade visat henne två olika ansikten, som hon icke kunde se något sammanhang emellan, hade hon icke *ett* samvete, utan två. Det ena sade henne, att hon hade handlat rätt och att det en gång

skulle komma en tid, då ingen längre kunde förstå varför man fordom hade höljt in kärleken mellan man och kvinna i skam och smuts och kallat den synd. Men det andra, det sade ingenting om framtiden, det steg djupt upp ur det förflutna, det talade med den döda moderns röst och med röster från hemmet i skogen och från barndomen, då hon ingenting visste om världen och sig själv, då allt var så enkelt och man bara behövde vara snäll, så gick det nog bra. Och kvällar, då han nyss hade lämnat henne och hon satt ensam i sitt hyrda rum med främmande, dumma möbler, bland vilka toalettbyrån med empirespegeln och den gröna stenskivan var det enda som var hennes och det enda som påminde om barndomshemmet, steg detta gamla samvete upp och viskade många gemena saker i hennes öron, det viskade, att både de kvinnor, som gifta sig med motbjudande män för att bli försörjda, och de stackars flickor, som sälja sin kropp av nöd, voro bättre än hon; ty de hade åtminstone en ursäkt, och hon hade ingen. Och det hjälpte icke, att hon tänkte på sin stora kärlek och försvarade sig med den, det gamla samvetet hade mycket väl reda på sig, och det viskade till svar, att det icke var han som hade tänt branden i hennes blod, den branden hade hennes eget begär blåst upp, det onda var hos henne själv, och hon var en förkastad varelse och borde piskas med ris i rådstun, som man gjorde förr i världen med lösaktiga fruntimmer. Och ännu värre saker hittade

samvetet på och viskade i hennes öra, det viskade att han, som hon älskade, snart skulle tröttna på henne, ja att han redan hade tröttnat och att han föraktade henne i sitt hjärta, för att hon alltid var så villig till synd och aldrig hade nekat honom något.

Han visste allt detta, ty hon gav honom alltid del av sina bekymmer. Och alltid stod han lika undrande och förvånad inför denna tankegång: att samma begär, som hos mannen var så naturligt och enkelt och lika lätt att tillstå som hunger eller törst, för kvinnan skulle vara en brännande skam, som måste kvävas eller döljas — denna tankegång, som han aldrig hade kunnat fatta med sin känsla, om han än på eftertankens väg kunde följa den ända upp till dess ursprung borta i de äldsta tidernas skymning, då kvinnan ännu var mannens egendom och då det sinnliga hos henne väl var tillåtet, ja berömvärt, för så vitt som det gav uttryck åt hennes undergivenhet under ägarens vilja, men brottsligt och skamligt, om det framgick ur hennes egen. Och så djupt sitter denna tankegång ännu rotad i männens hjärtan, att man i böckerna och i livet blott sällan får höra en man tala om en kvinnas ömma begär annat än med hån och löje, så vida de icke gälla honom själv och svara mot hans egen lust, och ofta icke ens då. Och så djupt sitter den ännu fast hos kvinnan, att ärbara fruar icke sällan i hemlighet känna blygsel över att de älska sina män och längta efter deras famntag, ja, han

erinrade sig, hur han till och med en gång hade hört en allmän flicka indela sina likar i anständiga och slamsiga, och med de anständiga menade hon dem, som uteslutande tänkte på betalningen. Och i verkligheten var denna indelning riktigare och djupare än hon själv anade; den hade sin rot i årtusendens från ett släktled till det nästa ärvda kvinnopolitik, sådan nödvändigheten hade dikterat den från begynnelsen, nödvändigheten som bjöd att icke med givmildhet och slöseri sänka kursen på den vara, som var den svagares enda maktmedel och det enda som kunde rädda henne från att alldeles trampas ned av den starkare. Och om den stackars glädjeflickan hade varit litet mera bibelsprängd, skulle hon till stöd för sin indelning också ha kunnat åberopa sig på profeten Hezekiels ursinniga förbannelser över den lättsinniga Ahala, som icke var såsom andra skökor, "dem man med penningar köpa måste".

Han förstod allt detta rätt väl, livet var för snålt för att kvinnorna skulle kunna vara frikostiga, och han dömde ingen av dem, icke ens de ärbara. Men han höll av sin givmilda väninna och tröstade henne så gott han kunde de dagar, då de stridiga rösterna i hennes inre hade skrämt henne och fyllt henne med ångest, och det var icke heller svårt för honom, ty då han var hos henne kände hon ingen fruktan. Men han visste också att det var dagar, ja veckor, då hon gick i en förtärande oro för att hon skulle kunna få barn, trots allt. Och

han dolde icke för sig själv, att detta är den sjuka punkten i all hemlig kärlek. Han såg klart, hur ojämnt spelet alltid blir, när man kommer i närheten av denna punkt, hur all risk och fara i verkligheten ligger på kvinnans sida, och åter blygdes han i hemlighet över att det icke stod i hans makt att dela det bittra med henne så, som han delade det ljuva. Risken att få barn var först och främst hennes, och om den också undveks, så var saknaden och tomheten av att icke kunna tillåta sig moderskapets lycka också hennes, och det skar honom i hjärtat, då han en gång i skymningen såg henne taga ett främmande barn från gatan i sina armar och kyssa det. Men för henne skulle moderskapet ha inneburit ett förfärande elände, sådan världen nu en gång var.

Ingendera av dem var emellertid bortskämd av livet, de hade lärt sig att icke begära någon hel och oskadad lycka, och kärleken hade hjälpt dem att taga allt detta så, som det måste och skulle tagas.

Hon var färdig nu, hon släckte ljusen framför spegeln och väntade ett par minuter i mörkret, medan han gick före henne ned på gatan, för att ingen skulle möta dem tillsammans i trappan. På gatan vågade de någon gång gå i varandras sällskap, sedan det var mörkt, isynnerhet om det var disigt i luften eller regn och snö. Och denna kväll föll snön så tätt och vitt, att ingen skulle kunnat känna igen dem. Som skuggor utan namn och

åtskillnad gledo människorna förbi dem i den vita natten. Tätt slutna till varandra, namnlösa själva och groft typiska som de parvis förenade skuggfigurer barnen bruka klippa av ett hopvikt papper, banade de sig väg genom snön, hon höll hans arm tryckt mot sitt bröst, och de tego båda.

V.

Det var mörkt i salongen, och Martin hade skjutit upp gallerluckorna. Ingen kunde se dem, och där han satt i sin vrå kunde han icke heller se något av vad som försiggick på scenen, han hörde blott vers och repliker kastas ut i mörkret och såg eller trodde sig se deras verkan på parkettens slingrande rader av bleka människomasker — en sluttande rabatt full av stora, besynnerliga blommor, färglösa som de plantor bli vilka leva utan sol, och icke vackra just, där de sakta rörde sig som under en ohörbar vind eller nickade till då och då på sina stänglar.

Han tyckte sig känna igen dem alla, antingen han nu verkligen så ofta hade mött dem på den gatans och de offentliga lokalernas scen, på vilken han själv var en kompars liksom de, att deras ansikten hade glömt sig kvar i hans minne utan att han visste det, eller det berodde på människoansiktenas benägenhet att samla sig i ett fåtal typer, så att man blott sällan tycker sig möta ett verkligen nytt ansikte.

Och några av dessa ansikten kände han för övrigt mycket väl. Där borta satt ju Henrik Rissler, hans vän ända från ungdomen. De träffades

sällan numera, och det var skada, ty Martin kände ingen, som förstod sig bättre på vänskap, tankar och cigarrer än han. Men han var gift nu, sedan flera år tillbaka, och levde ständigt på flyttande fot. Han hade ännu icke hunnit till slutet på de nygifta hushållens eviga odyssé från en fuktdrypande våning till en annan, alltid långt ute i periferien, från Vasastaden till Söder, från Söder till Kungsholmen. Men Martin kände med sig, att de skulle komma att finna varandra ännu en gång, om livet blott ville ge dem bägge litet mera ro.

Och där, ett stycke längre ned, det lilla rynkiga ansiktet, som erinrade om ett barns och något om en gubbes också, var det inte också en gammal skolkamrat, var det inte Josef Marin? Han blev aldrig präst, som han skulle försöka bli för att göra sin gamla envisa mor till viljes. Men han blev aldrig riktigt befästad i tron. Ty väl är det ofta med tron som med aptiten, att den kommer medan man äter; men han hade aldrig hunnit dit, där ätandet egentligen börjar, och det fanns kanske också på botten hos honom en törst efter uppriktighet som gjorde den banan litet för besvärlig. Nu var han varieté- och begravningsrecensent i en stor tidning. Han skrev oförbehållsamt vad han tänkte och bemödade sig om att tänka så, som han trodde att redaktören tänkte; och redaktören, som var en satans karl och tänkte vad han ville, beflitade sig om att tänka så som han föreställde sig att bildat och förmöget folk i allmänhet tänkte. Och emedan

dessa grundsatser alltid hade varit de bestämmande inom tidningen, hade den blivit omtyckt och ansedd och mycket gammal och vunnit ett stadgat rykte för omutlig redbarhet och opartisk sanningskärlek.

— Egentligen kunde jag lika gärna ha blivit präst, hade han sagt till Martin en dag, litet vemodigt, då de växlade några ord med varandra i ett gathörn.

... Och där, långt uppe i fonden, den bleka smala kvinnan, var det inte för henne han hade brunnit några vårkvällar för många år sedan, Harriet Skotte? Han hade visst skrivit ett brev till henne också, som aldrig blev avsänt. Ja, den tiden ... Livet hade visst farit litet illa fram med henne sedan dess, hon såg inte lycklig ut. Hon var gift nu, och mannen satt bredvid. Han är fetlagd och mycket välklädd och ser ut som om han vore lackerad. Stackars lilla barn, hon har det inte riktigt gott med den äkta herrn, det ser man på honom ...

Och han såg andra ansikten, kvinnor, som han kände en smula ehuru de icke kände honom, unga kvinnor som han behöll i vänligt minne, emedan de någon gång utan att veta det hade gjort honom en smula rikare och lyckligare genom att sväva förbi honom på gatan som solbelysta skyar ... Därnere satt en, som han kände väl igen, ty hon hade en gång märkt hans blick, och hon hade dragit åt sig kjolarna och givit honom ett ögonkast, som om han varit en mördare i Jack uppskärarens specialitet. Stackars lilla dam, tiden går, hon är inte

ung längre, ty hon var redan då i sin efterblomningstid, och nu får hon väl inga sådana blickar mer, när hon går utför Sturegatan...

Han var trött av att lyssna till ett och se på ett annat, de djupa och underliga gamla orden, som ljödo från scenen, sade honom i detta ögonblick intet, och han tyckte sig läsa i maskerna därnere i parketten, att orden studsade ohörda tillbaka också från dem, och att de knappast uppfattade mera av vad som försiggick på scenen än det rent pantomimiska. Man var redan inne i femte akten, han lutade sig tillbaka i sin vrå och lät de båda dödgrävarna kasta boll med vitsar och dödskallar som det roade dem bäst och sökte i dunklet sin väninnas blick. Men han fångade den icke, ty hon kunde se allt från sin plats och tog icke sina ögon från scenen. Och åter fingo orden färg och liv för hans öron, då han såg spänningen i hennes ansikte, och hela denna kyrkogårdsscen, som han icke kunde se, men som han kände så väl, tyckte han sig se speglad i hennes blick. Han såg Hamlet stå där i sin mantel av natt och gåtor och med Yoricks skalle i sin hand, han såg liktåget, kistan som sänktes ned, och drottningen, som strödde blommor i graven: ljuvt åt den ljuva! Han såg det sällsamma uppträdet i graven, de båda männen som brottades därnere, och han hörde Hamlets röst: jag älskade Ofelia!

Vad vill han, vill han riva henne upp ur graven?

Om hon icke vore död, om hon reste sig ur kistan nu, röd och vaken som efter en lugn sömn, skulle han då taga henne i sina armar och bära henne bort och älska henne till dagarnas ände? Nej, det är inte så han menar. Han sade en gång, redan då hon ännu levde: min fröken, jag älskade er fordom. Han var dock ingen vanlig flyktig kavaljer, han hade icke glömt henne för en annan hovdam med smalare liv och större bröst, och likväl kunde han säga: jag älskade er fordom. Han kunde kanske säga det om mycket. Han hade också älskat solen, och blommorna och träden. Den blå luften hade han älskat, och vattnet och elden och den goda jorden. Han hade älskat allt detta, till alla fyra elementen och till livet självt hade han kunnat säga: jag älskade er fordom. Men det hade blivit annorlunda sedan, det var något som smög sig emellan allt detta och honom, något som tog honom i sin makt utan att fråga om lov och sköt undan allt det andra, solen och blommorna och kvinnorna och kvinnan, långt bort, så att han knappast såg det mera, annat än som genom en dimma... Och då han nu såg liktåget komma och hörde att den döda var den, som han hade älskat, mindes han plötsligt vad han hade ägt och förlorat, men han visste också, att han hade förlorat henne och allt, långt innan hon var död, och själva förlusten tycktes honom blott i första ögonblicket verklig, i det nästa såg han också den långt bortifrån, genom en dimma...

— — — Martin hade slutit ögonen, och då han öppnade dem på nytt, såg han själv allt som genom en dimma, parketten och de vita maskerna därnere och henne, som han älskade. Och hon tog hans hand och smekte den sakta mellan sina båda varma händer och viskade till honom:

— Säg, vad tänker du på?

VI.

Vinternatten sov omkring dem. Det snöade icke längre, i en vit måndimma gingo de hemåt genom snödrivorna, in genom hennes port och uppför trapporna. Det ljusnade mer och mer ju högre de stego. De stannade vid ett trappfönster, mitt i månfloden, och sågo ut. Det mesta av dimman var nedanför dem nu, den låg svept kring gårdarna och tomterna därnere, men i de övre luftlagren var det nästan klart, blåaktigt och ljust som en augustinatt. Det stod en vid ljusring kring månen, och i det bleka ljuset låg världen som infrusen och förstenad, ur dimhavet därnere reste sig en ensam gavelmur utan ett fönster, den sög åt sig månens kalla blick och stirrade blint och tomt tillbaka. Det gick en frossbrytning genom dem båda, de tryckte sig hårt intill varandra med ögonen slutna, och allt blev borta för dem i en kyss. Det blev en lång och underlig kyss. Han kände hela sin varelse lösas upp, och han hörde klockringning i öronen avlägset som från en liten landskyrka långt borta, mellan hagar och sädesfält. Det blev som en söndagsmorgon, han såg en krattad sandplan, pioner lyste rött från rabatterna, vita och gula fjärilar fladdrade kring buskarna

och gräsen, och han hörde suset av stora träd. Han gick med henne mellan träden, men genom kronornas sus gick det redan ett vinddrag av höst, de gula fjärilarna voro gula blad, och några voro redan svarta av frosten. Vinden förde med sig avbrutna tongångar och ord, än liknade det torra vardagsord och än förstulna viskningar om något som måste hållas hemligt, och med allt detta blandade det sig som ett eko av skådespelarens sällsamma tonfall nyss, då han sade: jag älskade Ofelia! Men han släppte icke hennes mun, allt djupare sjönko de in i varandra, han tyckte sig på resa genom rymderna, i den vita måndimman brann en röd stjärna, först matt och slocknande, sedan starkare och allt mera nära, den växte och vidgade sig till en flammande brunn av eld, och han sög sig fast vid den med sina läppar. Och han tyckte sig förbrinna utan smärta, lågorna svalkade hans tunga som ett syrligt vin; och allt, mättnad och hunger, törst och svalka, solens hälsa och mörkrets ångest, dagens klara tanke och nattens månsjuka grubbel, all jordens lust och elände tyckte han sig suga ur denna brunn.

ANMÄRKNINGAR.

Martin Bircks ungdom påbörjades — på sätt och vis — redan 1891. Detta år skrev jag nämligen några kapitel på en tillämnad roman, som skulle innehålla summan av min tjugutvååriga levnadsvisdom. Det stannade den gången vid ett fragment, vars huvudsakliga innehåll går igen i de fem första kapitlen av "Den gamla gatan". Martin hette på den tiden Harry — något tillnamn hade han ännu inte fått. Någon gång år 1898 råkade jag hitta de gamla papperslapparna vid en städning i mina lådor, fann dem till min förvåning delvis användbara och bestämde mig för att fortsätta historien — hur den skulle utvecklas och sluta anade jag blott mycket dunkelt. Somliga romaner äro mera spännande för författaren än för läsaren, och jag tvivlar inte på att *Martin Bircks ungdom* hör till dem. Den behöver inte vara sämre för det. Den skrevs på en tid då "spänning" gällde som det föraktligaste av alla litterära tjyvknep.

Med begagnande av de korta mellanstunder, som det så kallade livet tillät mig att ägna åt det som skulle vara min lifsuppgift, lyckades jag äntligen få boken färdig — eller åtminstone avslutad — 1901.

Sid. 55. — "Litens resa till Drömmestad", som här citeras ur minnet och kanske inte alldeles ordagrant, stod på sin tid i någon "Läsebok för småskolan" under författarnamnet A. P. Qvist. Mannen, som dolde sig under denna

signatur, var dåvarande hovrättsfiskalen, senare justitieråd Alfred Norberg, död 1920 vid åttiotre års ålder. — Jag räknar den lilla dikten till pärlorna i svensk lyrik.

Sid. 89—90. En verklighetstrogen skildring av författarens uppvaktning hos generaltulldirektör Bennich (1888).

SKRIFTER

AV

HJALMAR SÖDERBERG

FJÄRDE DELEN

SAMTIDSNOVELLER

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

SAMTIDS-NOVELLER

AV

HJALMAR SÖDERBERG

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1921

DET BLÅ ANKARET.

I.

I salen gick dansen; men i det halvskumma rökrummet sutto några herrar som icke dansade. De yngre hade vita blommor i knapphålen, de äldre hade ordnar. I ett soffhörn satt en man litet för sig själv; han satt helt tyst och log som åt en lycklig dröm. Hans ansikte var brunt, men hans panna var vit. Hans frack var lika korrekt som någon annans, och han hade också en vit blomma i knapphålet. Men vänstra handen, som hängde ned över soffkarmen, var tatuerad med ett blått ankare.

Egentligen var det ingen bal, det hade varit middag, och man dansade efteråt.

En man med en orden stannade framför honom:

— Ni dansar inte, herr Fant? sade han.

Fant svarade:

— Jag dansade nyss med fröken Gabel.

Men då han sade detta, kände han att han rodnade. Varför skulle han också säga: med fröken

Gabel. Det kunde ju vara likgiltigt vem han hade dansat med. Då han nu tyckte, att han hade sagt en dumhet, blev han ond på mannen, som han hade sagt den åt, och satte sig att stirra på hans orden utan att säga något. Och emedan det var en utländsk skojarorden av värsta slag blev mannen generad och hostade torrt och gick sin väg.

Fant satt kvar och stirrade in i en spegel på väggen snett över. Men det var icke sig själv han såg i spegeln. Det var danssalens ljusflod och kvinnornas buktande linjer. Ljudlöst tycktes de röra sig i musikens takt. Se deras röda munnar, se armarnas vita böjningar — — —

Där var hon åter. För tredje gången gled hon förbi över spegelglaset. Det var kusinen hon dansade med. En pojke, nyss student — nå.

Nej, han kunde icke sitta stilla, han kunde icke se på det mera. Det betydde ju ingenting att hon dansade med sin kusin, men han kunde inte se på det, han reste sig och gick ut ur rummet.

Någon frågade:

— Vem är den där herr Fant?

— Han har uppfunnit något, en gasbrännare, tror jag. Han är redan på väg att bli förmögen.

— Men har ni sett, sade mannen som hade en utländsk orden, har ni sett, att han har ett blått ankare tatuerat på ena handen?

De brusto plötsligt i gapskratt.

II.

Han drev av och an genom rummen. Han kom ut i tamburen. Ett par vasariddare sutto på vedlåren och talade om affärer, medan de gestikulerade med två stora cigarrer, på vilka de hade låtit maggördlarna sitta kvar. De tystnade då han gick förbi.

Han kom in i ett litet grönaktigt och halvskumt rum. Från taket hängde på en smal snodd en enda glödlampa, vars ljus fördunklades av blå och gröna pärlfransar. På en spegelbyrå med grön stenskiva satt en kinesisk porslinsgubbe sovande på sina korslagda ben.

— Hur underligt avlägset musiken ljöd — liksom nedifrån, underifrån —

Han satte mandarinens huvud i rörelse med en liten stöt av sitt lillfinger. Två speglar upprepade i en oändlig serie det gula huvudets bleka och sömnsjuka nickningar.

— Nu tystnade den, musiken — —

Plötsligt stod hon där, mitt i rummet. Han hade icke hört henne, då hon kom. Hon räckte bägge sina händer emot honom, han tog dem och drog henne till sig i en kyss, men hon gjorde sig lös nästan strax:

— Det kommer någon, sade hon.

De lyssnade. Röster närmade sig och drogo sig åter bort.

När det var tyst omkring dem, tryckte hon sig

intill honom i en lång kyss. Och han tänkte medan hon kysste honom: detta är livet. Detta är evigheten.

Långt borta, i en grön skymning, nickade mandarinens bleka huvud.

— Som du kysser ingen, mumlade han.

— Som du kyssa många, svarade hon leende.

Och han tänkte för sig själv: hon ler, för att jag skall förstå att hon skämtar och att hon aldrig har kysst någon annan.

Medan han smekte hennes små händer mellan sina, märkte han att hon betraktade hans vänstra hand.

— Du ser på ankaret, sade han. Det är sant, det är inte vackert. Och det går aldrig bort.

Hon tog hans hand och betraktade nyfiket de blå prickarna, som bildade ett ankare. Men hon sade ingenting.

— Det var i Hamburg det gjordes, sade han. Jag var skeppspojke på ett fartyg. Vi hade gått i land och kommit in på en krog vid hamnen. Jag minns det så väl alltsammans, dimman och de många masterna i hamnen och hur det luktade från fletherna. Mina kamrater voro tatuerade, både på händer och armar och på kroppen, och de tyckte att jag också borde tatuera mig. Jag kunde inte neka. Eljes hade de trott att jag var rädd för smärtan, ty det gjorde mycket ont. Men jag tyckte också att det var stil på det: jag var ju bara fjorton år.

— Är du tatuerad på kroppen också? frågade hon.

Han svarade leende och litet motvilligt:

— Ja, på bröstet har jag ett fartyg och en fågel, som skall föreställa en örn. Men det är mera likt en tupp.

Hon såg honom länge in i ögonen, lyfte långsamt upp hans hand till sina läppar och kysste det blå ankaret.

III.

Det gick år; och en dag sade Richard Fant till sin hustru, när de höllo på att kläda sig för att gå bort till middag:

— Ser du, jag tror att det blå ankaret börjar blekna. Det är kanske på väg att försvinna helt och hållet.

— Å, det är nog inte så väl, svarade hon.

Hon hade egentligen sina tankar på annat håll. Hon tänkte på sin kusin, Tom Gabel, som var attaché vid beskickningen i Madrid. Han hade varit hemma på besök ett par månader nu, och han hade lovat att komma och hämta dem till middagen, de skulle åka tillsammans.

— Skynda dig nu, sade hon, så att inte Tom behöver vänta på dig.

— Jag är redan färdig, svarade han.

Han hade satt sig i en vrå i skuggan, fullt klädd. Hon vände sig om och granskade hans dräkt.

— Du har glömt din orden, sade hon.

— Jag vill inte ha min orden, svarade han.

— Men Richard! Tänker du verkligen vara så ohövlig mot Tom, som har skaffat dig den?

Han gick efter sin orden. Det var icke en av de allra sämsta, icke Kristiorden eller Nichan Iftikar. Det var en medelgod orden; en rätt bra orden. Och han fäste den på sitt frackuppslag med en känsla av att han kanske verkligen behövde den, eftersom han hade ett blått ankare på vänstra handen.

IV.

Det blev dans efter bordet; men Fant blev sittande i ett soffhörn i rökrummet. Vid hans sida satt den man, som han fordom hade förargat genom att stirra på hans utländska orden; men han var nu kommendör. De hade blivit goda vänner och kallade varandra för du, när de sade något åt varandra; men de sade ingenting. De sutto blott i var sitt hörn av soffan och rökte stora cigarrer med maggördlar och förstodo varandra fullkomligt.

Läkarna hade förbjudit Fant att röka starka cigarrer, ty han hade ett dåligt hjärta. Men han hade just tänt den tredje efter middagen.

I spegeln på andra väggen, mitt emot, såg han de dansandes virvel och ljusfloden från salen. Han hade ofta undrat över hur det kom sig, att de tycktes dansa liksom på filt eller på en mjuk gräsplan, ljudlöst. Han förstod nu, att det berodde på att han såg det i spegeln. Emedan bilden träffade honom från ett annat håll än larmet och musiken, ställde han dem icke i samband med varandra, och över de golvtiljor, som spegeln återgav, tycktes dansen

gå utan buller. Se de unga flickornas vita klänningar, se deras flämtande bröst — — —

Han erinrade sig att han en gång hade sett henne, som nu var hans hustru, sväva förbi som de, i en ung flickas enkla vita dansklänning. Hon var annorlunda klädd nu.

Se, där var hon ju med honom, kusinen. Hon blev stående ett ögonblick i dörröppningen, upprätt, spenslig och smärt som alltid. Hon tycktes alldeles naken under det styva, brokiga sidenstycke, i vilket hon hade svept in sin kropp, och som blott hölls tillsammans av några spännen vid skuldrorna och midjan. Och de böjde huvudena samman och viskade.

Nej, han måste röra på sig en smula ... räta litet på benen ... Det är inte bra att sitta för länge stilla efter en stark middag och röka tre svarta cigarrer.

Han tände den fjärde och började driva av och an genom rummen.

Han kom ut i tamburen. Tre unga herrar med vita blommor i knapphålen sutto på vedlåren med cigarretter i mungiporna och pratade om fruntimmer; men de tystnade då han gick förbi. Han öppnade dörren till det lilla gröna kabinettet och gick in. Det var tomt. Han satte mandarinens gula huvud i rörelse med en stöt av en fingerknoge och gick fram till fönstret.

Fönsterglaset andades rimfrost och vinterkyla. Han blåste på rutan tills det blev en glugg mellan isblommorna, lade ögat till glaset och såg ut. Him-

len var svart och gnistrade av stjärnor. Högst uppe stod Karlavagnen på ända med stången i vädret.

Det var sent, alltså.

Han kunde icke förmå sig att lämna rummet, ty han kände en bitter och frätande längtan efter sin hustru och efter kyssen från fordom, kyssen under det blågröna ljuset från den ensamma glödlampans pärlsnodder, kyssen, som mandarinen hade bevittnat i sin nickande halvslummer. Om hon ville komma nu, just nu? Ingen kunde kyssa som hon, nej ingen. Han hade kysst andra kvinnor, sedan hon icke älskade honom längre, men han hade glömt dem alla, han skulle icke känna igen dem om han mötte dem på gatan. Om hon ville komma! Ja, om hon också kom för att möta den andre, även då skulle han taga hennes tvungna och bedrägliga kyss för en lycka, även då — — —

Han lyssnade. Det hördes viskande röster utanför dörren, men de tystnade med ens och blevo borta.

Han kände något besynnerligt åt hjärtat, han kände att han inom ett par sekunder skulle ligga utsträckt på mattan, utan medvetande, men han höll sig ännu upprätt, och plötsligt hörde han från tamburen, där de unga herrarna rökte cigarretter på vedlåren, en mycket tydlig röst som sade:

— Nå, det är ju för resten naturligt. Man kan inte begära att hon skall vara kär i en person som har ett blått ankare tatuerat på ena handen.

V.

Likkistan stod mitt i rummet. Den svartklädda kvinnan gick av och an, av och an.

— Nej, han kommer inte — —

Då han äntligen kom, sade han:

— Förlåt mig, min älskade. Jag blev fördröjd av en person som kom på besök...

Hon nickade stelt. Hon trodde honom icke, eftersom han icke kysste henne.

Och han sade, när han fann att de båda hade stått alltför länge tysta:

— Jag måste resa i morgon. Jag har fått telegram från ministern. Men jag svär dig, att jag skall komma tillbaka, tillade han med litet lägre röst, som om han icke ville att den döde skulle höra det.

Hon förstod att han ljög och att han aldrig ämnade återse henne. Och hon nickade:

— Farväl, sade hon.

Då han hade gått, gick hon fram till den dödes huvudgärd och betraktade honom, utan att tänka på något vidare, ty hon var alltför trött. Men medan hon stod där, erinrade hon sig plötsligt att hon hade älskat honom. Hon hade också älskat andra män; men det föreföll henne nu, som om hon hade älskat denne mest. Och vid denna tanke kände hon gråten stiga upp långt nedifrån hjärtat; hon tog hans vänstra hand, den med det blå ankaret, och vätte den med sina kyssar och sin gråt.

SPELARNA.

I.

Ivan Glas satt vid den lilla vinstugans enda fönster och stirrade rätt ut i luften. Det började redan skymma, en gulaktig skymning, över det stora, folktomma torget där utanför. Dörren stod vidöppen, den kvava luften strömmade in och fyllde rummet med gatornas och torgens alla fräna dunster, ty dagen hade varit varm. Mitt på torget stimmade några människor samman kring en spårvagn, som stannat, och nu i skymningen hade det kommit något irrande och osäkert över deras rörelser. På trottoaren under fönstret stodo en ung man och en ung kvinna ur arbetsklassen och kysste varandra med ögonen dimmiga av kärlek och öl. Ivan Glas såg på allt detta och såg det likväl icke, ty han hade plötsligt kommit att tänka på döden.

Han hade haft en jäktande dag. Medan alla hans vänner och även den dam, som han älskade, voro bortresta, höllo affärerna honom kvar i staden med dess hetta och sot och banker och kommanditbolag.

Han hade ätit middag med en av sina affärsvänner, de hade talat om aktier och ansträngt sig att dölja vad de tänkte om varandras ställning, och först sedan de skilts åt hade han känt sig riktigt ledig, men också först då riktigt ensam. Så hade han sökt en fristad där i bodegans fönstersmyg vid ett glas vin och en cigarrett. Men där, ur ödsligheten omkring honom och ur den grågula skymningen därute hade det plötsligt kommit över honom en oro nere i hjärttrakten och en känsla som av att Döden gick och strök i hans närhet. Cigarretten, som han rökte, stack honom i näsan med en doft av något förflutet, en arom, som han kände igen från fordom, från en tid då världen och han själv voro unga; den förde med sig dagrar och stämningar, som nästan ängslade honom genom sin tydlighet, och som krydda på det hela smög det fram liksom en aning om att han egentligen redan var död, att han hade varit det länge, och att det bara var en liten formalitet som fattades... Nej, han kunde inte reda ut det riktigt, och det lönade kanske heller inte mödan.

Han gick ut kring gatorna på nytt. Det var för tidigt att gå hem, och han kände heller ingen lust att supera.

Han blev stående i ett gathörn.

— Var är det nu mitt öde väntar mig? frågade han sig själv. Skall jag gå åt höger eller åt vänster?

Han räknade på västknapparna: höger, vänster, höger, vänster. Det blev vänster, men han vek av åt höger.

— Det finns många knep, sade han till sig själv. Och ibland kan man lura ödet . . .

— För övrigt, tänkte han, vem vet om det är m i g det gäller . . .

Han hade haft liknande känningar en gång förr. Det var på en kamratfest på ett utvärdshus, för många år sedan. Den gången blev det en av hans vänner, som trillade ned från kuskbocken på hemvägen, då han ville köra i stället för kusken, och bröt nacken av sig. Stackars Gösta, en så glad och trevlig pojke . . .

Plötsligt stannade han vid att han hörde sitt namn nämnas: Ivan Glas!

II.

Det kom uppifrån, från en balkong. Nå, han stod ju utanför klubben! Hans egen klubb, där han var klubbmästare. Han nickade åt mannen på balkongen och gick in. Han hade med ens glömt sin oro och sina onda aningar. Det fanns intet ställe där han trivdes så bra som där. Visserligen hade hans otur vid spelbordet nästan blivit ett ordspråk, men den hade till gengäld gjort honom allmänt omtyckt.

Han gick ut på balkongen, hälsade på de två eller tre tidningsläsare som sutto där och kastade en blick nedåt gatan, vars lyktrader just nu glimmade upp.

— Vad nytt? frågade han. Står det något i aftontidningarna?

— Ingenting vidare. Salisbury har hållit ett charmant middagstal. Han säger att den största av de välsignelser, som kriget har fört med sig, är den att England nu måste öka sin armé.

— Var han nykter? frågade en röst inifrån rummet, men ingen svarade något. Den som frågade var en gammal herre, känd för sina besynnerliga idéer.

— Spelas det i kväll? frågade Glas.

— Ja, det sitter några ungdomar därinne, några av de nya. Jag tror att de spela poker. Jag vet egentligen inte vem som känner dem.

Glas gick ett slag genom rummet. I ett litet rött kabinett sutto fyra spelare kring ett bord. En av dem var en gammal bankir, vars hår och hy voro lika vita, och som alltid lade ned sina fem kort på bordet, sedan han kastat en hastig blick på dem. Han gjorde så för att icke handens darrning skulle förråda vad ansiktet dolde. Han var mycket rik, men tyckte utomordentligt illa om att förlora. De andra tre voro unga män. Glas hade lagt bort titlarna med dem emedan han var klubbmästare, men han kände dem knappt. Denna omständighet gjorde honom särskilt böjd för att deltaga i spelet. Han tyckte icke om att spela med sina vänner. Han spelade gärna litet högt, och det var inte något riktigt nöje att sitta och vinna penningsummor av sina goda vänner. Och emedan han nästan alltid förlorade, kände han sig varje gång allt säkrare på att det nu äntligen skulle vara hans tur att vinna.

Hans kända otur beredde honom ett hjärtligt mottagande av de unga männen, och också den gamle

bankiren fick en välvillig glimt i sina ögon, då Glas gick in i spelet.

Han förlorade, som vanligt. Men han höll god min.

— Det brukar vara bra att ha litet otur i början, tänkte han.

De andra förlorade också. Det var bara en som vann. Det var en helt ung man, mycket vacker och mycket blek, med ett fullkomligt regelbundet ansikte, som en vaxfigur från panoptikon. Han vann oavbrutet. De långa ögonhåren lyftes aldrig. Ögonen voro till hälften slutna, blott genom en smal springa silade blicken ned över korten och över den ständigt växande högen av marker och sedlar, och också ett och annat guldmynt, som staplades upp framför honom. Ty allt strömmade till honom. Han hade redan alla marker, man måste köpa av honom då man behövde några. Glas forskade i hans ansikte: kände han då ingen rädsla eller blygsel inför en så oerhörd tur? Hans ansikte var orörligt som en sovandes. Blott en enstaka gång, då han liksom i distraktion tog upp ett guldmynt och betraktade det, gled skuggan av ett mycket stelt leende över hans alltför röda läppar, och han liknade i detta ögonblick hjärter dam.

Det var mycket tyst vid spelbordet. Den gamle bankiren var icke längre med i spelet: han satt med korslagda armar, och ansiktet och hela mannen hade sjunkit ihop. Men ögonen levde ännu, och de plirade sarkastiskt till Glas, då en annan av de spelande, en dyster man med Kaspers profil, reste sig

och avlägsnade sig i riktning åt entréen. Glas förstod vad ögonen sade: mannen med Kasperprofilen går ut för att konferera med vaktmästaren, som är kapitalist.

Glas var den ende, som ännu höll ut mot vaxansiktet. Och vad som höll modet uppe hos honom var, att de andra hade förlorat mera än han, och att han för övrigt på de sista minuterna verkligen hade vunnit igen en del av vad han förlorat. Han hade två gånger å rad haft fyra damer, och se, där kommo de nu tredje gången, alla fyra! Han vann. Han vann på nytt. Hans hög växte: från den andre vandrade sedlarna och guldmynten över till honom. Vaxansiktet var lika orörligt, blott litet oftare kom det stela leendet tillbaka och blev snart bofast på hans läppar.

— Det är tydligen en rik pojke, sade Glas till sig själv. Jag kan gärna vinna någon gång jag också, och jag har lika god användning för pengarna som han. Men vad är det här! Fyra damer, nu igen ...

— Jag har aldrig sett ett så besynnerligt spel, sade han då han bredde ut dem på bordet och strök in sin vinst.

Det hade samlats åskådare kring spelbordet. Från alla håll stirrade vidöppna ögon på de fyra damerna, som oberörda av allt luktade på sina stiliserade blommor. Mannen med vaxansiktet besvarade stelt deras stela leenden.

— Ja, sade han slutligen, poker är ett mycket egendomligt spel.

— Är det egentligen ett intelligensspel, undrade en av de kringstående, eller är det hasard?

Den gamle bankiren svarade:

— Det är ett intelligensspel om man vinner; men när man förlorar är det grov hasard.

Vaxansiktet nickade instämmande.

Det var tomt på bordet framför honom. Han hade förlorat hela sin vinst.

Han såg på sin klocka.

— Hon är inte tolv än, sade han. Har ni någonting emot att fortsätta ännu en halvtimme?

Hans röst lät litet torr.

— Han glömmer att vi äro du, tänkte Glas. Han har alltså ändå varit i spänning.

Glas ville egentligen helst sluta. Han ville inte förlora sin vinst, och han ville inte heller vinna mera. Det måste vara måtta med allt. Men det gick ju inte an att neka revansch. Han dolde ofullständigt en mycket tydlig och avsiktlig gäspning och började ge på nytt. Då han tog upp sina kort, hade han åter fyra damer. Det for en rysning igenom honom. Han greps av en plötslig visshet om att den dam som han älskade i detta ögonblick bedrog honom, eftersom han för första gången i sitt liv hade tur i spel, och en så onaturlig tur. Men det nya i detta hade helt och hållet förhäxat honom, och medan han tyckte sig se henne, som han älskade, i en annans armar, och ehuru denna syn hade samma skärande och giftiga tydlighet som synen av hjärter dam och spader knekt på bordets gröna duk, förlorade han icke ett ögonblick spelet ur

sikte; ingen fördel, om än så ringa, försummade han att begagna, framgången skärpte hans blick, hans spel föreföll honom fullständigt genialiskt, och han vann oavbrutet. Och han blev också mot sin vilja litet het, då han såg alla dessa pengar, som den andre icke tröttnade att taga fram ur sin plånbok och portmonnä, sedlar och guld, sedlar och guld, och som han med en slapp gest sköt till honom över bordet. Han hade aldrig tänkt, att det skulle komma att gå löst på sådana summor. Han kom ihåg sina affärer. Han hade en stor klump gruvaktier liggande i en bank, och om några veckor, när lånet förföll, skulle han kanske bli tvungen att sälja dem till underpris. Med hjälp av dessa pengar kunde han behålla dem, han kunde få tid och rådrum, undvika förluster, göra fina affärer ... Fyra damer!

Det var sista gången. Vaxbilden mitt emot samlade ännu en gång ihop korten, som om han ämnade ge, men lät dem åter falla. Det var dödstyst i rummet. Han lyfte icke på ögonlocken, och hans ansikte var en sovandes, medan Glas långsamt lade in sedlarna i sin plånbok, skrapade åt sig guldmynten och stoppade dem i byxfickan.

Tystnaden kändes tryckande.

— Det har visst regnat ute? undrade Glas.

— Ja, sade hans motspelare, jag tror att det har regnat.

III.

Ivan Glas hade knappt hunnit ned på gatan förrän ångesten var där på nytt. — Vore jag blott hemma, tänkte han, vore natten över!

Han såg sig skyggt omkring. Det föreföll honom misstänkt, att en man gick på andra sidan gatan i samma riktning som han själv och lika fort. Han skyndade sig att vika om ett hörn för att komma ifrån honom, ehuru han därigenom gick en krokväg.

Han gick fort, och han var nästan framme vid sin port, då han såg samma skugga, som han nyss ville undvika, komma fram ur mörkret och styra rakt på honom. Han ryggade tillbaka inemot väggen, ty det satt dödsskräck i hans hjärta. Men då den andre kom in under lyktskenet, såg han att det var spelaren, vars pengar han hade vunnit. Och han såg mera, han såg i en enda blick, att den andres ångest var större än hans egen: och han blev plötsligt lugn. De båda männen stodo dödsbleka mot varandra.

— Vad vill ni? frågade Glas.

Då han icke fick något svar, upprepade han frågan:

— Vad vill ni mig? Är ni sjuk?

Han hade i sin tur glömt, att de voro du.

Den andre rörde läpparna, som om han ville svara, men han svarade icke. Och plötsligt, som han hade kommit fram ur mörkret, försvann han och blev borta.

Ivan Glas kände ett isande lugn, medan han gick in genom sin port och uppför trapporna. Han förstod allt. För den andre betydde förlusten någonting förfärligt. Han var kanske en tjuv. Pengarna, som han hade spelat med, voro kanske icke hans. Ja, han var säkert en tjuv.

Skulle han ha givit honom dem tillbaka? Dumheter. Han hade vunnit dem på ärligt spel, och han tänkte behålla dem. Han behövde dem. Han hade redan vant sig vid tanken, att de voro hans, och han kunde icke längre undvara dem. Hur skulle det då gå med hans aktier, hans banklån, alla hans affärer?

Besynnerligt, att han inte strax hade sett att den vidriga människan var en tjuv ...

Han gick av och an i sina rum. Hans klocka hade stannat, men då han gick till fönstret, såg han på stjärnorna, att hon måste vara nära två. Plejadernas briljantsmycke gnistrade högt uppe i öster, och där över skorstenen blinkade Aldebaran matt, röd som en lykta i en dimmig gränd. Han drog en lång gäspning, ångesten var förbi, och han tänkte på framtiden medan han klädde av sig. Han skulle aldrig spela mera, han skulle göra skickliga affärer, och han skulle bli rik, han visste det, han kände det med sig. Och hon, som han älskade — ett dumt ord, älska! — om hon också bedrog honom, så vad mera? Världen är full av kvinnor, och när man bara har pengar — — —

Genom våningens alla öppna dörrar trängde det

plaskande ljudet från vattenledningens otäta kran i köket. Och i det han tänkte på Mæcenas, vilken var så rik att han icke kunde somna utan att han hörde plasket av ett springvatten, rullade han in sig i sitt täcke och somnade lugnt.

FRÄMLINGARNA.

Denna dag, en solljus vintervårdag med plötsliga köldrysningar i skuggan och en isig blåst från öster, kom Henrik Rissler ut från Biblioteket med en tjock bok under armen och ett par mindre i fickorna, trött och förargad efter en fruktlös jakt på några biografiska detaljer som han egentligen icke behövde. Han hade lovat en artikel om en ny bok till en tidning, och i stället för att utan vidare sätta sig ned och skriva artikeln på ett par timmar hade han spillt bort hela förmiddagen på att bläddra i böcker.

— Egentligen borde det inte finnas några bibliotek, sade han till en kollega, som hade samma väg genom Humlegården. De narra bara en mängd fattiga syndare på avvägar. För att finna ett enda värdefullt faktum måste man ju gräva sig igenom berg av betydelselösheter — och kommer man så äntligen en gång i närheten av det man söker, så händer det att man har fått ögonen fulla av sand och ingenting ser.

Den andre smålog i sitt svarta skägg:

— Det finns ju också lyckliga skattgrävare, sade han. Den där assyriologen t. ex., jag minns inte vad han hette, kände sig nog uppiggad då han efter sju mödor och åtta besvär äntligen hade listat ut att Abraham från början var en gammal nordmesopotamisk mångud.

Och de skildes med ett handslag och en munter glimt i ögonen.

Rissler gick över Stureplan och nedåt Birger-jarlsgatan. Han hade egentligen ingenting menat med det han hade sagt om bibloteken, det var bara en trött jargon han hade ibland, att prata för att slippa tänka. Det trodde han också att den andre hade förstått.

— Det är roligt när människor förstå varandra, tänkte han. Där går nu till exempel herr Isaac Fisch på andra trottoaren — bråttom har han som alltid. Jag undrar om han skulle förstå mig riktigt ifall jag nu gick över till honom och sade: god dag, god dag, herr Fisch, har ni hört den sista skandalen? — Nej, vad då? — Jo, att fader Abraham egentligen var en gammal nordmesopotamisk mångud... Nej, jag är rädd att han inte skulle förstå mig. Han skulle kanske till och med bli ond. Jag törs i alla händelser inte försöka.

Då han närmade sig Nybroplan kom han plötsligt att tänka på margarin. Han erinrade sig en gammal sparsam jungfru han hade haft för ett par år sedan, som en gång nödvändigt ville försöka margarin till att grädda plättar med; han kom ihåg

det helvetesos som slog emot honom i tamburen, då han kom hem, och hur vanvettigt ursinnig han blev. Han jämförde i tankarna sitt raseri den gången med den fullkomliga självbehärskning som han visade då en annan jungfru hade gjort sig skyldig till oärlighet. I detsamma lyfte han ögonen och såg orden "Zenits margarin" stråla i jättebokstäver från en brandmur, struken i ett kväljande himmelsblått. — Aha, tänkte han, det var alltså därför. Han hade sett skylten många gånger förr; redan innan han kom ut på Nybroplan visste alltså hans undermedvetna jag att denna oförskämda blåa mur stod där och väntade på honom bakom det nya teaterbyggets tomt, och det var därför margarinidéerna hade dykt upp... Men han kom strax på behagligare tankar igen då han såg hur nybygget framför hovstallet hade skjutit upp i höjden på sista tiden, och han önskade bara att han skulle få leva och ha hälsan tills det förfärliga röda tegelhuset, som nu i sju eller åtta år hade plågat och förolämpat honom så gott som dagligen, hunnit bli alldeles bortskymt av detta nybygge och av den nya Dramatiska teatern; undanskuffat i en vrå, för alltid utraderat ur denna lätta och ljusa stadsvy.

Han köpte ett Aftonblad av en man, som hade till specialitet att taga emot slanten med frånsidan av handen, kasta den upp i luften och fånga den igen utan att röra en min i sitt härjade och hemskt allvarliga ansikte och som tack vare denna metod gjorde bättre affärer än konkurrenterna. — Ja, man måste ligga i för att hålla sig uppe, tänkte Rissler,

och fortsatte utåt Strandvägen, medan han hastigt ögnade igenom tidningen. Det stod ingenting i den, han vek ihop den och stack den in i en källarglugg. Han köpte några cigarrer i en bod, några apelsiner åt sin hustru i en annan och gick hemåt uppför en av de långa och backiga sidogatorna.

Han bodde tre trappor upp i ett hus i närheten av Karlaplan; och då han kom i tredje trappan, hörde han sång från tamburen eller köket. Han kände genast igen barnjungfruns, en äldre, omkring fyrtiårig människas, klangfulla fast litet skärande sopran, och det gladde honom att höra att hon var vid gott lynne. Hans arbetsro var nämligen mycket starkt beroende av jungfrurnas lynne. Av sång lät han icke störa sig, därtill var han för van vid buller och oljud, men ett gräl kunde förstöra allting för honom, när han hörde hur det började i köket eller barnkammaren, blåste upp, svällde ut och rullade fram över hela våningen ända in i hans arbetsrum.

Men då han öppnade dörren och kom in i tamburen, tystnade sången strax och efterträddes av ett viskande samtal ute i köket, avbrutet av små korta skratt. Detta förvånade honom en smula. Å ena sidan hade han aldrig förr märkt, att Lovisa brukade genera sig för att sjunga därför att han var hemma, och å andra sidan visste han, att hon liksom de flesta andra jungfrur egentligen bara brukade sjunga då hon gick för sig själv i sina sysslor och icke hade någon att prata eller gräla med.

Vid en blick på klädhängaren såg han att hans hustru var hemma, och han gick in i salen. En sned

solstrimma darrade över en reproduktion av Rembrandts Anastasius, som hängde över en bredkarmad vit länstol i ett hörn. Från spegelbordets gröna marmorskiva nickade hans husgud, den birmanske dödsguden Yata Dvinnu, som han en gång hade köpt i en lumpbod vid en bakgata i Antwerpen, och han nickade igen.

Men han ville säga god dag åt sin hustru och ge henne apelsinerna, som hon var ordinerad att äta efter middagen. Han hade gått ut tidigt på morgonen, medan hon ännu låg, och han hade icke sett henne på hela dagen. Han fann henne i sängkammaren. Hon satt hopsjunken på en liten stol i en vrå vid kakelugnen och grät.

Henrik gick fram till henne och strök henne sakta över håret — det stora, mörka håret.

— Sigrid, lilla Sigrid. Hur är det, varför gråter du?

Hon skakade av gråt.

— Barn, hur är det? — Tala, säg något. Har det hänt någon olycka? — Å, försök att tala! Är det något med barnen?

— Nej, nej — det är ingenting — det går över snart. Det är bara nervöst. Det har varit ett sådant förfärligt uppträde nu igen.

— Med Lovisa, naturligtvis?

— Ja, med dem bägge två. De hålla ju alltid ihop. Men det började med Lovisa.

Det hade börjat med en småsak, ett ingenting, som vanligt.

— Hon hade varit ute med barnen, och när hon

kom hem såg jag att hon hade låtit Greta gå i den korta kappan, fast jag otaliga gånger har sagt till att hon skall ha den långa så snart det är under noll och blåser. Hon svarade med en störtsjö av ohövligheter: det är jag som bestämmer den saken, frun begriper ingenting, och så vidare. Jag blev väl också litet häftig, men Lovisa blev tuppröd i ansiktet, och till sist tog hon mig i armen och slängde mig i väggen och sade: "Tig, käring!"

— Nej, lilla Sigrid — tog hon dig i armen? Slängde hon dig i väggen? Och sade hon: "Tig, käring?"

— Ja, att hon kallade mig käring bryr jag mig inte om, det är ju bara lustigt. Men jag blev så rädd då hon tog mig i armen. Med ett sådant lynne som hon har vet man ju inte vad hon kan ta sig till. Jag grät inte strax, jag bara gick ifrån henne. Sen har jag gått här och längtat efter att du skulle komma hem, och till sist föll jag i gråt.

— Men sade du inte åt henne, att hon får flytta?

— Ack, vad skulle det tjäna till. Hon går ändå inte. Jag sade ju åt henne häromdagen, att det var bäst om hon flyttade. "Flytta?" svarade hon. "Nej, då får allt frun förr åka i väg! Jag flyttar inte, om ni också skickar efter polis! Jag sköter min plats och har ingenting ont gjort, jag tänker inte flytta!"

— Och det har du inte talat om för mig!

— Har jag inte? Ja, det har jag väl glömt. Jag blir upprörd för ögonblicket när hon är för ohövlig mot mig, sen glömmer jag bort det och tänker inte

på det — och hon sköter ju i alla fall barnen rätt bra och tar inte upp några karlar på natten, som Ida.

Henrik Rissler gick ut i köket. Bägge jungfrurna vände honom ryggen, då han kom in.

— Lovisa får flytta, sade han. I dag eller i morgon, vilket Lovisa vill. Men helst i dag.

Hon svarade icke.

— Här är Lovisas lön, tillade han.

Han tog upp ett par sedlar ur plånboken, lade dem på vedlåren och gick in igen.

— Har du sagt upp henne nu? frågade Sigrid då han kom in. Det var kanske dumt i alla fall. Om hon verkligen går sin väg så narrar hon nog Ida att flytta på samma gång, och så stå vi alldeles utan.

— Ja, sade Henrik, ännu har hon inte gått. Du kan ju gå ut till henne och be henne att stanna kvar . . . Du kan ju säga ett litet ord om att vi hade tänkt öka på hennes lön.

— Å, du är så dum. O, nej, det skall bli härligt att bli av med henne. Om hon nu verkligen går. Och det vore för resten bra om Ida ville ge sig i väg på samma gång. Jag kan inte sova lugnt sedan den där tilldragelsen häromnatten. Det var kanske bara en inbillning av mig, någon slags hallucination, men man kan ju inte veta säkert . . .

I detsamma stod Ida i dörren:

— Jag skall be att få mina betyg, sade hon. Här i huset kan ju ingen tjänare stanna.

När Risslers senast togo nya jungfrur — det var på hösten — hade de haft den idén att de borde skaffa sig ett par gamla, förståndiga människor.

Det hade visat sig, att de unga tjänstflickornas starka driftliv hade fört med sig för stora olägenheter. Ida stod icke heller i blomman av sin ungdom. Hon var ett stycke över trettio år, mörklagd, gul i hyn, och hade förlorat för många framtänder för att kunna bli älskad för sin skönhet. Men de hade i alla fall räknat fel. Behovet av ömhet faller icke bort på samma gång som framtänderna. Skillnaden visade sig egentligen vara den, att medan de unga flickorna hade haft fästmän, som ibland sågo rätt hyggliga ut och som hälsade artigt, när man kom ut i köket, så uppträdde däremot under Idas tid emellanåt någon besynnerlig figur, som vände bort huvudet eller tittade i golvet. Det var något visst tvetydigt både med henne själv och med hennes bekanta. Hon hade för det mesta ett stillsamt och ganska fint sätt, men det föreföll påtaget — ibland tappade hon också självbehärskningen, då svor hon som en artillerist, och det gnistrade grönt i ögonen. Hon telefonerade också litet väl mycket. Telefonen satt i Henriks arbetsrum. Hon kom ofta in och bad mycket artigt och ödmjukt att få telefonera. Hans svar var oföränderligt detsamma: ja gärna, om det är något angeläget. Sedan följde för det mesta bara några helt korta repliker i telefon, ett par frågor eller ett angivande av en siffra, förmodligen klockslaget för något möte, och så avringning. Men ibland kunde det också hända, att hon i hans närvaro förde ett långt telefonsamtal på ett slags improviserat tjuvspråk med förkortningar och begynnelsebokstäver, anlagt på att han

icke skulle förstå något. Han trodde sig likväl ha uppfattat, att förkortningen "ko" betydde konjak.

Hennes avskedsansökan beviljades med nöje och utan någon upprörd scen.

— Barnen ha visst vaknat, sade Henrik när de blivit ensamma.

Sigrid gick in i barnkammaren och tittade.

Hon kom tillbaka med ett strålande ansikte:

— Lovisa håller på och gör i ordning sin byrå! sade hon.

Och hon tog Henrik om axlarna och snurrade runt med honom i vild hänryckning.

Solen darrade ännu på Rembrandts Anastasius, blott litet blekare, och Yata Dvinnu, deras husgud, nickade från spegelbordet.

*

Klockan blev inemot nio denna dag, innan middagen blev färdig hos Risslers.

Vid femtiden hade jungfrurna gått sin väg utan att säga adjö, och strax efteråt hade Sigrid gått ut för att skaffa en hjälp. En timme senare hade hon kommit hem med en liten skrattande och pratande puckelryggig människa vid namn Maja. Hon hade i förbigående gått in i en sybehörshandel vid Storgatan för att köpa en velourskant till en klänning. Där stod den lilla puckelryggiga varelsen och pratade med butikfrun, som hon tydligen var bekant med, och Sigrid fick genast hennes omständigheter klara för sig: hon hade tjänat i många år hos

amiralskan Knipfelt, men nu hade amiralskan dött för ett par månader sedan, den puckelryggiga hade fått en liten pension — ja, amiralskan — o, amiralskan! — men det räckte inte långt, amiralskan hade nog velat sörja för hennes framtid, om hon bara hade kunnat, men nu ville hon gärna ha något att göra. Sigrid hade börjat prata med henne, hon hade berättat alltsammans som det var, de hade blivit goda vänner och gamla bekanta på mindre än fem minuter, och slutet blev, att den puckelryggiga talade om att hon hette Maja, något tillnamn var det väl också, och följde med därför att hon tyckte att frun såg så snäll ut.

Sigrid lade barnen till sängs, medan Maja lagade middagen.

Det blev kalvkotletter, och några konditoribakelser till kaffet. Sigrid hade dessutom köpt en flaska portvin, det hörde till hennes vanor vid alla flyttningar och revolutioner, och när kaffet tagits ut stod ännu vinet och en skål med Sigrids apelsiner kvar på den vita duken. Barnen hade somnat röda och varma och ännu i det sista skrattande av förtjusning över att mamma själv hade lagt dem till sängs och över den nya lustiga bekantskapen de fått göra med den puckelryggiga. Maja slamrade mycket dämpat och måttfullt med diskarna i köket, och det var lugnt och tyst i huset. Henrik hade tänt en cigarr, Sigrid skalade en apelsin. Mitt emellan dem på det stora bordet stod lampan på sin trefot av brons, med en gul sidenskärm — de måste böja huvudena litet åt sidan ibland, för att deras blickar

kunde mötas. Över soffan tickade en gammal klok väggklocka, och husguden framför spegeln nickade icke längre, men kisade orörlig in i det stora rummets skuggvråar, med smala och sömniga ögon.

— Ja, sade Sigrid, det gick väl an innan barnen hade kommit, och vi bara hade en jungfru. O, det var ett himmelrike! Minns du vår första Ida?

— Visst minns jag henne. Hon hade stora, mörka, tragiska ögon och var alltid munter och snäll och hövlig. Och vi ha aldrig haft någon sedan som har kunnat göra äppelpaj med mördeg som hon.

— Jag tyckte så mycket om henne. Man kände sig så bekant och ogenerad med henne. Hon hade ju också varit husjungfru hos mamma i två år. Sedan hade hon haft en annan plats, där hon inte trivdes, och när hon fick höra att jag skulle gifta mig kom hon och bad att få bli jungfru hos oss. Och jag var ju glad att få någon som jag kände till.

— Ja, sade Henrik, det var en hygglig och trevlig flicka. Och hon såg alltid fin och städad ut i sina vita stärkkragar. Minns du vår första sommar, då vi hade hyrt en stuga i Dalarne — minns du resan dit, på en liten kanalbåt, som gick som en lus på en tjärad näver? Minns du när vi satt och åt i matsalongen, och Ida var med — hon fick äta på samma gång och vid samma bord, det var inte så noga med konvenansen på den där resan, och det fanns knappt några andra passagerare än vi. Men hon ville nästan bara ha kaffe med dopp — det var knappt att man kunde få henne att äta en biffstek. Hon satt och pratade om allt möjligt, om sina gamla föräldrar

och syskon och om jungfrur som hade tjänat hos dina föräldrar. Några hade gift sig och fått det uselt och eländigt. Hon ville aldrig gifta sig, sade hon, om hon inte kunde få någon gammal byggmästare som hade pengar, eller något i den vägen. Det var en förståndig flicka.

— Ja — och så övergav hon oss just då man behövde henne bäst, just då jag hade fått Greta. Det var i alla fall nedrigt av henne. Kort förut hade hon sagt att hon aldrig hade haft en så bra plats och att hon ville stanna hos oss så länge vi ville ha henne kvar. Men sedan Greta kom till, tyckte hon att det blev för bråkigt i huset och för mycket att göra. Vi tog ju visserligen en barnjungfru, men lugnet var i alla fall borta ur huset. Jag bad henne ändå att stanna åtminstone tills jag hade fått igen mina krafter litet — vi hade ju också kommit i den där förfärliga fuktvåningen, som förstörde mig — men hon svarade bara: det är fruns ensak om frun blir sjuk. Det kom som en kall dusch.

— Ja. Och hon var ändå den hyggligaste jungfru vi ha haft.

— Ja, Gud i himmelen, vilken samling vi ha haft sedan! Ända sedan vi måste ha två, har det varit som förtrollat. Antingen äro de ovänner och gräla med varandra hela dagen, och ljuga och intrigera mot varandra — eller också äro de vänner och hålla ihop emot oss. Det är svårt att säga vilketdera som är värst. — Jo, det sista är väl ändå värst. Som nu senast med Ida och Lovisa. Om jag en dag försökte tala litet vänligt med Ida, så märkte jag alltid

hur Lovisa blev orolig och smög sig till henne efteråt och tisslade och viskade och övertygade henne om att jag bara gjorde mig till. De förstå ju inte vårt språk. Man kan ju inte säga ett enda ord till dem utan att de tro att det är fråga om gräl och strax sätta sig i försvarsposition. Om jag bara kunde förstå mig på dem. Jag tror att de hata oss från första dagen.

— Ja, naturligtvis, sade Henrik.

— De äro främlingar för oss, tillade han. Och i alla gamla språk har man samma ord för främling och fiende.

— Ja, du har rätt, de äro främlingar. Det är så sorgligt att vi aldrig under alla dessa år ha fått några jungfrur som vi ha kunnat behålla. Det grämer mig så bittert. Det har till sist blivit som en stor sorg för mig. Ändå ha vi ju alltid försökt behålla dem i det längsta. Tänk, vad ha vi inte hållit till godo med många gånger, bara för att slippa ombyte! Det är något förfärligt att alltid ha främlingar i sitt hem. Främlingar och fiender. — I synnerhet när man inte är riktigt frisk och stark, tillade hon.

Hon böjde sig åt sidan och sökte hans blick, och de nickade åt varandra. Och han tyckte nu, liksom många gånger förr, att hon liknade en liten prinsessa ur en barnsaga. En landsflyktig och vilsekommen och sjuk och förtärd liten prinsessa, i fiendeland. Och åter kom det plötsligt över honom en rädsla för att dö. Han hade icke tänkt mycket på döden före sitt giftermål. Men under dessa senare

år kom det ofta över honom en plötslig isrysning vid tanken på att han när som helst kunde dö och lämna henne ensam och hjälplös kvar, i fiendeland.

Han fyllde sitt glas med vin och drack ur det.

— Minns du lilla Kerstin, sade Sigrid, vackra Kerstin, vår första barnjungfru?

— Ja, mycket väl. Hon älskade en sockerbagare vid namn Hjalmar.

— Hon hörde ändå inte till dem, som jag minns med någon bitterhet. Hon var ju slarvig och opålitlig och dugde inte till det ringaste, annat än att älska sockerbagarn. Men ändå tyckte jag om henne. Hon var vänlig och snäll i sitt sätt. Jag har inte haft någon sedan, som har varit det — åjo, ett par ha ju smilat och varit inställsamma, men det är något annat och det märker man snart. — Sedan gick det ju på tok för henne. Hon skulle ju få ett litet barn. Så måste hon flytta. — Vad kan det ha blivit av henne?

— Det är lätt att gissa.

— Ja, vad har det blivit av henne, var finns hon nu? Går hon kanske nu i någon mörk gränd och försöker locka till sig den första karl hon möter för att få det nödvändigaste? Skönheten är kanske redan borta, det brukar gå fort för dem. Och hon var ändå en gång i vårt hem och skötte om lilla Greta och tvättade och badade henne och sjöng visor för henne när hon skulle sova.

Det stora rummet sov omkring dem. En droska rullade förbi på gatan.

— Nöjet unnar man dem ju gärna, fortsatte hon.

Det blir bara värst för dem själva, sedan. Och det är ju också alltid litet oroligt, när de dra in främmande karlar i huset, på natten.

— Ja, ja, sade Henrik. Men naturen är nu en gång för alla svår att korrigera. Om Julia hade varit jungfru, skulle nog ingenting i världen ha kunnat avhålla henne från att släppa in Romeo i jungfrukammarn. Ja, i barnkammarn för resten också, om hon hade varit barnjungfru.

— Ack ja, sockerbagarn måste man ju förlåta henne. Det är kanske dumt att ens använda ett ord som "förlåta" när det är fråga om sådant. Och vad allt skulle jag inte kunna förlåta dem, om de bara ville vara litet hyggliga mot mig och försökte göra så gott de kunde. Men det är som om det vore förtrollat för oss. Antingen ha tjänarna nu för tiden bara den enda tanken: att försöka göra så mycket skada och förtret som möjligt — eller också ha vi haft en alldeles särskild otur. Det är ju så gott som ett helt litet förbrytargalleri vi haft i vårt hus de sista åren.

— Minns du den vintern för två år sen, då vi hade Elin och Svea? fortsatte hon. Elin, som kom upp till Stockholm direkt från Jönköpings västra tändsticksfabrik, och som stal fem kronor från en polis andra dagen hon var här!

— Ja, jag minns, sade Henrik. En liten knubbig, rödblommig flicka med rödbruna ögon och svart hår. En slavisk typ, närmast. — Ja, hon behövde bara en dag för att orientera sig.

— Minns du hur hon kom inrusande en dag, en

av de första dagarna hon var hos oss, och grät och tjöt och fäktade med armarna i luften och skrek: De skyller mig för att ha stulit, oj, oj, oj, hjälp mig, goda herrskapet, herrskapet kan väl inte tro att jag har stulit!

— Ja, det var en munter historia. Vi förstod ju inte det ringaste av den först. Det stod en man därute, och jag gick ut och talade med honom och frågade, tämligen ovänligt, vad det här uppträdet hade att betyda. Han sade sitt namn och presenterade sig som polisman — han var civilklädd. Han bodde i ett hus i närheten. Hans hustru hade en dag haft köksdörren öppen ett ögonblick, medan hon själv sysslade med någonting i rummet innanför — så gick hon ut i köket, och där stod en främmande människa, som hade kommit in genom den öppna dörren utan att polisfrun hade märkt något; hon frågade, om en sömmerska med det och det namnet bodde i huset.

— Ja visst, sade Sigrid, jag hade ju skickat henne för att ta reda på den där sömmerskan.

— Polisfrun svarade nej, och hon gick sin väg. Men en stund efteråt hade polisfrun saknat sin portmonnä med fem kronor i, som hon hade lagt ifrån sig på köksbordet. Polisen hade efter mycket besvär lyckats få reda på flickan, och nu ville han ha igen sina fem kronor. Om hon bara lämnade igen vad hon hade tagit, skulle han inte göra någon vidare affär av saken.

Flickan grät och tog Gud i himmelen och sin nyligen avlidna mor till vittnen på sin oskuld. Vi

trodde henne obetingat. Hon hade ju nyss kommit från landet, och någon annan kunde ju likaväl ha kommit in genom den öppna köksdörren och tagit pengarna, eller polisfrun kunde ha förlagt sin portmonnä. Till och med polisen blev litet tveksam. Han hade trott att hon var en yrkestjuv, som hade gått upp i huset för att stjäla, och att hennes fråga om sömmerskan bara var en förevändning. Han fick gå sin väg med oförrättat ärende.

— Herrskapet får väl se med tiden, om hon är ärlig, sade han.

— Ja, vi fick se det!

— Och henne hade vi till barnjungfru i fem månader, sade Sigrid. Och vi trodde henne bara om gott, ända tills mot slutet. Minns du den där gången då hon var ute med lilla Greta och höll på att aldrig komma hem. Vi gick ut och sökte överallt i närheten — vi hade ju sagt åt henne att hon bara fick gå i den närmaste trakten med barnvagnen, på Karlavägen och Narvavägen. Äntligen kom hon — hon hade gått vilse, sade hon. Och sedan berättade faster Louise, att hon just den dagen hade sett henne gå över Norrbro med lilla Greta i vagnen — i spetsen för vaktparaden, i en klunga av ligapojkar och med en cigarrett i munnen, som hon blossade på. Människorna stannade och skrattade åt henne.

— Ja, sade Henrik, det var då vi började misstänka att det var något besynnerligt med henne. Jag minns en annan gång, då jag kom ut i köket på kvällen, och hon låg i badkaret. Du brukade ju tvinga henne att bada ibland. Jag trodde i första

ögonblicket att det var du som låg i badkaret, och steg lugnt på. Så med ens såg jag att det var Elin. Hon skrek inte, sade inte ett ord heller, bara smålog vänligt. Nå, det kunde ju vara barnslig oskuld, jag försökte tyda det så. Men det var i alla fall litet för mycket.

— Och ändå tyckte jag om henne ibland, sade Sigrid. Hon hade ett så mjukt och vänligt sätt både mot mig och med barnen. Men till sist märkte jag ju att det kom bort saker. Och när någonting hade kommit bort och jag började söka och fråga efter det, så hände det att jag hittade det igen i en låda, som jag visste att jag hade sökt igenom förut utan att finna det. Och minns du hur glada vi blev, när vi äntligen kom på det klara med henne. Det var en ren slump, jag gick i barnkammargarderoben för att ta fram någonting åt Greta, och där hängde några av Elins kläder också; jag måste ta fram dem först för att komma åt vad jag skulle ha. Så märkte jag, att ena ärmen i ett av hennes klänningsliv kändes så tjock och besynnerlig. Och då jag såg efter vad det fanns i den, hittade jag ett par av mina finaste spetskalsonger!

— Ja, det var en härlig dag! Att äntligen få något bestämt att hålla sig till, att få klarhet i affärerna och kunna göra sig av med den vedervärdiga människan utan att behöva gå och vara rädd för att man hade gjort henne orätt. Polisen fick genast sina fem kronor i ett brev tillika med mitt erkännande, att han hade haft rätt och jag orätt. Och så kom hon bort.

— Och sedan, fortsatte han, började Sveas historia.

— Minns du Svea? Hon var dock ett av våra allra finaste nummer.

— O, om jag minns! Hon som ville låna mig två hundra kronor när hon hörde att jag behövde göra en badresa, och som stal mitt vackra silverskärp!

— Hon kom ju till oss på samma gång som Elin. Vi tyckte så bra om henne i början, kontrasten mot Elin ställde ju henne nästan i ett förklaringens sken, och hon var för resten en mycket bra jungfru hela första halvåret. En blond och rödlätt och förtroendeväckande, äkta svensk typ, fin och städad var hon också och talade så grammatikaliskt att det nästan var lärorikt. Sedan märkte vi ju, att hon aldrig talade så grammatikaliskt som då hon ljög. Första gången jag misstänkte att det var något på tok med henne var verkligen den där gången då du berättade, att hon ville låna dig pengar. Jag förstod ju att hon inte hade några, hon plockade alltid ut sin lilla lön långt i förskott och köpte upp den på struntsaker. Men du var nu i alla fall rörd av hennes vänlighet, och jag nära på också. Jag tydde det som ett oskyldigt romantiskt infall. Lidner gav ju som hedersgåva åt Thorild en käpp med guldkrycka, som han hade tagit i en tambur, varför kunde inte en fattig tjänstflicka, som var till hälften litet förälskad i sin matmor — ty det föreföll alltid så — erbjuda henne ett lån av ett par hundra kronor, fast hon inte hade ett öre? Hela idén föreföll mig

bara litet oskyldigt överspänd, och när du i samma veva saknade ditt silverskärp, föll det mig verkligen inte in att misstänka henne. Det gjorde ju inte du heller. Den enda som misstänkte henne var hon själv. Det första du antydde, att du inte kunde förstå vart ditt skärp hade tagit vägen, drog hon ut alla sina byrålådor, fast ingen hade bett henne om det, tvang dig nästan med handgripligheter att söka igenom dem och skrek att hon skulle flytta. Det lät som om hon menade allvar, och vi måste ju sätta oss ned och skriva hennes betyg. Det blev ett betyg, som till och med hon själv var nöjd med. På ett sådant betyg skulle hon ha kunnat söka plats som kronprinsessa. När hon hade fått det, förlät hon dig att du hade saknat ditt skärp och stannade kvar; men hon behöll betyget.

— Ja; och efter den dagen var hon sig inte lik mera. Det var som om hon hade blivit en annan människa. Hon blev fräck och grov. Hon var så fräck emot mig, att jag ibland trodde att jag drömde. Men jag trodde att jag måste tåla det, därför att hon nu en gång hade inbillat mig, att jag hade misstänkt henne utan grund, fast jag från början inte hade misstänkt henne alls. Jag hade ju egentligen misstänkt Ida, du minns, vår andra Ida, den där dödsbleka flickan, som vi fick till barnjungfru efter Elin, och som smög sig ut varenda natt vid tolvtiden och kom hem framemot morgonen.

— Ja, jag minns, hon tyckte ovanligt mycket om karlar. Men det är mycket möjligt att hon var ärlig. Åtminstone hade hon inte tagit skärpet, fast

det blev anledning till att hon fick flytta. Det var ju i alla fall omöjligt att behålla henne.

— Nej, skärpet hade hon åtminstone inte tagit. Jag glömmer aldrig den där dagen, då jag var ute och gick med dig, det var visst en söndag, och vi hade kommit in på en bakgata långt borta på Söder — jag vet inte hur vi hade kommit dit. Det var en halvkulen dag, blågrå himmel och ett snålt solsken. Men med ens mötte vi Svea med några av hennes bekanta. Jag vet inte heller hur hon hade kommit dit. Men hon hade mitt skärp om livet.

— Ja, hon hade ditt skärp; och så fick hon flytta. Men först gjorde hon en gråtturné hos grannarna i huset och bedyrade sin oskuld. Nå, vi kände ju inte grannarna och hade inte talat med dem varken om den saken eller om något annat, så att hon måste först berätta vad det var hon var oskyldig till; och när de så fingo höra att hon var beskylld för oärlighet, trodde de naturligtvis, utan att avvakta något bevis, att hon aldrig hade gjort annat än stulit. Dålig politik, kort sagt. Förvånande dålig politik för en så begåvad flicka. Ty hon var dock begåvad på sitt sätt. På det där betyget, som hon nu en gång hade fått, fick hon ju en bra plats — hos revisionssekreterare Ilmers. Och där är hon visst ännu.

— Ja, och vem vet om de inte ha nytta av henne, om de bara kunna ta vara på sina tillhörigheter. Hon var dock en så duglig tjänarinna, att hennes tjänster mycket väl uppvägde det där skärpets värde med tillägg av lön och kost. Men sedan man en

gång kom underfund med hennes karaktär, kunde man ju inte ha henne kvar.

— För resten, tillade hon, blev det ju knappt bättre därför att hon flyttade. Det har ju varit som en formlig häxdans omkring oss. Bleka Ida, svarta Amanda, Rut och Alvilda... Rut, som bara var sexton år och nyss kommen från landet, och som hade en karl inne i barnkammaren en natt när vi hade varit borta på middag och kom hem litet tidigare än hon hade beräknat. Hon var ju rätt duktig annars, och snäll mot barnen, så att vi förlät henne och hon fick stanna. Så fick hon missfall, och vi fick betala för henne på sjukhuset i fjorton dar. Och Alvilda, som rökte upp dina cigarrer när hon inte hade några pengar att köpa cigarretter för — cigarretter tyckte hon i alla fall mest om. Det stod som ett moln i jungfrukammaren, när man öppnade dörren. — Jämt en ström av nya, främmande människor genom vårt hus. En gång förra året hade vi ju en, som var snäll och tyst och hövlig, fast hon var slarvig och orenlig — Hilda, du minns, som vi hade nästan hela förra vintern. Henne hade jag gärna velat behålla. Men så måste hon ju flytta därför hon skulle få barn. Varför skall det alltid bli så sorgligt just för oss? Andra kan ju ibland få hyggliga jungfrur, som stanna flera år. Som till exempel hos din kusin Karin Randel.

— Ja, ja, sade Henrik, det är ju en annan sak. För det första är hon inte en sjukling, utan en frisk människa, och en mycket hårdare och starkare natur än du. Hon faller aldrig på den idén att tycka

synd om sina tjänare. Och hon är inte rädd för uppträden, som du. Tvärtom, blir det fråga om uppträden, då förstår hon sig på att sköta dem så, att den andra parten för framtiden får avsmak för uppträden. — Och för det andra är det ju ett rikt hus.

— De goda tjänarna, fortsatte han, äro så få, att de i stort sett bara räcka till för de mest eftersökta platserna: i rika eller förnäma hus, eller hos stillsamma gamla herrskap utan barn, eller hos ensamma herrar. Vi få nöja oss med sekunda vara. Det är ju mest den enklare medelklassens jungfrur vi ha fått, de ha tjänat hos byggmästare, baptistpredikanter, kryddkrämare och så vidare; de ha kommit från fruar, som ha stått deras egen klass nära och som ha vant dem vid ett saftigt gräl då och då. De ha i regeln levat hela sitt liv i en atmosfär av gräl, från föräldrahemmet till familjerna där de ha tjänat. När de komma i ett hus där de aldrig höra något gräl och där ingen ger dem ovett, känna de sig ovana och underliga, de tro att man i stället förtalar dem i tysthet och börja till sist själva gräla och ställa till uppträden, därför att det nu en gång har blivit deras element. Och när de så ha kommit underfund med, att de ha kommit i ett hus där både herrn och frun äro mycket mera rädda för ett gräl än för att bli illa betjänade, då äro de ju i samma stund herrar på täppan, och de bli fräckare och råare än de någonsin ha varit förr. Det är förklaringen till att vi ha haft så dåliga jungfrur. Dessutom spelar ju slumpen också in, och vi ha naturligtvis haft otur.

— Och hur skall det bli för oss nu? Vad få vi för människor härnäst?

Han svarade icke.

— Och ändå, fortsatte hon, är det en härlig känsla att vara av med dem — fast det inte räcker länge, vi måste ju ändå ha någon. Men aldrig har någon varit så rå och elak emot mig som Lovisa. Och Ida, vår sista Ida, var kanske ännu värre, fast hon var hövligare. Den som ändå kunde få veta säkert, hur det hängde ihop med den där händelsen häromnatten. Det k a n inte ha varit en dröm eller en hallucination. Jag såg ju mannen så tydligt stå vid din huvudgärd, och jag var lika vaken som nu.

— Ja, sade Henrik, det får vi nog aldrig veta.

Det gick en ilning igenom honom, när han tänkte på den där natten. I sin djupaste sömn hade han blivit väckt av ett förfärligt, ohyggligt skrik, och med en känsla av att det låg en tyngd över hans kropp. Det var Sigrid som skrek, och hon hade kastat sig med hela sin kropp över honom, som för att skydda honom. Han trodde att hon hade haft någon otäck dröm eller något sådant, och han försökte lugna henne. Till sist tände hon ljus, han såg ännu hur hennes hand darrade med tändstickan; och äntligen kunde hon tala. Hon hade vaknat med en känsla av att det fanns en främmande i rummet. Mot den litet ljusare bakgrund, som bildades av fönstret och gardinen, hade hon sett en karl stå vid hans huvudgärd med handen lyftad. Hon kunde icke säga, om han höll den knuten för att slå till, eller om han blott höll den utsträckt som då man trevar

framför sig i mörkret. Men hon hade särskilt lagt märke till en ovanligt grov handled med en litet tillbakavikt skjortlinning. Hon såg också, att han var liten och bredaxlad, och att han hade ett brett huvud med knollrigt hår. Till sist hade han försvunnit, utan att hon bestämt kunde säga att hon hade sett honom gå ut genom dörren. Själv hade han varken sett eller hört något. Sigrid hade ju skrikit hela tiden som en vansinnig människa, och så länge hon såg den främmande, låg hon över Henrik så att han ingenting kunde se.

Men hennes beskrivning gjorde icke just intryck av att vara signalementet på ett spöke. De stego upp, klädde sig litet och sökte igenom våningen. Där fanns naturligtvis ingen. Till sist kände de på jungfrukammardörren, men den var stängd inifrån, liksom alltid. De kände på alla dörrar och lås. Allt var i sin ordning, och ingenting var bortstulet.

— Om det verkligen var en främmande karl, sade Henrik, och ingen dröm eller hallucination, så var det naturligtvis en bekant till Ida. Hon visste ju, att jag alltid har plånboken liggande på natträduksbordet, och hon hade just den dagen fått gå ut och växla en hundrakrona, så att hon hade anledning att tro, att det fanns litet pengar. Hon behövde ju inte därför vara i komplott med honom, hon kunde ju ha kommit att tala om allt det där för honom ändå.

— Det ohyggligaste, sade Sigrid, är i alla fall, att man aldrig kan få visshet om hur det där hängde ihop. Om det verkligen var en tjuv, varför tog han

då inte din plånbok, som låg alldeles inpå näsan på honom?

— Han kan ju ha blivit skrämd av ditt skrik, innan han såg den. Han hade kanske beräknat att kunna smyga sig in och ta den utan att väcka någon. Rån och mord hade han inte gjort sig beredd på. Det förutsätter ju ett mycket bättre kap, för att vinsten skall uppväga risken.

— Ja, det är ju sant. — Jag frågade ju Lovisa dagen därpå, om hon kunde säga hur Idas fästman såg ut; men hon svarade, att Ida inte hade någon. Det var ju också sant på sätt och vis. Ida hade ju flera karlar, som kom och hälsade på henne, men ingen ville kännas vid fästmanstiteln. Hon var ju gammal och ful.

— Ja, sade Henrik, det där får vi aldrig någon klarhet i. Men det är skönt att hon är borta. Det är också litet besynnerligt att hon flyttade nu, utan någon särskild anledning, bara av vänskap för Lovisa. Hon har ju annars flera gånger sagt, när hon har varit vid gott humör, att hon aldrig har haft det så bra som här. Men hon kände det kanske litet hett under fötterna efter den där natten.

Det hade blivit sent. De sutto länge tysta. Klockan tickade på väggen.

— Du är trött, sade han.

— Ja, hon var trött. Hon reste sig, nickade god natt åt honom och gick in.

Henrik satt ensam kvar och rökte ut sin cigarr. Det var ännu litet vin kvar i karaffen, han slog i det och drack.

— Om jag en gång blir rik nog till det, tänkte han, skall jag alltid bo på hotell. Man blir ordentligt betjänad, och man njuter på samma gång den stora lyckan att icke behöva vara någon tjänares husbonde. Jag är inte road av att vara husbonde och herre, och kanske inte mycket duglig till det heller. Någon har på sista tiden spritt ut, att herreviljan skulle vara ett adelsmärke. Därtill är den kanske egentligen litet för vanlig, eftersom den finns hos de allra flesta bondlurkar och lakejer, och eftersom nästan alla våra jungfrur ha haft den. Lusten att tjäna och lyda står då redan på ett ojämförligt högre plan. Den gör det, som för mängden är ett hårt nödtvång, till frivilligt offer och eget behag. Den är en sällsynt och litet sjuklig planta, åtminstone när den förekommer hos män, men alldeles icke låg eller föraktlig. Men den gör dock icke den rätta människan, den heller. Man måste kunna befalla och kunna lyda, eftersom det nu en gång är nödvändigt här i världen. Men man skall vilja friheten. Den rätta människan finner det lika ovärdigt att nödgas befalla och att nödgas lyda, och han strävar bort från bägge delarna. Utvecklingen följer också den linjen. Allt tjänareförhållande skall bort en gång, om det också nu klingar lika löjligt för de flesta som det skulle ha gjort för Platon, om någon hade talat med honom om en kommande tid, då icke ens de förnäma skulle ha slavar, och icke vilja ha några heller. Tusentals arbetsprodukter, som fordom måste frambringas av husets eget folk, köper man nu färdiga, frambragta av människor

som man aldrig ser eller talar med. På den vägen kommer utvecklingen naturligtvis att fortgå. Tjänarklassen är redan i vår tid nästan en anomali. Den är en samhällslem i bortdöende, och det är väl därför den är litet sjuk och dålig. Men detta får någon annan reda ut, någon som har tid att tänka — jag har annat att göra, jag måste skriva tidningsartiklar och sköta mina affärer. Och jag är trött och vill sova.

Han tog lampan, nickade god natt åt Yata Dvinnu, husguden, och gick in. Ute visslade en vårstorm.

KYRKOHERDENS KOR.

På tio år hade jag icke sett min gamle studentkamrat, kyrkoherden Torelius i Lerkila, då vi en varm och vacker sommarkväll helt nyligen stötte ihop på trottoarkanten utanför Grand. Vi hade varit i samma matlag i Uppsala, där jag läste på, jag minns inte vad — troligen prillan — men han läste på dimmen och var en mycket allvarlig ung man, utom om lördagskvällarna. Ty han hade regelbundna vanor och var punktlig i allt, också i fråga om ungdomsyran. Han hade för resten ett gott huvud, och då han dessutom var av gammal god prästsläkt och hade mer än en biskop, om inte till morbror, så åtminstone till titulärfarbror, hade det gått raskt undan för honom, så att han redan vid rätt unga år var i besittning av ett medelgott pastorat. Allt detta hade givit honom en övervägande ljus och harmonisk uppfattning av kristendomen, och då jag nu såg honom komma emot mig på trottoarkanten med utbredda armar, som om det bara hade gått en vecka sedan vi skildes utanför Taddis, skulle jag av hans ansiktsuttryck ha kunnat tro att

det var lördagskväll, om jag inte hade vetat att det var fredag.

Vi slogo oss ned vid ett bord under kaféets stora suntält och läto servera oss diverse förfriskningar. Det visade sig, att vi kommo fortare till botten med våra gamla studentminnen än vi egentligen hade trott, och vårt samtal rörde sig mest om det närvarande. Jag fick veta, att han redan var gift för andra gången, och att hans andra äktenskap lovade att bli lika lyckligt som det första skulle ha blivit, om vår herre så hade velat. Han talade om sitt sköna liv ute på landet, som han inte ville byta bort mot någonting i världen. Han höll av sina församlingsbor, och han trodde också att de värderade honom. Vi snuddade också litet vid de religiösa rörelserna i samtiden, och jag frågade bland annat, om han var mycket besvärad av frimicklar i sin församling.

— Du menar de frireligiösa? sade han. Nej, jag kan inte säga det. Det vill säga, jag kan inte neka till att de beredde mig en del obehag i början. Det var förargligt när ärkebiskopen kom på visitation och såg, att det strömmade mera folk till bönhuset än till kyrkan. Men jag var ny på orten, min företrädare fick bära hundhuvudet, och sedan ha förhållandena ändrat sig till det bättre. Det råder nu en försonligare stämning, och om jag också inte kan säga att jag egentligen har mera folk i kyrkan än förr, så har det åtminstone minskats i bönhuset, gudskelov. — Nå, det har nu för resten sina speciella skäl . . ,

Han avbröt sig och såg litet mystisk ut, men jag frågade icke vidare, och vi sutto tysta en minut. På trottoaren framför oss flanerade en och annan magerlagd yankee bland feta stockholmare, från Strömparterren ljödo de sista takterna av Habsburgska husets folksång, den lämnade efter sig en underlig stillhet, och mitt igenom stillheten trängde råmandet av en ko. Det kom från en av skärgårdsbåtarna, som just hade lagt till vid kajen; strax efter hörde man kon trampa över landgången, det kom ännu en, och man såg en liten bondgubbe gå förbi, ledande bägge korna efter sig i ett rep.

— Det är vackra kor, sade kyrkoherden, fast inte så vackra som mina. Jag har de fetaste och vackraste i hela socknen. Men kor måste man se i ett grönt landskap för att förstå dem. Det finns ingenting, som jag tycker mer om än mina kor, av det som är av denna världen, naturligtvis. Men det har för resten också sina . . .

— Speciella skäl?

— Just det. Jag får lov att tala om hela historien för dig, om korna och de frireligiösa och mitt giftermål. Det hör ihop alltsammans.

Här skall du få höra:

Du kommer kanske ihåg att det var mycket varmt förra sommaren, i synnerhet före midsommar. En dag gick jag ut ett slag kring mina ägor, som vanligt. Jag gick utmed dikesrenarna, mitt i solbaddet, jag gick över en äng, där mitt folk höll på att slå hö, och kom till hagen, där korna gingo i bet. Du kan inte tänka dig hur vackra de voro där mellan

björkstammarna! Jag kliade dem i pannan och pratade med dem som jag brukar, både med Majros och Sommarblomma och Vitkullan — det är min skällko, hon har inga horn och är vit som mjölk — och med tjuren Herkules, som är styrkan och fromheten i förening. Det finns inga beskedligare kräk än tjurar, bara man inte retar dem från början. Jag pratade med dem alla, och de svarade mig så gott de kunde och råmade efter mig när jag gick ifrån dem. Jag pratade till och med med en troende skräddare, som jag mötte nere i backen, och som var ett stort ljus bland de väckta i socknen. Jag har till och med hört sägas att han brukade utdriva djävlar. Nå, han svarade mig sötsurt, naturligtvis — och så kom jag ner till sjön. Den låg blank och stilla. Jag har visserligen den principen att aldrig bada före midsommar; men det var bara ett par dar dit, och jag var svettig och varm. Jag kunde inte låta bli. I en handvändning voro kläderna av, jag hoppade i vattnet och simmade ut. Men det var kallare än jag hade trott, och jag var inte länge i sjön. Då jag stiger upp får jag se alla korna komma emot mig. Jag ropade på dem, de kommo närmare, men långsamt och försiktigt. Vitkullan gick först, Herkules höll sig tätt intill henne. När jag hade dem på en tio eller femton stegs avstånd, såg jag plötsligt på deras ansiktsuttryck att de inte kände igen mig, ja, att de inte ens ville erkänna mig som människa! Och i Herkules' blickar tyckte jag mig se något som jag aldrig hade sett där förr. Jag tillstår att jag med ens blev alldeles förskräckligt rädd. Och

om du vill veta vad den paniska skräcken vill säga, så ställ dig spritt naken framför ett dussin stora bestar med vassa horn — du skall veta att jag har elva kor och en tjur — och med sjön bakom dig! Jag för min del blev halvtokig av skrämsel och började springa utmed stranden. Nu blev det liv i korna. Jag hörde dem bakom mig i skarpt trav. Vad skulle jag göra? Jag fick fatt i en trädgren, som satt tämligen lågt, och svängde mig upp i trädet. Det var hög tid, hela svärmen var redan omkring mig, och Herkules fnös åt mig och stångade med hornen mot trädet. Nå, mig kunde han i alla fall inte komma åt, och det var lyckligtvis så varmt att jag inte förkylde mig, fast jag annars har lätt för att bli kall om magen. Jag försökte tala förstånd med dem, men det var ingen möjlighet. Vitkullan hade bara förakt till svar, Majros tittade ilsket under lugg, och Herkules var nu en gång bragt ur jämvikten. Och på sätt och vis hade de ju rätt. Hur skulle de kunnat föreställa sig, att detta främmande vita djur, som vid deras åsyn tog till flykten och klättrade upp i ett träd och som varken hade svarta kläder eller glasögon eller halmhatt med vida brätten, var identisk med deras husbonde och goda vän! Han måste naturligtvis ovillkorligen vara deras fiende, eller i vart fall en främmande, löjlig och oanständig företeelse, som borde bekrigas.

Emellertid är det lyckligtvis så, att en häftig sinnesrörelse sällan är långvarig, åtminstone inte hos nötkreaturen. Efter en stund började det frodiga gräset på marken taga deras uppmärksamhet i an-

språk, och jag gömde mig så gott jag kunde i lövverket i hopp att bli bortglömd. Djuren hade redan börjat sprida sig, och jag började hoppas på befrielse — den grova barken sved otäckt i mitt skinn — då jag hörde prat och skratt av flickröster. Det var skollärarinnan och den troende skräddarens båda döttrar — alla tre väckta naturligtvis — som kommo med handdukar i händerna för att bada! Jag kan inte neka till att jag viskade för mig själv: nu är fan lös! Jag hade bara det hoppet att de inte skulle se mig, och jag lovade mig själv att till gengäld vända mina ögon inåt land. Nå, det var för resten inte mycket att se på, om jag undantar den yngsta. De voro nämligen så kvicka i vändningarna, att jag knappt hann tänka över vad som var att göra förrän den yngsta flickan redan stod med ena foten i vattnet och alla sina kläder nätt och ordentligt lagda på en sten. Uppriktigt sagt vågade jag inte heller vända bort huvudet, av fruktan att göra något prassel i lövverket. Nå, flickorna plaskade snart i sjön alla tre, och jag satt tyst som en liten råtta i mitt träd. Vanan gör mycket; barken sved inte längre så illa i mitt stackars skinn som nyss, och jag började finna mig i mitt öde och hoppas på ett lyckligt slut på historien. Det blev det ju också till sist, fast inte så, som jag hade tänkt mig.

Flickorna kommo ur sjön igen, men skollärarinnan råkade stiga i land ett litet stycke längre bort, naturligtvis just där mina kläder låg. Hon kommer springande och berättar om sitt fynd: "Det ligger karlkläder där borta, det är en karl som badar strax

intill — men vart har han tagit vägen, han måtte ha simmat långt ut!" De klä på sig i största hast, de stå och lyssna. Ingenting hörs, och ingen syns ute i sjön. Han har väl inte drunknat, och vem kan det vara? Man måste se närmare på kläderna. Den yngsta är modigast, hon smyger sig dit bort och kommer igen och rapporterar: "Det är kyrkoherden! Tänk om han har drunknat!" "Hur är det då med hans själ?" undrar skollärarinnan. "Å, strunt med själen", svarar den yngsta flickan, på en gång ond och med gråten i halsen, "jag gick och läste för honom för tre år sen, och jag tyckte riktigt om honom, fast han inte hade den rätta tron. Men vår herre är nog inte så elak som du!"

Med ens tvärtystna de och börja stirra som förhäxade upp i trädet. Så ett trestämmigt gallskrik, och i nästa ögonblick voro de som bortsopade av vinden.

Jag kom äntligen ned ur trädet och klädde på mig. Jag var jämförelsevis lugn. Och du måste medge, att jag inte just hade mycket att förlora vidare. Aldrig har väl en ringa Herrens tjänare så oförskyllt varit i en så fatal situation! Det dröjde inte länge förrän skräddaren kom till platsen med två andra troende. De sågo tämligen dystra ut alla tre, men i skräddarens ögon lyste det av en hemlig eld. Du kan tänka dig den lymmelns förtjusning vid tanken på att få utdriva djävulen ur ingen mindre än sin lagliga själasörjare, socknens kyrkoherde! Jag hade emellertid till all lycka redan fått kläderna på mig, och med dem den värdighet, som jag nu

hade så god användning för. Innan skräddaren ännu hunnit öppna munnen sade jag honom att jag skulle göra honom ett besök på eftermiddagen och förklara allt, varpå jag avskedade dem med en gest och gick min väg med fast hållning.

På eftermiddagen träffade jag lyckligtvis flickan först. Hon stod vid en buske i trädgården och åt krusbärskart. Fadern hade nämligen ett bra hemman med en trevlig trädgård; han hade haft välsignelse med sig också i yttre måtto och gjort besparingar och köpt detta hemman. Jag förklarade alltsammans för henne, och det älskliga barnet trodde mig strax. Hon var den enda kloka av dem allesammans. Först hade hon tänkt, att jag blivit galen, eftersom jag klättrade naken upp i ett träd; men då hon nu hörde mig tala och såg att jag hade mitt förstånd i behåll, trodde hon mig strax. Hon var en enkel och okonstlad flicka, och det som hade passerat föreföll henne alldeles inte så förskräckligt som jag hade trott. Det är visst sant, som någon har sagt, att kvinnan står naturen närmare än mannen, och för naturliga saker känner hon för det mesta långt mindre blygsel än vi, fast vi alltid tro motsatsen när vi äro unga och inte känna dem.

— Nå, men skräddaren?

— Han trodde mig aldrig. Men det hindrar naturligtvis inte att han kände sig smickrad, när jag ett par månader senare friade till hans dotter. Du har väl redan förstått att det är hon som nu är min hustru. Men min svärfar tror fortfarande, att jag klättrade naken upp i ett träd för att se flickorna

bada. För släktskapens skull betraktar han emellertid detta som en mycket naturlig och förlåtlig svaghetssynd, som jag dessutom senare fullständigt har gottgjort. Men bland hans trosförvanter har hans överseende gent emot mig väckt förvåning och missnöje, och det är därför sammankomsterna i bönhuset, som han och hans släktingar rå om, inte längre äro så talrikt besökta som förr.

Det var redan sent, och vi bröto upp. När vi skildes skakade vi hjärtligt varandras händer, och jag önskade honom all lycka både till den sanna kyrkans seger och till den goda vändning, saken hade tagit för honom själv.

— Tack, sade han, jag är redan lycklig. Det är visserligen sant att min hustru inte står på samma bildningsgrad som jag; men hon har hjärtats bildning. Och det gjorde också ett visst intryck på mig att hon lade sina kläder så ordentligt, medan de andra kastade sina huller om buller.

SIBYLLANS GROTTA.

— Det är ett vackert par, sade major Vellingk till sin bordsgranne baron Grothusen, en kusin till den unga fästmön.

Grothusens något dimmiga ögon sökte kusinen:

— Ja, svarade han, Elsa är en söt flicka. Men Kalle Hennings kan jag inte yttra mig om. Om en karl är ful eller vacker förstår jag mig inte på.

Grothusen var själv en av de fulaste baroner i Sverige, och han visste det.

— Men vad anses det egentligen att de skall gifta sig på? frågade majoren. De har ju ingenting. Och löjtnantslönen — — —

— Faster Olga ger dem femtonhundra om året, och Hennings lär ha en rik moster som skall ge honom lika mycket. Resten får väl löjtnantslönen fylla ut.

Bordet var dukat på gårdsplanen under den stora susande linden. Sensommarens himmel var mäktigt och tindrande blå och utan moln, nu mot aftonen. Ett enstaka fågelpip blandade sig med bordsgästernas sorl och skratt.

— Egentligen tycker jag inte att man skulle äta i fria luften, sade majoren. Det blir fult med alla de upphettade ansiktena ute i skarpa dagsljuset.

Grothusen skrattade till, kort:

— Ja, du har dina idéer, du Fredrik, sade han. Du är egentligen en oförbätterlig gammal estetflabb. Men för resten har du rätt. Och vet du vad — den vackraste människan här i sällskapet är alltjämt Olga. Trots sina femtio år.

Majoren nickade. Och det gick en stund innan han svarade — som om han talade för sig själv —:

— Ja. Hon är förtjusande. Kan aldrig bli annat. Aldrig, så länge hon lever.

Och plötsligt rodnade han som en gosse. Han erinrade sig att han hade hennes dotter bredvid sig till höger. Och han visste att Nanny inte tyckte om att höra moderns skönhet berömmas.

— Mamma, det var Nannys tunna och litet skarpa röst, det var synd att du inte hörde vad farbror Fredrik sade nyss.

Men hennes röst drunknade i sorlet. Modern hörde henne icke.

— Skål, lilla Nanny, sade majoren för att blidka henne.

— Farbror brukar ju säga att mamma "går i rokoko" också, sade Nanny. Och det är den värsta stil jag vet.

— Nå, herregud, lilla Nanny. Var stil får väl gälla för sig själv. Och du går i en allvarligare stil, det vet jag ju.

Nanny hade inte ett drag från modern. Hon var

inte ful, men hon var utan charme, och hon visste det. Hon närmade sig trettio år, och hennes läppar hade aldrig känt en kärlekskyss. Hon sökte sin tröst i religion och elakhet.

— Farbror tycker visst jag går i spetsbågstil, sade hon.

Ty hon kunde också vara elak mot sig själv.

Majoren var annars den i sällskapet som hon tyckte minst illa om, ty han var den ende — utom Hennings — som inte hörde till släkten. Han var herrgårdens närmaste granne och umgängesvän.

Majoren visste inte vad han skulle svara på det där om spetsbågstilen. Han fjällade tankfull sin kronärtskocka och teg.

Vid andra änden av bordet satt gumman Düring och jämrade sig över den moderna litteraturen. Hon var Olga Mertens svärmor från hennes första äktenskap med professor Düring, Nannys far. Men det visade sig, att hon med den moderna litteraturen menade ett par böcker av Alexander Kielland. D ä r hade hon stigit av tåget.

— Inte skall man skriva böcker, när man har en så sorglig lifsåskådning, sade hon.

Olga Mertens skrattade — ett ungt och klingande skratt.

— Det har tant på sätt och vis rätt i, sade hon. Man skall leva som man lär. Och predikaren, som skrev att allt är fåfänglighet, borde inte ha skrivit det utan hängt sig i stället.

— Fru Düring har obetingat rätt, sade majoren. Det har blivit ett slags sport att skriva böcker som

kommer en att mista all aptit på livet. Det borde förbjudas att så där på förhand tala om för ungdomen hurdant livet är. Det är som att säga till en ung man, som skall ut i livet och göra sin lycka: du skall gå dit och dit; vägen är tråkig och besvärlig, men rätt vacker ibland, och när du kommer fram så blir du hängd.

— Å, Fredrik, det var Olga som svarade, tror du inte ändå att människornas aptit på livet beror på helt annat än vad de läser för böcker? Inte bryr l i v e t sig om böckerna.

Fästmannen och fästmön sutto tysta och litet stela och sade inte mycket. Deras tankar möttes under bordet.

Olga Mertens fortsatte — med sin mjuka, stilla röst:

— Har du inte märkt, Fredrik, att vad som sägs och skrivs — det må vara dumt eller klokt, rätt eller orätt — så är det ändå alltsammans som en skrift i ett rinnande vatten. Det betyder ingenting. Tänk bara på den mest lästa och trodda bok som finns: Nya testamentet. Vad går den ut på? Att detta livet är ingenting och det tillkommande allt. Inte sörja för morgondagen; inte så och inte skörda; kasta all sin omsorg på herren; ge allt det man äger åt de fattiga, inte låna ut pengar mot ränta, inte kräva igen det som man lånat ut; inte hämnas en oförrätt; inte döma; inte motstå den som är ond. Tusenden läsa detta och tro det och betrakta det som guds ord. Men i deras liv sätter det inga spår. Och om vår goda kyrkoherde Sundius

skulle börja leva efter evangeliets ord, skulle hela församlingen tro att han blivit tokig. Vad bryr l i v e t sig om böckerna? Livet är kött och blod. Inte åsikter och tankar.

— Det var tusan vad Olga har blivit bibelsprängd, sade Grothusen.

— Ja, Olga log vemodigt, jag läser verkligen i bibeln ibland. Man hittar så mycket nytt där. Och då min kära Nanny på senare år knappt har gjort annat än grälat på mig om religionen, så har jag ju försökt sätta mig lite in i vad det är frågan om.

Gumman Düring sade något som drunknade i sorlet. Men Nannys fräna röst skar igenom som en kniv:

— Jag tror inte att du k a n sätta dig in i det, mamma. Det ligger inte för dig. Du "går i rokoko" du, som farbror Fredrik brukar säga. Och du har för resten l e v a t i rokoko också.

Hon ville med dessa ord anspela på det sakförhållandet att modern haft ett par tre älskare under tidernas lopp.

Det blev ett litet ögonblicks tystnad. Men pratet kom strax i gång igen. Det var gammal tradition inom släkten att uppfatta Nannys elakheter mot modern som små oskyldiga lustigheter. Olga själv märkte dem knappt. Hon lyssnade aldrig till dottern mer än med ett halvt öra. Hon hade så litet intresse för henne. Egentligen tyckte hon mycket mera om brorsdottern, Elsa Grothusen, som hon hade haft i huset och varit som en mor för sedan hon blev föräldralös. Det pinade henne ofta att hon inte

kunde hålla av sitt eget barn så mycket som hon borde. Men hon kunde inte hjälpa det. Och det gjorde henne så ont om dottern, att hon hade fått en så mager och liten själ.

Elsa satt och lyssnade lite förstrött till sin visavi, brukspatron Mertens, en svåger till Olga. Brukspatronen var ledamot av första kammaren och åtnjöt stort anseende för sin förmögenhet och sina sunda åsikter. Han talade om maten och berömde den varmt.

— Vår goda Olga, sade han, vet hur en svensk herrgårdsmiddag skall vara.

Det var endast formellt han vände sig till Elsa med dessa ord, så att hon kände ingen skyldighet att svara utan böjde endast lätt på det fina unga flickhuvudet med det tunga bruna håret. Och hon hade knappt hört vad han sade. Hon var så lycklig. Hon k ä n d e lyckan som en värme i hela kroppen, kände den så starkt att hon nästan blygdes. Hon var rädd att det kunde synas för mycket på henne. Plötsligt, utan att hon visste varför, kom hon att tänka på den, som hon hade kysst förra sommaren. Så underligt: han hette också Karl. Hon såg honom för sig som i en dimma, men mycket förminskad och avlägsen och otydlig. Egentligen såg hon bara hans mörkblåa kläder. Men vad var det man talade om nu? Så, om krig. Det såg ut som om det skulle bli krig med Norge. Så otäckt! Och just nu, då hon hade blivit förlovad med en löjtnant... Nej, något så förskräckligt kunde ju inte få ske... Hon hörde gumman Düring säga:

— J a g för min del tycker att det är mest synd om de stackars hästarna, som måste vara med och pinas fast de alls inte kan förstå vad det är frågan om.

Och hon hörde sin älskade svara och såg hans leende vita tänder:

— Jag är rädd att kavalleristen för det mesta skulle bli bet på att upplysa sin häst om den saken. Det bästa är att inte veta vad det är frågan om, utan bara gå på. Tänker man efter vad det egentligen är frågan om, då kanske man mister lusten att vara med längre. Och då duger man ju inte till soldat.

Hon njöt av varje hans tonfall.

— Det är rätt, sade brukspatron Mertens. Bara gå på! Så skall en svensk soldat tala.

Han hade den egenheten att i allt som sades bara fästa sig vid det som slog an på honom. Det andra gick honom förbi.

Olga Mertens satt tyst och betraktade de bägge unga. En sekund vidgades hennes ögon — h u n g r i g t. Så knep hon ihop dem igen till två smala strimmor, och hon kände dem beslöjas av en våt dimma. Hennes läppar rördes omärkligt, och hennes tanke viskade ord som ingen hörde:

"Est-ce un souvenir, est-ce un rêve,
Ce souffle ardent qui nous soulève?
Je me souviens, je me souviens!
Force et jeunesse! O joyeux biens!
L'amour! l'amour! je me souviens!"

— Å fan, sade brukspatron Mertens, spelar löjtnanten schack också? Då får vi lov att ta ett litet parti efter maten.

— Jag spelar mycket dåligt, svarade Karl Hennings. Om man vill lära sig spela schack ordentligt, får man lov att avstå från allt annat, kärlek och karriär och hela historien. Hela det så kallade l i v e t.

— Det har jag inte märkt, svarade brukspatronen förvånad.

... S c h a c k. Olga mindes sin man. Artur Mertens. Han spelade också schack. Och det var eget, hon mindes att han brukade säga alldeles detsamma: om man vill lära sig spela schack, då måste man ägna sig åt det helt och hållet. Men han spelade helst ensam med sig själv. Det fanns ju heller ingen där på trakten som kunde spela mot honom.

Det var henne så rent meningslöst obegripligt, hela spelet.

Och hennes tankar gingo vidare kring detsamma och detsamma: Artur. Var är han nu? Hur går hans dag och hans natt?

Han hade varit hennes sista kärlek. De hade levat några korta lyckliga år samman. Men det sista året satt han mest hela dagarna och spelade schack med sig själv.

... Tills han plötsligt en dag reste bort med en främmande kvinna.

Det var för sju år sedan.

"H o n" övergav honom snart. Men han vände

inte hem igen. Han reste och reste. Och han skrev aldrig.

Hon visste inte var han fanns eller om han levde. Men förra sommaren var det någon som hade sett honom i spelsalen i Ostende.

— Ja, sade Karl Hennings, Moltkes fälttågsplan var naturligtvis genialisk. Men den var i synnerhet mycket enkel. Den gick ut på "att uppsöka fienden och angripa honom var helst han kan påträffas".

— Poh! det var Grothusen som exploderade, den planen kunde jag också ha hittat på!

— Jag citerar ordagrant, återtog Karl. Jag har själv sett dokumentet i en glasmonter i Potsdam.

Han rodnade litet då han sade detta. Ty han hade inte sett dokumentet, utan läst om det i en bok. Men det kunde ju vara detsamma.

— Naturligtvis, fortfor han, fanns det också en annan, mera detaljerad plan. Men den kunde inte följas. Den var byggd på den förutsättningen, att fienden skulle sköta sitt spel så klokt som möjligt. Men när i stället motsatsen inträffade, måste ju planen ändras.

Han märkte plötsligt att han lyssnade till sin egen röst som till ett tomt och främmande ljud. Han tyckte att allt omkring honom var så främmande. Han satt bland människor som han inte kände. Grothusen hade han ju träffat några gånger. Men han hade aldrig tänkt på att han skulle kunna komma att bli släkt med honom.

Det fanns ögonblick då till och med hans älskade plötsligt blev honom främmande. Det tyckte han

var så hemskt. Ty han älskade henne. Och han v i l l e älska henne.

Och han ville ha hem och barn. Ett rotfäste i livet. Det var länge sedan han visste av något hem: hans föräldrar hade dött tidigt. Också däri såg han ett band mellan hans älskade och honom, att de bägge voro två föräldralösa barn.

Och han kände att han inte längre kunde leva som hittills: utan kärlek. Det ledde till så mycket, som var fult. Han mindes sin "första kvinna". Det var en jungfru på ett inackorderingsställe, där han bodde det sista året han gick i skolan — han var aderton år. Hon var söt, och de brukade kyssas ibland. Det såg inte ut som han skulle komma stort längre med henne — hon tycktes ta det hela bara som lek och skämt. Tills hon slutligen — då han redan hade så gott som uppgivit hela saken — en natt kom insmygande till honom alldeles av sig själv...

— Ja — sedan blev det förstås en jäkla historia. Och h e n n e gick det illa för, stackare. Men det måste det ju.

Och sedan dess hade han varit med om åtskilligt.

Å, vad han var trött och led vid allt detta. Han ville ju ingenting hellre än att kunna få leva v a c k e r t. Och han kände ett stort, ljust lugn nu, när äntligen kärleken hade kommit. Den rätta kärleken.

Som en blixt hade den kommit...

Brukspatron Mertens knackade i sitt glas. Han bad att få utbringa en skål för de nyförlovade. Det skulle inte bli något långt tal. Han avskydde långa tal.

Man lyssnade andaktsfullt.

Han ville likna kärleken vid det lekande skämtet. Men äktenskapet var livets allvar. Ett äktenskap i kärlek, det är allvar och skämt i harmonisk enhet.

Han hade låtit sig berättas, att så att säga den första spiran till de båda ungas förbund hade knutits — helt nyligen — i den gamla, historiskt minnesrika staden Kalmar.

(Snälla Karl Johan, interfolierade Olga Mertens, hur bär du dig egentligen åt för att knyta en spira?)

Talaren trodde sig icke uttala något alltför dåligt o m e n, om han därav tog sig anledning att jämföra de båda ungas förbund med Kalmarunionen. Den hade visserligen sina stormar. Men vilket äktenskapligt förbund har inte det? Man måste likväl medgiva, att i dessa besynnerliga tider, då man gifter sig och skiljer sig som man byter om skjorta, måste det anses ganska vackert, om ett äktenskapligt förbund räcker lika länge som Kalmarunionen! Och han ville uttala den vissa förhoppningen, att det förbund, som nu stod i sin första knoppning, skulle komma att räcka ännu längre.

Från Kalmarunionen kunde talaren icke undgå att osökt komma in på den nyss så sorgligt och lättsinnigt sönderbrutna unionen mellan Sverige och Norge. Och han ville uttala sin lyckliga förvissning om att allas vår kära lilla Elsa skulle komma att bli en vida bättre och trofastare hustru för vännen Karl Hennings (han hade nyss lagt bort titlarna med honom) än Norge hade varit för Sverige. Och att Karl Hennings skulle bli en god och trofast

make för lilla Elsa, därom äro vi alla, slöt talaren, redan förvissade. I ett äkta svenskt soldathjärta bor intet svek!

De nyförlovades skål!

Skålen dracks under varm tillslutning. Händer trycktes, ansikten blossade av hjärtevärme och förlägenhet och gott vin.

Det blev en tystnad efter skålen. Olga Mertens bröt den:

— Jag tycker så mycket om att höra Karl Johan hålla tal, sade hon. Ofta har jag önskat att jag vore man. Men när jag hör Karl Johan hålla tal, då känner jag mig nöjd som det är.

Senatorn försjönk i ett stilla grubbel över dessa gåtfulla ord. Hans svägerska sade ibland saker som föreföllo honom underliga.

Men en charmant kvinna var hon, det stod fast. Och hans bror Artur hade burit sig åt som en svinpäls mot henne.

— Han är ju min bror, brukade han säga till henne, och därför att han är min bror, så håller jag av honom. Men en stor lutfisk är han, och det har han alltid varit.

Men han fick aldrig annat svar än en blick, som gick f ö r b i honom ...

Han knackade åter i sitt glas och bad att på sina egna och övriga gästers vägnar få tacka den älskvärda värdinnan för den, så väl vad mat som dryck beträffade, utsökt goda välfägnaden.

*

Kaffet var serverat på verandan.

Karl och Elsa stodo vid verandaräcket och sågo ut över parkens gulnade trädkronor.

Elsa tyckte, att farbror Karl Johan hade talat riktigt snällt och vackert.

Karl böjde på huvudet. Och han smekte hennes hand.

Han tyckte egentligen inte så mycket om det där om Kalmarunionen. Han tyckte att det var att profanera något som ingen främmande borde få röra vid.

Men han sade ingenting. Stod bara och stirrade ut i rymden.

Herrgården och parken lågo högt, på en udde. Nedanför blånade Vättern. Och långt i norr stod Omberg som ett fjärran ljusblått moln.

Brukspatronen ville ha sitt parti. Artur Mertens' schackbord stod ännu i hans rökrum, som det stod den dag han reste. Men brukspatronen lät flytta det ut på verandan.

Nanny gick förbi och sade i förbifarten till Elsa:

— Kära Elsa, nu känner du dig väl riktigt lycklig? Fast du har då varit kär så ofta att du borde vara van vid att vara lycklig.

Och hon tillade, vänd till Karl Hennings:

— I vår familj springer kärleksbacillerna omkring som stora råttor. Jag är den enda som aldrig blir biten.

Majoren stod och talade med Olga Mertens. Han hade nyligen varit i Jönköping. Och han sade:

— Jag är ju inte annars vidare religiös. Men

jag kunde inte låta bli att gå in och höra en gudstjänst i Viktor Rydbergs gamla kyrka. Och jag tänkte på "Träsnittet i psalmboken" och fick tårar i ögonen.

— Men det är synd, tillade han, att de ha farit så illa med Viktor Rydberg efter hans död. Slagit ihop honom till ett kolly med salig pastor primarius Fehr. "Fehr-Rydbergs minne." Och Fehr till på köpet först!

— Det är för välljudets skull, sade Olga.

— Men det är sant, Fredrik, fortfor hon, du kände ju honom? Georg Brandes skrev, då han var död, att han var en så vacker man. Det kunde jag aldrig förstå, av porträtten. Eller var han det?

— Han var egentligen ingen vacker man, svarade Fredrik Vellingk. Men han var en vacker människa.

Brukspatronen hade den oturen att förlora sin dam redan i början av partiet. Men han tappade inte modet.

— Jag har gammalt krigarblod i mina ådror, sade han. Jag ger mig inte i första taget.

Han funderade länge. Så rockerade han. Men därvid råkade kungen olyckligtvis komma i schack. Karl Hennings tog den genast och stoppade den i byxfickan. Detta starka drag gjorde brukspatronen betänksam. Och efter att ännu en stund ha undersökt ställningens svårigheter, uppgav han partiet.

Han var inte nöjd:

— Du har ett besynnerligt sätt att spela schack, min kära Karl, sade han. Dig vill jag inte spela med

mera. Att bara ta och ta — det är ju inte att spela schack. Nej, man skall spela f i n t.

Det började skymma. Solen var borta. Vättern låg mörk och tyst.

Fredrik Vellingk svarade på något som Olga hade sagt. Hans röst var låg och darrade en smula:

— Ja, sade han, kärleken är som solskenet och som den himmelska nåden. Den faller på vem som helst.

Han sade dessa bittra ord, emedan den kärlek, som han hade åtrått hetare än allt, hade fallit på andra men aldrig på honom.

Olga Mertens mötte icke hans blick. Hennes ögon irrade ut i det tomma.

— Kärleken, sade hon, är en vandringspokal. Från mun till mun. Många ha haft den. Ingen har ä g t den.

Gumman Düring satt i en djup korgstol och sov. Hon drömde. Hon var ung nygift fru, det var kväll och halvskumt, och hon stod vid toalettbyrån i sängkammaren och redde sitt hår för natten. Düring låg redan i den stora sängen och visslade en melodi ur Sköna Helena. "Kärlek måste vi ha, om än aldrig så litet." Men då hon vände sig om för att stiga i bädden, hade sängen plötsligt blivit så liten och trång och svart som sot. Och Düring låg så blek och stel och visslade inte mer.

Gumman Düring gnuggade sig i ögonen:

— Vad är klockan? skrek hon.

Hon drömde alltid när hon sov. Men hon mindes aldrig vad hon hade drömt.

*

Månen var uppe.

Man hade gått ner till stranden, några. Olga och Vellingk och de båda unga.

Vättern låg som ett strandlöst hav i måndiset, som dränkte Visingsö. Bara vatten och månljus. Ingenting annat — ingenting.

Den kunde i denna stund lika gärna vara Stilla oceanen.

Karl och Elsa stodo lite avsides. Han tog hennes huvud mellan sina händer och kysste henne.

Och han sade — när de åter vaknade upp —:

— Minns du?

Hon mindes. Ångbåtsresan, Kalmar, månskensnatten sedan ombord.

Karl Hennings hade varit i Köpenhamn ett par veckor på sommaren och tog hemvägen med ångbåt. I Ronneby hade Elsa kommit ombord. De kände varandra inte — hade aldrig sett varandra. Han hade strax givit akt på henne. Och hon kunde inte undgå att ibland möta hans blick, när de kommo att sitta mitt emot varandra vid middagsbordet. Och han tyckte ett tag att hon såg på honom med en blick som han tydde ungefär så: Du är visst en snäll gosse. Vill du leka med mig? Efter middagen kommo de bägge av en slump att stå vid relingen — inte precis bredvid varandra, men inte heller så långt ifrån varandra — och stirra ned i vattnet. Han var barhuvad och blåsten lekte vilt i hans hår. Han märkte att hon ett tag såg på honom, förstulet. Han sade lågt, som för sig själv: Man blir yr i huvudet av att stå så här och stirra.

— Hon borde ju inte ha svarat något. Men hon svarade, lågt: Ja.

Så hade de blivit bekanta.

I Kalmar skulle båten ligga flera timmar. De gingo i land för att gå och se på staden tillsammans. Ingen av dem hade varit där förr. De gingo omkring på gatorna bland de små gammaldags, lustiga husen. De hade ännu inte presenterat sig för varandra. De hade bägge en känsla av att det inte brådskade med det och att de kunde ha roligt tillsammans en stund utan att veta något om varandra. De kommo till det gamla slottet och gingo omkring på vallarna. Det var just i solnedgången. De sutto länge på den gamla fästningsvallen vid havet. De sutto där ännu sedan solen gått ner. Och de kysstes.

Det föll sig så naturligt.

— — — Och sedan hade de förstås presenterat sig för varandra.

Då kommo de underfund med att de hade gemensamma bekanta, och så hade de strax mycket mer att tala om med varandra.

Halva natten hade de sedan suttit uppe på däck. Och månsken var det. Då också.

— — — Han kysste henne åter.

— Minns du?

— Jag minns.

— Kom, sade Elsa till Karl, kom, så skall jag visa dig "Sibyllans grotta".

Hon drog honom med sig.

Olga Mertens och Fredrik Vellingk kommo emot dem i måndimman.

— Vart skall ni ta vägen, barn? frågade Olga.

— Till "Sibyllans grotta", svarade de bägge i munnen på varandra.

— Ja, den är ju alldeles här, sade Olga.

Det var bara ett par steg dit.

"Sibyllans grotta" var en grottliknande urholkning i strandväggen. Det var någon gammal historia förbunden med den, men ingen mindes den.

— Nu skall du vara sibyllan och spå oss, faster Olga, sade Elsa.

— Å herregud, barn, sade Olga, har jag verkligen redan blivit en gammal spåkäring? Ja, ja. Tiden går. Det är otroligt så den går. Och tröttnar aldrig.

— Den går ifrån oss, Olga, sade Vellingk.

— Ja, ja. Man orkar inte följa med. Och till sist v i l l man inte orka längre. Men vad vill du att jag skall spå?

— Du skall spå oss olyckor, faster Olga, sade Elsa. För då kan jag vara viss om att de inte händer.

— Nå, så spår jag dig väl femton barn, att börja med.

— Fy, så oanständigt, sade Elsa. Kan du inte hitta på några smakfullare olyckor åt mig, lilla faster?

Olga satt på en sten och stödde huvudet i händerna. Hennes ögon följde ett ensamt seglande silvermoln som drev genom rymden.

Och hon sade:

— Du kan ju fråga mig, lilla barn. Så får vi se vad jag kan hitta på för dumheter.

Karl och Elsa stodo framför henne hand i hand. Men hon såg förbi dem. Ut i det tomma. Ut i det kalla, grymma månljuset.

Elsa frågade:

— Säg mig då först och främst, Sibylla: älskar jag den här mannen?

Sibyllan nickade:

— Du älskar honom.

Elsa frågade åter:

— Älskar jag honom mycket?

Sibyllan svarade:

— Å nej, inte så värst. Du älskar honom så, som det passar sig för en ung flicka att älska. Det vill säga, du är glad åt att han älskar dig.

Elsa frågade:

— Kommer jag att älska honom ännu mer än nu?

— Mycket, mycket mera. Och allra mest kommer du att älska honom när den tiden kommer, då han inte mera älskar dig.

Den unga flickan brast i ett friskt, klingande skratt. Ty hon visste ju, att den tiden aldrig kunde komma.

Och Karl instämde i hennes skratt, med armen om hennes hals, och sade:

— Du tror alltså, Sibylla, att den tiden kommer?

Sibyllan svarade:

— Jag tror nästan det.

— Och när jag inte älskar henne mer, hans ögon

logo mot hennes, så kommer jag kanske att hata henne?

— Du kommer inte att hata henne. Du kommer alltid att önska henne allt gott. Men du kommer att älska en annan.

Karl frågade, med låtsat allvar i rösten:

— Säg mig, Sibylla, vem kommer jag att älska då?

— Å, vad vet jag... Någon som ännu är en liten flicka och springer omkring i korta kjolar och plockar blommor på en äng. Och som i denna stund ligger och sover i en liten vit bädd i månskenet, någonstans långt härifrån...

Vattnet glittrade till under en vindil.

Karl sade:

— Och du tror, Sibylla, att jag kommer att älska henne m e r a?

Sibyllan böjde på huvudet.

— Jag tror nästan det, sade hon. Den sista kärleken är alltid den största. Vet du inte det? Det trodde jag att man fick lära sig i skolan nu för tiden. Du kommer att älska henne så att du rent blir från förståndet. Och hon kommer att suga allt blodet ur ditt hjärta. Och sedan, när ditt hjärta är alldeles tomt på blod, så vet hon förstås inte vad hon skall göra med det längre. Och då kastar hon det för svinen. Och det kommer att kännas lite underligt för dig i början — att gå omkring utan hjärta. Men på längden mår du bara bra av det. För då kommer förståndet igen så småningom. Och så blir du major och överste och general och får stora vackra ordnar,

och då blir du så glad. Och så skrattar du åt alltihop, och så dör du. Och sen så var det ingenting mer. Kom nu, barn, så går vi in och tar en kopp te och en smörgås.

Hon reste sig.

Hon gick före med Fredrik Vellingk.

Han sade:

— Så styggt du skämtade nyss.

*

Karl och Elsa stodo kvar på stranden.

Hon höll hans högra hand mellan bägge sina händer och såg in i hans ögon. Och hon log då hon sade:

— Säg, Karl, skall det gå så för oss som faster Olga sade?

Han kysste henne och log. Det hade inte gjort det ringaste intryck på honom, alltsammans. Han mindes knappt vad det var hon hade sagt. Han hade bara hela tiden stått och tänkt: Gumman är söt. Hon måste ha sett bra ut i sin ungdom.

Nu tänkte han på helt annat. Han stod och såg ut över det stora glittrande vattnet. Dimman lättade, och Visingsö steg upp ur vattnet. Den syntes helt nära. Månsilvret glimrade i ekarnas kronor.

Och han tänkte:

— Detta är Vättern. Och d ä r är Visingsö, och d ä r är Omberg. Och här runt omkring är Sverige. S v e r i g e.

Hon frågade:

— Vad tänker du på?

Han svarade, lågt:

— Jag tänker på mitt land. Jag vill tjäna mitt land.

Han drog henne till sig i en kyss.

— Och du, sade han, du skall vara min hjälp och mitt stöd. I alla eviga tider.

De stodo som sammangjutna i månskenet.

BLOM.

En bländande augustimorgon precis klockan åtta öppnades Långholmens portar för tre av anstaltens pensionärer, som där av olika anledningar hade tillbragt olika tidrymder, noggrant avpassade efter graden och beskaffenheten av deras i handling ådagalagda meningsskiljaktighet med det lagbundna samhället. De kände varandra icke, de hade ingen känsla av förbrödring genom gemensamma olycksöden, och de sade varandra varken god morgon eller farväl.

Den, som kom först, var en undersätsig man med tjurpanna och grova handleder. Han hade en mörk kväll överfallit en gammal arbetare, som han icke tyckte om, slagit ut några tänder på honom och sparkat honom i bröstet så att han hostade blod några dagar. Han hade fått en månad för övervåld, varav ringa skada följt, och begav sig skyndsamt till närmaste utskänkningsställe.

Därnäst kom en man, som hade bedragit ett opersonligt väsen med namn av bankbolag på en medel-

stor penningsumma. De tre månader, som han tillbragt inomhus, hade icke alltför mycket blekt hans friska punschhy. Han hade en välsittande mörkblå sommarkostym med smala vita ränder; på fötterna hade han nya gula skor, i handen höll han en liten elegant kappsäck av samma färg som skorna, och han liknade närmast en handelsresande, som småvisslande kommer ut från ett hotell. Han visslade likväl icke, men steg upp i en droska med uppslagen sufflett, under vilken en svartklädd kvinna med bleka och förgrämda drag väntade honom, kastade en adress åt kusken och försvann i en dammsky.

Sist kom förre skrädderiarbetaren Blom, Oskar Valdemar Napoleon. Hans ansiktsfärg gick mera i grått, ty han hade med nio månader fått försona stölden av en till skyltning uthängd kavaj — det var nämligen andra resan. I högra bröstfickan hade han, utom prästbetyget med dess mindre smickrande anteckningar, en summa av åttio kronor, inlagda i ett blått kuvert jämte ett intyg från fängelsedirektören om gott uppförande på Långholmen.

Det var icke mycket för att vara resultatet av nio månaders arbete, men han hade ju också haft sitt uppehälle under tiden. För honom var det i alla fall en betydande summa, och den hade också varit en hävstång till många framtidsplaner, av vilka de flesta vilade på uppenbara osannolikheter, till många drömmar om ett nytt liv, om lycka och välstånd och allmän aktning, i synnerhet under dessa sista veckor, då han i betraktande av den snart förestående friheten varit förskonad från den för-

ödmjukande slätrakningen och känt aktningen för sitt människovärde gro på nytt och växa i kapp med skäggstubben på överläpp och haka. Men nu, då han verkligen var fri och kände sommarmorgonens svala och lätta bris fläkta kring tinningarna och hörde suset i de stora träden, skötos alla dessa planer liksom av sig själva en smula i bakgrunden, naturligtvis bara tills vidare, bara för några timmar eller kanske för en dag, och en enda stor lyckokänsla steg upp i honom och svepte in honom nästan som i en yrsel. Han var också mycket hungrig, ty han hade knappt rört Långholmsmaten denna sista morgon, och han tänkte med längtan och välbehag på en liten matservering vid Brännkyrkagatan, som han kände till sedan gammalt, och på en stor biffstek med lök och en eller kanske två buteljer öl — tänk, öl!

På Långholmsbron stod en ledig vaktkonstapel och metade mört på små saffranskulor. Blom stannade med armarna mot broräcket och såg på; det roade honom att låtsas som om han icke hade bråttom. Där nere i det lugna vattnets tjocka grönska, i skuggan under bron, gingo stora rödögda mörtar av och an kring fångvaktarens saffranskula, petade till den ett tag, vände tveksamt om och kommo tillbaka igen; då och då kom en och annan sarv med röda fenor och gullrygg, vackra fiskar, men litet leriga i smaken, och emellanåt blänkte också den breda silversidan på en braxenpanka. På bägge sidorna av det smala Långholmssundet doppade stora lutande pilar sina grågröna blad i vattnet, och

vassen vajade sakta för morgonvinden. Och i fonden, långt borta, stodo Stockholms kyrkor och torn i blått soldis, som ristade med en fin nål.

— Ja, sade Blom till konstapeln, nu skall man börja leva igen.

— Ja, lycka till, Blom, svarade konstapeln utan att taga ögonen från flötet, som just tog ett dopp under vattenytan — det var napp, men fisken tog bara saffranskulan och lämnade kroken åt sitt värde.

En ångslup kom puttrande fram under bron, på väg till staden, och lade till vid bryggan näst invid. Blom kände sig ett ögonblick frestad att följa med, men kom strax tillbaka till sin första tanke, matstället vid Brännkyrkagatan, biffsteken, löken och ölet, sade adjö åt konstapeln och gick Långholmsgatan fram. Han kände sig av gammalt mest hemmastadd i denna utkant av Söder, mellan Skinnarviksbergen, Liljeholmsbron och Långholmen.

*

Då Blom mätt och belåten kom ut från sitt matställe, var hans första åtgärd att köpa en ny svart filthatt, ty den gamla gick alltför mycket i gulbrunt, och han hade en gång hört att hatten gör gentlemannen. Därefter gick han till närmaste rakstuga vid Hornsgatan och lät avlägsna skäggstubben från hakan och en del av kinderna, men behöll, utom mustascherna naturligtvis, ett par små polisonger vid öronen. Därefter gick han snett över gatan till en kortvaruhandel, från vilken han kom ut iförd en

ren vit krage, en blårandig nattkappa och en lysande ljusblå halsduksrosett. Några steg längre upp på gatan stannade han framför en fotografs skyltlåda och speglade sig i glaset. Han blev nästan rörd över den förvandling som han undergått. Och då han på en bandformig remsa, som pittoreskt slingrade sig fram mellan porträtten av jungfrur, sömmerskor, frälsningssoldater, beväringar och en präst med prästkrage, läste att han kunde få ett halvt dussin kort i visitkortsformat för 2: 50, kände han en oemotståndlig frestelse att gå upp och låta fotografera sig. Dels var dagen betydelsefull för honom, så att det kort han nu tog kunde bli ett minne för livet, dels hade han också en mörk aning, som han dock sökte skjuta undan, om att det kanske kunde dröja länge innan han på nytt befann sig i ett skick lika värdigt att förevigas i bild. Han hade också låtit fotografera sig åtskilliga gånger förr, och han erinrade sig med välbehag den angenäma känsla han erfor av att se sitt jag så att säga i förädlad form, utan fläckar på rocken och störande ojämnheter i hyn, vackert slätkammad och med ett värdigt och sympatiskt uttryck. Han gick upp till fotografen, kammade sig omsorgsfullt framför en spegel och satte sig orörlig framför kameran med händerna på knäna.

— Blev det bra? frågade han, då sittningen var slut.

— Herrn kommer att se ut som en bankdirektör, svarade fotografen efter att ha kastat en blick på plåten.

Då han åter stod på gatan, kände han de goda föresatserna kalla med mera styrka och tydlighet än förut. Han borde gå ned till staden, söka upp ett par gudfruktiga och välvilliga personer som fängelsedirektören och pastorn givit honom anvisning på, söka arbete, skaffa sig ett billigt logi. Men det var ännu tidigt på dagen, urmakarens klocka där borta i hörnet visade icke fullt på tio, solen lyste så hjärtgripande på den blå himmeln och luften var ljum och stilla. Han kunde unna sig litet tid, han kunde gå ett slag utåt Liljeholmen, ut i skogen.

Ja, skogen, den hade han tänkt på många gånger, medan han satt inburad där borta bakom gallret.

Han hade vuxit upp i ett torp i en skogsbacke, en halv mil söder om Stockholm. Då han hade gått och läst, blev han satt i lära hos en liten troende skräddare på Söder. Skräddaren var baptist; Blom blev också baptist och lät döpa om sig. Men då han sedan kom till en annan skräddare som tillhörde statskyrkan och flitigt missbrukade djävulens namn, domnade den nya tron så småningom bort. Han gjorde nya bekantskaper och blev fästman åt en halvgammal jungfru, som hade en sparbanksbok och som gav honom pengar. På detta sätt blev han van att roa sig, inte mycket, men likväl mer är vad som är bra för fattigt folk. De vackra sommarkvällarna satt han ofta på Mosebacke eller i Strömparterren och drack punsch, ibland med fästmön, men ibland med en liten mörkhårig sömmerska, som han hade blivit bekant med hos Tekla en eftermiddag, då hon hade kaffebjudning i jungfrukam-

maren. Hon hette Edit; hon hade ett stort, mörkt hår och en mycket röd mun. Hon gick långa tider utan arbete, men förstod alltid att reda sig ändå. Blom önskade ofta, att Teklas trofasta kärlek till honom tillika med hennes sparbanksbok genom något trolleri kunde överflyttas på Edit. Men Edits hjärta var obeständigt och aldrig att lita på, och sparbanksboken förblev Teklas. Nå, som det nu var, gjorde han sig i alla fall litet glädje både med den enas pengar och den andras röda mun.

Men så kom slutet. Skräddaren, som han arbetade hos, gjorde konkurs, och han stod utan arbete. Tekla lovade att hjälpa honom och tog ut pengar från banken; han skulle få låna trettio kronor, tills han fick arbete. På kvällen, då han skulle få pengarna, tvang hon honom att stanna längre än han hade lust till. Och då han äntligen skulle gå och bara väntade på pengarna, bröt det löst. Hon var så mycket ursinnigare som hon måste tala mycket tyst, av fruktan att väcka herrskapet. Edit hade varit uppe hos henne på eftermiddagen, de hade kommit i gräl om någonting, och Edit hade talat om alltsammans med Blom, för att retas och skryta. Men Tekla var inte den som lät någon driva med sig! Och hon kallade honom en fähund och mycket annat och viftade med de tre tiorna under näsan på honom och förklarade att han aldrig mer skulle få ett öre av henne. Då nappade han dem till sig med ett raskt grepp och gick sin väg. Han visste att hon inte vågade göra något väsen på natten, herrskapet kunde vakna.

Men nästa dag anmälde hon honom i polisen för stöld. Han nekade först, men erkände sedan och berättade förloppet. Målsägandens framställning av saken var emellertid helt annorlunda; de trettio kronorna hade legat på ett bord, han hade tagit dem utan att hon såg det, och hon hade aldrig lovat honom dem. Det enda som blev fullt klart var, att han hade tagit dem.

Det var första resan.

Sedan hade han levat som det föll sig — haft arbete ibland, och ibland svultit och tiggt, tills han en kväll fick den idén att stjäla en kavaj på Österlånggatan för att undgå Svartsjö.

Han hade kommit ner på Liljeholmsbron. Mjölksurror skramlade och smålurviga bondhästar stretade mödosamt med sina pinnkärror uppför det branta landfästet. Från de hundra fabriksskorstenarna kring Årstavikens stränder stego rökarna stilla och pelarrätt mot höjden som från ett herren behagligt offer. Över järnvägsbanken rusade kontinentexpressen söderut med restaurangvagnen full av frukosterande resenärer med ansjovisar på gafflarna. Men i det lugna hörnet mellan stranden och bron simmade en ankfamilj av och an, några vita, andra spräckliga med minnen från vildandens dräkt, och mitt i flocken stod ankbonden på en flytande planka och sov på ett ben och med huvudet under vingen.

Blom tog upp en skorpa som han tagit med sig från matstället vid Brännkyrkagatan, smulade sön-

der den och kastade ut smulorna åt ankorna. Det blev strax livligare i flocken, till och med ankbonden lyfte huvudet och öppnade ena ögat, men slöt det igen. Han var helt vit, och också det tillslutna ögonlocket var vitt, så att Blom kom att tänka på de hemska, tomma marmorögon, som han hade sett på Nationalmuseum en söndag för många år sedan. De andra nappades om skorpsmulorna. En av dem hade fått fatt i en bit, som var för stor, hon doppade den i vattnet gång på gång för att blöta upp den och få sönder den; under tiden följde en annan oavbrutet med vaksamma ögon alla hennes rörelser, och då skorpbiten till sist slant undan hennes näbb, var den andra strax där och tog den. Det blev icke något slagsmål; den första nöjde sig med att i sin tur följa efter och vakta på ett tillfälle att få igen det förlorade.

Blom skrattade högt av förtjusning.

— Ja, det är rätt, tänkte han, den som har något skall passa på det han har, annars kommer en annan och tar det...

Och han kände det nästan som en tröst att se det oskyldiga vita djuret ostraffat och alldeles naturligt utföra en handling, som på människornas språk kallas för stöld, och som han hade fått lida så mycket för.

Inifrån land kom en spräcklig anka simmande, lockad av skorpbitarna, i spetsen för en flock ungar, gråbruna, dunigt ludna och med små pärlklara, svarta råttögon. Ett par små flickor med böcker i händerna, på väg till skolan, stannade och betrak-

tade dem med förtjusning och häpnad. — "Titta, är det råttor?" — "Nej, du ser väl att det är fåglar." — "Tänk att de inte är rädda för vattnet!"

— Det är ankungar, upplyste Blom. Och han tillade i undervisande ton:

— Di ä skapta till att gå i vatten. Det är inte mera märkvärdigt att di går i vatten än att fiskarna simmar.

— Tänk! sade den största flickan.

Och de sprungo sin väg med små hopp.

Blom erinrade sig en saga, som han en gång hade läst i en skolbok, om en ful ankunge som blev förvandlad till svan. Han sökte efter en tillämpning på sig själv och fann den delvis i sin förvandling nyss på rakstugan och i kortvaruhandeln, men det föreföll honom inte fullt tillräckligt, och han mumlade för sig själv, medan han fortsatte över bron:

— Vänta, di ska få se! Vänta bara...

Det var mycket varmt, och då han kom på andra sidan om bron, där nässlorna och kardborrarna stodo gråa av damm utmed vägkanten, tog han av sig kavajen, stack käppkryckan genom hängaren, slängde den över axeln och gick vidare utåt Liljeholmsvägen visslande på en munter melodi.

Ett stycke framför honom gick en ung kvinna med ett knyte i handen, och han skyndade på sina steg för att få se hur hon såg ut framifrån. Och då han kom henne närmare, stod hjärtat med ens nästan stilla i hans bröst, ty han tyckte att det var Edit. I detsamma vände hon sig om.

— Nej, se Valdemar!

Sedan det första uttrycket av överraskning väl försvunnit från hennes ansikte, smålog hon vänligt och tycktes icke obehagligt berörd av att se honom. Hon skulle gå till en bekant, som bodde litet längre bort, och de följdes åt. Han fann henne förändrad, fylligare än förr och rödare i hyn, som om hon hade druckit mycket öl. Hon frågade var han hade varit hela den långa tiden, som de icke hade sett varandra. Han kände en viss tillfredsställelse över att hon inte tycktes känna till hans "andra resa", och han improviserade något om en långvarig sjukdom och en tids kondition hos en skräddare i Södertälje.

Edit pratade oavbrutet. Hon talade om gemensamma bekanta och klagade över oförrätter, som hon hade lidit. Tekla hade varit allra värst emot henne. Men nu var hon gift med en renhållningskarl, som redan hade supit upp hennes pengar, och som slog henne var dag; och det var rätt åt henne. Hon berättade också en hel del om sig själv, men på ett sätt som knappt tycktes kunna göra anspråk på trovärdighet.

Blom lät henne prata och sade icke mycket själv. Han tänkte på de nio månader som han hade tillbragt i ensamhet.

Han drog henne sakta i armen och förde henne in på en gångstig, som ledde inåt skogen, och hon tystnade mitt i sitt prat och följde honom utan att säga något. Stigen ledde i djup skogsskymning längs med ett staket och en häck, som hägnade om en enskild trädgård från vilken några stora silverpopplar bredde sina höga och vida kronor. Åt andra

sidan reste sig en granskogssluttning med mossa och ormbunkar och mörka snår.

Över grantopparna seglade långsamt ett vitt sommarmoln.

*

Blom vaknade vid att en stor regndroppe föll tungt på hans högra ögonlock. Han reste sig till hälften och gnuggade ögonen — hade han sovit? Han var ensam, och det regnade. Det regnade icke mycket ännu; det var bara de första stora droppparna. Men det stod ett svart moln mitt över honom . . .

Var var Edit?

Han hade kastat sin kavaj med käppen ett stycke åt sidan; han gick upp och tog den på sig. Plötsligt kom det över honom en otäck tanke, och han tog ilsnabbt ett tag åt bröstfickan.

Den var tom. Det blå kuvertet var borta — kuvertet med pengarna, och med fängelsedirektörens rekommendationer.

Han kände det tjockt i halsen och tungt att andas.

En plötslig vindil sköt som en vit blixt genom silverpopplarnas bladverk, och en rasande regnby piskade honom i ansiktet.

KINESEN.

Jag vaknade i natt och kunde icke somna om. Det var icke mörkt och icke ljust i rummet, ty det var sommarnatt. Strimmor av mjölkaktigt ljus blandade sig med skuggornas bleka grå aska. Ljuset glimmade i prickar och gnistor och smala streck i spegeln på väggen och i hänglampans trekantiga mässingsstänger. Fönstret stod öppet. Jag hörde röster från gatan och ett kvävt skratt. Mellan spjälgardinens ribbor, som äro gröna om dagen men nu voro svartgrå, lyste en röd stjärna. Jag tänkte, att det måste vara Mars. Det finns många röda stjärnor, men himlen var icke mörk nog för att en fixstjärna skulle kunnat lysa så starkt, och bland planeterna fanns ingen att gissa på mer än Mars.

Jag låg och vände på gamla tankar och minnen, några sorgliga, de flesta tomma på all mening. I mitt öra ringde en melodi som jag avskyr. Och jag tänkte:

— Det beror tydligen icke av vår vilja vilka melodier som stiga upp i vår själ, eller om det stiger

upp någon alls. Icke heller beror det av min vilja vilken tanke som kommer, eller om det kommer någon alls. Och min vilja, beror då den av mig själv, av mitt medvetna jag? Den minst av allt. Jag vill mycket, som jag helst skulle vilja att jag icke ville — — —

Om jag kunde få sova.

Stjärnan blänkte alltjämt matt och röd på den askgrå himlen. En gammal vers steg upp för mitt minne:

Människorna sitt liv
evigt ensamma vandra.
Liksom stjärnor de gå
utan att möta varandra.

Var har jag den ifrån? Å, jag minns. Det är en kinesisk dikt av Li-Tai-Pe, "den odödlige som älskade att dricka". Han drack risbrännvin ur en porslinskopp. Han såg ofta för djupt i koppen. Och det blev hans död, ty en natt, då han hade tömt många koppar, snavade han på landgången till sin Mæcenas' lustjakt och drunknade i Gula floden. Det var visst ungefär samtidigt med att Ansgarius predikade här i landet och vände litet på livsvärdena . . . Ja, herregud vad tiden går . . .

Har jag känt någon kines? Nej — jo, det är sant, på en av de stora hotellrestaurangerna här i staden fanns det en gång en kines bland kyparna. Gud vet hur han hade kommit dit. Hans uppgift där var att tala engelska, men han talade också danska. Han var spensligt byggd och hade ett barnsligt

ansikte. Hyn var blekbrun, och han erinrade rätt mycket om Choulalongkorn och hans siameser, som voro här 97. Han hade vackra, milda och kloka ögon. Men kring munnen låg det ett nät av dessa fina, senila rynkor och veck, som äro så karaktäristiska för de gamla raserna i yttersta östern.

Det var vid tiden strax efter Mukdenslaget. Jag försökte inleda honom i frestelse genom att fråga: — Er De Japaner? Han svarade med en låg, mjuk röst och något religiöst i tonen: — Jeg er föd i Kina. — Och var där? — Sanghaj. — Så, Shanghai...

Jag gav akt på honom, då han serverade ett sällskap i närheten av mitt bord, några figurer ur första kammarn. Han gjorde ett förnämt intryck bredvid dem. Och jag måste skratta för mig själv, då jag såg deras tunga elefantkroppar, deras knöliga och uppsvällda ansikten och deras talgiga, färglösa ögon och tänkte på hur jag i skolan fick lära mig att det mänskliga skönhetsidealet representerades av den germanska rasen. Och det fanns intet tvivel om att det fortfarande var dessa senatorers åsikt.

Men den lilla kinesen var omtyckt av gästerna och föremål för allmänt intresse och fick goda dickspengar, och när hans kamrater av arisk börd märkte det, blevo de mycket gulare i ansiktet än han och kastade mycket snedare blickar på honom än han på dem, och en av de mest rasmedvetna stod i en vrå och knöt nävarna under servetten och tycktes öva sig i boxningsrörelser...

Människorna sitt liv
evigt ensamma vandra . . .

Jag låg med slutna ögon för att få sova, men en sval fläkt över ögonlocken tvang mig att öppna dem. En nattfjäril hade kommit in i rummet och genomkorsade en stund den askgråa skymningen med sin irrande flykt och blev sedan tyst och borta. Genom fönstret hördes en ensam drucken mans osäkra steg mot gatläggningen. Och stjärnan blänkte.

Jag låg och tänkte på den kända teleskopiska bilden av Mars med dess underliga nätverk av snörräta "kanaler" eller vegetationsbälten. Och jag visste, att i dessa räta linjer låg beviset för att planeten måste vara bebodd. Man vet av spektralanalysen att den består av ungefär samma ämnen som jorden. Men dessa ämnen bilda i sina naturliga bristningar, sprickor och konturer aldrig någonsin en rät eller något så när rät linje av någon större utsträckning. Ingen flod, ingen kust, ingen bergsrygg och intet naturligt vegetationsbälte bildar en rät linje. Den räta linjen är frambragt med konst; den är ett korrigerande av naturens nyck. Vad kan det vara för varelser som vattna sina fält med dessa snörräta kanaler? Veta de kanske mer om vårt klot än vi om deras? Diktas kanske där i denna stund sånger som ge luft åt samma spleen som den kinesiska skalden kände för tusen år sedan? Tänktes kanske där för tio tusen år sedan de tankar, som i dag kallas nya och farliga hos oss? Det är tydligt att där, liksom här, en djurart, en livsform måste

ha tagit väldet över de andra för att kunna påtrycka det lilla klotet stämpeln av sin vilja och sina behov. Men har denna art någon likhet med människan? Eller är det kanske något slags jättemyror med starka sociala instinkter och långt driven ingenjörskonst, men utan sinne för filosofi? Lever och arbetar deras släkte i detta nu, eller har det kanske för länge sedan dött ut och blott lämnat det mörka nätverket av vatten och grönska kvar i de röda sandöknarna som minne av sin korta tillvaro?

Onyttiga frågor. Den som kunde få sova.

— — — Andra gången jag såg den lilla kinesen var en vild natt i det stora hotellkafét. Vi voro några stycken ur böckernas, pennans och ritstiftets värld. Markel var med, och han var drucken. Han talade filosofi med kinesen. Det faller av sig självt att den filosofi som en gammal Uppsalastudent, låt vara under inflytande av starka drycker, kan tala med en kinesisk kypare, måste vara av den mest allmänt mänskliga art.

— Dear little Chinaman, sade han, vad tänker ni om döden?

Man såg på kinesens ansikte, att han försökte dölja sin överraskning över en efter omständigheterna så besynnerlig fråga. Att tala om döden med en främling är i högsta grad oanständigt. Den främmande djävulen var synbarligen drucken och även i nyktert tillstånd en ohyfsad person. Dessa tankar sökte hans ansikte dölja, och han ville tydligen undandraga sig att svara på frågan. Men Markel upprepade den:

— Dear little Chinaman, du får djävlar och drakar inga dricks om du inte säger mig vad du tänker om döden!

Kinesen smålog förbindligt, blek under det bruna. Han betänkte sig noga innan han svarade. I hans ansikte lästes ett fast beslut att icke säga det som han tänkte, utan det som kunde vara mest passande. Och därför gav han slutligen det svar, som Kong-Fu-Tse en gång på samma fråga hade givit en lärjunge, och som han — kyparen — helt visst hade fått lära sig som litet barn i en småbarnsskola i Shanghai:

— Man vet ännu icke vad livet är; hur skulle jag då kunna säga något om döden?

Detta svarade han artigt småleende, på en danska som redan började närma sig svenska. Och han läste upp det med snabb tunga, som ett svar ur katekesen, vad det kanske också i verkligheten var.

Vi sågo på varandra med häpnad. Markel blev vild av förtjusning. Han ville omfamna kinesen. Jag tror nästan att han lade bort titlarna med honom. Han sade att han skulle resa till Östasien och taga honom med sig som sällskap. Han drog upp några sedlar ur byxfickan och försökte stoppa dem på honom, men kinesen retirerade bugande och småleende, och sedlarna föllo på golvet. Vi höllo på att gå. I tamburen kom kinesen och lämnade sedlarna omsorgsfullt hopvikta åt en av oss. Markel var redan på gatan, där han lade bort titlarna med en droskkusk — -- —

På gatan hördes ljudet av sopkvastar. Det bör-

jade redan ljusna, och den röda stjärnan brann med blekare glans.

Åter pinade jag mig med att gissa ut vilken form och gestalt det lilla röda klotets behärskare kunde ha. Människor som vi kunna de ju icke vara annat än genom ett högst osannolikt sammanträffande av alldeles lika omständigheter. Jag försökte tänka mig dem som ytterst kloka och skarpsinniga elefanter, kanske försedda med vingar. Jag tänkte mig dem som stora fåglar med klorna utbildade till konstskickliga händer. Men jag erinrade mig, att hos fåglarna allting måste vara lätt, även hjärnan, och att bevingade varelsers lätthet att övervinna rummet för dem alltid är en viktig eggelse mindre att anstränga sitt skarpsinne och sin uppfinningsrikedom. Nej, jordbundna, fångna i dyn och längtande upp ur den, piskade av tusen nödvändigheters hårda krav, sådana måste där som här de varelser vara, som skola kunna spränga ut gränserna för sitt eget väsen, nå över sig själva och göra om sin värld till sitt behag...

Den som kunde få sova.

— — — Ännu en gång såg jag den lilla kinesen. Det var en tidig sommarförmiddag i Strömparterren. Jag hade flytt dit nu, där det var ensamt och tyst under de gamla träden, flytt undan helveteslarmet på gatorna och torgen för att pressa saften ur en citron och läsa i en bok. Där var ingen mer än jag och kinesen. Han stod böjd över räcket och såg ner i den forsande strömmen. Jag satt vid ett bord inte långt ifrån. Jag märkte honom först då

han vände sig om och hälsade på mig. Jag besvarade hans hälsning. Nu, i tarvliga civila kläder och i det obarmhärtiga solskenet, tyckte jag att han såg fattig och sjuk ut. Han stod så nära mig, att jag tyckte att jag borde säga något.

— Tycker ni att det är vackert här? frågade jag.

Han betänkte sig litet, som om han behövde tid för att förstå. Och han svarade:

— Det är underligt.

Han gick långsamt förbi, stannade litet längre bort och ställde sig åter vid räckverket och såg ned i strömmen.

Dagen efter kom jag in på hotellkafét.

— Vart har kinesen tagit vägen? frågade jag kyparen som slog i kaffet.

Det var en välgödd ung man med avrundade armbågsrörelser och hovmästarstaven i ränseln.

— Han har slutat, svarade han.

Och han tillade halvt överlägset, halvt urskuldande:

— Han passade inte här.

Stjärnan har bleknat och är borta. En mjölksurra skramlar genom gatan.

Den som kunde få sova.

DEN BRINNANDE STADEN.

Genom rummets bägge fönster med deras ljusa, gallerrutiga gardiner faller vintermorgonens låga sol i två sneda, avlånga fyrkanter över den mjuka gröna mattan, och i de varma solfläckarna hoppar och dansar en liten gosse. Han vet ännu inte mycket om världen. Han vet att han är liten och skall bli stor, men han vet varken att han är född eller att han skall dö. Han vet att han är fyra år och snart skall bli fem, men han vet inte vad som menas med ett år: ännu mäter han blott tiden med "i går", "i dag" och "i morgon".

— Pappa, säger han plötsligt till fadern, som just har slutat sin frukost och tänt dagens första cigarr — han mäter nämligen tiden med cigarrer — pappa, jag har drömt så mycket i natt! Jag drömde om hela salen! Jag drömde om stolarna och gröna mattan och spegeln och klockan och kakelugnen och luckorna och nischen!

Och han hoppar fram till kakelugnen, där morgonbrasan flammar och knittrar, och slår en kuller-

bytta framför den. Han anser kakelugnen och platsen framför den som det viktigaste och förnämsta i rummet.

Fadern nickar och skrattar åt honom över kanten på sin tidning. Och gossen skrattar igen, storskrattar hejdlöst. Han är i den ålder, då skrattet ännu blott är en yttring av glädje, icke av sinne för det lustiga. Då han häromkvällen stod i fönstret och storskrattade åt månen, var det inte emedan han fann månen lustig utan emedan den gjorde honom glädje med sitt runda, blanka ansikte.

När han skrattat ut, stiger han med knäna upp på en stol och pekar på en av tavlorna på väggen:

— Och så drömde jag allra mest om den tavlan, säger han.

Tavlan är en fotografi efter en gammal holländare: "En brinnande stad."

— Nå, vad drömde du då? frågar fadern.

— Det vet jag inte.

— Å, tänk efter!

— Jo, jag drömde att det brann och att jag klappade en hund.

— Men annars brukar du ju vara rädd för hundar?

— Ja, men på tavlor törs jag ändå klappa hundar lite vackert.

Och han skrattar och hoppar och dansar.

Så kommer han fram till fadern och säger:

— Snälla pappa, ta ner tavlan. Jag vill att pappa skall visa mig tavlan igen som i går.

Tavlan är en nykomling i rummet; den hade an-

länt dagen förut. De andra bilderna runt väggarna har den lilla gossen för länge sedan gjort sig bekant med, farbror Strindberg och farbror Skåphurre [1] och farbror Napolion och fula gubben Goethe och mormor, när hon var ung. Men den brinnande staden är ny, och den är också i och för sig en mycket roligare tavla än de andra. Fadern gör den lilla gossen till viljes och tar ner tavlan från väggen, och de njuta av den tillsammans. Över en bred flodmynning, som buktar sig utåt havet och är fylld med båtar och skutor, löper en bro med runda bågvalv och ett tornfäste. På vänstra stranden ligger den brinnande staden: rader av smala hus med spetsgavlar, höga tak, kyrkor och torn; ett vimmel av folk som springer om varandra, ett hav av eld och flammor, moln av rök, stegar resta mot murarna, hästar som skena i väg med skakande lass, kajen fylld med tunnor och säckar och allt möjligt bråte, på floden en mängd folk i en båt, som håller på att kantra, över bron springa människor för brinnande livet, och längst framme i förgrunden stå två hundar och lukta på varandra. Men långt i bakgrunden, där flodmynningen vidgar sig utåt havet, sitter en alldeles för liten måne vid horisonten i ett dis av bleka skyar och tittar blekt och sorgligt på allt eländet.

— Pappa, frågar den lilla gossen, varför brinner stan?

— Det är någon som har varit oförsiktig med elden, säger fadern.

[1] Schopenhauer.

— Vem är det som har varit oförskicklig?

— Ja, det kan man inte så noga veta, så här långt efteråt...

— Hur långt efteråt?

— Det är flera hundra år sedan den här staden brann upp, säger fadern.

Det blir den lilla gossen lika klok på, det vet fadern mycket väl, men något måste han ju svara. Gossen sitter tyst ett litet ögonblick och funderar. Nya tankar och föreställningar om tingen röra sig i hans hjärna och törna ihop med de gamla. Han petar med sina små fingrar på glaset över den brinnande staden och säger:

— Ja, men det brann ju i går, och i dag brinner det också?

Fadern försöker sig på en förklaring över skillnaden mellan tavlor och verklighet. — Det här är inte någon riktig stad, säger han, det är bara en tavla. Den riktiga staden har brunnit upp för länge, länge sen. Den är borta. Människorna, som springa här och fäkta med armarna, äro döda och finnas inte mera till. Husen ha brunnit upp. Tornena ha ramlat. Bron är också borta.

— Har tornena brunnit omkull eller trillat omkull? frågar gossen.

— De ha både brunnit och trillat.

— Ä ångbåtarna också döda?

— Båtarna äro också borta för länge sen, säger fadern. Men det är inga ångbåtar, det är segelfartyg. Ångbåtar fanns inte på den tiden.

Den lilla gossen skjuter ut underläppen och ser inte nöjd ut.

— Men jag s e r att det är ångbåtar, säger han. Pappa, vad heter den här ångbåten?

Han har sitt huvud för sig, gossen. Fadern är trött vid undervisningsverksamheten och tiger. Gossen petar med fingret på de gamla holländska kofferna och pratar för sig själv: den ångbåten heter Brage, och den heter Hillersjö, och den heter Prinsessan Ingerborg.

— Pappa, säger han så med ens, är månen också borta?

— Nej, månen finns kvar. Den är det enda av allt det här som finns kvar ännu. Det är samma måne som du skrattade åt häromdagen i barnkammarfönstret.

Åter sitter den lilla gossen tyst och funderar. Så kommer ännu en fråga:

— Pappa, är det m y c k e t länge sen den här stan brann? Är det lika länge sen som när vi for till landet med Prinsessan Ingerborg?

— Det är mycket, mycket längre sen, svarar fadern. När den här staden brann, fanns varken du eller jag eller mamma eller mormor.

Gossen får med ens ett så allvarligt ansikte. Han ser rent av bekymrad ut. Han sitter länge tyst och funderar. Men det ser ut som om det inte ville gå ihop för honom.

— Säg, pappa, frågar han till sist, var fanns j a g, när den här stan brann? Var det när jag var i Gränna med mamma?

— Nej, lilla gubben, svarar fadern, när den här stan brann, fanns du ännu inte till.

Gossen skjuter ut underläppen igen med en min som säger: nej, det här är jag inte med på. Och han upprepar med eftertryck:

— Ja, men v a r fanns jag då?

Fadern svarar:

— Du fanns inte alls.

Gossen tittar med stora ögon på sin far. Plötsligt lyser hela det lilla ansiktet upp, han sliter sig lös från fadern och börjar hoppa och dansa igen i solfläcken på den gröna mattan och skriker med full hals:

— Joho! Det gjorde jag allt ändå! Jag fanns i alla fall, det gjorde jag!

Han trodde att fadern bara skämtade med honom. Det här var ju tydligen alltför tokigt! Jungfrurna brukade ibland narras för honom på skämt, och han tänkte att fadern gjorde som de.

Och han hoppar och dansar i solen.

DRÖMMEN OM ÅLDERDOMEN.

Jag drömde i denna natt, att jag hade blivit gammal. Levde jag ens? Jag vet det knappt. Jag hade överlevat allt, som fordom var mitt liv, och jag var mera lik en skugga än en människa. Jag irrade omkring i skymningen på välbekanta gator. Jag såg förfallna hus skymta förbi, hus, som jag mindes, att jag hade sett byggas i min barndom, och som jag då trodde vara ämnade till boningar åt furstar och stora herrar, men som nu tycktes tigga om att få gömma sig i skuggan. I en gatufond reste sig en röd kasern, från vars tak vajade en flagga med främmande färger. En trupp soldater marscherade förbi med byxorna instuckna i tunga stövlar. Deras järnskodda klackar skrällde mot gatläggningen. Mitt på den smutsiga gatan sutto två små barn och lekte, så smutsiga själva och så fattigt klädda, att de tycktes smälta ihop med gatan och knappast syntes. De sågo icke soldaterna, och soldaterna sågo icke dem. Det är inte deras fel, sade jag till mig själv; det kommer sig av att de äro förbjudna att

se något. Om de kunde se sin väg, skulle de icke kunna marschera; och de måste ju marschera. Jag ville gå fram och rycka undan barnen, men jag kunde icke. Jag stod som fastspikad och kunde icke röra mig. Varför? undrade jag. Varför kan jag inte röra mig, varför måste jag stå stilla och se på detta? Är det kanske inte verkligt — drömmer jag? Nej, det är verkligt; barnen äro verkliga, och soldaterna också. Men jag själv är en dröm. Och med ens tycktes hela mitt livs gåta stå så klar för mig som ett klart brinnande ljus: jag var icke verklig, jag var en dröm. Och icke kan en dröm vara till någon hjälp för levande människor.

Jag såg ingenting mer av barnen, sedan soldaterna hade marscherat förbi. Jag såg blott att deras stövlar lämnade mörka blodspår i smutsen.

Plötsligt steg det upp ett minne inom mig, som kom mitt hjärta att stelna i skräck. Jag hade ju själv barn — två små barn. Var kunde de vara, och när såg jag dem sist? Det kunde väl inte — nej — — —

Jag måste gå hem, jag måste se mina barn, de voro naturligtvis hemma och sutto på den gröna mattan i salen och lekte med sina träbitar och sina små hus. Jag måste gå hem, de vänta på mig med middagen, och min hustru är orolig — — —

Åter irrade jag länge genom gatorna i en tätnande skymning. Det hade börjat snöa. Jag hade kommit upp i villakvarteret, gatorna lågo tysta och vita, och över galler och staket sträckte träden sina grenar, tunga av snö. Jag gick in genom en öppen

grind mellan två stora fyrkantiga stenstolpar med stora vita hättor av snö. De stämde mig så underligt vekt, kanske för att de liknade två översnöade gravar. Jag kom in på den stora gården med en liten fontän i mitten, och jag såg strax att det lyste i salsfönstret. Lampan stod på bordet, det var dukat, och de sutto redan till bords. Jag gick fram till fönstret, knackade på rutan och nickade åt dem där inne. Men de sågo mig icke och hörde ingenting och fortsatte att äta. Och med ens såg jag, att det var främmande människor kring ett främmande bord. Det var icke de mina. Det var en tjock fru och en flintskallig herre i nattrock, som såg ond ut och tycktes gräla, och några halvvuxna barn, och de hade vaxduk på bordet. Den flintskallige herrns ansikte kände jag för resten mycket väl igen från Du Nord, där han brukade dricka toddy. Jag skämdes förskräckligt. Ja, det var ju här vi bodde det första året, men vi flyttade för att det fuktade, och nu bo vi i en helt annan stadsdel — — och jag är så trött — — —

Åter gick jag ute i snön. Jag skulle ju gå hem. Jag försökte intala mig själv, att jag visste precis vart jag skulle gå, och att jag gick närmaste vägen. Jag sneddade över gator och vek om hörn, men vart jag än kom hade jag en känsla av att jag helt nyss hade gått där förbi. Vid en lykta stod en gammal kvinna och räckte fram sin hand, men hon dolde sitt ansikte. Jag gick förbi henne, men kände på samma gång instinktmässigt efter i fickan, om jag hade någon slant. Jag fick upp ett silvermynt, men

när jag såg närmare på det, fann jag att det var gammalt och nött och icke längre gångbart. Det bar profilen av den kung, som regerade i min ungdom, och kring kanten löpte hans valspråk, halvt utplånat av tiden: Brödrafolkens väl. Jag stod länge och stirrade på detta gamla mynt och kände lust att gråta.

Ja, ja, det var den tiden ... Den gyllene fredens tid, som poeterna i våra dar ha kallat den. Det kom andra tider sedan. Åter såg jag för mig den röda kasernen och de främmande soldaternas grova stövlar. Och mina barn och mitt hem, som jag sökte nyss? Å, nu minns jag allt. Jag är gammal och har överlevat allt, jag har inga barn och intet hem. Min dotter uppfostrade jag i mina idéer, men då hon blev vuxen, blev hon förälskad i en missionär och gifte sig med honom och blev borta. Och min son — hur var det, ville han inte bli officer? Jo visst, men det bjöd mig för mycket emot, och jag hade inte heller råd till det. Men han var värnpliktig, när det stora kriget bröt ut, och dog av svält uppe i Lappland. Om han hade varit officer, hade han kanske åtminstone inte dött av svält. Men det är länge sedan, allt detta, och jag minns det bara helt dunkelt. Jag har överlevat allt, och jag är själv en dröm. Och jag viskade för mig själv några ord, som jag en gång hade läst på en grav, då jag en blå vårkväll i forna tider gick över en kyrkogård med henne, som jag älskade den tiden — jag viskade de orden åter och åter för mig själv: Alles geht vorüber und wird zum Traum.

Men medan jag viskade detta för mig själv, kom jag på nytt att gå förbi lyktan, där den gamla kvinnan stod. Men hon dolde alltjämt sitt ansikte.

Och detta att hon dolde sitt ansikte fyllde mig med en namnlös skräck. Skakande av ångest frågade jag henne:

— Säg, varför döljer du ditt ansikte?

Hon svarade mig med en röst, som jag kände väl:

— För att inte göra dig alltför mycket ont.

Då sade jag:

— Ingenting kan mera göra mig ont. Jag är icke verklig, jag är en dröm.

Hon svarade:

— Alles geht vorüber und wird zum Traum.

KYSSEN.

Det var en gång en ung flicka och en mycket ung man. De sutto på en sten vid en udde, som sköt ut i sjön, och vågorna skvalpade ända fram till deras fötter. De sutto tysta, var och en i sina tankar, och sågo solen gå ner.

Han tänkte, att han gärna skulle vilja kyssa henne. När han såg på hennes mun, föreföll det honom som om det just var meningen med den. Han hade nog sett vackrare flickor än hon, och egentligen var han kär i en annan, men henne kunde han visst aldrig få kyssa, ty hon var ett ideal och en stjärna, och "die Sterne, die begehrt man nicht".

Hon tänkte, att hon gärna skulle vilja att han kysste henne, för att hon skulle få ett tillfälle att bli riktigt ond på honom och visa hur djupt hon föraktade honom. Hon skulle resa sig och draga kjolarna tätt omkring sig, ge honom en blick brädd dad med isande hån och gå sin väg, rak och lugn och utan onödig brådska. Men för att han inte skulle kunna gissa vad hon tänkte, sade hon lågt och sakta:

— Tror ni att det finns ett liv efter detta?

Han tänkte, att det skulle gå lättare att kyssa henne om han svarade ja. Men han kom inte riktigt ihåg, vad han vid andra tillfällen möjligen kunde ha sagt om samma ämne, och han var rädd att råka i tvetalan. Därför såg han henne djupt in i ögonen och svarade:

— Det finns ögonblick då jag tror det.

Detta svar behagade henne utomordentligt, och hon tänkte: Jag tycker i alla fall om hans hår, och hans panna också. Det är bara synd att hans näsa är så ful och så har han ju ingen ställning — bara en student, som läser på prillan. Det var inte en sådan fästman hon skulle förarga sina väninnor med.

Han tänkte: nu kan jag bestämt kyssa henne. Men han var i alla fall förskräckligt rädd; han hade aldrig förr kysst någon familjeflicka, och han undrade om det kunde vara farligt. Hennes pappa låg och sov i en hängmatta en bit därifrån, och han var borgmästare i staden.

Hon tänkte: Kanske det är ännu bättre om jag ger honom en örfil, när han kysser mig.

Och hon tänkte åter: Varför kysser han mig inte, är jag så ful och obehaglig?

Och hon böjde sig fram över vattnet för att spegla sig, men hennes bild bröts i vågskvalpet.

Hon tänkte vidare: Jag undrar hur det kan kännas när han kysser mig. I verkligheten hade hon bara blivit kysst en gång, av en löjtnant efter en bal på stadshotellet. Men han luktade så illa av

punsch och cigarrer, och det hade visserligen smickrat henne litet att han kysste henne, eftersom han i alla fall var löjtnant, men eljes tyckte hon inte att det var så mycket med den kyssen. För resten hatade hon honom, därför att han inte hade friat till henne efteråt eller ens brytt sig om henne alls.

Medan de sutto så, var och en i sina tankar, gick solen ned och det blev skumt.

Och han tänkte: Eftersom hon sitter kvar vid min sida, fast solen är borta och det har blivit skumt, så kan det ju hända att hon inte har så mycket emot om jag kysser henne.

Och han lade sakta armen om hennes hals.

Detta hade hon icke alls tänkt sig. Hon hade trott att han bara skulle kyssa henne utan vidare, och så skulle hon ge honom en örfil och gå sin väg som en prinsessa. Nu visste hon inte, hur hon skulle göra; hon ville nog bli ond på honom, men hon ville inte heller gå miste om kyssen. Därför satt hon alldeles stilla.

Då kysste han henne.

Det kändes mycket underligare än hon hade trott, hon kände att hon blev blek och matt, och hon hade alldeles glömt att hon skulle ge honom en örfil och att han bara var en student som läste på prillan.

Men han tänkte på ett ställe i en bok av en religiös läkare om "Kvinnans släktliv", där det stod: "Man vakte sig för att låta den äktenskapliga omfamningen komma under vällustens herravälde." Och han tänkte att det måste vara mycket svårt att

vakta sig för, då redan en kyss kunde göra så mycket.

*

När månen gick upp, sutto de ännu kvar och kysstes.

Hon viskade i hans öra:

— Jag älskade dig från första stunden jag såg dig.

Och han svarade:

— För mig har det aldrig funnits någon annan i världen än du.

GÄRDA.

Jag satt vid mitt fönster och stirrade på den blanka blå kvällshimlen efter en regnig dag och tänkte på ingenting, eller på något sorgligt som inte blev bättre av att jag tänkte på det, då det knackade lätt på dörren och min vän steg in.

— Stör jag dig?

— Ja, tack, svarade jag. Hur mår du annars?

Han sjönk ned i en korgstol och såg bort över skrivbordet, ut genom fönstret, i det blå.

— Det har varit en riktig aprildag i dag, sade han. Först vackert i morse, så regn och snö, och nu en riktig vårkväll ovanpå alltsammans . . .

— Ja, en riktig vårkväll. Vill du ha en cigarr?

— Säg mig, sade han, hela det stycke av himlen som jag nu ser är blått; alldeles blankt och rent och blått. Inte en tapp, inte en skytrasa kvar efter oväd-ret. Och ändå ligger det något i hela stämningen, som säger alldeles tydligt, att det är en afton efter en regnig dag. Vari ligger det egentligen, hur kan den tomma blå luften se annorlunda ut, därför att

det regnade i förmiddags? Är det inbillning bara, är det minnet av den gångna dagen som ligger kvar och påverkar och förändrar bilden, som ögat ser? Är det så?

— Troligtvis.

— Det är besynnerligt.

Vi sutto tysta ett par ögonblick. Jag betraktade honom. Han strålade av ungdom och hälsa. Han såg ut som om han hade tillbragt dagen ute, han hade redan en aning av solbränna i hyn och ett par violer i knapphålet.

— Vem har du fått violerna av? frågade jag.

Han log ett hastigt blixtleende med sina vita tänder, men blev strax allvarlig igen.

— Av Gärda, svarade han.

Och utan att vänta på vidare frågor av mig fortsatte han:

— Kommer du ihåg, att jag en gång i världen talade med dig om en flicka, som hette Gärda?

Jag skakade på huvudet.

— Är det länge sen? frågade jag.

Han funderade litet.

— Låt mig se — hur gamla äro vi nu? Trettiosex år. Ja, det är väl alltså femton eller sexton år sen. Jag var tjugu år då.

Jag blev tankfull. Sexton år sen ... Åren hade rullat, rullat, rullat. Idéer hade sjuknat och dött under den tiden, och andra idéer hade lyft vingarna till flykt. Europas och världens karta hade skiftat utseende. Krigets åskor hade knallat lite här och var, furstar och väldige hade gått ur ljuset in i

skuggan, och själv hade jag åtminstone hunnit ett stycke på väg. Nej, jag kom inte ihåg Gärda.

Minnet är det lim, som håller ihop vår tillvaro; tråden, på vilken våra dagar trädas upp som olikfärgade kulor; det medfödda prästbetyget, som tillåter oss att var morgon konstatera vår identitet. Och med det starka behov att trygga sig till sitt minne, som man får, då man märker att det börjar svika ibland, svarade jag med största bestämdhet:

— Aldrig i världen har du talat med mig om någon Gärda. Det har du drömt.

— Nå, sade han, du har glömt det, och det är mindre underligt. För resten hette hon inte Gärda, det var en pseudonym, som jag gav henne när jag talade om henne med dig, för att du inte skulle få reda på vem hon var, och också därför att jag inte tyckte om hennes verkliga namn... Men du skall få höra, hur jag tillbragt min dag.

Han reste sig från stolen och började gå av och an i rummet, som alltid då han blev ivrig. Och nu som alltid tycktes rummet bli för litet för hans långa steg.

— Du vet, började han, att när våren kommer, har jag ingen ro i min själ. Jag driver ute hela dagarna. När jag är på det sättet, kan det ibland hänga på ett hår, om jag löser biljett till Jokohama eller Singapore eller bara hoppar upp på en spårvagn och åker bort till någon utkant. Det sista gjorde jag i dag. Du minns hur det var i morse: en luft, som klingade och sjöng, ett ursinnigt kritvitt ljus över alla väggar och gator, blinda tiggare i

vart hörn, italienare med ballonger, ett positiv ur var portgång, våren, kort sagt. Jag tog en spårvagn på Stureplan och rullade i väg så långt det bar ut på Kungsholmen, steg av utanför Sjukhemmet, där jag som barn så många gånger fick sitta på en pall i en liten klostercell med pastor Beskow på väggen och geranium i fönstret och hålla garnhärvan åt min farmors mor... Men det var en annan historia... Jag drev i väg utåt Drottningholmsvägen. Det var en scenförändring. Vart tog våren vägen? För väl hundrade gången gjorde jag den upptäckten, att "våren på landet" är den grövsta humbug som finns. Gammal maläten snö överallt, och vägen en dypöl. Våren på landet, det är helt enkelt vintern som börjar bli gammal och smutsig och fläckig i pälsen. Fy katten! Och naturligtvis hade det också dragit upp en stor molnkaka, svart som järnbleck, och de blå flikar, som ännu funnos kvar, stirrade emot en med den där hemska, utsugna, iskalla likfärgen, som det blå på himlen får, när det börjar mulna. Jag drog upp kragen och vände om. Jag kom tillbaka till de yttersta stadskvarteren nätt och jämnt i så god tid, att jag kunde rädda mig in i en portgång, då ovädret brast lös. Det började med rullsnö, som piskade i synen på ett sätt, som om den hade i uppdrag att väcka ett förstockat samvete, och det hade kanske lyckats, om inte, som sagt, portgången hade varit. Det var ett fattigt hus, fullt av smutsiga ungar i porten och trappan och med väggarna fulla av skrivtecken och symboliska bilder... Men rullsnön där ute övergick

till vanlig våt snö, och snön blev till regn, och det började bli långsamt. Medan jag studerade bildskriften på väggarna, fick jag se ett anslag: våning att hyra, tre rum och kök, fyra trappor upp. Jag behövde inte våningen, men alltid kunde man se på den och diskutera litet med invånarna om fukt och ohyra och så vidare, medan regnet gick över. Jag gick upp och ringde på. Namnet på dörren var ett vanligt namn och sade mig ingenting. En ganska nätt jungfru öppnade för mig och gav mig med sitt städade yttre genast det intrycket, att familjen stod litet över husets nivå. En liten gosse, alldeles svartklädd, hängde henne i kjolarna. Små barn klär man ju inte i svart annat än vid djup sorg — alltså ett sorgehus, kanske familjeförsörjaren nyligen död... Jag skämdes redan över mitt infall och kände, hur jag ofrivilligt fick något av en herre på kondoleansvisit i hållningen och ansiktsuttrycket och hur mjuk och diskret min röst blev, när jag frågade hur stor hyran var. Hon nämnde summan och öppnade dörren till förmaket. Det var salen jag först hade kommit in i; den gjorde ett torftigt intryck. Men det lilla förmaket var något helt annat; jag stannade förvånad på tröskeln och tog helt tveksamt ett par steg in i rummet. Jungfrun hade stannat i salen.

Allting i rummet var vackert och fint och nätt. Inga dyrbarheter, men ingenting smaklöst eller torftigt. Jag fäste mig strax vid en gammal spegelbyrå med två ljus i smala bronsstakar på var sin sida om en pendyl. Ett par små porslinssaker på den gröna marmorskivan, ett knippe violer i ett

glas, och en liten fotografi i ram. Jag stod tyst och såg på detta som på ett gammalt stilleben. Just medan jag stod där, klarnade det hastigt upp från fönstret och ett tunt ljusknippe, blekt som gammalt silver, föll över byrån och spegeln och den gröna stenskivan med ljusen och porträttet och det andra. Porträttet... Jag råkade se litet närmare på det, och jag tillstår att jag med ens blev litet underlig i huvudet. Det var jag! Det var mitt gamla studentporträtt med den vita mössan i knäet... Hur stod det här? Vem hade ställt det här?

— Gärda, föreslog jag.

— Ja visst. Men vänta nu. Medan jag stod där yr i huvudet och stirrade på det gamla porträttet, öppnades en dörr, och Gärda kom in. Jag kände inte igen henne strax...

— Förlåt, sade jag, men vem var nu egentligen Gärda? Din första kärlek?

— Den första, nej. Men vi kysste varandra en sommar, i skogen, på sjön i en båt, i månsken, och mest under några stora gamla balsampopplar i ett hörn av en trädgård... Allt det där har jag berättat för dig för länge sen, och du hade nästan lika mycket glädje av det som om du hade varit med om det själv, och nu har du glömt det.

Mitt minne vaknade, långsamt, dunkelt.

— Jag minns balsampopplarna, sade jag. Ja, och nu minns jag Gärda också. Hon var ljushårig och späd. Hon var vit och skär, men hon hade mörka ögon. Hade hon inte mörka ögon? Eller var det kanske en annan...?

— Hon hade mörka ögon.

— Och nu —?

Min vän teg en stund. Hans röst darrade litet, då han fortsatte:

— Jo, hon hade blivit gammal. Vi voro jämnåriga då. Nu var hon en gammal kvinna, märkt av sjukdom, tärd av bekymmer... Men du skall få höra något underligt. När vår första häpnad och förlägenhet gått över, pekade hon på porträttet och sade: Ditt porträtt står inte alltid där. Det har inte stått där förrän i dag, jag har tänkt på dig i dag, och så tog jag fram det. Och så kom du just i dag...

Vid dessa ord kunde jag icke avhålla mig från att trumma paradmarsch på bordet.

— Kära vän, sade jag, sitt nu inte här och duka upp historier för mig.

Han blev icke ond.

— Ja, sade han, det var inte mera. Historien är slut.

Det hade blivit skymning omkring oss. Han satt tyst; jag talade inte heller. Han såg ut genom fönstret, bort över skrivbordet, ut i det blå. Men det blå hade mörknat nu och gick i gråviolett.

— Du, sade han till sist, nu ser jag, hur det hänger ihop med den där efter-regn-stämningen på himmeln. Plåttaket mitt emot är nymålat och skiner vått och blankt och reflekterar det blå. Det var därifrån stämningen kom.

— Troligtvis, svarade jag.

OSKICKET.

Jag är ensam i mitt ensamma rum, och lampan sjunger. Fönstret står öppet i den varma vårkvällen, och från gatan tränga stundom röster upp till mig, men inga ord. Jag sitter med en fotografi i handen, och som det stundom går har jag suttit och stirrat på den så länge att ansiktet till sist blivit mig främmande och jag inte längre kan fånga själen bakom bildens stelnade leende. I ett rum någonstädes i närheten, under eller bredvid, spelar någon piano — någon skolflicka som klinkar ... Jag tycker mig se en liten råtta på fjorton, femton år: hon trutar ut med munnen och gör så gott hon kan och har alldeles för mycket arbete med att läsa noterna för att kunna tänka på hur det låter. Det är Konung för en dag: "Hennes namn och börd ej mig brydde" ...

Herregud vad tiden går. Och att tänka sig att det en gång fanns en tid, då jag älskade denna snutfagra melodi av hela mitt oskyldiga hjärta och hela pjäsen för resten. Det är över tjugu år sedan dess ... Hur Zéphoris bedårade mig med sin skära tenor och sina

vällustigt vindande ögon, och med sina ädla tänkesätt! "Med bortvänt ansikte nedlade jag min ljuva börda på stranden ... Jag hade räddat hännes liv: jag ville även skona hännes blygsamhät ..." Och den elake prins Kadoor i sin gröna plyschnattrock: "Välan, föwaktlige monawk, sov du veklighetens sömn: din fiende vakaw!" Men först och sist den undersköna arian: "Hennes namn och börd" ... Den gick jag och gnolade och visslade på dagarna i ända.

En gång höll den på att ställa till en förskräcklig olycka för mig.

Det var när jag var tolv år och gick i fjärde. Det var på vårsidan, terminen led mot sitt slut; jag hade klarat mig någorlunda under hela långa vintern och kunde motse examen och betyg med jämnmod — jag tog dem för resten alltid med jämnmod ... Det var lektion i modersmålet. Ingen läxa att förhöras i, bara läsning av Frithjofs saga. Allting lugnt och fridfullt, ingen aning om att någon fara kunde hota. Men det var lugnet före stormen.

Jag hade läst Frithjofs saga förut, många gånger, och tröttnade snart på att följa med. Det sista var jag inte ensam om: ouppmärksamheten var rätt utbredd, och man förströdde sig på åtskilliga sätt, alla gamla och utslitna. En snusdosa gick omkring från pulpet till pulpet, papperstussar flögo genom luften, och en konstfärdigt vikt "fluga" beskrev en vacker kurva och sänkte sig till sist på magisterns kateder. Måhända var den ämnad som en lätt anspelning på hans kända svaghet för glaset. Men

läraren var känd för sitt saktmod och föraktad för sin mildhet och blaserad på skoj, och han ignorerade flugan.

Men plötsligt skedde något alldeles oerhört. Det var någon som visslade — v i s s l a d e, rent och vackert, mitt under lektionen: "Hennes namn och börd" . . .

Jag hade inte väl märkt, att den som visslade var jag, förrän jag avbröt mig. Men det var så dags. Det hade blivit alldeles tyst i rummet, och när jag såg det allra värsta rötägget i klassen vända sig om och se på mig med något som nästan liknade beundran i blicken, började jag få en aning om att det som jag hade gjort var något som gick över alla gränser.

Magistern var mörkröd i ansiktet. Jag var en av de snällaste gossarna och hörde till hans favoriter. Det ökade bitterheten i den skymf som han kände sig ha lidit.

— Du -- du, stönade han, du, slyngel! Vad tar du dig till? Gatpojke!

Jag kände allting dansa runt för mig. Men jag tyckte, att jag borde svara något, försöka förklara mig. Och till sist fick jag fram ett svar, som innehöll hela sanningen och intet annat än sanningen, men som tyvärr var illa avpassat för lärarens uppfattningsförmåga.

Jag sade:

— Jag föll i distraktion . . .

Jag trodde, att mannen skulle få slag. Han blev mörkblå i ansiktet. Han kippade efter andan.

— Ut! skrek han, ut! Jag har aldrig i mitt liv hört något så fräckt! Ut! Kustos, sätt opp ett oskick för honom! Ut med sig!

Det svartnade för mina ögon. Jag öppnade och stängde dörren så sakta jag kunde och lomade ut.

Jag gick till vattenledningen och drack vatten. Det var varmt och jolmigt och kväljde mig. Jag tog upp näsduken och höll mig kvar vid vattenledningen i avsikt att låtsa som om jag hade näsblod, i händelse Snuffe — rektorn — skulle komma förbi i korridoren.

Det som hade hänt mig var något förskräckligt. Det var den största olycka som dittills hade träffat mig. Ett oskick var något förfärligt. Vad skulle pappa säga ... Jag mindes hur ond han blev den enda gång jag kommit hem med en anmärkning, och det var ändå bara en oordning. Men ett oskick! Det betydde nedsatt sedebetyg, nedflyttning bland rötäggen ... Till sist sökte och fann jag ett slags tröst i en tanke, som redan förut hade besökt mig några gånger, mest i stunder då jag hade det svårt. Jag tänkte: det är inte verklighet, jag drömmer. "Livet är en dröm." Detta talesätt hade jag ofta hört min mor använda. Och för mig var det i den stunden full sanning. Jag tänkte: jag kan inte veta säkert att någonting är verkligt; allt vad jag hör och ser och upplever kan mycket väl vara drömmar som jag drömmer ... Och de andra? Magistern, pojkarna? För dem är jag i min tur en dröm ... Jag hade nyss lånat Shakespeare ur skolbiblioteket

och mina läppar viskade ord, om vilka jag ännu inte visste hur världsberömda de voro:

> Av samma tyg, som drömmar göras av,
> vi äro gjorda, och vårt korta liv
> omfamnas av en sömn.

— Jag drömmer ... jag drömmer ...

Kustos öppnade dörren till klassrummet:

— Du skall komma in och läsa, sade han.

Jag gick med nedslagna ögon till min plats. Min sidokamrat visade mig i boken hur långt vi hade kommit: det var "Frithjofs avsked" jag skulle läsa.

Jag läste. Och ju längre jag läste, desto mera tyckte jag att Frithjofs öde var mitt eget. Han var biltog och varg i veum. Jag hade blivit utkörd och stått vid vattenledningen.

Jag kom till sista strofen:

> Gå ej till stranden,
> Ring, med din maka,
> helst sedan stjärnorna sprida sitt sken:
> kanske i sanden
> vräkas tillbaka
> Frithjofs, den biltoge vikingens, ben.

Jag tyckte mig se mitt eget lik rulla i vågorna och sköljas upp på stranden, och på stranden stod magistern och hela klassen, och magistern ångrade, att han hade givit mig ett oskick. Men det var för sent ...

Jag tror att det var i den stunden jag första gången kände den våldsamma vällusten i att utlösa

ett lidande i poesi. Jag kunde knappt få fram de sista raderna för sinnesrörelse, och då jag slutat brast jag i störtande gråt.

— Seså, gosse, sade läraren, inte ska du gråta, inte! Jag har varit en likadan tjyvpojke som du. Låt bli att tjuta, så slipper du oskicket!

Han trodde, att det var för oskicket jag grät ...

ARKIMEDES PUNKT.

Jag kände en gång en liten buse.

Han var jämnårig med mig och bodde på samma gata. Men han var mig överlägsen i allt, icke blott i erfarenhet och mod, utan även i kunskaper; ty han kunde med tillhjälp av ett stycke rödkrita eller ett kol rita den lilla gatans väggar och plank fulla av ord och symboler, vilkas betydelse jag icke kände. Då jag skulle gå ut, brukade jag, om jag var ensam och utan beskydd, alltid först sticka ut näsan genom porten och kasta en blick nedåt gatan för att övertyga mig om att den lilla busen icke fanns i närheten. Ty han var starkare än jag, och han kunde aldrig lära sig att med jämnmod uthärda åsynen av mina kläder, som voro helare och renare än hans egna.

Men en dag inträffade det, att jag fick en kälke av min fader. Den var överklädd med ett stycke rödblommig filtmatta, medarna hade skarpa stålskenor, som lyste i solen, och den hade också en liten ringklocka i nosen. Då jag första gången kom

ned i portgången med denna kälke och lukten av nyfallen snö stack mig i näsan, så att jag nös, intogs jag plötsligt av en så vansinnig glädje, att jag helt och hållet glömde mina vanliga försiktighetsmått och rusade ut genom porten utan att se varken till höger eller vänster, hoppande och dansande som en sprattelgubbe och upphävande vilda krigstjut.

Just utanför min port sluttade gatan av nedåt en backe. Jag satte mig genast gränsle på kälken och lät den glida nedåt sluttningen; men backen var föga brant, och det gick endast långsamt framåt, så att jag då och då måste hjälpa till med fötterna. Det strök en iskall vind fram genom gatan, jag började frysa om öronen, och min glädje började redan frysa bort, också den. Som blåstens iskyla smög in under mina kläder, så smög sig redan den reflexionen in i min själ: jag har icke alls så roligt nu, som jag hade nyss, då jag kom ner i portgången med min kälke.

Och medan jag tänkte så för mig själv, fick jag plötsligt se den lilla busen, som stod i sin port med händerna i byxfickorna. Han var smutsig och skorvig och förskräcklig att se på, och hans åsyn fyllde mitt hjärta med fruktan och bävan, ty han var sannerligen en ryslig buse.

Det fanns icke någon möjlighet för mig att komma undan. Jag satt stilla på min kälke utan att röra en lem, liksom en kanin inför en boaorm, och väntade blott på att den lilla busen skulle komma fram ur sin port och klå mig.

Men se, min skyddsängel vakade. Den lilla busen kom icke fram ur sin port; han stod kvar med händerna i byxfickorna, och medan han betraktade mig med mera likgiltighet än hat, sade han endast dessa ord:

— Klappa dej i ändan, grabb, så går det fortare!

Därefter tog han upp ett stycke kol ur fickan, ritade ett enstavigt ord på väggen och försvann in i sin port.

Men jag fortsatte att åka nedför backen och kavade med fötterna för att komma framåt, ty backen var icke mycket brant. Plötsligt slog det mig dock, att det kunde ligga någon sanning gömd i den lilla busens ord. Om jag sitter stilla på min kälke, tänkte jag, och någon kommer bakifrån och ger mig en knuff i ryggen, så åker ju kälken framåt ett stycke. Om jag nu dunkar mig själv i ryggen, så har det naturligtvis samma verkan som om någon annan gör det. Det var ju så enkelt; vad jag var dum, som inte hade kommit att tänka på det förut! Jag såg mig försiktigt omkring för att förvissa mig om att den lilla busen icke fanns i närheten, ty jag ville icke att han skulle se, att jag följde hans råd. Och därefter började jag dunka mig i ryggen så mycket jag orkade.

Men kälken rörde sig icke ur fläcken. Jag dunkade mig i ryggen, så att jag blev både röd och varm, och två madammer stannade och skrattade åt mig; men kälken rörde sig icke.

Då blev jag ledsen och ond och tog min kälke i snöret och sprang hem med den, medan jag

önskade, att jag hade en äldre bror, som kunde klå den lilla busen från mig.

Vid middagsbordet berättade jag mitt äventyr för min fader och bad honom förklara, hur det kom sig, att man icke kunde komma framåt på en kälke genom att dunka sig själv i ryggen. Min far skrattade icke åt mig och sade icke att jag var dum, som de flesta andra fäder skulle ha gjort, utan försökte giva mig en ordentlig förklaring på fenomenet; men därvid invecklade han sig i motsägelser, så att jag till slut fick den uppfattningen, att han icke förstod stort mera av saken än jag. Jag misströstade då om att någonsin finna lösningen på denna gåta och frågade min gode fader, om han icke åtminstone ville klå den lilla busen. Men han svarade, att han icke hade tid.

*

Tiden flyger, åren gå.

Den lilla busen växte upp och blev en stor koling. Själv kom jag till skolan och fick lära mycket; men jag fick aldrig någon tillfyllestgörande förklaring på hur det kommer sig, att man icke kan förflytta sig framåt på en kälke genom att dunka sig själv i ryggen. Det händer stundom ännu, att jag ligger vaken om natten och grubblar över denna gåta. Och om jag en dag får en son och han frågar mig om denna sak, är jag fast besluten att skratta åt honom och säga, att han är dum.

SKALDER OCH FOLK.

I går mötte jag i världsvimlet den yngste av våra stora skalder. Det var sent på kvällen. Vi drevo av och an på gatorna och märkte knappt att det hade börjat regna. Jag, som inte är skald, åtminstone ingen riktig, var den förste som iakttog det, vi styrde kurs på ett stort, ultraviolett ljusklot som skimrade fram ur regndiset någonstans, stego in genom en port, slängde våra drypande rockar åt ett förutvarande statsråd, som av ekonomiska skäl hade föredragit denna reträttplats framför ett presidentämbete, och sjönko ner i en soffa.

Det var inte mycket folk. I soffan mitt emot satt biskop Billing ensam vid sin absint och lyssnade drömmande till Händels Largo. Vid bordet bredvid vårt sutto tre eller fyra goda skatteobjekt och talade om grängesbergare, vivstavarvare och så vidare.

Skalden och jag talade om poesi.

— Säg, Gabriel, frågade jag, hur gör du egentligen när du skriver vers? Jag menar med tekniken. För min del gör jag så här: om jag till exem-

pel skall rimma på s m ä r t a, så gör jag upp en lista i alfabetisk ordning på alla tänkbara rim: aphjärta, Berta, bjärta och så vidare ända ned till ärta. Sedan stryker jag över de uppenbara nödrimmen och bland återstoden hittar jag alltid något som duger. Men det förstås, ibland händer det också att ett rim, som jag först har strukit bort som nödrim, visar sig kunna verka överraskande friskt och originellt och ge hela poemet en ny vändning, som jag inte hade tänkt på från början. Det är det som kallas inspiration. — Gör du inte också på det sättet?

Skalden spärrade upp sina stora stålblå ögon och vildstirrade på mig som slagen av en skräcksyn. Så brast han i skratt.

— Nej, sade han, nej! Den metoden har jag aldrig försökt. Jag bara blundar. Så kommer det! Och så börjar jag skriva — i ett, i ett, ända tills jag blir trött i armen. Och när jag sedan läser det skrivna, bjuder det mig ofta på lyckliga överraskningar. Ibland ändrar jag kanske ett komma här och där...

Jag blygdes och teg. Men inom mig höll jag i alla fall på min metod. För att kunna finna det bästa rimmet, det enda rätta, måste man ju ha klart för sig vad det finns att välja på. Det tyckte jag var solklart.

Skatteobjekten talade om "Spindelväven" på Vasateatern. Det var i synnerhet en scen som hade slagit an på dem: den scen i sista akten, då den fina skojaren ger den tarvliga skojaren i present en

check på 250,000 kronor. Tänk: tvåhundrafemtitusen!

— Ja, men var det inte ändå litet onaturligt? undrade en av dem.

— Det var stiligt i alla fall! Tammefan var det inte stiligt!

Tvåhundrafemtitusen. Den ton vari orden uttalades var gripande allvarlig. Det låg sann och oskrymtad gudsfruktan i den. Och jag tänkte: de där vörda sina gudar mer än jag har vördat mina.

Jag spratt upp ur mina tankar vid att Gabriel plötsligt högg mig i armen:

— Där är Max! sade han.

Det var mycket riktigt vår gemensamme vän Max, en ung skald med starkt filosofisk läggning. Han hade stannat vid dörren och såg sig omkring med spanande blickar, som om han sökte någon. Han hade rock och hatt på och dröp av vatten. Då han fick se oss, nickade han förstrött — vi vinkade åt honom att komma till oss, men han blev alltjämt stående och såg sig omkring med forskande blickar bakom glasögonen.

Gabriel betraktade honom med spänning:

— Se på honom, sade han. Nu tvivlar han på fenomenens verklighet.

Jag kunde för min del inte direkt se det på honom, men det föreföll mig mycket rimligt. Ett sådant tvivel har i och för sig mycket för sig. Och Max har sett många länder och folkslag och trots sin ungdom druckit ur gamla och halvt igengrodda

vishetsbrunnar. Han tog av sig hatten och gick några steg i riktning mot oss, men stannade åter och betraktade närsynt och forskande ett par starkt berusade kommendörer av vasaorden. Hans ramsvarta hår föll i långa slingor och stripor ned kring den stora, välvda tänkarpannan, och i det miniatyraktigt finskurna underansiktet rörde sig de små röda läpparna och formade sig till ett mystiskt leende, som tycktes utsäga slutdomen över kommendörerna: overkliga! Han skred förbi dem och styrde äntligen kurs på oss, men stannade plötsligt framför skatteobjektens bord, sträckte ut käppen mot det tjockaste av dem, det som nyss hade sagt: tvåhundrafemti tusen, och petade försiktigt på honom med käppkryckan.

Mannen satt mållös och såg ut att vara nära ett slaganfall. En av kamraterna försökte säga något, men kunde blott få fram: herre... herre!...

Men Max, som tycktes glatt överraskad över att hans käppkrycka verkligen hade stött emot något slags fast föremål, hade redan förlorat allt intresse för dem och vände sig lugnt till oss: får man slå sig ner?

Men den tjocke hade så småningom kommit till medvetande. Han reste sig till hälften, men sjönk genast ner igen med en duns: Herre! Lymmel! Vad understår ni er? Mitt namn är...

Max betraktade honom förvånad, som om han aldrig sett honom förr. Kanske hade han det heller inte. Han förstod ingenting av alltsammans, annat än att han fullständigt oskyldigt blev okvädad av

en främmande karl och att han enligt urgamla hederslagar måste betala med samma mynt. Han gjorde en sublim gest av förakt som tycktes skjuta undan hela sällskapet:

— Namn? sade han. Behövs inte! Utväxter på det nutida affärslivet! Namnen intressera mig inte! — Jag går ut och tar av mig rocken, sade han vänd till oss.

Det blev en stillhet.

Utväxternas glädje var störd. De gjorde skyndsamt upp och beredde sig att gå. De blickar de kastade bort åt vårt hörn voro blottade på sympati.

Gabriel ansåg situationen kräva en förklaring.

— Min herre, sade han till den tjocke herrn, vår vän är skald och filosof. Jag ber er vara övertygad om att han icke hade den ringaste avsikt att förnärma er då han berörde er med sin käppkrycka. Han ville bara övertyga sig om att ni var v e r k l i g . . .

Utväxterna voro redan utom hörhåll.

— Bara de nu inte slå ihjäl honom där ute, sade Gabriel.

Vi sutto länge oroliga och väntade. Max kom icke tillbaka. Jag är rädd att de ha gjort honom overklig.

RUGG.

Det är söndagsmorgon och då jag kommer ut på farstukvisten, ligger gårdsplanen nykrattad framför mig. Tuppen sitter uppflugen på ena grindstolpen och sträcker den röda kammen högt upp i det blå och gal högtidligt, tre gånger; och nedanför gå hönsen och skrocka med sina kycklingar och lära dem gudsfruktan och sedlighet och ett anspråkslöst uppträdande. På den andra grindstolpen sitter katten, inlindad i sin svans. Ögonen med de knivsmala pupillerna följa fåglarnas flykt över talltopparna; men han låter dem icke störa sin själs ro, ty han har lärt sig att icke begära det omöjliga. Han har dragit en cirkel omkring sig med sin svans och bekymrar sig icke om världens fåfänglighet och larm där utanför. Larmet är för övrigt icke stort nu på söndagsmorgonen; tuppen har slutat gala, nöjd med de traditionella tre resorna; man hör bara koskällan från backsluttningen mitt över vägen och grisarna, som öva sig i franska nere i svinstian: neuf-neuf, oui-oui.

Men mitt på gårdsplanen ligger den grålurviga och alldeles obestämbara hunden Rugg. Då han hör mig komma ut på kvisten, lyfter han på huvudet, spetsar öronen och betraktar mig med två tindrande bruna ögon; och först sedan jag uttalat hans namn: Rugg! och knäppt litet med fingrarna till tecken att jag vill prata med honom, reser han sig, sträcker på sig med en lång gäspning och kommer emot mig, älskvärt viftande på svansen. Men denna viftning är varken inställsam eller särskilt hjärtlig; den är litet mera än en ren formalitet, men den är icke något egentligt känsloutbrott. Den är noga avpassad efter hans tankar om mitt människovärde och min ställning i huset. Ty jag är icke hans husbonde, men hans husbondes vän och därför också hans.

— Rugg, säger jag till honom, vad är du egentligen för en hund? Din husbonde säger att du är en förbannad bondhund; men jag, som är gäst i huset och vill vara hövlig mot dig, jag vill hellre kalla dig en fantasihund. Din långa rygg och dina korta ben skvallra om din släktskap med grannens gamla syndare till tax. Din sträva ragg är ett minne av en eller annan råtthund bland dina förfäder på mödernet; men din salig mor var ingen råtthund — jag kände henne rätt väl och minns ännu hennes glada skall, då hon förr i världen kom mig till mötes nere vid korsvägen, och hon liknade närmast en pudel. Men du själv, Rugg, vad liknar du? Vill du kanske försöka spela en av dessa Dandie-Dinmonts, som Walter Scott på sin tid bragte på modet

i sitt hemland, och som du verkligen erinrar litet om på långt håll?

— Nej, svarar Rugg, försök inte att kittla min fåfänga. Jag är glad över att inte vara någon rashund, och jag förstår inte det roliga i att sitta bunden och tjuta en hel vecka på en hundutställning. Jag sköter min tjänst lika bra utan medalj. Jag vaktar min herres hus och gård, och mitt skall, som är djupare och kraftigare än de andra små byrackornas här i trakten, håller landstrykarna på avstånd. Och förra hösten bet jag ihjäl en räv.

— Kuckeliku! säger tuppen på grindstolpen bekräftande.

Och det är verkligen sant; Rugg har tagit en räv, så liten och obetydlig han ser ut, och räddat tuppen. Jag minns det nog; det var förra hösten och jag bevittnade själv hans bragd. Jag var gäst i huset då liksom nu. Vi hade hört räven redan kvällen förut, då vi sutto vid tebordet och småpratade, medan vinden visslade i fönsterspringorna och Rugg låg på sin matta vid dörren och sov med ena ögat. Plötsligt blev han orolig och började morra och småskälla, tills han med ens for upp i fullt raseri, skällde som en besatt och hoppade upp mot dörren för att komma ut. Emellanåt gjorde han en paus för att lyssna med spetsade öron och raggen i vädret. Vi lyssnade också till det besynnerliga läte som vinden förde med sig bortifrån skogen. Det var räven, som satt i skogskanten och klagade över de dåliga tiderna, ty han hade märkt, att hönsen voro i säkert förvar om natten. Hans röst erinrade

om en hund, som försökte skälla men inte kunde riktigt på grund av någon svår förkylning.

— O, låt honom inte komma ut, sade frun i huset, då tar räven honom!

— Nej, sade värden, min vän — Rugg är för liten att slåss med räven.

Rugg fick stanna inomhus. Det hjälpte icke ens att han med det mest rävaktiga uttryck i de bruna ögonen lyfte upp ena benet mot väggen i förhoppning att bli utkörd. Denna list var gammal och utsliten och genomskådades strax. Han fick ett rapp av sin herre, kröp under bordet och glömde sitt hycklade behov.

Men nästa dag tog han revansch. Vi stodo i största lugn och spelade krocket, då det med ens blev ett förskräckligt liv på bakgården. Rugg skällde, och hönsen kacklade som om yttersta dagen var inne. "Räven!" ropade vi alla med en mun och rusade till krigsskådeplatsen med krocketklubborna i högsta hugg. Nå, räven hade naturligtvis redan gjort sig osynlig; hönsen räknades och voro i gott behåll, och tuppen hade flugit högt upp i ett kastanjeträd. Där blev han sittande bortåt en timme. Förskräckelsen hade plötsligt lärt honom att flyga, men väl i säkerhet hade han glömt den svåra konsten. Länge efter det freden var återställd satt han där uppe och mätte med ögonen det hisnande djupet ned till marken och kacklade förläget. Till sist måste han hämtas ned med en stege. Och då först sågo vi, att han hade att beklaga förlusten av ett par av sina vackraste stjärtfjädrar.

Men var var Rugg? Rugg var borta. Det var lönlöst att vissla och locka; han hade sprungit till skogs med räven.

Frun i huset var hjärtängslig.

— Nu tar räven min lilla Rugg, sade hon. Jag får aldrig se honom mera!

Hon föreställde sig räven som ett fruktansvärt vilddjur.

Jag tröstade henne så gott jag kunde.

— Man bör aldrig misströsta om det godas seger, sade jag till henne. Det är sant att Rugg är mindre än räven; men han är modigare, och känslan av att vara stadd i ämbetsutövning gör honom stark. Räven däremot har ett sjukt samvete, liksom byggmästar Solness.

— Hunden reder sig nog, sade Ruggs husbonde. Fadern är tax!

Som vi stego upp från middagsbordet, kom Rugg hem från skogen. Han bar svansen högt, ögonen lyste, och i munnen bar han rävens avbitna svans.

Vi stirrade häpna på varandra och på Rugg. Hade han verkligen dödat räven, eller hade Mickel lämnat svansen i sticket för att rädda livet?

Rugg gav oss tydligt svar på frågan. Alltjämt med rävsvansen i munnen — det lönade sig icke att försöka få den av honom — satte han av åt skogen till, men stannade på halva vägen, släppte rävsvansen för ett ögonblick och skällde kort och tydligt:

— Kom med! sade han.

Vi följde honom och han visade vägen. Långt

inne i skogen funno vi räven, död, biten i strupen och underlivet.

— Det är taxbett, sade Ruggs husbonde. Men det måste vara en ung räv. En äldre skulle aldrig ha låtit ta sig på det sättet.

Det var också en helt ung och mycket vacker räv, röd och vit som ungdomen skall vara. Benen och tassarna hade ännu något kvar av valpens lustiga klumpighet. Det var någonting oskyldigt över honom där han låg, och intet långt eller särdeles syndigt äventyrarliv hade ännu hunnit blanda något smutsigt och grått i hans päls. Vi kommo överens om att förlåta honom hans brottsliga kärlek till tuppen och att skicka hans päls till buntmakaren för att få en matta av den.

*

— Ja, Rugg, säger jag till hunden, när vi tillsammans ha gått igenom denna episod i vår erinring, det var din stora dag, Rugg, och du är en beundransvärd hund.

Och det är sant, att ju mer jag tänker på Rugg och hans likar, desto mer måste jag beundra dem. Men när jag riktigt hunnit tränga till botten med vad jag känner för hunden, finner jag lätt, att vad jag egentligen mest beundrar hos honom, det är i själva verket min egen art, människans art. Alla våra husdjur, tuppen på sin grindstolpe där borta och katten på sin, kon i hagen och grisarna i stian — alla dessa äro delvis vårt eget verk, människans verk. Vi ha ändrat litet på dem alla, mildrat en

egenskap och skärpt en annan; vi ha modifierat dem till vårt behov. Men av vargen och schakalen gjorde vi något alldeles nytt, då vi gjorde dem till hundar; något som knappt tillnärmelsevis fanns i skapelsen före oss. Nej, hunden ha vi icke nöjt oss med att modifiera: vi ha gjort om honom helt och hållet, gjort honom till en motsats av vad han fordom var, lärt honom att hata sitt eget kött och blod och att hålla sig till dess dödsfiende, människan. I denna värld, där allt från början var fientligt mot oss, har hunden ensam lärt sig att se på livet från vår synpunkt och att mäta med vårt mått, att kalla gott det som gagnar oss och ont det som är fientligt mot oss. De andra djuren, som vi fört in under vårt välde, tjäna oss utan att veta eller vilja det. Katten tar råttor uteslutande för sitt eget nöje, och han har aldrig förstått, varför de besynnerliga människorna berömma honom, när han har tagit en råtta, men ge honom på pälsen, om han i sitt hjärtas oskuld kommer med en liten fågel i munnen. Han har tröttnat att grubbla över den saken och gör i alla fall som han själv vill. Hönsen värpa icke sina ägg för att vi skola få äta fransk äggröra, fåren bjuda oss icke sin ull som en skyldig tribut, kon råmar väl av längtan att bli mjölkad, men det är bara för att mjölken tränger. Hunden ensam har gjort det till sin lust och sin högsta ärelystnad att tjäna oss med vilja och förstånd.

Hunden har en religion och hans gud heter: människan. Och bland all världens gudsdyrkare är hunden måhända den mest utpräglade monoteisten. Han

behöver en herre. Jag minns en historia om en gammal gårdvar, som icke kände sin husbonde, ty denne brydde sig icke om honom. Han var jägare, husbonden; han höll stövare och vinthundar och föraktade den klumpiga svarta hunden, som vaktade hans hus. Men denna hund valde i stället sig själv en herre: en gammal dagsverkare valde han, den äldste av alla, den som hade varit längst på gården. Till honom slöt han sig; honom ensam lydde han, och honom följde han då han var lös.

Men just emedan människan har skapat hunden sig till ett beläte, skulle det vara lika omöjligt för mig att helt allmänt säga, att jag tycker om hundar, som att säga att jag icke tycker om dem. Bland Kahiras moslim finnes en sekt, som håller den av sina medlemmar för oren, på vilken det under dagens lopp har fallit skuggan av en hund. Vid Mästersamuelsgatan i Stockholm finns det en äldre fröken, som varje kväll läser aftonbönen med sin Moppe, och som med honom delar icke blott sin bädd, men också sin tandborste; och hennes hjärta skulle stå lika öppet för alla Moppar i världen, om hon bara hade råd att betala så mycket hundskatt. Kinesens kärlek till sina hundar håller en sund medelväg mellan dessa båda ytterpoler: han äter dem. Vad mig själv beträffar, håller jag också en medelväg, om än på annat sätt; jag tycker om hundar ungefär som jag tycker om människor, nämligen olika. Bland hundarna liksom bland människorna finns det genier och idioter, svärmare och brackor, filantroper och födda förbrytare. Bland de hundar

jag personligen känt har jag träffat både skämtare och allvarsmän, och jag erinrar mig också en och annan hycklare, som bar den tragiska masken blott för att dölja en ytterst tarvlig själ. Och också däri likna hundarna människorna, att man egentligen bara kan tycka om dem som individer. I flock äro de nästan alltid avskyvärda — liksom människorna. Om jag är ute och går på en vacker väg och tänker över världens gång, och så på långt håll hör oväsendet från en rik godsägares hundgård, vänder jag helst om och tar en annan väg. Och jag kan icke neka till att jag känner min djurvänlighet svalna var gång jag ser en storstads hundpöbel i vild galoppad förfölja en liten tik genom parker och planteringar, över gräsplaner och rabatter.

Emellertid, hunden, sådan vi nu känna honom, är vårt eget verk, och vi kunna knappast med rätta förebrå honom en enda last eller odygd, i vilken vi icke ha föregått honom med gott exempel. Det är också blott den ständiga samvaron med människan, som håller hundens art vid makt, och vi kunna lugnt förutsäga, att han icke heller skall överleva oss länge, när den dag kommer då elden dör ut på våra härdar och våra boningar falla i grus. De små raserna skola försvinna, de stora skola glömma vad vi lärt dem och bliva åter vad de en gång voro, innan de mötte oss. Och när ingen människoröst längre lockar på en hund, skall hunden också redan ha glömt sitt språk, och det forna glada skallet skall icke längre kunna skiljas från vargens hungertjut och schakalens sinnessvaga skratt.

Och så till vida är den gamla historien om hunden, som lade sig att dö på sin herres grav, helt visst symbolisk för hela släktets förhållande till oss människor, som bland våra bröder djuren ha förvärvat så många tjänare, men blott en vän.

EN GRÅ VÄST ELLER RÄTTVISAN I MÜNCHEN.

En vacker septemberdag gick jag och drev på gatorna i München och tänkte på ingenting. Det vill säga jag tänkte på hur i all världen det var möjligt att Ibsen kunde stå ut med att leva i München så länge som han gjorde — i denna stad, där det är omöjligt att få sitta i fred på krogarna. Om jag sätter mig vid ett ledigt bord och det står tjugu andra lediga bord runt omkring, så sätter sig nästa gäst, som kommer in, ofelbart vid mitt bord. Hur i all världen kunde Ibsen tåla det?

Medan jag grubblade över detta, stannade jag framför en herrekiperingsaffär. En väst av ljusgrått kläde tilldrog sig min uppmärksamhet. Jag kunde just behöva en ny väst. Dessutom erinrade jag mig att jag var i besittning av ett garnityr västknappar, bestående av fem kalcedoner infattade i förgyllt silver. De hade ursprungligen varit sex, men jag hade tappat en.

Jag gick in i butiken och beställde en väst av samma ljusgråa kläde som den i fönstret utlagda;

men alltså utan knappar; den skulle vara med knapphål till lösknappar; med f e m knapphål.

— Till en hög väst begagnar man sex knapphål, svarade skräddaren.

— Jag vet det, svarade jag. Men jag vill alltså ha fem. F e m knapphål: f ü n f. Verstanden?

Med en min, som om han för en tokig utlännings skull nödgades göra ett avsteg från sina moraliska grundsatser, lovade skräddaren att göra mig en väst med fem knapphål.

Efter en vecka kom västen hem till mig. Den hade sex knapphål.

Budet fick naturligtvis ta den med sig tillbaka; och samma dag gick jag av överdriven hövlighet in till skräddaren för att förklara för honom varför jag inte kunde använda västen. Han föreslog att ändra den.

— Nej, svarade jag, det går inte. Om ni tar bort det översta knapphålet, blir västen för mycket urringad efter min smak; och om ni tar bort det nedersta blir den för kort. Adjö!

Det var vackert väder den dagen, och jag gick en lång promenad längs med den absintgröna floden Isar, som ibland verkligen ser ut som en flod men ibland som en rännsten. Denna gång såg den ut som en rännsten. Jag åt litet mat på en restaurang i hörnet av Zweibrücken och Isar. Jag åt kall gås. Man gav mig en kolossal portion; jag åt knappast fjärdedelen. Flickan, som serverade mig, frågade mig om det var något fel med gåsen. — Nej, inte alls, svarade jag, men jag orkar inte äta mer! Jag

fick kaffe och betalade och skulle gå. Då kom flickan med ett litet paket till mig. Det var gåsen! Inlagd i ett nummer av "Das bayerische Vaterland"! Jag höll på att falla baklänges av häpnad över detta nästan hysteriska utbrott av ärlighet i en stad, där utlänningen annars blir skinnad och klådd på alla upptänkliga vis. — Flickan fick behålla gåsen. Hon satte sig genast ner i en vrå och började gnaga på den.

Då jag kom hem för att kläda om mig — jag skulle till en teater för att se ett stycke av en landsman och gammal skolkamrat — mottogs jag av min värdinna, fru Schuster, med alla tecken på djup bestörtning och bottenlös förtvivlan.

— Herr Zederperch, sade hon, det har varit utmätning!

— Har det varit utmätning hos er, fru Schuster? frågade jag. Det var ju tråkigt. Men jag inser inte vad jag kan göra åt det!

— Nej, herr Zederperch, det har inte varit utmätning hos mig — hos er, herr Zederperch, har det varit utmätning!

— Det var som fan! Har det varit utmätning hos mig?

— Ja, herr Zederperch! En Gerichtsvollzieher och en skräddare har varit här! De ville ta er frackkostym! Men den fick de inte: jag hänvisade till att herr Zederperch var Schriftsteller och att frackkostymen var nödvändig för honom i hans yrke! Då kunde de inte ta den! Men de ha tagit er teater-

kikare och er badkappa! Jag är förtvivlad, herr Zederperch, men det kunde jag inte hindra!

— Tack, kära fru Schuster, svarade jag, jag brukar visserligen inte skriva i frack, men det var ju mycket vänligt att ni räddade den. Saken rör sig tydligen om en väst, som jag hade beställt, men som inte blev sådan jag hade beställt den. Men här i Tyskland begagnar man alltså utmätning i förskott — utmätning på grund av en rent subjektiv, ännu obestyrkt fordran? För mig som svensk är det ett alldeles nytt rättsinstitut. Men det är ju alltid intressant att lära känna vilda folkslags seder...

Och så gick jag på teatern.

Dagarna gingo, veckorna också.

Då och då fick jag med posten en skrivelse från Rättvisan i München på blandat tryckt och handskrivet språk. Det handskrivna var naturligtvis oläslig tysk stil. Jag gav hela saken fanken.

Veckorna blevo till månader. Efter cirka två månader fick jag med posten — inte som det brukas hos oss (man har ju någon erfarenhet!) av två stämningsmän — en stämning, eller rättare sagt två: en från skräddaren och en från rätten — den senare hade som rubrik ordet "Ladung", vilket betyder inbjudning — trevlig bjudning! Jag "inbjöds" däri till "första muntliga förhandlingen i målet Lewerandroffski contra Zederperch" i justitiepalatset i München nästkommande onsdag kl. 9 f. m.

Nu började en svår inre strid mellan min lättja

och min nyfikenhet. Den första bjöd mig att fortfarande ge hela saken fanken och låta skräddaren behålla den misslyckade västen jämte teaterkikaren och badkappan. Men nyfikenheten segrade. Det är intressant att lära känna vilda folkslags seder och bruk.

Kvällen innan rättsförhandlingen skulle äga rum satt jag på Café Luitpold, som vanligt. Där tänkte jag över vad jag skulle säga och antecknade det med blyerts på några papperslappar. Ty det är mig omöjligt att utan förberedelse säga något förståndigt på ett främmande språk.

Nästa morgon lyckades jag genom ett litet underverk kravla mig upp ur sängen i så god tid, att jag verkligen befann mig på slagfältet precis kl. 9. Den föregående nattens meditationer på Café Luitpold hade fyllt mig med segerstämning. Jag var viss om att vinna processen. Det fanns väl ingen möjlighet att skräddaren kunde få rätt i denna sak!

Justitiepalatset i München är ett stort hus i modern barock. När man kommit in genom porten, befinner man sig i en stor ljusgård eller hall, som påminner om en operasalong i rokoko. "Die Ladung" — stämningen — hänvisade mig till rummet n:r 66. Jag lyckades efter en stunds kringirrande finna rummet. Det påminde om en skolsal i gamla ladugårdslandsskolan i Stockholm, men tarvligare. På några nakna träbänkar sutto några ruskiga individer, bland vilka jag upptäckte skräddaren. Vi utbytte en något stel hälsning. Bakom domarskranket syntes till en början inte en katt, men efter några

minuter uppenbarade sig en ung domare med guldbågad pincenez, mörkt helskägg och klädd i den oemotståndligt skrattretande svarta kalott, som jag dittills hade antagit vara ett påhitt av Simplicissimus. Vid åsynen av denna kalott intogs jag av dystra aningar.

Målet "Lewerandroffski contra Zederperch" upproPades omedelbart av en rättstjänare. Skräddaren och jag klevo fram till domarskranket.

Domaren frågade mig, om jag hade något att invända mot stämningen.

— Ja, litet! svarade jag. Den börjar riktigt nog: nämligen med det faktum, att jag har beställt en väst av käranden. Men...

Domaren avbröt mig här och dikterade för protokollföranden:

— Skriv: svaranden erkänner sig ha beställt den ifrågavarande västen av käranden.

— Nej, ursäkta, svarade jag, jag har erkänt mig ha beställt en väst av käranden, men i n t e "den ifrågavarande västen". Jag har av käranden beställt en väst med fem knapphål, men han har sytt en med sex.

Här inföll skräddaren:

— Det brukas alltid sex knapphål.

Domaren tog sig en liten funderare. Han strök kokett sitt svarta skägg. Och så sade han, vänd till mig:

— Varför måste er väst nödvändigt ha fem knapphål?

— Därför, svarade jag, att jag har ett västknapp-

garnityr, bestående av fem kalcedoner. De ha från början varit sex; men jag har tappat en. Därför har jag beställt en väst med fem knapphål.

Den unge domaren frågade:

— Vad är egentligen "kalcedoner"?

— Kalcedon, svarade jag, är en naturlig sten av gråblå färgskiftning, som räknas till de så kallade halvädelstenarna. Den är mycket tarvlig i jämförelse med diamant och smaragd. Men till västknappar kan den begagnas.

— Hm, sade domaren. Vad har käranden att säga?

Käranden yrkade i korthet och utan närmare motivering, att jag skulle åläggas betala västen jämte omkostnaderna.

Den unge domaren betraktade mig strängt och sade:

— Vill svaranden betala västen jämte omkostnaderna?

Vid denna fråga skulle jag alldeles ha förlorat fattningen, om jag inte kvällen förut hade berett mig på den på Café Luitpold och skrivit upp svaret. Jag grävde bland mina papperslappar och svarade, det vill säga läste innantill:

— Herr domare. Jag trodde inte, att det här, på detta rum, längre var fråga om vad jag vill eller inte vill. Jag har föreställt mig, att det är er uppgift som domare att helt enkelt avgöra saken efter att ha hört parterna. Och jag kommer naturligtvis att foga mig i ert avgörande, antingen jag vill eller

inte. Illusionen att det finns en Rättvisa är en nödvändig illusion. På den vilar hela samhället.

De sista orden, sammanställningen av "illusion" och "rättvisa", tycktes göra den unge domaren en smula perplex. Ett ögonblick såg han ut, som om han tänkte döma mig till fängelse på vanlig fångkost för opassande uppträdande inför rätten. Men i nästa ögonblick röjde hans ansikte mildhet och överseende: det var tydligen en halvtokig utlänning han hade för sig ... Och han sade:

— Ni vill alltså nödvändigt ha en dom?

— Jag trodde, svarade jag, att det var därför jag var kallad hit på denna för mina vanor något tidiga morgontimme.

— Mja, svarade domaren, en d o m kan jag inte avkunna nu. Saken är för litet utredd. Vi måste inkalla en kommission av sakkunniga.

En kommission av sakkunniga! Naturligtvis skräddare! Jag kände jorden gunga under mig ...

Plötsligt frågade domaren:

— Har ni fast bostad här i München?

— Jag bor för ögonblicket på "Hotel Vier Jahreszeiten", svarade jag.

— Och ni är beredd på att stanna här i München vintern över?

— Nej, fy tusan! — hade jag så när sagt, men jag sade bara: nej, jag har tänkt resa om ett par dar.

Vid detta oskuldsfulla svar förklarades den unge domarens stränga ansikte plötsligt av ett ljust och soligt leende.

— Det förändrar saken betydligt, sade han. När

det förhåller sig på det viset, måste jag på det allvarligaste tillråda er att ingå på förlikning.

— Mycket gärna, svarade jag. Jag är inte omedgörlig. Men vad menas egentligen med förlikning?

— Därmed menas, svarade domaren, att ni betalar västen jämte omkostnaderna.

Nu var jag fast! Jag hade ju redan gått in på förlikning! Det var bara att betala. Det hela blev 17 mark och 55 pfennige. Jag betalade skräddaren 17:60, och då han inte kunde ge tillbaka, fick han alltså 5 pf. i drickspengar.

För dessa 5 pf. gjorde mig skräddaren för övrigt den tjänsten att visa mig vägen till det ställe, där jag skulle utfå mina konfiskerade ägodelar: kikaren och badkappan. De förvarades i ett stort, brokigt hus med ett färgskimrande klocktorn, huset bredvid justitiepalatset. Skräddaren rände i förväg, fyra trappor upp om jag minns rätt, in i ett stort kontor fullt av bleka och utsvultna tjänstemän. Skräddaren lyckades beveka en av dem att utlämna ett dokument, som berättigade mig att utfå mina tillhörigheter. Men jag kunde inte få dem strax; jag skulle avhämta dem mellan 4 och 5 samma dag.

Och strax efter klockan fyra samma dag vandrade jag åter ned till det brokiga huset och befriade kikaren och badkappan ur deras två månaders fångenskap i ett hemskt och ruskigt källarvalv. Och jag tänkte i mitt hjärta, medan jag vandrade hemåt i skumrasket: Det här var något helt annat än Gustav Adolfs berömda resa i Tyskland...

Nästa morgon fick jag till min fasa ännu ett brev med den välbekanta stämpeln: Gerichtsvollzieherei, München. Vad i helvete nu då? Jag trodde att saken var slut! Med darrande händer öppnade jag brevet.

Men det befanns vara ett fridens budskap, en duva med ett oljeblad! Det var ett dokument — sista aktstycket i målet "Lewerandroffski contra Zederperch" — som uttryckligen förklarade mig befogad att avlägsna rättens sigill från såväl kikaren som badkappan...

VEM ÄR JAG?

I.

En gång under en av mina irrfärder förde mig slumpen till Leipzig. Vad jag hade där att göra är mig obegripligt; det var mitt i sommaren, och konsertsäsongen i detta stora musikcentrum var stendöd. Kanske föresvävade det mig något om att fara ut och se på Breitenfeld och Lützen — jag tror till och med att jag ett ögonblick inbillade mig att Gustav Adolfs grav skulle finnas vid Lützen, men så erinrade jag mig att han ligger begraven i Riddarholmskyrkan, där jag själv någon dimmig novemberkväll för bortåt tjugufem år sedan var med om att sjunga "Hjältar som bedjen" utanför gravkoret... Och Lützen fick vara, Breitenfeld också; det var så trassligt med kommunikationerna dit ut.

Staden föreföll mig tröstlös i sommarhettan. Böcklins allbekanta "Toteninsel" i stadsmuseet blev en desillusion; dels förefaller den så liten, dels är färgen sådan att den — utan att jag rätt kan för-

klara varför — försvagar intrycket i stället för att stärka det. Och Max Klingers "Beethoven" kostade extra, som skräckrummet i ett vaxkabinett: den brydde jag mig inte om. Det nya Rådhuset är något av det vräkigaste jag sett i den vägen. Det gamla är naturligtvis trevligare och gömmer också på historiska minnen. "Från dess altan" — upplyser resehandboken — "talade i revolutionsåret 1848 teaterkassören Robert Blum till den upphetsade folkmassan." Vad herr teaterkassören sade och vad det hade för effekt, därom upplyses ingenting — och jag är inte nyfiken...

Men Siegesdenkmal på torget utanför — Herrgottsakrament! Germania, fet och präktig! I pansar och sköld! Och nedanför i en nisch Wilhelm den store på sin kejsartron: så tänker sig den tyske borgaren Vårherre. Och så fyra ryttare i hörnen: framtill en kung och en kronprins, och baktill — på hundsfotten, så att säga — Bismarck och Moltke.

Och jag gick till monumentets baksida och tog av mig hatten för Bismarck och bugade mig och sade:

— Gamla gosse! Här sitter du på hundsfotten. Och då var det i alla fall du, som definitivt lyckades vänja Europas folkslag av med deras gamla ovana att då och då stämma möte i Tyskland — med en egendomlig förkärlek just för trakten här omkring Leipzig — när de kände behov av att slåss! Det har blivit slut på det nöjet, och det har du dragit försorg om; nu för tiden hålla sig slags-

kämparna helst till utkanterna av Europa. Och om du ännu levde, finge du kanske Nobels fredspris. Frid vare med dig!

Därefter gick jag in i Rådhuskällaren och förfriskade mig med en dunk iskallt rhenskt.

Vid bordet bredvid sutto två herrar och spelade schack. Partiet led mot sitt slut, och för svart tycktes redan nederlagets skymning breda sig över slagfältet. Nu förhåller det sig så, att det bland schackspelare inte anses opassande att titta på andras spel, troligtvis av det skälet att det är omöjligt att låta bli. Jag tittade alltså och upptäckte därvid att svart, som just hade draget, med ett ganska enkelt litet tjuvknep kunde rädda sig och göra remis. Men det behöll jag naturligtvis för mig själv. Jag var mycket spänd på att få se om svart skulle upptäcka det rätta draget; men han fann det inte utan uppgav partiet som hopplöst. Segraren reste sig glad och nyter och gick sin väg.

Nu, då partiet var slut, kunde jag inte neka mig den lilla grymheten att artigt visa den slagne det drag, med vilket han kunde ha räddat sitt skinn.

— Verkligen . . .? Ja visst! Och han slog sig för pannan och okvädade sig själv med alla de invektiv, som en schackspelare i ett dylikt dystert ögonblick aldrig skonar sig själv för: nöt, fä, idiot!

— Ni överdriver, sade jag. Den som sitter bredvid och ser på ett parti har ofta lättare att se det rätta draget än den som är mitt inne i spelet. Och jag är viss om att er motspelare inte heller såg draget, i så fall skulle han inte ha nekat sig det

nöjet att påvisa det, sedan ni redan hade uppgivit spelet.

— Nej, naturligtvis, svarade han, för resten, det här partiet skulle jag egentligen ha vunnit! Ack, herr doktor, ni skulle ha sett ställningen för tio minuter sedan, strax innan ni kom! Behagar ni ett parti?

— Gärna, svarade jag. Men jag är inte doktor.

— Är det möjligt? Vad är ni då?

— Bokhandlare.

— Ah — så gissade jag alltså ändå rätt på sätt och vis! Och vilken nationalitet?

— Isländare, drog jag till med. (Ty jag tänkte, att jag kanske kunde komma att förlora partiet, och i så fall behövde han ju inte veta att jag var svensk.)

— Högst intressant!

Vi började spelet. Partiets förlopp kan jag lämpligast karaktärisera med samma ord som min motspelare hade begagnat om sitt förra parti: jag "skulle" egentligen ha vunnit det, m e n han vann det. Hans seger hade den verkan, att han tycktes fatta sympati och intresse för mig. Plötsligt halade han upp ett enormt visitkort och räckte mig det. Jag läste:

HENRY R. HOUSTON-MAYER
Grafolog. Institut, Leipzig 5, Box 42.

Jag låtsades söka efter ett visitkort men fann intet och improviserade ett namn ur Heimskringla.

Herr Houston-Mayer fiskade upp en reservoarpenna ur västfickan och räckte mig den:

— Jag är grafolog, som ni ser, sade han. Om jag blott en gång haft ett skriftprov av en viss handstil till undersökning, igenkänner jag den sedan ögonblickligen bland tusen, bland tiotusen. Jag läser människors karaktär, deras vanor och böjelser, ur deras handstil. Jag läser deras liv — huvuddragen av deras förflutna och av deras tillkommande. Jag läste en gång i en mans handstil, att han var en vad man kallar korrekt och till och med litet egenrättfärdig person, som minst av allt trodde sig själv vara i stånd att begå ett brott — och som dock skulle begå ett brott! Det är sex år sedan dess. För tre veckor sedan begick han brottet! Vill ni inte ha den artigheten att skriva något på baksidan av detta kort — vad som helst, på ert eget språk, som jag inte förstår, eller på vilket språk som helst: jag tar skriftprovet med mig hem, jag underkastar det en noggrann undersökning; i morgon vid den här tiden kunna vi ju träffas här och ta ett parti schack — jag är skyldig er revansch! — och sedan lämnar jag er en utförlig karaktäristik, gjord på grundval av ert skriftprov. Om ni finner karaktäristiken träffande, kan ni betala mig 5 mark om ni vill, i motsatt fall — ingenting!

— Herr doktor, svarade jag (jag hade märkt att uppasserskan kallade honom så), för det första kommer jag troligtvis att resa till Dresden i morgon bitti och måste alltså tyvärr avstå från ett revanschparti. Men för det andra: ni känner mitt yrke och min nationalitet, det är redan något; ni har sett mig och talat med mig och till och med spelat schack

med mig, det är ännu mera; och om jag finner er karaktäristik träffande — hur skall jag då kunna veta att den är grundad enbart på min handstil?

— Ack, herr doktor, svarade han, ni har tydligen ingen aning om att grafologien är en v e t e n s k a p! Det är mycket sant, att jag på grund av de omständigheter ni nämnt redan kan ha bildat mig ett svagt och opålitligt omdöme om er karaktär. Men så snart jag har en enda skriven rad av er hand till undersökning håller jag mig enbart till den: det lilla jag på förhand visste eller trodde mig veta om er försvinner ur min föreställningskrets; jag rannsakar skrifttecknen och lyssnar till deras vittnesbörd, och till i n t e t annat! Men — eftersom ni skall resa till Dresden ...

Han lade sorgset sitt flintskalliga, smutsrödskäggiga huvud på sned och såg på mig med bedjande ögon — det ena var för resten ett emaljöga.

Jag såg på min klocka, och vi skildes under manifestationer av oerhörd högaktning.

II.

Jag reste nästa morgon, men inte till Dresden utan till Thüringen, och genom ödets och kommunikationstabellens outrannsaklighet hamnade jag i en liten håla vid namn Saalfeld. Det är en liten stad på 12,000 själar, eller kroppar om man så vill, och det är ingenting märkvärdigt varken med staden eller invånarna. "London har tre millioner invånare,

mest narrar", skrev en gång för många år sedan en berömd engelsman, och med en liten förändring i sifferuppgiften skulle han kanske ha sagt detsamma om Saalfeld. Men jag fann omgivningarna vackra och slog mig ner där tills vidare. Och värden på mitt hotell var åtminstone ingen narr, ty han var sitt eget faktotum, portier och kypare och värd i en person och uppbar i sina olika egenskaper både huvudlikviden och olika sorters drickspengar.

Invånarna i Saalfeld tycktes ha en formlig mani att gifta sig: bara på mitt hotell hölls det bröllop minst ett par gånger i veckan. Att det var bröllop och inte födelsedagsfester eller andra jubiléer kunde jag se bland annat på servetterna: de voro brutna i form av två fåglar som kysstes. Det skulle väl vara duvor, men det var mera likt ankor.

Och naturligtvis fanns det också i denna avkrok av Thüringen en "Schwedenhügel", en höjdsträckning litet utanför staden, där Johan Banér en gång i tiden hade slagit läger med sina svenska och finska bondpojkar och sitt ytterst blandade sällskap i övrigt. Och naturligtvis fanns det en gammal kyrka, ett gammalt rådhus, ett par gamla stadsportar och en gammal borgruin — men alltsammans andra eller tredje klass, ingenting jämförligt med de gamla städer som turisterna ha "skyldighet mot sig själva" att se. Och mer än allt detta intresserade det mig under mina vandringar att se, att bönderna i stadens närhet begagnade sina kor som dragare. Det har jag aldrig sett i Sverige. Och något som jag heller aldrig har sett i Sverige är tröskning med slaga;

redan i min barndom — för trettio år sedan! — såg jag aldrig annat än tröskverk på logarna. Slagan trodde jag var ett redskap som numera bara fanns på Nordiska museet och liknande inrättningar. Men i Saalfeld fick jag se slagorna i verksamhet — en dag i slutet av juli kom jag förbi en loge, dörrarna stodo öppna, och åtta gamla käringar tröskade säd med slagorna i högsta hugg! Det såg vart ögonblick ut som om de måste slå varandra i skallen — jag kunde inte se på det länge, det var för hemskt.

... Så tog det till att regna, dagar i sträck. Instängd på hotellet av regn, regn, regn. Jag satt i hotellkafét och läste vad som föll mig i händerna: tidningar, tidskrifter, veckotidningar, ja, till och med en handelskalender! I en veckotidning såg jag ett porträtt av prinsenregenten av Bayern, som just den sommaren fyllde 80 år. Och jag kom att tänka på Wittelsbacharna, denna underliga furstefamilj, som också Karl XII var släkt med... Halvtokiga nästan allesammans, utom de som voro heltokiga... Till och med denne gamle prins Luitpold[1], som av allt att döma är en hedersgubbe och i de flesta hänseenden ganska klok, till och med han har s i n lilla fluga. Då han låter fotografera sig, är han klädd som vanligt folk; men då han skall porträtteras av en målare eller en skulptör tar han det mera högtidligt: då spökar han ut sig i en gammal spansk hovdräkt från femtonhundratalet — samma kostym som Don Juan har på Operan! Vilken underlig idé

[1] Död 1911.

av en till så pass mogen ålder kommen man, vars ansikte snarast ser ut att tillhöra en gammal pensionerad läroverksadjunkt . . .

Som jag satt där och bläddrade i tidskriften — "Heimath" vill jag minnas att den hette — föll mitt öga på en rubrik: "Grafologisk avdelning", redigerad av d:r Henry R. Houston-Mayer, Leipzig 5, Box 42.

Min vän från Rådhuskällaren i Leipzig!

Tidskriftens grafologiska avdelning var baserad på följande principer: Mot insändande av 1 mark i frimärken och medföljande skriftprov fick man en kort karaktäristik av sin person tryckt i tidskriften (under diskret signatur, ty alla karaktäristiker kunde ju inte bli bara smicker, det skulle rubba kundernas förtroende). För två mark fick man en utförligare karaktäristik (på tio à tolv rader), och om man ville kosta på sig 5 mark, fick man veta allt om sig själv, till och med de intimaste hemligheter — men denna karaktäristik skulle man få sig tillsänd som privatbrev. Därefter följde en serie kortare porträttskisser av personer, som gripits av det sokratiska begäret att lära känna sig själva. De voro inte alltid artiga. En ung dam fick läsa, att hennes värsta fel var avundsjuka, "på grund av att hon var mindre vacker och mindre eftersträvad av de unga männen än åtskilliga av hennes väninnor". En herre fick den upplysningen att han var fåfäng, pedantisk och ville giva sig sken av högre bildning och finare social ställning än han ägde. En dam i trettioårsåldern fick veta, att hon

var på väg att duka under för vissa frestelser, men att hon i övrigt var godhjärtad, "kanske alltför godhjärtad . . ." Och så vidare. Jag är övertygad om att de flesta av offren kände sig träffade på någon öm liktorn.

Och i detta förfärliga idiotväder — det regnade och regnade — kände jag mig plötsligt själv smittad av ett oemotståndligt begär att äntligen en gång få veta vad jag gick för. Och med den slösaktighet som anses vara utmärkande för vår nation, beslöt jag att kosta på mig icke mindre än 6 mark och att för denna summa skaffa mig två porträtt — två speglar för min själ: en till 5 mark, privat, och en till 1 mark, i "Heimath". Naturligtvis under olika signaturer. Först tog jag ett ark av mitt vanliga manuskriptpapper, i kvartformat, och efter ett par korta inledande rader i vanlig affärsstil vidfogade jag (utom 5 mark) som skriftprov en avskrift ur en tidningsartikel, som jag händelsevis hade inom räckhåll. Jag skrev alltså intet, som vad innehållet beträffar kunde ge någon upplysning om min person; den vise mannen skulle blott ha min handstil att hålla sig till. Detta brev skrev jag med min vanliga reservoarpenna, som är ganska brednäbbad och som var fylld med mitt eget medförda Filipstadsbläck. — Till det andra brevet begagnade jag hotellets skrivmaterial: ett tarvligt brevpapper i alltför litet format, en dålig, spetsig penna och ett vidrigt gredelint bläck. Som följd av papperets ringa format och den spetsiga pennan blev min handstil denna gång litet mera petig och sammanträngd,

utan att jag i övrigt gjorde det minsta försök att förställa den. Som skriftprov vidfogade jag denna gång ett par strofer ur ett poem i "Fliegende Blätter".

— Om mannen verkligen är skriftsakkunnig, tänkte jag, måste han ju trots dessa små yttre olikheter genast se, att handstilen i bägge breven är identisk.

Redan efter några dar kunde jag på poste restante hämta den privata karaktäristiken. Den lydde:

"Eder skrift, som är sällsynt uttrycksfull, förråder vid första ögonkastet vissa framträdande själsegenskaper — i första rummet en ovanlig energi, högstämd idealitet, fantasi och framför allt en härsklystnad, som lätt kunde urarta till despotism, om den icke vore förenad med en eminent intelligens. Trots en ärelystnad, som icke känner några gränser, och trots en icke ringa och icke ogrundad tanke om Er själv, är Ni aldrig dumstolt, förgudar icke Er själv, är tvärt om enkel och urban i Ert väsen och har den för alla s t o r a s j ä l a r gemensamma egenskapen att icke fördela Er artighet efter yttre rang. Ni är öppen och djärv, Ni säger Er mening utan omsvep och utan fruktan för följderna och har därmed förvärvat många fiender. Men på samma gång förmår Ni att behärska elden i Ert inre och visa en lugn yta, varför många anse Er för en kylig och förbehållsam natur. Ni vantrivs bland ordinära själar. Ni tål ogärna motsägelse, och som en född härskarnatur kan Ni

fara upp i häftighet; men då Ni i grunden är ett kärleksfullt gemyt med stor medfödd välvilja, är ni försonlig, hyser icke agg och förlåter lätt. — Ni har starkt utvecklat kritiskt sinne och är en utpräglad ordningsmänniska. — Eder idealitet har att kämpa mot starka världsliga drifter, vilket skapar en säregen dualism i Er själ... Därest Ni skulle finna denna karaktäristik träffande, utbeder jag mig vördsamt Eder ärade rekommendation till vänner och bekanta."

Detta var verkligen mer än jag väntat mig för 5 mark! Det var åtminstone valuta för pengarna! Jag kände mig formligen växa, medan jag läste det, och tankfullt upprepade jag för mig själv det varningsord, Marcus Aurelius viskade till sitt samvete: tag dig i akt, att du icke varder Cæsarernas like och smittas av deras laster! Vid middagsbordet hade jag all möda att avhålla mig från att läsa upp det för värden-kyparen. Det kändes så underligt att gå omkring alldeles ensam i denna tyska småstadshåla, där ingen människa visste vilken tusan till karl jag var....

Men efter ett par dar kom nästa nummer av "Heimath". Jag slog genast upp den grafologiska avdelningen och läste under den signatur, varmed jag hade undertecknat brevet n:r 2, följande korta porträttskiss till 1 mark:

"Ni är en vardagsmänniska, dock med en viss böjelse för tungsint grubbleri, särskilt över religiösa ämnen. Ni är försynt och undfallande i Ert väsen, nästan kvinnligt vek. Ert ordningssinne är större

än ert skönhetssinne. Ni är kritiskt anlagd och vantrivs bland ordinära själar, men av artighet döljer Ni det för Er omgivning."

Nyss hade jag känt mig som en Cæsar, en Napoleon. Nu kände jag mig betydligt reducerad. Vad är jag — v e m är jag?

Det fick jag inte veta den gången — det enda jag fick veta var, att herr grafologen var en stor skämtare, och att han förstod sig på att leva av det!

KRISTIAN OCH FREDRIK.

Häromkvällen satt jag vid tebordet i en dansk familj vid sidan av en varmt politiskt intresserad dam. Hon sökte väcka min ännu slumrande entusiasm för kvinnans rösträtt.

Jag hade litet svårt att föra en konversation om detta ämne. Jag var närmast böjd för att dela den uppfattning som uttalats av två svenska statsministrar: att frågan kräver det allvarligaste övervägande. Men för egen del har jag ännu icke ens v å g a t ägna den ett sådant allvarligare övervägande, av fruktan att komma till ett olämpligt resultat. Herregud, en stackars skönlitterär författare har ju i alla fall sin största publik bland damerna. Och vad kvinnan vill, vill gud. Nå, det sista är nu inte något skäl för mig...

— Jag bryr mig inte om rösträtt för min egen del, hörde jag min bordsdam säga. Jag ser saken rent objektivt — och då tycker jag att männen också borde kunna se den objektivt och medge att det är en skriande orättvisa, att vi kvinnor ännu skola hållas utanför.

— En skriande orättvisa, svarade jag, är det väl dock ännu egentligen bara i London . . .?

Jag kände mig genomborrad av en blixt ur två sköna och ilskna ögon.

— Man löser inte den frågan med en dålig vits, sade min bordsdam.

Jag ångrade mig och blygdes.

— Ja, återtog jag något uppmjukad, naturligtvis är det en orättvisa. I er närvaro känner jag mig nästan viss om att det är en orättvisa. Men världen är full av orättvisor, och politiken måste nöja sig med att försöka råda bot för de allra värsta. Frågan är alltså om kvinnans saknad av rösträtt hör till de orättvisor som trycka allra hårdast. Gör den verkligen det — trycker den verkligen så hårt att det trycket kan berättiga suffragetterna i England att komma hoppande som en hund i ett kägelspel och störa statsmännen i deras dagliga slit med saker som inte tåla uppskov? De politiska striderna bottna till någon ringa del i rent ideella meningsskiljaktigheter mellan människor av samma samhällsklass, men i oerhört mycket högre grad ha de sin grund i intressemotsatser mellan skilda samhällslager. Men eftersom kvinnorna genom försynens visa anordning äro så tämligen proportionellt fördelade på de olika samhällsklasserna, kan jag inte se annat än att deras respektive klassintressen redan äro representerade genom männen — så vida ni inte menar att kvinnorna äro en samhällsklass för sig, fientlig mot männen som de fattiga mot de rika — förlåt, tvärt om ville jag naturligtvis säga. Menar

ni det? I så fall får ni mig aldrig i livet med på kvinnans rösträtt, om jag så skall bli den sista på skansen! Man måste väl vara galen för att med berått mod släppa in fienden i sitt hus!

Min bordsgranne läppjade på sitt te och såg ut i luften med rynkade ögonbryn, och medan hennes lilla vackra huvud arbetade på att forma repliken, fortsatte jag tyst min egen tankegång: orättvisor — ja, världen är full av orättvisor, och de flesta av dem kan lagstiftningen inte göra mycket åt. Och varenda gång jag har hört en kvinna klaga över orättvisorna mot hennes kön har jag sett lysa i hennes ögon och hört darra i hennes röst den förbittrade harmen över den stora fundamentala orättvisan, orättvisornas orättvisa, den att hon blev född till kvinna och inte till man. Men vad kan lagstiftningen göra åt den saken?

Under tiden hade min bordsgranne fått sin replik färdig. Och med den nästan genialiska elakhet som stundom präglar hennes kön gjorde hon en plötslig volt i samtalet och sade:

— Säg, är det verkligen sant att man där borta i ert land har dömt en universitetsprofessor till fängelse för "gudsbespottelse"?

Där fick jag så jag teg! Jag rodnade som en skolpojke — och teg. Jag kippade efter andan. Och när jag äntligen fick målet igen, sade jag, lågmält och blygt:

— Mja-a. Jag tror mig ha läst något i den vägen i tidningarna. Men det är kanske tryckfel.

— Alltså, sade hon, det är på det viset männen

sköta om lagstiftningen i Sverige? Tror ni verkligen att det kunde bli så mycket sämre om kvinnorna finge ett ord med?

— Jag fruktar, svarade jag, att det åtminstone inte bleve mycket bättre.

— I Danmark vore något sådant otänkbart, sade hon, och det fast kvinnorna ännu inte ha rösträtt hos oss.

— Ja, svarade jag, det kan jag inte ha någon mening om. Men vart folk har sina nationalegendomligheter. I Danmark kan åtskilligt gå för sig som inte kunde gå för sig hos oss. Och vice versa.

— Nej, fortfor hon, något sådant vore otänkbart hos oss. Först och främst vore det otänkbart att en dansk universitetsprofessor kunde falla på den idéen att häda gud i ett offentligt föredrag. Sådant folk blir över huvud taget inte universitetsprofessorer hos oss. Och om någon i alla fall gjorde det — ja, då blev han naturligtvis strax avskedad av lilla Enevold...

— Lilla Enevold...?

— Ja, herregud — lilla Sörensen, kultusministern. Eller åtminstone suspenderad. Men något s t r a f f kunde han inte få. Tankefrihet ha vi åtminstone i Danmark.

Jag sjönk i tankar. I mitt öra sjöng en av mitt hemlands svårmodiga folkvisor. Jag lyssnade förströdd till surret vid bordet och kände mig som främling i främmande land. Vilket möjligen kunde förklaras därav att jag verkligen var det. Man pratade om allt möjligt. En herre snett över bordet

en ung universitetsdocent, satt och gjorde sig lustig över vad han kallade "ledmotivet" i Danmarks historia: det att varje kung Kristian alltid efterträddes av en kung Fredrik och varje kung Fredrik av en kung Kristian. Han tyckte att det blev långrandigt i längden.

— Ja, sade min bordsdam, det är egentligen en besynnerlig slump. Det har jag inte tänkt på förr . . .

— Förlåt, inföll jag blygsamt, det är inte någon slump. Är det verkligen möjligt att ni, min fru, som är så starkt politiskt intresserad, inte känner den första paragrafen i Danmarks Grundlov?

— Nej, svarade hon litet häpen, nej — jag minns inte riktigt — hur lyder den?

Jag citerade med djupt allvar — något fritt visserligen, ty jag har aldrig sett Danmarks Grundlov:

— Danmark skal være et frit, selvstændigt og udeleligt Kongerige. Dets Konger skal skiftevis hedde Kristian og Frederik.

Min bordsdam satte upp två stora ögon.

— Nej, sade hon, står det verkligen i Grundloven?

Jag fördjupade mig i min tekopp. Med en hastig sidoblick övertygade jag mig likväl om att min bordsgrannes fina kinder plötsligt färgats av en djup rodnad. Och hon bevärdigade mig inte vidare med ett ord den kvällen.

EN SOMMARSAGA.

Mitt liv har drömmens skumma och sällsamt förvirrade färg.

Det händer mig dagligen de underbaraste ting. Jag behöver blott för ett ögonblick lämna min stilla boning och sätta foten ut i världsvimlet, så upplever jag strax någonting utomordentligt.

Häromdagen förde mig slumpen ned till det hörn av Kungsträdgården, där stadens unga dagdrivare älska att stå med hattarna på näsan och balansera med sina käppar, medan de vänta på vad dagen kan bringa dem av lust eller kval. Jag känner de flesta av dem. Några äro skalder, andra söka sitt uppehälle genom att spela komedi eller genom att frambringa sköna läten; och andra åter försörja sig genom att vara söner till framstående män. Några ha till yrke att i sina medborgares ställe sysselsätta sig med statens affärer; och dessa äro i hög grad avundsvärda, ty de åtnjuta ett ganska högt anseende och behöva endast arbeta under fyra månader av året. Andra skaffa sig en ringa dags-

penning genom att sitta i en kateder och säga till de små barnen: "du skall icke dräpa" samt därefter närmare förklara, under vilka omständigheter det är människans plikt att dräpa. Några ha till uppgift att en gång i veckan vara klädda i svarta rockar och berätta osannolika historier med fullkomligt allvarsam uppsyn; andra åter leva av att berätta sanna historier på ett sådant sätt, att de behaga genom sin osannolikhet.

— God dag, Leontes, sade jag till en av de unga männen, som var skald. Hur mår du på denna av gud välsignade sommardag?

— God dag, käre Tuppy, svarade han. Jag mår fullkomligt bra; och du har i dag en underbart skön halsduk.

— Jag vet det. Jag förstår i grund konsten att välja ut de halsdukar som passa mig. Jag väljer alltid sådana, som äro ägnade att avleda uppmärksamheten från mitt ansikte. För övrigt känner jag mig i dag fullkomligt lycklig: himmelen är den blåaste jag ännu har sett, och alléernas skugga har denna djupgröna ton, som skänker mitt sinne ro.

Jag fattade hans arm, och vi gingo en stund av och an i allén under de djupsinnigaste samtal om mänskligheten lifsfrågor.

— Vilket ställe, frågade jag honom bland annat, tror du i dag kommer att beskära oss den bästa middagen och det svalaste soffhörnet, Rydberg eller Hasselbacken?

— Jag vet icke, svarade Leontes drömmande. Måhända Hasselbacken; måhända Rydberg. Men

nej ... På Rydberg ligga ännu minnena från vinterns alla slocknade fester på lur i varje vrå. Döda skratt tassla där under alla soffor och bord, och luften under gobelängmålningarnas bleka träd är tung av sviken längtan. Vi måste fara till Hasselbacken, fan anamma!

— O Leontes, du har fullkomligt rätt. Vi måste fara till Hasselbacken!

Ingenting skulle ha kunnat förmå oss att ändra denna föresats, sedan den en gång var fattad; ty vår karaktärsstyrka är lika stor som vårt snille. Vi satte ögonblickligen vårt beslut i verket. Framkomna läto vi servera oss de dyrbaraste och besynnerligaste rätter och de ädlaste viner; och behagliga samtal förljuvade tiden, så att timmarna flögo snabbare än minuter. Redan bredde sig skymningen över terrasserna, luftens guldglans sinade bort mer och mer, och de armar med fyllda glas i händerna, som oavbrutet höjdes och sänktes i fonden, i skarp skuggteckning mot den bleknande kvällshimmelen, tröttnade ännu icke att vittna om livets fullhet och rikedom. Men vi, Leontes och jag, hade småningom tröttnat att tala, och då orkestern intonerade ett av dessa förhäxade stycken, som komma människorna att plötsligt blekna av längtan efter det omöjliga, insågo vi med ens — som om vi alltid hade vetat det och blott för några minuter glömt bort det — hur värdelöst allt i själva verket är: blå himmel, gröna träd, potage à la chasseur, johannisberger, kvinnor, musik, allt.

— O Leontes, utbrast jag sorgsen, då ju likväl

allt detta är värdelöst, böra vi utan dröjsmål betala vår räkning och bryta upp för att i sömnens armar söka glömma tillvarons intighet.

— Du har rätt, svarade Leontes dyster och förströdd.

Vi ämnade just sätta detta vårt beslut i verket, då vår vän Pellio, som livnär sig genom att stilla människornas hunger efter nyheter, plötsligt dök upp bakom oss och tog plats vid vårt bord. Hans hår är grått med en skiftning i violett; hans ögon äro milda och vackra, ehuru lättsinniga och fulla av svek. Han har en röd näsa och ett tovigt filosofskägg. Han hade suttit och ätit sin middag vid ett bord strax bredvid och hört vårt samtal, och han yttrade nu dessa ord:

— Ni ha fullkomligt rätt, o Leontes och Tuppy, nämligen däri att livet och allt vad det kan bjuda människan är tomt och av föga värde. Men däremot är det alldeles ologiskt att därav draga den slutsatsen, att man bör betala. Tvärt om, då ju allt detta likväl är värdelöst, böra vi skyndsamt avlägsna oss utan att betala.

Vi sutto ett ögonblick slagna av den logiska skärpan i hans ord.

— O Pellio, svarade Leontes, ditt skarpsinne är stort, men ditt hjärta har blivit fördärvat genom ditt yrke, som injagar fruktan hos alla stadens värdshusvärdar; de ogilla helt säkert dina filosofiska maximer, ehuru de icke våga gendriva dem.

Och efter att hava kallat på kyparen, tog han upp några guldmynt ur fickan.

— Se här, min vän, sade han, tag värdelöst i betalning för värdelöst!

Och medtagande några buteljer begåvo vi oss upp i en ekbacke och fördrevo tiden med samtal om både himmelska och jordiska ting, medan kvällens skyar spände ett gyllene nät med enstaka röda rosor över våra huvuden.

*

De personer, som uppträda i denna lilla historia, äro alla döda. Pellio råkade gå vilse en kulen höstkväll, på hemväg från ett gästabud, och uppslukades av Acheron. Icke många år därefter anträdde Leontes, ännu i sin krafts och mognads fullhet, resan över Styx. För dem, som vilja veta hur han inte såg ut, har en berömd bildhuggare gjort ett träbeläte av svart järnek i Nationalmuseum; och de som nödvändigt vilja veta, hur han inte skrev kritik, hänvisas till docenten Lök i "Nationalbladet". Tuppy slutligen, som för femton eller sexton år sedan berättade denna episod i samma tidning, försvann plötsligt i blomman av sin ungdom och lät sedan aldrig höra av sig.

GENERALKONSULNS MIDDAGAR:

I.

SATAN, MAJOREN OCH HOVPREDIKANTEN.

Vår värd, den förbindlige generalkonsuln, hade nyss knackat i glaset och bett oss vara välkomna, och hans bön mötte icke någon protest. Det är sådana böner vi böra bedja, om vi vilja hoppas på bönhörelse. Den första ljumma strömmen av bordeaux gled redan som en mild smekning genom våra strupar och förenade sig med två sardiner i olja och ett litet glas genever till ett sällsamt ackord, ett mystiskt preludium innan själva symfonien bredde ut sig i storhet och flykt. Nere vid bordsändan, där jag satt, hade damerna icke räckt till. På min ena sida hade jag en hovpredikant, på den andra en major. Men jag vet inte om det var någon riktig major, ty när vi andra lyfte våra rödvinsglas och våra blickar i riktning mot centrum — general-

konsuln — lyfte han i stället ett vattenglas, och ögonen under de barska brynen irrade långt ut åt periferien.

Hovpredikanten var däremot en riktig hovpredikant; och emedan han visste att jag var en otrogen, talade han icke med mig om de eviga sanningarna, utan om rödvinet.

— Det är något alldeles extra, sade han. Det märkte jag strax. Och för mig är det av allra största vikt att rödvinet är gott, ty jag törs inte dricka något annat.

Och han tillade viskande:

— Magen är skral.

Jag nickade instämmande och litet förstrött. Snett över bordet, mellan blommor och kristallkaraffer, såg jag ett kvinnoansikte. Hennes hy var blek och hennes läppar röda. Hon betraktade mig, medan hon läppjade på vinet; åtminstone föreföll det mig så. Och därunder stack hon ut en liten bjärtröd tungspets och rörde den sakta fram och åter mellan läpparna. Det var denna syn som gjorde mig tankfull och förströdd.

Plötsligt hörde jag majorens kommandoröst, som väckte mig:

— Är herrn frälst? frågade han.

— Ja, svarade jag utan betänkande; ty jag anade att det var det enda säkra sättet att komma ofrälst upp från bordet.

Majoren blev litet perplex. Han hade inte väntat sig det; jag ser inte ut som om jag vore frälst. Han tog en klunk vatten och teg.

En stråkorkester, dold bakom ett förhänge, spelade dämpat en spansk dans.

Hovpredikantens huvud, vilket tycktes sitta löst på sin stjälk som en mogen frukt, rörde sig sakta i musikens takt.

— Det bor en gud i musiken, sade han.

Majoren stirrade ned i sitt vattenglas, som om han såg syner. Plötsligt bleknade han och sköt glaset ifrån sig. Men i nästa ögonblick tog han det åter till sig och stirrade ned i det med sammanbitna läppar; därefter sköt han det över till mig.

— Var god och säg mig om ni ser något, sade han.

Jag stirrade i min tur i glaset, men såg blott kolsyrebubblorna stiga uppåt likt frälsta själar.

Jag sade honom att jag icke kunde se något.

— Det är musiken, mumlade han. Satan bor i den där musiken.

— Men vad ser majorn i glaset? frågade jag.

— Ser ni damen därborta, hon som sitter och räcker ut tungan? Det är henne jag ser i glaset. Och jag ser henne alldeles naken!

— Får jag se ett tag till, sade jag.

Och jag stirrade mycket länge och allvarligt ned i vattenglaset.

— Nej, sade jag till sist, jag ser ingenting alls. Majorn borde kanske dricka ett glas vin.

Han slog ett par droppar vin i vattnet, men drack icke utan fortsatte att stirra ned i den nu svagt rödfärgade vätskan.

— Det är borta nu, sade han till sist.

Han drog ett djupt andetag och torkade kallsvetten ur pannan med servetten.

— Om hon bara ville låta bli att räcka ut tungan!

Jag betraktade åter damen där borta mellan blommorna. Den lilla röda tungspetsen smög sig oupphörligt fram mellan läpparna, och hon såg samtidigt ofta bort åt vårt håll. Jag fick verkligen det intrycket att hon ville inleda oss i frestelse, eller någon av oss.

— Åja, ni har kanske rätt, sade majoren, jag kan lika gärna dricka vin, eftersom jag ser att satan finns överallt, i vattnet också. Och han slog ett glas fullt, skålade med mig och tömde det i ett drag.

— Ja, fortsatte han, satan finns överallt. Det är omöjligt att undvika honom, man måste ta honom vid hornen och försöka hålla honom stången så gott man kan. Häromdagen hade jag varit på uppvaktning hos kungen och gick hemåt, i full uniform med plym i schakån. Och jag kan gärna säga att jag mötte satan vid vartenda steg jag tog, ja, att han höll mig sällskap hela vägen. Då jag gick utför Lejonbacken viskade han till mig: "Feiff, sade han, där går krigsministern rakt framför dig. Han är bestämt för tjock för att kunna komma igenom det där nålsögat, du vet. Du kan gärna gå fram till honom och tala med honom om hans själ. Vem vet, det kan alltid bli något utsäde till välsignelse." Men jag förstod strax att det var satan och aktade mig för att lyda honom.

— Ursäkta, frågade jag, men hur kunde majorn veta att det var satan som talade så?

— Jo, det skall jag säga er; jag visste med mig själv att jag var förargad på krigsministern för att han hade stått framför mig under hela audiensen och skymt bort mig så att kungen knappt såg mig. Då nu anden, som ingav mig att jag skulle tala med honom, utgick ifrån att han var så tjock, förstod jag naturligtvis att det var djävulen, som frestade mig genom min avundsjuka.

Jag hade intet att invända. Majorn fortsatte:

— Så kom jag ner på Norrbro. Där mötte jag två flickor, av den där sorten ni vet... De kastade ögon på mig i förbigående och räckte ut tungan åt mig, alldeles som damen där borta. Då hörde jag för andra gången satan tilltala mig: "Feiff", sade han, "du bör inte försumma att tala till de där flickorna och försöka omvända dem." Och den här gången talade verkligen satan så likt Gud själv, att jag stannade mitt på Norrbro och vände mig om efter flickorna, i stor parad som jag var; och flickorna vände sig om, de också, och räckte ut tungan. Bara litet förstår ni; inte som när en gatpojke räcker ut tungan, utan bara en liten röd spets mellan läpparna, alldeles som damen där borta. "Nå, Feiff", sade satan till mig, "skall du inte gå fram till dem? Är du kanske rädd för att det kan se illa ut? Är du feg, gamle Feiff?" Jag tvekade ännu och lyssnade efter något som kunde avgöra, hur jag borde handla. Och se, då gjorde sig satan ännu listigare än förut och sade till mig: "Du kan lugnt gå fram och tala

med flickorna, Feiff; du behöver inte vara rädd för att det kan misstydas. Du är allmänt känd som en religiös och allvarlig person; om du hade lust, skulle du till och med kunna gå fram och skämta litet med flickorna, alla människor skulle ändå tro att du höll på att omvända dem." Den gången var han tydlig, skulle jag tro, inte sant?

— Jo, svarade jag, den gången var han verkligen tydlig. Jag tror till och med att jag själv skulle ha kunnat känna igen honom, ifall det hade hänt mig.

Majoren fortsatte:

— Jag gick över Gustav Adolfs torg. Solen sken, och folket tittade på mig. Och satan viskade till mig att jag ännu var en ståtlig karl med min vita plym och mina sexti år. Nå, sån där smörja pratar han jämt, det fäster jag mig inte vid. Så kom jag in på Arsenalsgatan. Där mötte jag en käring; en riktig luskäring. Hon neg för mig så djupt hon kunde och sa: goa herr generaln, ge en fattig fyllkäring en liten slant till en sup! Utan att tänka något vidare på vad jag gjorde och utan att höra efter vad satan kunde ha att säga, tog jag upp en tjugufemöring och gav henne. Men jag hade knappt givit henne den förrän jag förstod att det var en av satans gärningar. Vad var det jag hade gjort? Döm själv: jag möter en käring, som ber om en slant. Därför att vädret är vackert och solen skiner på min uniform och mina ordnar och käringen kallar mig för general, fast jag bara är major i reserven, så får hon slanten. Har jag nu gjort en god gärning? Långt ifrån; käringen kommer att supa upp

slanten — hon hade ju själv sagt det, fast jag inte gav akt på det förrän efteråt. Hon blir varken bättre eller lyckligare av den slanten; hon blir sämre och olyckligare än hon var förut. "Å, strunt", hörde jag nu satan viska mig i örat, "käringen är i alla fall så långt nere hon kan komma, och din tolvskilling lär varken göra till eller från." Men jag hörde inte på honom. Jag gick över till andra trottoarn och stannade där för att se efter vad käringen skulle ta sig till. Hon stod kvar i Handelsbankens port och tiggde. Jag gick av och an och grubblade över vad jag borde göra. Jag kunde inte gärna gå fram till henne och be att få igen tolvskillingen. Inte kunde jag heller försvara för mig själv om jag lät henne gå bort och supa upp den. Vad skulle jag ta mig till? Jag tror att jag gick där av och an bortåt en timme och höll utkik på käringen. Äntligen började hon röra på sig, hon gick gatan utför fram till Jakobs torg, där vek hon om hörnet in på Trädgårdsgatan, och jag följde efter henne. Jag hann snart upp henne och började tala med henne om hennes själ. Men hennes tal var lika ostadigt som hennes gång, och hon längtade bara efter att komma in på en krog. Jag försökte tala med henne så, att hon kunde förstå mig, och jag drog mig inte ens för att likna himmelriket vid en utomordentligt stor och ljus och härlig krog. Men jag är rädd att hon inte förstod mig ändå; jag tror att hon tyckte mera om små, mörka krogar. Jag började tröttna på alltsammans, och satan viskade redan till mig: "Feiff", sade han, "gå ifrån käringen! Det kommer ett par

officerare där borta, och de skratta redan åt dig!" Men jag fortsatte min väg fram med käringen; officerarna mötte mig och hälsade; jag hälsade tillbaka, och de skrattade icke. "Feiff", sade satan, "du kan ju åtminstone gå in i en portgång med käringen; det ser ju ut som om du ville skryta med din välgörenhet och med din likgiltighet för vad folk skall säga." Men jag hörde inte på honom. Jag tog käringen med mig hem och bjöd henne på kaffe, och vid kaffet nyktrade hon till, så att man kunde tala med henne. Och nu är hon i frälsningsarmén och super inte mera utan prisar Gud.

Jag lyssnade allvarligt medan jag läppjade på mitt vin. Men från andra sidan kände jag hovpredikanten sakta rycka mig i ärmen; och då jag vände mig till honom, satte han handen för munnen och viskade:

— Han är inte klok!

— Det beror på vad man menar med klok, svarade jag. I vart fall är jag övertygad om att herr hovpredikanten är klokare.

Hovpredikanten såg mig varmt in i ögonen med en blick, som redan var något fuktig av vinet, och sade:

— Jag vet att vi ha olika åsikter i åtskilligt. Men i fråga om den så kallade frireligiösa rörelsen tror jag likväl att vi ha samma mening, inte sant?

— Jo, svarade jag, jag är övertygad om att vi ha samma mening i det fallet. Jag tycker inte heller om frimicklar. Men å andra sidan kan det naturligtvis inte förnekas, att de så kallade frimicklarna

äro vår tids enda motsvarighet till de första kristna. Inte sant, herr hovpredikant?

— Jo, svarade han förbindligt, jo naturligtvis ... Naturl ...

Han avbröt sig plötsligt och stirrade rätt ut i luften. Han var en riktig hovpredikant, och han var van att hålla med om litet av varje. Då han talade med sin Gud, bemödade han sig helt visst om att göra sig så behaglig för honom som möjligt, och om han hade mött satan i en portgång, skulle han icke ha försummat något för att göra ett sympatiskt intryck också på honom.

Men det är möjligt, att konklusionen denna gång föreföll honom litet betänklig. Säkert är det likväl icke. Det är också möjligt, att han i sin tur hade fått sikte på damen, som räckte ut tungan, och att det var därför han avbröt sig och började stirra ut i luften.

II.

EFTER MIDDAGEN.

Det gröna kabinettet låg i halvskymning mellan salongen, som gnistrade av elektriskt ljus, och det mörka rökrummet, där det bara brann en enda grön lampa på den fällda chiffonjéklaffen. I salongen sjöng en distingerad operasångare "Quando cadran le foglie". I rökrummet satt värden i en liten intim krets av herrar vid chiffonjén, vars blanka mahogny speglade lampkupans gröna trekant, och visade sin berömda samling av fotografier efter naturen, av vilken det tycktes framgå att naturen stundom är onaturlig. I kabinettet satt en blek herre och viskade med en dam i rött i en vrå, i soffan sutto tre gamla fruar och nickade, och i en guldkarmad fåtölj halvsov en liten tunn och vit professor, som varit emeritus i en mansålder. Genom de halvöppna balkongdörrarna strömmade februariluften in, sval och dock onaturligt ljum, och i dörröppningen stod en ung flicka i vitt.

Värdinnan gick igenom rummet:

— Ni fryser väl inte? sade hon. Ni som är gammal, herr professor — har ni någonsin varit med om ett sådant väder i början på februari?

— Min nådiga, den gamle mannen lyfte litet på det ena ögonlocket, det andra var lamt, jag har så dåligt väderleksminne. Jag minns ingenting om vädret förr i världen, annat än det som är förknippat med en eller annan särskild idéassociation. År 48 till exempel. Jag minns mycket väl hurudant väder det var den dagen då februarirevolutionen bröt ut — hur milt det kändes i luften, och hur solen lyste på husraden mitt över gatan — jag satt utanför ett kafé vid boulevard des Capucines —

— Min kära vän, värdinnan stack en rynkad näsa in i herrummet, du gör dig löjlig med dina oanständiga fotografier. Å, musik, musik! Finns det någonting i världen som kan jämföras med musik, professor?

— Jag vet inte. Jo, kanhända — själva källan, som den rinner fram ur. Den gemensamma källan till den där herrns vackra sång och er mans fula fotografier.

Generalkonsulinnans mun log ännu lika förbindligt, men hennes ögon stirrade som på en dåre. Då professorn märkte det lät han också det levande ögonlocket falla ner:

— Kärleken, min fru.

— Svenskarna, tillade han, ha gjort sig bekanta för att älska musik och hata tankar. För min egen del är jag tyvärr omusikalisk.

En flintskallig herre kom in från entrén. Det var en framstående politiker och medlem av första kammaren.

— Nå, vad nytt från riksdagen? frågade värdinnan.

— Stora nyheter, lilla kusin. Världen går framåt så att det är en glädje att se på det. Efter vårt beslut i dag ha vi kommit så långt att vi allesammans kan hänga oss när som helst och ändå få en gentil begravning. Kan du motstå frestelsen?

Värden kom fram i dörröppningen och räckte handen åt senatorn:

— Nå, och diskussionen? Hade den några poänger?

— Knappast. Minoriteten samlade sig kring parollen: kyrkans sorg. En och annan var gråtfärdig. Men biskopen skakade av raseri när han skulle tolka kyrkans sorg. Det är ett våldsamt temperament, biskopen.

De tre gamla fruarna kastade villrådiga och förskräckta blickar omkring sig:

— Är det verkligen möjligt, sade den mellersta, att första kammaren tar självmördare i försvar?

— Å, långt ifrån ... Kammaren var naturligtvis överens om att självmord alltid är omoraliskt. Det betonade också justitieministern.

— Biskopen, sade den gamle professorn, tycks lida brist på historiskt sinne. Teorien att kyrkan uttrycker sin sorg över självmordet genom begravningen i tysthet är alldeles ohistorisk. Förr sade kyrkan till den sörjande änkan: din man är i helve-

tet; lyd mig, eljes kommer du också dit! Så sade hon alltid, så länge hon kunde och vågade och tilläts att säga det. Och hon skulle säga det ännu, om det berodde på henne. Men det var i kyrkans välmaktsdagar, då hon hade råd att vara uppriktig. Nu måste hon ju försöka följa med sin tid. Ja, ja, det kan vara svårt för oss gamla ibland.

— Å, herr professor, värdinnan smålog älskvärt, ni tycks i alla fall hålla er i täten, trots edra år.

— Jag har ju ingenting att göra, sade professorn. Därför har jag tid att tänka. Och om jag hade varit i kammaren, tror jag att jag för kuriositetens skull hade hållit ett litet försvarstal för självmordet.

Den unga flickan i vitt vände sig om förvånad:

— För kuriositetens skull? Farfar — menar du då inte alltid vad du säger?

— Jo, mitt barn. Men det finns meningar som det inte lönar mödan att föra fram annat än som kuriositeter.

— Men kära lilla professor, värdinnans ögon hade åter fått det där stirrande uttrycket som kom den gamle herrn att blunda, ni menar väl i alla fall inte att vi borde gå och ta livet av oss?

— Nej, min fru, inte vi — åtminstone inte ni. Jag håller mig bara till de självmord som faktiskt begås. Och jag menar att de allra flesta självmord äro relativt goda och riktiga handlingar. Jag menar att självmordet nästan alltid är den bästa handling som personen i fråga under de och de givna omständigheterna kan begå, och att det i regeln skulle vara långt brottsligare av honom att fortsätta att

leva. Naturen har nämligen dragit försorg om att rikta vår vilja på livets bevarande så länge, som det kan ha det ringaste värde för oss själva eller andra, och ofta mycket, mycket längre. Och det tillkommer dock till sist ingen annan än individen själv att avgöra den frågan, om han bör leva eller dö. I det gamla Massilia fanns det en besynnerlig lag: var och en, som ville dö, hade att inför senaten anföra skälen för sin önskan, och om senaten fann hans skäl tillräckliga, gav den honom ett smärtfritt dödande gift — ciguë, tror jag det hette. Självmordsförsök på annat sätt var belagt med dödsstraff. Nå, vad senaten hade med den saken att göra är obegripligt; men giftet var bra. Sanningen är, att det blott är i några ytterst sällsynta undantagsfall samhället eller någon grupp av enskilda i verkligheten blir lidande på ett självmord — när man tror så, är det därför att man förväxlar det handlingssätt, som vanligast leder till självmord, med handlingen själv och utbyter den ofta mycket berättigade domen över självmördarens liv mot en alldeles oberättigad dom över hans död. Det är lätt att säga: han borde ha bättrat sig, börjat ett nytt liv, försonat vad han brutit. Men det är i regeln omöjligt. För en man, som t. ex. tagit ur en kassa och ser att det måste bli upptäckt, är det alldeles omöjligt. Han kan varken försörja sin familj eller betala sin skuld genom att sitta i fängelse, och när han kommer ut blir han en börda för sina närmaste i stället för ett stöd. Han gör rätt i att döda sig, och om han har någon rest av anständighet kvar gör han det. Och

i tusen andra fall är det där "nya livet" lika fullkomligt omöjligt för honom att nå. Den, som vill dö, är alltid sjuk, det må vara kroppen, förståndet, eller viljan och karaktären. Och om viljan till döden segrar över viljan till livet så är det därför att sjukdomen var en sjukdom till döden. Då är det hans rätt att dö. Det kan också vara hans plikt. Hans plikt mot livet och de levande.

Det var tyst i rummet. Man hade så småningom fått klart för sig att den gamle herrn menade allvar.

— Ja, senatorn stod med ryggen mot kakelugnen och handen innanför den vita västen, ja, från rent hednisk synpunkt tillstår jag att jag inte kan finna något att invända mot herr professorns resonemang. Men professorn glömmer att vi leva i ett kristet samhälle.

— Det finns anledning att betvivla det, svarade professorn med ett småleende, som visade en rad utmärkt vackra löständer. Men jag kan för resten gärna gå in på fiktionen. Och jag tillåter mig då att erinra om att den vidskepliga fasa varmed folktron betraktar självmord alldeles icke har någon grund varken i den kristendom som Kristus lärde eller i den, som nu predikas i våra kyrkor. Den vilar uteslutande på en alldeles speciell och mycket kuriös religionsåsikt, som numera är övergiven av alla bildade och de flesta obildade — ja, nästan bortglömd: den nämligen, att en människas öde i det andra livet är väsentligast beroende av hennes mer eller mindre uppbyggliga hädanfärd.

— Nej, men det var då besynnerligt, de gamla

fruntimren i soffan skreko i korus, det står då åtminstone i katekesen att självmord — — —

— Ja, sade professorn, det skulle verkligen vara bra att ha en katekes till hands. Jag kan ju inte bibeln utantill; men om det verkligen finns något bibelställe som uttryckligen fördömer självmord, så återfinner man det nog i katekesen. Herr generalkonsuln har inte möjligtvis någon katekes i sitt bibliotek?

Värden, den förbindlige generalkonsuln, tryckte genast på en knapp i väggen. En täck tjänarinna i svart klänning och vitt spetsförkläde visade sig i dörröppningen.

— Vill Hanna vara snäll och gå till bokhandeln i hörnet och köpa ett exemplar av d:r Mårten Luthers lilla katekes.

— Dja, sade den gamle bankdirektör Israel, som sist av alla herrarna hade lyckats slita sig ifrån generalkonsulns fotografier, dja, förlåt, jag är ju inte särskilt hemmastadd i herrskapets religion. Men jag tror mig kunna upplysa om, att Jahve åtminstone före den kristna tideräkningens början knappast betraktade självmord som något särskilt oerhört brott. På sin höjd en dumhet. Bland alla de bud och stadgar om allt möjligt, stort och smått, som Jahve gav åt mitt folk, kan jag inte erinra mig ett enda ord om självmord, eller om hur en självspilling skall begravas eller något liknande. Han fann det förmodligen överflödigt. Han visste, att han hade ingivit människornas barn en sådan kärlek till livet, att de inte göra sig någon brådska med att

beröva sig det. Det skulle icke heller vara likt Jahve att vilja tvinga en man, som låtit ertappa sig med att stjäla ur en kassa, till att fortfarande orena jorden med sin tillvaro. Dessutom hade han ju icke något helvete till sitt förfogande. Han kände icke till något svårare straff än döden. Därför stod han i alla fall maktlös mot självmördare.

— Men från ett till annat — medan vi nu vänta på herr Luthers katekes, bankdirektören slog sig ned i hörnet bredvid damen i rött och vände sig till henne, är det verkligen sant att man i edra kyrkor tackar Gud, när någon dött? När en familjeförsörjare dör i sina bästa år — tackar då prästen Gud på änkans och barnens vägnar, och på församlingens?

— Jag vet inte, svarade den röda damen. Jag går aldrig i kyrkan. Och när jag har varit på begravning har jag haft annat att tänka på än att höra på prästen.

— Jo, sade den unga flickan i vitt, jo, det är sant.

— Å . . . Och det väcker ingen anstöt hos församlingen?

— Jo. Hos de få som tänka närmare på det.

— Det är dock besynnerligt. Job var en from man. Den frommaste på den tiden. Han sade: Herren gav och Herren tog, välsignat vare Herrens namn. Men jag tror inte, att han menade det. Och det är för resten ett mycket långt steg därifrån och till att direkt tacka för slaget.

— Men, sade den unga flickan i vitt, egentligen

är det visst på den dödes vägnar och inte på de efterlevandes som prästen tackar Gud.

— Dja... Nå, på det sättet... Men den döde bör ju själv ha bästa tillfället att bedöma, om han har något att tacka för.

Jungfrun kom in med katekesen.

— Var så god, sade hon, men de hade inte Luthers katekes, de hade bara Mazérs.

Och hon räckte fram en liten bok, som med sin vita etikett på pärmen närmast liknade en anmärkningsbok. På etiketten stod: Mazérs katekes.

Professorn tog den, öppnade den och synade den förvånad.

— Jo, fortsatte han efter att ha bläddrat litet i boken, jo, här finns verkligen ett litet bibelspråk emot självmord. "Gör dig själv intet ont."

Han satt ett ögonblick som om han sökte något i sitt minne:

— Nej, det är inte möjligt, utbrast han till sist. Det är storartat! Det är nästan för starkt! Men herr Mazér är oskyldig, jag minns nu mycket väl, att det språket stod på samma ställe i min barndom. Vet ni hur sammanhanget är, mitt herrskap? Det är ju Paulus' ord till fångvaktaren Silas, när han satt i kurran i Filippi. När fångvaktaren vaknade fick han se dörren stå på vid gavel — det var visst en ängel som hade öppnat den — och så trodde han naturligtvis att fångarna voro putz weg. Mannen gjorde min av att döda sig i förtvivlan, men då säger Paulus: "Gör dig själv intet ont, ty vi äro alla här!" Och detta figurerar nu i katekesen

som ett förbud mot självmord i allmänhet — tydligen det enda man har kunnat leta upp i hela tjocka bibeln!

Häpnaden var allmän. De gamla fruntimmerna sade, att det var en galen katekes.

Den unga flickan i vitt, som nyligen hade gått och läst, sade:

— Lilla farfar, giv mig katekesen!

Och då hon hade fått den, tog hon och kastade den med en rörelse av oändligt mjukt behag ut genom det öppna balkongfönstret, ned på gatan.

— Usch, det börjar ändå bli kallt här inne till sist, sade värdinnan och stängde balkongdörren.

— Nå, det var den distingerade unge operasångarens djupa och sonora stämma, en f e g h e t förblir det dock alltid att ta livet av sig.

De gamla damerna i soffan foro upp i förtjusning: Ja, Gud vad det är fegt att ta livet av sig!

— Dja, sade bankdirektör Israel, dja, därför få vi ju också redan i skolan som avskräckande exempel läsa om den fega Lukretia, om den tarvliga kraken Hannibal och om det gamla rädda kräket Cato — kort sagt, alla de där som voro för fega att se livet i ögonen och lömskt smeto bort ifrån hela historien.

— Ja, det var den röda damen som föll in, ja, för att nu inte tala om Judas Iskariot, som fegt gick och hängde sig, fast han mycket väl hade kunnat köpa en åkerlott för sina silverpengar och genom ett aktningsvärt liv försona sitt brott . . .

Den distingerade unge operasångaren hade icke

väntat just dessa tillämpningar, han gled ut i ett annat rum, gnolande på en aria ur "Pajazzo".

— Nå, sade den gamle professorn, det är naturligtvis sant, att det kanske inte behövs något särskilt övermänskligt mod för att beröva sig livet. Det k a n tänkas fall, då det är modigare att leva, fast det kan vara frestande att dö. Men så mycket se vi dock med våra ögon, att det mod som behövs för att fortsätta ett eländigt och meningslöst liv är oändligt mycket allmännare till spridning och förekomst än det mod som behövs för att dö.

Den gamle herrn satt med slutna ögon medan han talade, och han gav icke akt på att den ena efter den andra började tröttna på det obehagliga ämnet och sprida sig i rummen.

Till sist var den unga flickan i vitt ensam kvar.

— Lilla farfar, sade hon, du har så många kuriösa idéer. Det är bara synd att det bland dem finns åtskilliga som äro riktiga, och som skulle kunna göra människornas liv större och friare och högre i taket, om de ville ta dem på allvar. Men när de lukta allvaret gå de ju sin väg.

III.

VID GRÖNA LAMPAN.

Denna kväll var det bara några få av de närmaste hos generalkonsuln, och både damerna och herrarna hade dragit sig in i rökrummets skymning, kring den gröna lampan. I kakelugnen glödde resterna av en brasa, ty det hade plötsligt blivit kallt igen. På det runda mahognybordet framför den långa, gammaldags soffan stod ännu kaffet och curaçaon kvar. Man satt och pratade i lugn och ro släktingar emellan och hade det riktigt hemtrevligt, och fröken Henriette, generalkonsulns syster, undrade om det var sant att hovpredikanten Marstrand skulle skiljas från sin fru.

— Lilla Henriette, sade generalkonsulinnan, det har du nu undrat i fem år.

Det var inte heller nu någon som kunde ge säkert besked, och ämnet domnade bort. Hanna, husjungfrun, kom in med herrarnas whisky på en bricka och ställde den på chiffonjéklaffen. Hon var litet blek, och ögonen voro rödkantade.

— Hur var det med Hanna, frågade kammarherre von Pestel, en av generalkonsulinnans tjugusju kusiner, hon såg inte riktigt glad ut?

— Ja, stackars flicka, sade värden, det har hänt henne en malör, och nu måste hon flytta om en tid. Eller åtminstone suspenderas på några månader. Vi ta henne gärna tillbaka när katastrofen är över, min hustru har fäst sig vid henne.

— Nå, det är verkligen bra vänligt av er, sade fröken Henriette. Men vad kan man för resten vänta av en stackars tjänstflicka nu för tiden, när en prinsessa rymmer sin väg från både man och barn!

— Lilla Henriette, generalkonsuln bjöd sin syster en cigarr, jag tror inte att kronprinsessan av Sachsen har någon skuld i den här saken, vad hon nu eljes kan ha förbrutit. Hennes skandal är ju knappast mer än ett par månader gammal, och Hannas felsteg måste ovillkorligen vara av något äldre datum. För resten har hon haft en liten gosse förut. Men han dog då lyckligtvis.

— Ack ja, fröken Henriette bet av cigarren med sina väl bibehållna framtänder, utan att vänta på pennkniven, ack ja, det är bra besynnerligt med jungfrur. Och det allra märkvärdigaste är att det ju ofta kan vara riktigt hyggliga flickor i alla fall. Det är alldeles obegripligt.

— De måste visst vara inrättade på något annat sätt än vi, tillade hon. Jag kan inte förstå det annars.

Generalkonsuln hostade torrt.

— Människorna måste ju alltid roa sig litet, sade han. Och fattigt folk har knappt några andra nöjen.

— Hanna till exempel, sade doktor Markel borta från kakelugnsvrån, har ju inte tillfälle att dricka sin lilla likör på kaffet och röka en Henry Clay till, som du, Henriette.

— Ja, fröken Henriette blåste ut en röksky med fullt bibehållen sinnesro, ja, det kan ju vara sant. Så mycket oförlåtligare är det då, när det gäller någon av de lyckligare lottade klasserna. Och hur en prinsessa, som har allt vad livet kan bjuda en människa, kan förnedra sig så djupt, det går över mitt förstånd.

Kammarherre von Pestel skakade betänksamt sitt vackra grå huvud:

— Snälla Henriette, tillåt mig en liten anmärkning som fackman. Du säger att en prinsessa har allt vad hon kan önska sig. Nå, det är visserligen inte min mening att komma med den gamla visan om sorgen, som bor i palatsets salar. Det kan nog vara sant, det också, men det hindrar inte att det dock i stort sett är en mycket behaglig levnadsställning att vara prins, och om en prins förnekar det, som det ju ibland händer och som jag själv en och annan gång har hört, så beror det nog mest på hans obekantskap med de andras liv — med livet där nere. Men med de kvinnliga medlemmarna av furstehusen blir det en helt annan sak. Dem har ingen något skäl att avundas. Det finns två slags människor som jag tycker mera synd om än andra: prinsessor och droskkuskar.

— Men kära Karl, värdinnan hoppade till av förskräckelse, det var nu också en jämförelse!

— Ja, fortsatte kammarherrn, det är verkligen en jämförelse. Droskkusken kör omkring med människor i feststämning kväll efter kväll, natt efter natt, till middagar och supéer, teatrar, restauranger; sitter utanför i regn och snö — alltid utanför — och fryser och stirrar på stängda portar och upplysta fönster — hör ibland några valstakter från ett piano eller bruset från en orkester. Alltid utanför. Prinsessan, hon är innanför och längtar ut. Ja, jag menar naturligtvis inte alla — bland furstinnor finns det ju, liksom bland andra kvinnor, många olika sorter; det finns små och obetydliga naturer, som finna nöje i högfärd och välgörenhet och kunna slå sig till ro med sådant; och det finns ju också många som söka tröst i religionen. Detta sista tyder som bekant just inte på lycka. Men värst blir det för dem, som höja sig litet över genomsnittet, så att dressyren inte riktigt biter på dem. Det är egentligen dem jag beklagar. De bli alltid olyckliga. I synnerhet om de ha några starkare behov för det så kallade hjärtat. Ja, det finns naturligtvis undantagsfall, då också hjärtat får sitt — ett sådant ha vi ju nu för ögonen inom vårt älskade kungahus — men de fallen äro sällsynta.

— Ja, inföll Markel, det är också mindre underligt, då man erinrar sig att äktenskapen där uppe på höjderna i regeln ingås efter en metod som mycket erinrar om herrnhutarnas. Hos dem ordnades nämligen saken, åtminstone i de äldsta försam-

lingarna, genom lottdragning. Och det har sin mycket logiska förklaring däri, att hjärtats böjelser ansågos härröra från djävulen, medan däremot lotteriets utgång tydligen bestämdes av Gud.

— Nå, kära Karl, sade generalkonsuln, kuskarna försöker du trösta i deras elände genom grova dricks pengar, det har jag nog sett många gånger; men vad gör du för prinsessorna?

— Ja, vad skall man göra? Jag försöker muntra upp dem med tokiga historier. Det är det enda jag kan göra.

— Nå ja, sade fröken Henriette, det kan ju hända, att det inte alltid är så roligt att vara prinsessa. Men man får väl hålla sig i skinnet i alla fall. Och när en dam med bildning och uppfostran reser ifrån man och barn med en älskare, då får jag säga, att jag knappt vet något straff som är för hårt för henne. Så gammalmodig är jag.

— Kära Henriette, sade Markel från sitt hörn, då borde du ha blivit nöjd, om du hade varit med på femtonhundratalet, då man stoppade äktenskapsbryterskan i en säck och dränkte henne. I en stad i Tyskland, jag minns inte vilken, fordrade etiketten till och med att säcken skulle vara svart, och att man till sällskap åt kvinnan skulle stoppa in en hund, en katt, en tupp och en snok.

— Stackars lilla voven, sade fröken Henriette, och lilla kisse också, som inte hade gjort något ont! Det var förskräckligt grymt.

— Det är bara förvånande, fortsatte Markel, vad rättsuppfattningen just i den där punkten har visat

sig osäker och fluktuerande. Dränkning kunde ju på längden inte användas i vardagslag, då hade befolkningen blivit för starkt decimerad. Därför slapp synderskan i regeln undan med några dalers böter, som hennes man fick betala, och en straffpredikan i kyrkan, som ibland kunde bli gemytlig nog, om det var en gemytlig präst — vi kommer ju ihåg prästen i Vor Frue Kirke, som tog till text: "Kærlighed er stærk, den oplyfter baade Skjorte og Særk." Och på Island, där det svala klimatet blott obetydligt tycks ha förmått kyla av det varma blodet, kostade samma förseelse vid samma tid 380 saltade fiskar i böter — jag vet inte hur mycket det blir i vårt mynt.

— Jag ger tusan i dina saltade fiskar, sade fröken Henriette. Jag talar inte om alla möjliga stackars kvinnor ur det lägre folket, som inte vet eller förstår bättre. De få gärna för mig betala med saltade fiskar, om de ha några, och för resten är det mycket bättre att de ge dem åt sina barn att äta. Men det är dock något annat med kronprinsessan av Sachsen. Hon har givit ett dåligt exempel, och hon har svikit sina plikter mot ett helt folk.

— Ja, folket, Markel tog en stor klunk ur sin whiskygrogg, folket! Det dåliga exemplet skall jag komma till sedan, men låt mig ta folket först. Det allra bästa är, att när en prinsessa blir tvingad eller narrad att gifta sig med en herre som hon inte känner eller som är henne motbjudande, så inbillar man henne vanligtvis att hon offrar sig för ett helt folks väl. Och det är dock i alla fall litet för starkt ...

Kammarherren bjöd Markel en pris ur sin guldosa, som var en present från änkehertiginnan av Dalarne:

— Käre vän, sade han, vi kan ju nöja oss med att säga, att det innebär en viss överdrift.

— Men hon tror det naturligtvis gärna, ty det ger ju dock litet lyftning och patos åt ceremonien. Och när så en rad av år har gått och det blir för mycket slitningar i äktenskapsmaskineriet, så att hon till sist inte ser någon annan utväg än att lämna furstinnehärligheten i sitt värde och försöka leva sitt liv så, som det passar henne själv — då skuffas folket fram igen! Då säger hela reptilpressen och tant Henriette med en mun, att hon har svikit plikterna mot sitt folk! Och folket, det säger: jaså, och lever lugnt vidare som förut, betalar sin skatt och sina brödtullar och traskar sin bondbeväring, och den ena korsar sig över hennes synd, och den andra säger: stackars kvinna, och den tredje: det gjorde hon rätt i, och om ett år är det glömt, utan att en enda av rikets undersåtar har märkt någon olägenhet av den där plikten, som sveks. Nog händer det ibland, att man där uppe sviker sin plikt mot folket, men det går till på annat sätt, och det märks — det märks och känns!

Markel hade talat sig het, och han fortsatte:

— Nej, om folket hade en röst och kunde tala, då tror jag att det skulle säga till kronprinsessan: Kära prinsessa, om du har det alltför svårt där uppe i slottet, och om du tror att du kan få det bättre på något annat sätt, så handla som du tror

att det är bäst för dig själv. Din plikt mot dina närmaste, det blir en sak mellan dig och dem, och om de ha varit alltför svåra mot dig, så kan ni ju vara kvitt. Men du behöver inte tänka på oss. Det är inte alltid brukligt att taga hänsyn till oss ens när det gäller stora och viktiga saker, som verkligen angå oss, långt mindre då i en liten kärleksaffär.

Fröken Henriette formligen fräste:

— Ja — "handla som det är bäst för dig själv" — det är den nya moralen, och den är då åtminstone bekväm!

— Snälla Henriette, sade generalkonsuln saktmodigt och lugnande, det kan väl omöjligt vara något fel? Eller menar du att moralen bör vara som ett akrobatnummer på cirkus: ju svårare, desto bättre?

— Och för övrigt, inskött kammarherrn, är den där nya moralen långt ifrån bekväm, allra minst om man tillstår den. Bruket fordrar som bekant att man så mycket som möjligt visar det intresse man har för andras väl, och att man efter förmåga döljer det i regeln något starkare intresse, som man har för sitt eget. Och det bekvämaste är alltid och överallt att följa bruket.

— Jag kommer nu till det dåliga exemplet, återtog Markel. Ja, det låter naturligtvis tänka sig att det kan verka demoraliserande. I flera riktningar. Den möjligheten finns ju alltid, att t. ex. någon liten borgarfru med det höga föredömet för ögonen rymmer med en älskare, som inte kan försörja henne, fast hon kanske eljes skulle ha stannat hemma hos sin man och bedragit honom i tysthet. Det låter

också tänka sig — och det är nästan ännu värre — att den sorgliga utgång, som saken har fått för prinsessan, kan skrämma en annan olycklig kvinna till att stanna kvar hos en fähund till äkta man, fast hon hade gjort bättre i att rymma. Som sagt, det kan ju verka demoraliserande i flera riktningar. Men man kan inte förutse allt, och det är varken möjligt eller rätt att bestämma sitt handlingssätt med avseende på alla oriktiga slutsatser som andra kunna falla på att dra ut ur det.

Fröken Henriette tände resignerat en ny Henry Clay; men hon var blek av ursinne.

— Jag talar inte med dig vidare, sade hon. Bara ett enda ord till. Barnen?

Markel hade också blivit litet ond:

— Å, dem lär det inte gå någon nöd på, svarade han.

Kammarherre von Pestel, som såg att det drog upp till oväder, ville försöka besvärja stormen innan den bröt ut.

— Ja, sade han, vad som kanske mer än allt annat bidrar till att göra de höga damernas liv så ödsligt är nog det, att de varken få eller kunna vara detsamma för sina barn som andra mödrar. En fattig kvinna av folket kan säga till sig själv: om jag går bort, vem skall då vara snäll mot min lilla gosse? Vem skall stoppa täcket om honom på kvällen, så att han inte fryser; vem skall hålla honom ren och fin, plåstra om honom när han har varit ute och slagits med elaka pojkar, trösta honom när han har fått bannor i skolan och koka fläderte åt honom när

han har förkylt sig? Men i slottet går allt det där lika bra, med eller utan modern. Skötseln blir i vart fall densamma, och efter nyaste barnläkarmodet. Modern kan undvaras. Barnet märker ingen stor förändring i sitt dagliga liv, om hon försvinner, och glömmer henne snart. Och sedan uppfostran . . . Där märker hon snart, att hon har nästan minst av alla att säga. Hennes barn tillhöra inte henne, knappast ens hennes man: de tillhöra staten, konungen, husets chef. Och om hon då är en fullständigt konventionell natur, så att hon passar in i undervisningsplanen, så kan hon nog bevara ett visst inflytande, men eljes skjuts hon alldeles åt sidan.

— Ja, kära Karl, det där är gott och väl, och om det som du säger är riktigt, så bevisar det bara att barnen i värsta fall kunna reda sig utan modern — men jag frågar: vad skall man säga om en mor, som reder sig lika bra utan sina barn?

— Det vet du ju inte om hon gör, Henriette. Det står ju i tidningarna att hon längtar efter dem, och jag vet inte varför det inte skulle vara sant. Men för att komma ur ett lidande händer det ju ibland att man måste dra över sig ett annat. Och jag vill mena att man har rätt att välja — att själv bedöma, vilketdera man tror sig någorlunda kunna bära. Och om valet inte blir detsamma som du föreställer dig att du själv skulle ha gjort i en liknande situation, så kan det ju möjligtvis ändå vara det rätta för henne.

— Jag orkar inte mera, sade fröken Henriette. Men jag har rätt i alla fall.

— Ja, Henriette, sade Markel, jag får väl ge dig rätt då, om du vill ge mig litet eld i stället, för jag kan inte hitta några tändstickor.

Fröken Henriettes cigarr hade slocknat.

— Jaså, du har ingen eld . . . inte ens på cigarren!

IV.

DET SJÄTTE SINNET.

Det var en gång en prinsessa...

Vi visste av ingenting förrän hon redan stod mitt ibland oss, strålande av livslust, gnistrande av diamanter och med en enorm asiatisk orden gungande på den yppiga barmen. Det blev dödstyst i salongen. Värdinnan ilade emot henne med utbredda armar, rodnande av förtjusning över att hon verkligen hade kommit; ty hon var icke någon vanlig prinsessa. Hon var icke dotter till en kung eller en kejsare, utan till garvar Lundholm på Söder; och hon var änka efter en kalmuckisk diplomat, som med full rätt hade burit titeln prins, ty han var släkt på mödernet med khanen av Bukhara och härstammade på farmödernet i rätt nedstigande led från Asiens Karl XII, den odödlige Djingis Khan. Hon var omätligt rik. Hon hade en öken i Turkestan med fiskerätt i Aralsjön, ett slott i Kaukasus, ett hotell vid avenue Ruysdaël och ett hus vid Tjärhovsgatan.

Vi lugnade oss så småningom. Sällskapet var litet, men valt. Två eller tre stora skalder, några stora målare och kompositörer, en stor premiäraktör. Dessutom en del ministrar och attachéer.

Jag drev av och an genom rummen, då och då luktande på en jättestor, dimblå agapantus, som den skönaste bland damerna hade lösgjort från sin gördel och skänkt mig till ett tecken av hemligt förstånd. Men den luktade icke något vidare. Emellanåt tömde jag tankspridd ett glas, fyllt med någon sprithaltig dryck.

Vår värd, den förbindlige generalkonsuln, frågade mig vad jag tänkte om mördaren Nordlund. Jag svarade, att jag icke kunde gilla hans handlingssätt.

Prinsessan satt på ett förgyllt bord i salongen och berättade små drag från sin vistelse vid några av Europas hov. Kungen av Danmark hade sagt henne kvickheter. Prinsen av Wales hade serverat henne en kopp te. Hon nämnde också något om prinsessan May av Teck. Hon berättade om dessa saker flärdlöst och familjärt, utan att synas tillägga dem någon överdriven vikt. Damerna slogo ring om henne och lyssnade med fuktiga ögon.

— Vad hon är enkel och förtjusande, viskade de unga flickorna till varandra. Man skulle nästan inte kunna tro att hon är prinsessa.

Jag närmade mig den dam, som i sin stora godhet hade givit mig en agapantus.

— Min fru, viskade jag, jag älskar er.

— Ja, inte sant, svarade hon, är hon inte förtjusande?

I rökrummet sutto skalderna och talade om affärer. En av målarna fantiserade vid pianot. Premiäraktören stod orörlig mitt på golvet, som en staty.

Plötsligt hoppade prinsessan graciöst ned från bordet och släckte det elektriska ljuset. Därefter satte hon sig på en kudde på golvet. Damerna upphävde ett tjut av hänförelse och bildade ett zigenarläger runt omkring henne. Hon började tala om spöken och andar och om Gud, i en lätt och kvittrande ton, flärdfritt och familjärt liksom nyss, då hon talade om kungen av Danmark. Målaren slutade upp att fantisera, skalderna kommo fram ur rökrummet som björnar ur sitt ide, och vår värd, den förbindlige generalkonsuln, tog mig avsides och viskade:

— Nu får ni lov att försöka hålla er allvarsam.

Den dam, som med en gest av ojämförligt behag hade lossat en agapantus från sin gördel och givit mig, låg vid prinsessans fötter och såg in i hennes ögon, medan hon talade om spöken och andar och om Gud. Och Maria från Betanien hade icke ett så saligt uttryck i ögonen, då hon låg vid mästarens fötter.

— Ja, sade en av skalderna, prinsessan har rätt, det finns spöken. Ute på landet, där jag bor, ha vi ett spöke i svart rock och cylinderhatt. Det skymtar ofta förbi mig i mörkningen, när jag går över förstugan. Det håller sig helst i närheten av telefonapparaten.

Det gick en lätt rysning genom sällskapet. Man kände den i luften.

— Min hushållerska har också sett det, och jungfrurna likaså. Hushållerskan säger, att spöket heter Gavelius eller Gavell eller något i den vägen. Emellertid förefaller det mig förhastat att av spökenas tillvaro, som ju är obestridlig, vilja sluta till Guds existens och själens odödlighet.

Prinsessan smålog överseende och höjde ett älskvärt hotande pekfinger.

— Tvivlare, sade hon. Och ni, som likväl har det sjätte sinnet. Ni har det, neka inte. Ni har det till och med mera utpräglat än de flesta — eljes vore ni inte den skald ni är.

Skalden svarade icke. Han hade fallit i tankar.

— Förlåt, fru prinsessa, inföll jag blygt, jag har visserligen för egen del tyvärr aldrig varit i tillfälle att se något spöke, men min mormor har sett oräkneliga. Nästan alla gamla fruntimmer se spöken i massor. Det kan alltså inte falla mig in att vilja bestrida deras tillvaro. Men jag har aldrig hört min mormor tala om det sjätte sinnet. Hon har brukat uppfatta sina spöken uteslutande med sina vanliga fem sinnen: oftast med synen, ganska ofta med hörseln eller känseln, mera sällan med smaken och lukten. I en engelsk novell tror jag mig en gång ha läst om ett spöke, som uteslutande bestod i en elak smak i munnen. Vad skulle vi alltså egentligen göra med det sjätte sinnet?

— Det där har ni alldeles missuppfattat, svarade prinsessan i en tämligen kall ton och skakade otåligt

på huvudet. Det sjätte sinnet är kanske ett vilseledande namn, jag medger det — det får nämligen inte uppfattas som ett "sinne" av samma slag som de andra fem och som sidoordnat med dem — nej, det är en själsförmögenhet av oändligt mycket högre art. Jag skulle vilja karaktärisera det som en medfödd disposition för det översinnliga, över huvud taget som sinnet för det upphöjda i livet, som förmågan att leda sina lägre, yttre sinnen så, att man ser spöke — jag vet inte vad det är för en löjlig vana ni har att kalla andar för spöken, kallar ni Gud för ett spöke? — så, att man ser andar och kan tala med dem och förstå dem. Detta sjätte sinne finns egentligen hos oss alla. Hos låga naturer är det svagt, hos högre är det starkt och levande. Det skall komma en tid, då man bedömer en människas värde, visserligen icke efter mängden av de spöken — andar menar jag — som hon ser och talar med, men efter deras kvalitet.

— Hos min väninna, fortsatte prinsessan, nästan utan att draga andan, hos min väninna, baronessan von Ehrensteiss i Trapezunt, är det sjätte sinnet särdeles högt utvecklat. Hon hade för en tid sedan ett samtal med min mans ande. Han uppenbarade sig för henne i drömmen. Det var en ytterst viktig sak han hade att meddela henne — jag kan inte säga vad det rörde sig om, det var helt och hållet privat. Emellertid — ja, ni tror naturligtvis att det var en dröm, som alla andra drömmar — men om ni ger akt på en liten detalj som jag nu vill berätta för er, så kan ni inte tro det längre. Min man — min man

hade ett födelsemärke — på ena låret, strax ovan knäet. Nåväl — detta födelsemärke, som baronessan Ehrensteiss naturligtvis a b s o l u t a l d r i g hade kunnat se i verkligheten, och om vars existens hon inte hade en aning — detta födelsemärke såg hon tydligt i drömmen!

Det blev en tankediger tystnad. Damerna sutto som i kyrkan. Herrarna stirrade allvarligt på sina naglar eller på rökskyarna från sina cigarretter. Jag luktade på min agapantus.

V.

GENERALKONSULN PÅ SLOTTSBAL.

Generalkonsul Rubin var den 21 januari detta år, liksom alla föregående så långt han kunde eller ville minnas tillbaka, bjuden till slottsbalen och höll nu på att lägga sista handen vid sin toalett. Han stod länge och rev i en utdragen chiffonjélåda och kunde till sin förtret icke hitta någon fullkomligt ren vit halsduk; men det gjorde nu också mindre, eftersom den i alla fall så gott som försvann under vasaordens gröna halsband. Ty han hade verkligen till sist blivit kommendör. Och han dolde icke för sig själv att detta skänkte honom en viss tillfredsställelse. Han hade nyligen fyllt sina femtio år, och vid den åldern b ö r människan vara kommendör. Var ålder har sina behag, och vid några och trettio år är en enkel liten stjärna på fracken icke att förakta, fast den goda tonen naturligtvis kräver att man skämtar över den och antyder att man råkat bli fast för den genom något slags olyckshändelse. Men vid kommendörsgraden börjar egent-

ligen livets allvar; där tystnar skämtet eller får en ihålig klang av uppenbar avund, som gör det åtminstone likvärdigt med direkt smicker. Hans övriga ordnar erinrade honom egentligen blott om lika många felslagna eller blott halvt uppfyllda förhoppningar. "L'instruction publique" med sitt gredelina band väckte till liv hans gamla längtan efter Hederslegionens röda, och S:t Olaf var åter visserligen övervägande röd, men den gången han fick den, hade han gått och invaggat sig i dåraktiga drömmar om Nordstjärnans allvarliga svarta. Men med ett hederligt svenskt kommendörsband som bakgrund fingo emellertid även dessa småsaker ett nytt värde. Och i ännu högre grad var detta fallet med det guldskimrande storkorset av Alligatororden, som i ett underbart färgskönt band hängde snett över toalettspegeln. Det utgjorde ett tecken av erkänsla från den sydamerikanska republiken Mondego, vars visserligen icke så stora intressen i Stockholm Rubin sedan många år tillbaka med fin takt tillvaratog i egenskap av generalkonsul. Hans vän don Manuel Garcia, president med diktatorisk myndighet i den lilla angenäma transatlantiska republiken, hade redan för fem år sedan sänt honom den vackra dekorationen som ett minne av en diskret avhjälpt penningförlägenhet under några gemensamt tillbragta glada dagar i Monte Carlo. Men ända hittills hade han icke vågat bära den; den såg alltför befängd ut, och det var också ett väl stort svalg mellan ett storkors och bagatellerna på frackuppslaget. Över detta svalg hade nu äntligen Vasaordens

kommendörsband slagit den nödvändiga bryggan, och med lugnt samvete tog han Alligatororden från spegeln och hängde den för första gången över sin röda och guldsmidda uniformsfrack. Och då han nu fullt färdig betraktade sig i spegeln, var det bara en sak han hade velat ha annorlunda, nämligen sig själv. Ty han smickrade sig med att icke vara dum och att till och med vara en smula människokännare; och detta var orsaken till att han satte mycket mera värde på sina ordnar än på sig själv.

— — —

Kvällen var vacker och lagom kall och gnistrade av stjärnor. Rubin beslöt att gå till fots; det var en lagom promenad. Klockan i Jakob visade på halv nio. Han var alltså mycket för tidigt ute och kunde göra vad han ville under en god timme. Han stannade tveksam framför porten till ett hus, där det bodde en gammal vän till honom. Om han skulle gå upp och sitta och prata en stund? Men nej, det passade inte riktigt nu. Vännen, som befann sig i en mera blygsam levnadsställning, skulle lätt ha kunnat tro att han ville blända honom med sin prakt. Han gick förbi.

Han stannade framför ett cigarrbodsfönster och smålog vänligt åt sitt porträtt, som grovt karikerat men dock igenkännligt stirrade honom till mötes från första sidan av en skämttidning. Teckningen framställde ett symboliskt slagsmål mellan ett antal kända finansmän, av vilka de flesta voro större och ryktbarare än han, och i vilkas sällskap han med

nöje såg sig karikerad. I en annan skämttidning såg han en annan grupp av offentliga män, som, också de, till större delen voro hans vänner och bekanta.

— Ett litet folk och en liten stad, tänkte han. Vi äro ett litet fåtal figurer, som sprattla på scenen, alltid desamma — och om en stund träffar jag hela bunten på slottet. Men att svenska folket intresserar sig för oss och våra små affärer är väl dock egentligen en inbillning hos skämttidningsredaktörerna. Nå, jag har för resten ingenting emot den...

— God afton, herr mandarin. Han är på väg till kungen, tycks det, att döma av riggen?

Det var en kvinnoröst. Rubin vände sig om.

— Se, Klara. Det var länge sedan. Du har blivit litet fet.

— Åja, affären bär sig. Jag har nyss stängt och är på väg hem. Om jag inte misstänkte att du har andra planer, kunde jag bjuda dig på en whisky hemma hos mig?

Rubin betraktade henne ett ögonblick innan han svarade och gjorde i en enda snabb blick under gaslyktan ett överslag över de spår, som de sista fyra, fem åren hade lämnat i hennes yttre. Klara Liebman... Så smärt och späd hon var förr. På den tiden stod hon i en parfymbutik. Nu hade hon egen affär, som han och ett par andra vänner hade hjälpt henne att sätta upp. Deras förhållande hade alltid varit fritt från illusioner, och upplösningen hade varit fredlig. Egentligen hade han aldrig kommit

riktigt ifrån den obestämda känsla av missräkning, som hennes muntra jargon och vardagstrevliga lynne hade berett honom — hans första minne av henne var blott två svarta, brinnande ögon i ett blekt ansikte, som hade dragit förbi honom en blåsig höstkväll i skymningen, och som hade kommit honom att vänta och hoppas något helt annat. Men det var då. Nu vittnade hennes ansikte absolut icke om något annat än ett muntert liv och en något hög diet.

— Så, svarade han, har du whisky hemma, du? Nå ja, kungen väntar mig nog inte på en stund ännu. En halvtimme kan jag sitta hos dig.

Han såg på klockan:

— Har du kvar din lilla våning?

Ja, hon hade den kvar — det var bara att snedda om ett par gathörn.

— — —

Rubin gick av och an i de tre små rummen, medan Klara tog fram en karaff, ett par flaskor kolsyrat vatten och ett par glas ur ett litet hörnskåp i allmogestil, bemålat med hjärtan och tulpaner. Rubin stannade och betraktade det; det hade kommit till efter hans tid, liksom en väggbonad och ett par kuddar i samma stil.

— Jag tror Skansen breder ut sig, sade han.

Och han tillade:

— Min hustru svärmar också för den där stilen.

Eljes var det mesta sig likt där inne. På alla byråar och bord stodo massor av fotografier i ramar, liksom förr, fast blott delvis desamma som förr.

Han spanade ofrivilligt efter ett porträtt av sig själv och fann till sist ett helt litet i ett hörn på kakelugnen.

Hon blandade till en grogg åt honom.

— Gör den inte för stark, bad han.

Han sjönk ner i en stor skinnklädd korgstol, som han en gång i världen hade köpt och givit henne för att åtminstone ha en möbel där, som han kunde trivas med -- för resten hade han låtit henne stöka till efter sin egen smak.

— Tycker du inte att vi skulle ha en brasa också? sade hon. Jag har ved i kakelugnen, det är bara att tända.

Men veden var fuktig och ville inte brinna. Hon gick ut i köket efter fotogenbehållaren, slog på sitt gamla bohemmaner en skvätt fotogen över veden och tände på nytt. Elden flammade upp, så att det sjöng och susade i skorstenen, och brandskenet föll bjärt över den röda mattan.

— Så där ja, sade hon, nu är arbetaren sin lön värd!

Och hon lagade till en grogg åt sig själv, satte sig i soffhörnet, skålade med honom och drack.

De pratade litet om världens gång och gemensamma bekanta, men ibland blev det rätt långa pauser.

— Det är besynnerligt, tänkte Rubin för sig själv, för fyra år sen trodde jag ibland nästan att jag älskade henne, och nu ha vi inte stort mer att säga varandra än "skål!"

— Vad tänker du på? frågade hon.

Han svarade:

— På ingenting. Skål!

På bordet bredvid honom låg en hög vykort — landskap, nationaldräkter och varietéstorheter om vartannat. Han tog dem och såg på dem förströdd. Ett av dem föreställde en lappflicka med mörka ögon, leende tänder och kokett lugg under den spetsiga mössan. Han såg upp förvånad:

— Men det här är ju du? sade han.

— Ja, svarade hon, för ett par år sen var det en prisse, som klädde ut mig och fotograferade mig för en vykortsfirma. Du kan få ett, om du vill.

— Tack, svarade han, det gör detsamma.

Det ovänliga svaret hade undfallit honom utan att han tänkte på det. Det förtretade honom, men nu var det för sent. I hennes ögon kom det fram en liten vass och elak glimt. Hon tog kortet ifrån honom med ett litet ryck, reste sig och började småvisslande gå fram och åter i rummet. Han teg och tog en stor klunk ur sin whisky.

— Det var en stark grogg du har givit mig, sade han för att säga något.

Hon slutade upp att vissla och stannade plötsligt bakom hans stol.

— Hör du, sade hon, det är något på tok med din krage. Guldbroderiet har lossnat. Jag skall sätta fast det åt dig med en liten nål. Du skall tro, jag kan göra det, så att nålen inte syns. — Så där, hon fingrade så lätt på kragen, att han knappt kände det, så där — nu är det bra. Nu kan du tacka

mig. Vad skulle kungen ha sagt, om du hade kommit på slottet med trasiga broderier på kragen? . . .

Och hon tryckte en liten kyss mot hans nacke.

Det gjorde honom ett visst nöje att se, att hon var vid gott humör igen, han tyckte att han borde kyssa henne, men hon vred sig undan, och hans försök var också rätt lamt och ledde icke till något.

— Nu får du gå, min vän, sade hon, annars kommer du för sent.

Hon hjälpte honom hastigt på med pälsen, han tömde sin grogg, kysste henne chevalereskt på handen och gick.

— — —

Sirius gnistrade mitt över den upplysta slottsfasaden.

— Det är en snäll flicka, Klara, tänkte generalkonsuln, medan han gick över Norrbro, och jag skall inte glömma bort henne, om hon en gång behöver mig. Men groggen var litet för stark.

I slottsvalvet fick en rest av gamla vördnadskänslor makt över honom, och Karl XII:s drabanter i trappan gåvo honom ett obestämt intryck av att svenska historien alltjämt fortsatte med full fart och att han var med i den. Men då han efter att ha så lätt som möjligt tryckt förste hovmarskalkens hand fann sig stå i en klunga av gamla vänner och bröder, kände han sig hemmastadd som vanligt och erfor blott — som vanligt — en lätt känsla av obehag över att hans uniformsfrack var röd. Han skulle hellre ha velat ha den i samma mörkblå färg

som en vanlig svensk civiluniform, men det kunde nu en gång inte hjälpas.

En liten rysk attaché, som för ett par dagar sen hade varit hemma hos honom på en middag, räckte honom handen med en nick.

— Nå, frågade Rubin, skall det bli krig?

— I helvete, svarade ryssen på franska. Vi ha ingen anledning att önska ett krig med Japan just nu. Det skulle till och med ur flera synpunkter komma litet olägligt. Och det ligger i situationens natur att det blir vi som kommer att bestämma tidpunkten för krigsutbrottet. Om Mutsuhito eller vad han heter verkligen vill ha sig en minnesbeta, får han vara så god och vänta.

Generalkonsuln hade i sin ungdom gjort en affärsresa till Sydkina och betraktade sig därför nästan som en kännare av Japan.

— Det är synd om Mutsuhito, sade han. Han är mycket för klok för att vilja ha krig med Ryssland; men han blir kanske tvingad av sitt folk. Så är det alltid numera — regenternas krigslystnad har blivit en legend. Nu är det folken som . . .

Han gick på oförskräckt, men som det emellanåt hände honom, då han talade franska, föll han in i gamla fraser, som lågo på lager i hjärnan och som förde honom bort från det han egentligen hade tänkt säga, tills han glömde bort det och sade något annat, ibland motsatsen. Medan han pratade, gledo hans blickar bort mot en spegel. Det frapperade honom att det hade blivit ett tomrum bakom honom — det var nästan som om man bildade halvcirkel

bakom honom, och han såg i spegeln ett par löjtnanter hålla handen för munnen och kisa på ett besynnerligt sätt med ögonen. Vad kunde det vara som var så lustigt? Han såg ingenting annat än ryssen, som han talade med, och han såg verkligen litet komisk ut, men i alla fall...

Plötsligt såg han i spegeln kammarherre von Pestel — en av hans hustrus kusiner — närma sig och kände hans hand lätt beröra sin axel.

— God afton, käre vän, sade Pestel, var kommer du ifrån?

— Hur så? frågade Rubin.

Pestel hade lösgjort något från hans krage — ett litet kort, som han räckte till Rubin. Rubin stirrade främmande på ett täckt flickansikte med leende vita tänder och med en svart lugg under en spetsig lappmössa.

— Ja, stammade han, vad är det?

— En icke auktoriserad orden, sade Pestel.

VI.

GENERALKONSULNS F-BÅTSMIDDAG.

Middagen hade gått under den angenämaste och hjärtligaste stämning och nästan endräktigt skällande på regering och riksdag. Stats- och sjöministrarna hade serverats med ättikssås och sköljts ned med Irroy extra dry. Nu hade man hunnit till kaffet och de stora allvarsamma havannorna och stod i grupper här och där i rummen och halvviskande som hemligt sammansvurna.

Kapten Djurson vid flottan och skriftställaren Krigsberg, politisk medarbetare vid landets nationalliberalaste högertidning, hade tagit värden, den förbindlige generalkonsuln, till fånga och trängt honom in i en fönstersmyg.

— Ja, ja, ja, mina herrar, sade generalkonsuln, jag har naturligtvis inte en tanke på att undandra mig. Pansarbåtar måste vi ju ha, och vad typen beträffar måste ju vi lekmän böja oss för sakkunskapen. Och för resten är hela min sällskapliga ställning sådan att det vore absurt av mig att vilja ställa mig utanför. Men man vill ju ändå gärna veta

besked! Jag läste nyligen i en tidning ett uttalande av kommendör Juel — F-båten nämndes inte, han talade bara om vårt sjöförsvarsproblem i största allmänhet — där han framhöll den även för en lekman ganska självklara saken att vid strid i öppen sjö måste vår flottas bästa båtar i stridsvärde vara jämngoda med fiendens bästa, även om våra skulle råka vara underlägsna i antal. Men sedan kom det något om "våra säregna förhållanden", som jag inte riktigt förstod. Därför frågar jag nu dig, min bror, han vände sig till kaptenen, vad är det för säregna förhållanden som gör att våra sjöofficerare tilltro sig att i öppen sjö möta en fientlig flotta, vars bästa båtar kosta tjugu à trettio millioner pr styck eller mera, med tolvmillionsbåtar? Det är mycket modigt och vackert av herrarna, men i alla fall: det måste vara några mycket säregna förhållanden! Och det skulle ju vara i öppen sjö? Men havet brukar, så vitt jag vet, vara sig så tämligen likt överallt och ganska snålt på säregna nationella förhållanden till den svagares favör ...

— Ja, svarade kapten Djurson, i det han tankfullt betraktade cigarrens snövita asktub, ja, naturligtvis borde vi helst ha Dreadnoughtar. Men man får hålla till godo med vad man kan få.

— Och för resten, sade Krigsberg, är ju F-båten bara en liten blygsam början. Sedan kommer Dreadnoughtarna!

— Ja — men hur var det med de där säregna förhållandena? frågade generalkonsuln.

Kapten Djurson fick ett grubblande ansiktsut-

tryck. Men en lycklig tillfällighet befriade honom från att svara. Markel dök plötsligt upp ur en vrå. Hans hängande mustascher hade grånat, och han påminde om den gamle Marius på Kartagos ruiner.

— Tillåt mig, älskade broder, sade han till värden, att så gott jag kan försöka utreda de säregna förhållandena. De äro först och främst inte mera säregna än att vi ha dem gemensamma med så gott som alla mindre stater med parlamentariskt statsskick. I alla sådana stater ser sig den militära sakkunskapen ställd inför nödvändigheten att försöka lösa svåra uppgifter med så små medel som möjligt. Den lever, andligen talat, i ett permanent hungertillstånd. Den har fått vänja sig vid att önska mycket och att hålla till godo med litet — att först med all sakkunskapens pondus begära det omöjliga för att sedan sätta samma sakkunskaps insegel på det lilla s, men möjligas nödtorftiga tillräcklighet... Så går det till överallt i små stater med demokratiskt samhällsskick. Men så går det inte till i — i Österland. På tal om säregna förhållanden kunde det vara skäl att erinra sig de säregna förhållandena i — Österland. Där är det några herrar i den nominella härskarens omgivning som bestämma vad som skall kostas på flottan, och om folkförsamlingen muckar får den en väldig spark i ändan! För att vi skulle kunna kapprusta i fråga om pansarbåtar med vår käre granne i öster, skulle inte bara fordras att vi hade något så när jämförliga materiella resurser, men först och främst att riksdagen avskaffades!

— Hm, min kära Markel, sade generalkonsuln, det låter nästan som om du menade att vi inte under några omständigheter k u n n a försvara oss!

— Jo, sade Markel, det vill jag gärna tro att vi kunna! Men det är en annan historia. Tills vidare behandla vi sjöförsvaret och de s ä r e g n a f ö r h å l l a n d e n a! Herr kapten Djurson: tillåt mig ett litet tankeexperiment! Antag att högern hade segrat vid valen i höstas, segrat lika eklatant som vänstern nu faktiskt segrade: med både riksdagsmajoritet och stor andra kammarmajoritet! Hur hade det då gått med F-båten? Den hade kanske för formens skull blivit byggd; men den hade säkert blivit ensam i sitt slag. Med andra och nya bevillningsmöjligheter för ögonen skulle den sjömilitära sakkunskapen plötsligt ha fått syn på den självklara sanning som vår värd för fem minuter sedan citerade efter kommendör Juel, den skulle enstämmigt ha förklarat det för ett ansvarslöst vanvett att vilja sända ut en tolvmillionersbåt eller flera att slåss med trettiomillionersbåtar i öppen sjö; och den skulle ha begärt Dreadnoughtar — och fått dem! Har jag orätt, herr kapten?

— Nej, det där är ju självklara saker.

— Nå, inte så självklara ändå, mumlade generalkonsuln. Om en högerregering, även efter den mest glänsande valseger för partiet, hade vågat begära Dreadnoughtar, då hade den inte bara fått vänsterpartierna emot sig, men den gamla lantmannahögern skulle ha svimmat inför siffrorna...

— Det kan det vara något i, sade Markel. Och

därför måste den sjömilitära sakkunskapen sätta sitt sigill på den dyraste båt den törs begära, fast den inte på långt när är dyr nog att duga något till! Det kommer sig av de s ä r e g n a f ö r h å l l a n d e n, som i alla mindre och demokratiskt styrda länder äro utmärkande för den militära sakkunskapen i dess umgängelse med statsmakterna och offentligheten. På sjön finns inga säregna förhållanden. Det är på landbacken vi böra söka dem!

Skalden Sven Stridman gick med långa steg av och an i rummet. Hans stålblå ögon sköto vita blixtar.

— Ja, det är ett litet helvete, sade han, att bönder och skollärare skola ha att bestämma om viktiga statssaker. Jag undrar vad det hade blivit av Sveriges storhetstid om Gustav Adolf hade frågat bönderna om lov att deltaga i trettioåriga kriget!

— Nej, hör nu, min lilla fina fan, insköt Markel, vad pratar du för smörja? Gustav Adolf frågade verkligen bönderna om lov och det två gånger innan han gav sig ut! Två gånger utvecklade han för sekreta utskottet sina åsikter om den föreliggande situationen, och i sekreta utskottet inkallade han båda gångerna representanter för bondeståndet, fast han enligt sin egen riksdagsordning inte var tvungen till det. Saken var den att han i likhet med fadern och farfadern och i likhet med a l l a stora regenter var en stor demagog! Eller vad säger Krigsberg, som är hemma i svenska historien?

— Jo, det passar. Men eftersom du tycks ha en smula högaktning för Gustav Adolf, så kan det

kanske roa dig att höra ett uttalande av honom rörande vårt sjöförsvar. Han tänkte sig en gång i ett av sina dystrare ögonblick den möjligheten att Sverige kunde förlora sina länder på andra sidan Östersjön och se sig hänvisat till en rent defensiv politik. För den eventualiteten — som knappt hundra år senare blev verklighet — ger han oss följande råd: "Svenskarna borde, om de en gång i framtiden förlora Östersjöländerna och herraväldet över Östersjön, lägga sig inom egna klippor och skär, hålla en stark flotta och leva i landet sinsemellan eniga, då ingen skall dem lätteligen antasta." — Jag har hittat det i Geijers samlade skrifter, tredje bandet, sidan 372.

— Älskade Krigsberg, svarade Markel, jag har verkligen en mycket stor högaktning för Gustav Adolf. Men han dog den 6 november 1632 på grund av närsynthet — han red in bland en skock kroater i tanke att det var Smålands ryttare. Därför fick han aldrig tillfälle att bilda sig något omdöme om vårt lands nuvarande militärpolitiska läge, och han har heller aldrig yttrat sig i den frågan. Du spelar ju schack, Krigsberg? Gott: då vet du att ett drag som är mycket bra i en viss ställning redan i nästa drag kan vara meningslöst. Allt på sin tid! På sin rätta tid! På Gustav Adolfs tid var den skandinaviska halvön knappast en halvö, mer en ö. Det fanns ingen möjlighet på den tiden att föra fram en invasionsarmé genom de hundramila ödemarkerna norr om Bottniska viken. Och med en stark svensk flotta var varje fientligt angrepp otänkbart mot det

egentliga Sverige. För övrigt var Danmark på den tiden vår enda medtävlare om herraväldet i Östersjön; ingen kunde då ännu drömma om en rysk flotta eller ens om en tysk. 15- och 1600-talen voro en gyllene tid för några små, men duktiga och företagsamma sjöstater: Portugal, Holland, Danmark och England — England som stormakt på havet daterar sig från den tiden. Och även Sverige kunde på den tiden vara med i fråga om flottrustningar. En stark flotta på den tiden kostade en liten bråkdel av vad ett enda slagskepp kostar nu. Och l i k v ä l borde vi naturligtvis underkasta oss nästan hur stora ekonomiska uppoffringar som helst för att hålla en stark flotta, om det bara hjälpte — om det inte vore så fullständigt meningslöst! Jag är viss om att Gustav Adolf, om han steg upp ur sin grav och tog plats som ordförande i försvarsberedningen, skulle skratta sig halvt fördärvad åt den stackars F-båten, så snart han hunnit sätta sig in i dess stridsvärde, jämfört med v e r k l i g a slagskepp! Jag fruktar att han med ett fritt behandlat citat från en författare, som han troligen skulle haft nöje av att läsa, hade sagt: You are a humbug, Mr F-boat! — Hur kommer det i verkligheten att gå till om "fienden" (nomina sunt odiosa) skulle finna det politiska läget i Europa gynnsamt för ett angrepp mot Sverige?! Förutsättningen är då först och främst den att Tyskland är invecklat i krig med England eller med England-Frankrike. Det kan i ett sådant krig, i synnerhet i ett krig mellan Tyskland och England ensamma, mycket lätt in-

träffa att den tyska flottan icke vågar inlåta sig på en avgörande strid med den engelska, utan helt stilla (om Kielkanalen då är färdig) drar sig in i Östersjön, där Englands största båtar aldrig våga sig in i krigstid. England kan då blockera de tyska Nordsjöhamnarna, och många judar och kristna i Hamburg bli ruinerade. Då ligger den frestelsen nära för Tyskland att söka en användning för sin väldiga stridsmakt till lands och kasta sig över Danmark — det trots de aktningsvärdaste ansträngningar hopplöst och hjälplöst oförsvarbara Danmark! Det är då faran är inne för oss och frestelsen för "fienden"! Tyskland har intet reellt intresse av att erövra Danmark, men vem tänker i krigs- och vanvettstider på reella intressen? Det gäller att uppnå ett resultat, om också bara ett skenbart! Därför är det alltför möjligt — alltför troligt! — att Tyskland i sådant fall kastar sig över Danmark. Danmarks erövring är gjord i en handvändning. Den är kanske inte menad som varaktig, men blott som en pant vid fredsslutet. Det är i det här sammanhanget likgiltigt: konsekvensen blir i varje fall den att v å r "fiende" får en fullt acceptabel förevändning till k o m p e n s a t i o n e r i Nordskandinavien och att Tyskland därvid för att hålla sin östra gräns fri måste ge honom fria händer. Nu har visserligen "fienden", i motsats till vad Sven Hedin vill göra troligt, intet som helst reellt intresse av att göra erövringar i Nordskandinavien. Men som jag visst redan har sagt: vem tänker på realintressen i krigs- och vanvettstider? Sverige har inte alltid,

inte vid varje tidpunkt i sin historia, vid statsrodret haft män som förstodo rikets verkliga nytta. Man kan därför utan att förnärma en sedan 103 år fredligt och vänligt sinnad grannstat våga den hypotesen att det också där kan inträffa att de ledande statsmännen ha en något grumlig uppfattning av statsnyttan. Det händer lätt att de sätta icke blott ekonomisk vinning, men också ett odödligt namn i samband med rikets utvidgning högre! Det händer lätt: det har hänt hos oss, och det kan också hända d ä r! D å är frestelsen där för dem och faran för oss! Men var snälla och kom ihåg att ett fientligt angrepp mot oss aldrig kommer att företas annat än i samförstånd med Tyskland — ett nödtvunget samförstånd i så fall, ty utan nödtvång lär icke Tyskland tillåta sin östra granne något försök till maktutvidgning varken i Nordskandinavien eller annorstädes i dess närhet... Naturligtvis är ingen nog barnslig att tro att Tyskland därvid skulle låta sig ledas av någon sympati för sina germanska stamfränder i norr — vi kan tvärt om lugnt utgå ifrån att vi inte äro särdeles omtyckta i Berlin. Hela den riktning som utvecklingen i de tre små nordiska rikena har tagit under det senaste årtiondet måste vara innerligt antipatisk för de ledande kretsarna i Preussen. Deras sympatier gå långt snarare i riktning åt Nevan. Men det blir nödvändigheten och inte antipatierna som kommer att fälla utslaget. Vi känner ju till det gamla struntpratet att Sverige måste ha en stark flotta, bland annat för att vara a l l i a n s f ä h i g — naturligtvis med Tyskland,

eftersom ingen annan stormakt ens med bästa vilja k a n hjälpa oss. Onödiga bekymmer! "Fienden" angriper oss aldrig, om han därvid löper den ringaste risk att få med Tyskland att göra! — Om det en gång gäller, har vi inte att räkna med någon annan bundsförvant än på sin höjd Norge — eftersom Norge i alla fall får dela skadan med oss, om det går illa — och alltid äro vi väl alliansfähiga med Norge... Samma sorts människor som inte ha nog föraktliga ord för traktater och andra "pappersgarantier" bruka tala med den största devotion om allianser. Vad är då en allians, om inte ett stycke papper — ibland inte ens det! Och vad är en allians mellan en stormakt och en liten nation? Ett protektorat! De som alltid ha Sveriges självständighet och ära på läpparna borde skämmas att tala om allians med en stormakt! — Men vad var det jag ville säga? Jo: Tyskland har alltså tagit Danmark och till gengäld givit Ryssland fria händer i Nordskandinavien, portarna i Bellonas tempel stå på vid gavel, och k r i g e t är här! Vad sker då? Vad sker f ö r s t? Sven Hedin vill att den svenska flottans spejarfartyg skola smyga längs den ryska och finska kusten för att ta reda på vad som förehas i hamnarna! Jag har aldrig i mitt liv hört något så barnsligt av en fullvuxen karl! De lära nog akta sig för en så fantastisk expedition, och den behövs inte heller. En koncentrering av trupper och transportfartyg i en eller flera Östersjöhamnar kan omöjligt försiggå i hemlighet, den kommer ögonblickligen i världspressen! — Men vad sker alltså? Allra först

kanske ett försök att överrumpla Oscar-Fredriksborg. Det bör inte kunna lyckas. Vad sker därnäst? Mänskligt att döma ett försök att landsätta trupper någonstans i norra Uppland. Och det försöket kommer att lyckas, antingen vi ha F-båtar eller inte! En annan sak blir hur det kommer att gå med de stackars satar som bli landsatta... strandsatta kunde man också säga... Men det hör till krigshistoriens elementäraste erfarenheter att det är omöjligt att förhindra eller nämnvärt försvåra en fientlig landstigning utan att äga en flotta vars stridsvärde är åtminstone något så när jämförligt med fiendens. Och det finns ingen i hela riket, inte ens brodern Krigsberg, som inbillar sig att vi någonsin komma att ha en sådan flotta! Den fientliga flottan lägger sig på kryss mellan Åland och Grisslehamn; norr därom blir ingen svensk flotta synlig, och norr därom försiggår landstigningen! Det måste vi finna oss i; det är just den situationen vi bör försöka sätta oss in i på förhand! Och om vi ha satt oss tillräckligt väl in i den, kan det lätt hända att det blir synd om de strandsatta! Vårt öde kommer att avgöras på landbacken, inte på sjön! Jag förstår utmärkt väl herrar sjöofficerares kärlek till sitt vapen och sitt yrke; men de måste, som vi andra, försöka finna sig till rätta med den torra verkligheten. Och den torra verkligheten är den att man inte kan försvara ett land med en flotta, när landet inte är en ö! — Och det finns också en annan torr verklighet. Hittills har nästan varje sjöofficer, som inte var dummare än folket är mest, haft utsikt

att med all sannolikhet bli statsråd med tiden. Det tycks som om det skulle vara slut med det nu, och det är ju för djävligt!

Markel såg sig omkring. Det hade blivit litet tomt i rummet. Kapten Djurson och skriftställaren Krigsberg halvviskade med värden i en fönstersmyg. Och från ett angränsande rum hördes skalden Sven Stridmans något exalterade röst:

— Riksdagen måste avskaffas! Jag ser ingen annan utväg!

DET MÖRKNAR ÖVER VÄGEN.

Åter en höst, som så många andra höstar.

Jag går på en grå landsväg. Jag har gått länge och jag är trött. Jag tycker att jag har gått i många år.

Molnen hänga i tunga skivor. Vinden sjunger i telegrafstolparna vid vägen. Det kommer för mig en gammal versbit, som jag skrev en gång i min glädjetomma ungdom.

Det mörknar över vägen,
det börjar bli tungt att gå,
och tunga bli alla tankar
när skymningen faller på.

Det lyser ett ljus där borta
vid skogens yttersta rand.
Det lyser upp och det slocknar
och glimmar till ibland.

Där sitter väl någon vid lampan,
där sitta kanhända två.
Det mörknar över vägen,
det börjar bli tungt att gå.

Jag skrev denna dikt för femton eller sexton år sen i det bedrägliga hoppet att få fem kronor för den i någon veckotidning. Men det var ingen som ville ha den.

Varför skriver man alltid så svårmodiga vers i ungdomen? Är det en förkänsla av allt det onda och hemska, som väntar? Är det kommande olyckor och sorger, som kasta sina långa skuggor framför sig? Är det sant, som någon har sagt, att när man diktar profeterar man om sig själv? Det är kanske något i det. Jag skrev i min ungdom åtskilligt, som alls inte hade något upplevat bakom sig, men som jag fått genomleva sedan. Ibland härmade verkligheten dikten så i detalj, att de värsta dödskvalen redan tycktes mig genomlidna på förhand. Och det blev lättare så.

Och i min trista ungdom väntade jag mig över huvud så litet av livet. Kanske låg det ett slags självförsvar i detta: att inte vänta sig något. Kanske var det en instinktens fina politik, för att slippa bli lurad. Jag kan ibland överraska mig med att drömma långt djärvare och barnsligare framtidsdrömmar nu än jag nånsin vågade i min ungdom. Som ung är man så rädd att vara barnslig. Med åren blir man litet modigare, i det fallet åtminstone.

Nej, se solen! En sjuklig och övermogen höstsol. Bryter fram en minut genom molnskikten. Bleknar och slocknar och går.

Guld och grått: det är så vackert tillsammans. Jag undrar om jag nånsin skall bli så rik att jag kan skaffa mig en förmaksmöbel i guld och grått.

Tapeterna skulle också vara i guld och grått. Grå med gullränder.

Guld och blått är också vackert, men det passar inte för mig. Det passar för himmelriket.

Och för att våga ha möbler i guld och rött måste man vara kejsare.

— — — Solen är borta och det skymmer. En flock kråkor flaxa kring en fågelskrämma. Det mörknar över vägen, och jag går och går. Den eviga vägen.

*

Det är kväll, och jag sitter ensam i mitt ensamma rum vid ett tänt ljus, ty jag kommer mig aldrig för med att fylla på min lampa.

Jag sitter och leker med min klocka. Min gamla silverklocka. Den har varit med om åtskilligt, och den har ett så klokt och erfaret ansikte. Jag sitter och vrider på visarna, och allt eftersom jag vrider på dem, ändrar den gamla klockan ansikte och min och väcker upp minnen och stämningar ur det förgångna.

Jag vrider visarna på halv åtta. Det kan vara en sommarmorgon. Jag ser en nykrattad gårdsplan, en häck med daggpärlor i spindelväv, daggiga buskar och gräs. Världen var ny. Världen var ung. Och min mor hade en skär klänning.

Eller det är en vintermorgon. Frosten biter i skinnet. Snön knarrar under fötterna. Det är mörkt ännu, en ensam gaslykta blinkar slött genom frost-

dimman. Och jag larvar till skolan. Å, jag minns min barndoms rostgula gaslyktor, hur varmt och hemtrevligt de lyste över snön! Sedan kom det likgröna auerljuset.

Eller det är en kväll i oktober. Skuggor på lur i var vrå. Halvsovande olyckor ligga lagrade och vänta. Vänta på sin mognads tid, som frukt om hösten.

"Alla fasor får du icke veta."

— — — När jag vrider visarna på tio minuter före tio, minns jag ett möte med en fiende. Vad är en fiende? Varför hatar man varandra? Människor som hata varandra tro för det mesta, att det beror på någon stor och djup olikhet mellan dem. Men det är inte så. Det beror tvärt om på deras stora likhet, som gör att de åtrå detsamma. En tjur hatar en annan tjur. Han hatar inte en tupp. I somras drev mig slumpen en gång till Växjö. I skymningen gick jag omkring på stadens kyrkogård och sökte efter Tegnérs grav. Han ligger nedgrävd där i sällskap med en massa släktingar. Jag fann graven och på graven två kattor som slogs. De voro svart- och vitfläckiga och så lika, att det var omöjligt att skilja den ena från den andra. De slogs så att hårtapparna rykte. Då mindes jag min fiende och log åt vårt hat.

— — — När jag vrider visarna på tolv, får klockan ett så strängt och opartiskt ansikte. Det betyder Rättvisan. Det kan också betyda Makten. Vad är rätt? Makt är inte rätt; men Makten är Rättens fader. Makten är fadern: en uppkomling; en selv-

made man. Rätten är sonen: inte så stark som fadern, men liksom lite finare. Och ändå av samma blod.

Nej, jag sitter visst och dillar.

Jag skall berätta en historia eller två om min klocka, om det kan roa någon.

Jag köpte den för de första pengar jag själv förtjänade. Jag var femton år och hade läst med en gosse, som gick några klasser under mig i skolan. Tyvärr bar min undervisning dålig frukt för gossen. Saken var den, att jag hade fattat ett personligt hat till Karl X Gustav. Jag förklarade, att han var en skojare och en fyllhund. Jag utvecklade, att han måste ha varit en bra barnslig statsman, som trodde att Sverige skulle kunna få någon glädje av att erövra Polen, och som till på köpet misslyckades i det tokiga företaget och bara av en ren händelse råkade komma över Skåne, Halland och Blekinge i stället. Allt detta kom visserligen sanningen ganska nära, men det röjde brist på historiskt sinne. Och det var ju strängt taget inte riktigt hederligt av mig att säga gossen sanningen, då jag hade betalt för att lära honom historia. Jag lämnade heller inte mycket kvar av Karl XII. Kort sagt, pojken blev kuggad i examen, men jag fick mina pengar och köpte mig en silverklocka.

Och jag växte upp och gick omkring med min silverklocka i fickan och sökte efter vishetsbrunnen, den som Odin drack ur. Man skall som bekant betala med sitt ena öga för att få dricka ur den brunnen. Och det är just däri knepet ligger. Ty när

man bara har e t t öga, kan man blott se tingen på e t t sätt. Då vet man precis vad man skall tänka och tro. Man blir klok och enfaldig som en gud, och det går en väl i händer.

Jag har också hört något om att det skall finnas en annan vishetsbrunn. Den är djupare än den första, och vattnet är också mycket kallare i den. Det är så kallt att blodet fryser, om man dricker ur den. Och den som en gång har druckit av den brunnens vatten, han ler inte mer, annat än åt deras visdom som druckit ur Odins brunn. Men priset är lite betänkligt. Det är inte fråga om ena ögat, utan om det första hjärtat och den högra handen. Vad det första hjärtat beträffar är skadan inte stor; det skall ju värka bort i alla fall. Men handen! Högra handen! Det är en betänklig sak.

Så har jag låtit mig berättas om vishetsbrunnarna, men själv vet jag ingenting bestämt.

Men en dag, medan jag gick omkring och sökte efter vishetens brunn — jag visste ännu inte att det fanns mer än en — mötte jag en flicka på Drottninggatan. Milde Jesus, vad hon var söt! Och den dagen, den dagen! En snösmältningsdag med takdropp och sol och snabba vindilar med en aning om vår. Och den flickan, den flickan! Men det var en odygdig flicka; det såg man strax på henne. Hon stannade framför en blomsterhandlares fönster; jag stannade också. Våra blickar möttes. Jag frågade henne helt sakta var hon bodde. Hon hade den vänligheten att upplysa mig därom.

— Fråga efter Svea, viskade hon.

Jag blev stående och såg efter henne, där hon försvann i vimlet.

Inga pengar hade jag, som vanligt. I fickan hade jag min dikt "Det mörknar över vägen". Med den hade jag traskat omkring från den ena tidningsredaktionen till den andra. Men det var ingen som hade användning för min femkronorsmelankoli.

Men gudskelov att jag hade min silverklocka! Gnolande på "Hör oss, Svea" gick jag raka vägen till närmaste pantlånare.

Flickan var söt och rar. Jag berättade henne, att jag hade stampat på min klocka för att kunna komma till henne. Det gjorde henne förtjust. Innan jag gick ifrån henne, läste jag upp min dikt för henne. Hon tyckte att den var vacker. Hon sade det med ett så uppriktigt ansikte, att jag måste tro henne. Och det tröstade mig för tidningsredaktörernas kallsinnighet.

Jag sade till henne innan vi skildes:

— Jag tycker om dig. Du är så god.

Hon tycktes inte synnerligt berörd av den komplimangen. Men jag utvecklade den närmare och sade, att jag menade "god" på samma sätt som negrerna sade det om missionären, sedan de ätit upp honom. Då lyste hon upp och kysste mig och bad mig komma igen, ofta.

Och sedan — ja, sedan kom det svåra tider! Dag och natt längtade jag till henne. Och sällan hade jag pengar. Jag skrev de uslaste vers som någonsin skrivits i de sämsta tidningar som fanns. Jag sålde min vinteröverrock. Jag pantsatte min

frack. Jag sålde mina böcker, de få jag ägde. Jag kunde ha sålt min själ.

Kan man älska en allmän flicka? Jo, jo, nog kan man det. Den olyckan ha många råkat ut för.

— — — Hon är död för många, många år sen. En kamrat till mig, en olycksfågel, tog livet av henne och sig själv en dag ute på ett utvärdshus. En morgon efter en karnevalsnatt.

Han älskade henne.

Många vintrars snö har sedan dess fallit lätt över hennes lilla lätta hjärta. Och det finns kanske ingen mer än jag i världen, som minns henne.

— — — Men jag löste ut min silverklocka och blev människa igen och skrev saker som tidningsredaktörerna tyckte bättre om än mina vers, och jag lever. Jag lever och lever. Herregud, vad livet börjar bli långrandigt.

Jag sitter och stirrar in i den ensamma ljuslågan, tills mina ögon bli blinda.

En gång — det är inte så länge sen — ville jag skriva en dikt, där jag liknade min själ vid en flämtande ljuslåga. Men det blev ingen dikt — bara fyra rader.

Mätt av lust och matt av plåga
fräter du din lifsminut.
Själ, du fladdrar som en låga
som skall blåsas ut.

*

Den som ändå vore gammal.

Häromdagen satt jag vid ett festligt dukat bord bredvid en gammal herre med en stor kraschan. Champagnen hade piggat upp honom och öppnat hans hjärta. Och han sade till mig:

— Det är skönt att bli gammal. Att vara ung var för djävligt.

ANMÄRKNINGAR.

Jag har kallat denna del *Samtidsnoveller,* emedan de avspegla den tid i vilken de skrevos. Nutidsnoveller äro naturligtvis de icke mera. I originalupplagorna återfinnas de i "Främlingarna" (1903), "Det mörknar över vägen" (1907) och "Den talangfulla draken" (1913). — Av innehållet i samlingen "Främlingarna" har en del redan införlivats med andra delen (Preludier och Historietter), och av "Den talangfulla draken" tillhör åtskilligt genom sitt innehåll nionde delen (Forntid och saga) samt åtskilligt annat den tionde (Vers och Varia) och kommer att placeras där.

Sid. 99. — Som bekant "vet" man inte längre att planeten Mars är bebodd.

Sid. 105. — "En gammal holländare": Aert van der Neer.

Sid. 136. — "Biskop Billing vid sin absint." Det bör kanske upplysas att den lilla historien ursprungligen skrevs för en skämttidning.

Sid. 137. — *"Spindelväven":* lustspel av Thore Blanche.

Sid. 153. — "Ett stycke av en landsman och gammal skolkamrat": *Valuta* av Ernst Didring.

Sid. 167. — "En berömd engelsman": Carlyle.

Sid. 179. — "En sommarsaga" skrevs i sin ursprungliga form 1897 och skulle egentligen ha haft sin plats i *Historietter* (Skrifter II). Men då avslutningen skrevs 1913 och historien först publicerades (i bok) i "Den talangfulla draken", kommer den i stället här.

Sid. 209. — "Prästen i Vor Frue Kirke". Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden, XII.

INNEHÅLL.

Det blå ankaret 5
Spelarna 14
Främlingarna 25
Kyrkoherdens kor 53
Sibyllans grotta 62
Blom 84
Kinesen 96
Den brinnande staden 104
Drömmen om ålderdomen 110
Kyssen 115
Gärda 119
Oskicket 126
Arkimedes punkt 132
Skalder och folk 136
Rugg 141
En grå väst, eller rättvisan i München 151
Vem är jag? 161
Kristian och Fredrik 174
En sommarsaga 179
Generalkonsulns middagar:
I. Satan, majoren och hovpredikanten 184
II. Efter middagen 193
III. Vid gröna lampan 204
IV. Det sjätte sinnet 215
V. Generalkonsuln på slottsbal 221
VI. Generalkonsulns F-båtsmiddag 231
Det mörknar över vägen 243

LSwed
S681S
171812
Author Söderberg, Hjalmar Emil Fredrik
Title Skrifter. Vol.3-4.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU